

ԿԱԶԱԽՆԵ
ՔՐՈՅԱՑԱԽԹԵՑԵ

ԵՐԵՎԵԼՈՅՆ

Կ Պ Ե Ր Պ Պ Ե Ր

ԵՐՈՒՍԱՀԵՄԱՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ի Վ Ե Շ Ե Ր

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

1832

U.S. Pen
159

Ե Ա Յ Ա Թ Ե Բ Ց Ո Պ Ա

Ղովլասանականին զօրինաւոր մասն ընդ շահաւէտութիւն և ընդ պատուականութիւն մատենիս՝ յիրաւի էր մեզ արդեօք աստէն հատուցանել սակաւուք, եթէ սա անկարօտ մերոց գովեստից՝ իւրով իսկ ընտանի նշուլիքն ոչ արտափայլէր՝ ի տես ամենեցուն յերիս առաւելապէս։ Ի համբաւն ասեմ Անտենագրին, 'ի վսեմական հանձար իմաստից, և 'ի գերապանծ ոճ հայկազն թարգմանչին։ Արդ՝ ի տալ զառաջնոյն դշաւաստիս՝ յոքունց բանից ոչ կարօտանալք + շատ իսկ է այն, զի յամենեցուն ծանուցեալ ազգաց և հանդերձ այսու մատենագրութեամբ՝ ի գովութիւնս առեալ ճանաչի՝ ի բազմաց ընդ դարս իւրաքանչչւր։ Այն զի և բանքն են միանգամայն՝ որ 'ի միջի, յայտարար հանգամանաց անձին, և ճշգրիտ երևեցուցիչ իրեւ ընդ հայելի՝ պատկերի հոգւոյն մեծանձնութեան և եռանդուն սրտին, զոր անեղծ կենդանագրեաց՝ ի նոսա Երանելին։ Յորս ոչ

զայլ ինչ է տեսանել , բայց զմարդարտայիռ շարս
մասանց հաւատոյ միայն խառն ընդ չքնաղ գան-
ձուց աստուածային տառիցն մթերելոց 'ի թան-
դարանիս , որ առ հասարակ զամենեցուն խտողնն
զաշ՝ որոց յակն զսա արկանեն : Օցյդ և հաւա-
սար իմաստիցն պերճանայ ահա և գրիչ թարդ-
մանչիս , յորում ծայրանալ գողցես սմա 'ի լրումն
գերազանցութեան մասանց գործոյս , զոր հայասեր
վերծանելեացն թողումք իմաստասիրել :

Ի սոյն հայեցեալ մեր՝ ոչ սյլում ընծայելի
սորայս համարիմք երկասիրութիւն , քան թէ բազմ-
երախտ թարդմանչացն , և կամ միում յաշակեր-
տաց նոցին , որք 'ի չորրորդ գարուն առաքեցան
'ի Ակագետու և 'ի Նելլէն , յեղուլ զսուրբ հարս
յունաց 'ի հայ : Վանզի հարազատութիւն թարդ-
մանութեան՝ զսդ ընդ գեղեցիկ հայկաբանութեան
ակնյանդիման ՈՍԿԻ ԴԱՐՈՒԽԵ , արժանալայել
զինքն ընծայեցուցանէ , առ որով փայլեցան մեր
սուրբ թարդմանիչք և նոցուն ձեռնասուն աշա-
կերտք՝ Անվակս խորենացի , Վաճան , Եղնիկ , և
որ 'ի կարգին : Վայլ թէ ով ոք 'ի սոյն թարդ-
մանութիւն պարապեցաւ , չունիմք ասել հաւատի
առ ոչ ուստեք յայտարարութեան իրկք լինելոյ :

Այն 'ի սակաւագիւտ դրչագիր դաղափարաց
հայ թարգմանութեանս հասեալ էր 'ի մեր ձեռս
այո՛ յառաջ ժամանակաւ , այլ յեղմունք չարա-
դէպ բաղդին ետուն յանդունդս մոռացութեան
մնալ սմա ու սակաւ ժամանակ : Իսյց արդ ե-
լանէ 'ի լոյս այս երկրորդ նուագ 'ի տիալ արձանա-
ցեալ (ու թերամասնեայ յայն անշուք կերպարան՝
ըստ որում էր տեսանել զնա 'ի նախընծայ տպագրե-
լումն Ինւղանդիայ , ուր ըստ մերումն սկսեալ յ299,
մինչև յ337 էջն պակասէր) , թէպէտ և 'ի միոյ
և թէ այլ ըստ ամենայն մասին յանստգիւտ ձե-
ռագրէ . և ըստ հնութեան ևս գտելոյ չափա-
ւոր , զոր յիշատակարան գրչին ցուցանէ ձեռա-
գրեալ 'ի թուին հայոց ՁԻ.Օ. Եւ մեք յառաւել
վստահութիւն ոչինչ դանդաղեցաք ճշդիւ համե-
մատել զնոյնն ընդ յունին ևս , և ընդ այլ դր-
չագիր օրինակ մի . զայլ ինչ ուղղագրեալ մեղէն ,
բայց յաններելի վըիպակացն , որ յայտնապէս 'ի
գրչէ անտի լինելոյ կարծիս տային : Իսկ յայլ
անբաւ խտրութեանցն որ 'ի մէջ օրինակին և
բնագրին և միւսոյն , զայնպիսիսն միայն հոգա-
ցաք դրոշմէլ 'ի ծանօթութեանն եղելոյ յետոյ
ճառիցն իւրաքանչիւր , յորոց միտք բանիցն զանիւ-

լանային . քանդի անհնարին իսկ էր գալ զման-
րակրկիտ ծանօթութեամբ միոյ միոյ 'ի տարբե-
րութեանց՝ յարձակ թարգմանութենէ 'ի վեր ե-
րևելոց , եթէ չէին մեղ կամք մատեան մի յօ-
րինել :

Ե յարմարագրութեանն կալաք զկարդ՝ որ-
պէս և հասարակացն բերեր սովորութիւն , զեւ-
յօրինակին , փոխեցաք յի , առողեւա եդաք ար-
դէօք , լեռնեա , լեռնեա այլովքն հանդերձ . թող
զի և գրիչ մատենիս յերկոսին ևս վարեր անխտիր :

Այս լիցի օղերձ ընծայաբերի բանիցս առ
մերազնեայս , և սոյն յորդոր , մի՛ յամը բերիլ
նոցա առ այս հոգեշահ Անտեան բազում բա-
րեաց վերբերող , այլ փոյթ ընթերցասիրել , և
զսեղանաւորեալն զառ 'ի նմանէ զբան հաւատոյ՝
'ի հոգիս նոցա տարփմամբ ընդունել , և տալ փո-
խարէն ոչ զայլ ինչ , բայց զաելութիւն միայն
յաննենդ մտաց , որով և զանձանցն ևղնկերացն
միանգամայն շահեսցին զիրկութիւն 'ի փառս ան-
նիազ ճարւոյն , առ որ և մերս ուղղեցան վաստակք
յարտագրութիւն երկուց հնդից և ուժի միոյ ըն-
ծայութեան ճառիցս :

Ե Բ Ե 'Ե Լ Ի Ո Յ 'Ե

Կ Ի Ւ Ր Պ Ղ Ի

ԵՐՈՒՍԱՀԵՄԱՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Կ Ո Չ Ո Ւ Մ 'Ե

Ը Ն Ե Յ Ե Յ Ո Ւ Թ Ե Ե 'Ե

Ա Ռ Ա Զ Ի Ւ

Այս Եկեղեցւ Եկեղինէք առանու-
լոյն յէրուսաղէմ հապուցե-
լոց : Եւ ընթերցուած յէսային որ առէ : “Եղացա-
գուու, որբեցարդուու, ’Ե բայց Աօվադիւցէք պարզէն յան-
յանց յէրոց, . ոյլուլու հանդէց :

Աշակերտք նորոց կտակարանաց, և խորհր-
դակիցք տեսոն, այժմիկ հրաւիրեալք կոչմամբ,
դարձեալ փոքր միւս ևս ժամանակաւ և շնորհօք,
սիրու անձանց ձերոց նոր ստացարուք, և ոգի նոր.
զի պատճառք ուրախութեան լիցուք երկնաւորացն :
Օի եթէ ՚ի վերայ միոյ մեղաւորի զզջացելոյ ու-
րախութիւն եղև յերկինս, ըստ բանի աւետարա-
նին, որչափ ևս առաւել այդչափ ոգւոց ուրախու-
թիւն լիցի երկնաւորաց և երկրաւորաց առ հասա-
րակ : Օքարեաց ճանապարհաց և զգեղեցիկ շաւ-
լաց բուռն հարեալ, երկիւղածութեամբ և խո-

Նարհութեամբ զընթացս ընթացարուք : Օ ի մերոցն
իսկ՝ ի փրկութիւն եկեալ հասեալ պատրաստեալ
կայ միածին Որդին աստուծոյ, և ասէ . “Եկայք
առ իս ամենայն աշխատեալք, և ոյք ունիք զբեռինս
ծանունս, և ես հանգուցանեմ զձեզու : Ուր զչա-
րաչար աղտ յանցանաց զգեցեալ էք, և ՚ի տոռունս
մեղաց շաղեալ պատեալ կայք, լուարուք ձայնի
մարգարէին, որ ասէ . “Լուացարուք, սրբեցարուք,
՚ի բաց թօթափեցէք զչարիս յանձանց ձերոց ա-
ռաջի աչաց իմոց ասէ տէր,, զի զձեզ հրեշտակա-
կան բարբառքն պատեսցեն, զի ասէ . “Երանի ո-
րում թողութիւն եղեւ մեղաց, և որոց ծածկեցան
յանցանք նորա,, : Ուր զհաւատոյ լապտերս լուց-
եալ ունիք յանձինս ձեր, առանց շիջանելոյ զդո-
սա՝ ի ձեռս ձեր պահեցէք, զի որ աւազակին յայնմ
ժամանակի զդրախտն երաց յայսմ գողգոթա վասն
հաւատալոյն, բացցէ և ձեզ զառագաստն լուսոյ,
և տացէ ձեզ երգել զբանս օրհնութեան ընդ փե-
սաւերսն :

“Օռառայ ոք իցէ աստ մեղաց, պատրաստագոյն
լիցի հաւատովք յազատութիւն որդեգրութեան
միւսանգամ ծննդեանն : Եւ զչարաչարն մեղաց զըս-
տրկութիւնն թօթափեալ, արժանի լիցի երանե-
լի ծառայութեանն տեառն մերոյ . զի զերկնաւոր
արքայութիւնն ժառանգել մարթայցէ : Աներկա-
ցարուք զհին մարդկութիւնն, որ ապականեցաւ
ըստ ցանկութեան խարէութեան պատրանացն . զի
զգենուլ մարթայցէք խոստովանութեամբդ զնոր
մարդն, որ նորոգեցաւ ՚ի նմանութիւն արարչին

իւրոյ : Վարաւական գչողին սուրբ ստացարուք 'ի
ձեռն հաւատոցդ , զի ընդունելի լինիլ մարթաս ջիք
յօթեւանս յաւիտենից : Անտիք , ընկալարուք ըզ-
հոգեւոր խորհրդական դրոշմնդ , զի ծանօթ մար-
թաս ջիք լինել տեառն հօտիդ : 'Ի թիւ 'ի համար
խառնեցարուք սուրբ հոգեւոր հօտիդ Վրիստոսի ,
յաջակողմն կոյս որոշեալ , զի ժառանգել մարթաս-
ջիք զպատրաստեալ կեանսն յաւիտենից : Օի որք
դեռ խստութեամբ և թխութեամբն զգածեալ են ,
նոքա 'ի ձախակողմ կուսէ անտի մակաղեալ կան .
քանզի չեն մատուցեալ 'ի շնորհսն Աստուծոյ , որք
տուան 'ի ձեռն տեառն մերոյ Հիսուսի Վրիստոսի
միւսանգամ ծննդեամբն աւաղանին : Անիւսանգամ
ծնունդ ասեմ՝ ոչ զմարմնոյն , այլ զչոգւոյն , զչոգե-
ւորն վերստին ծնունդն : Օի մարմինք սերմանելիք
ծննդեամբս ծնանին , իսկ հոգիքն Հաւատովք
վերստին նորոգին . զի “ ՞ոգին սուրբ ուր կամի բը-
խէ , Ապա յայնժամ լսելոց ես , թէ արժանի միայն
լիցիս . ” Այն ծառայ բարեգործ հաւատարիմ , , մա-
նաւանդ յորժամ գտցիս ոչինչ կեղծաւորութեամբ
խորհուրդ յանձին կըել :

Օի եթէ ոք յայդցանէ , որ աստ կան , 'ի
փորձ մտանէ շնորհացն , զանձն իւր խաբէ . և 'ի
զօրութենէ անտի օտարացեալ գտանի : Աղէ դու
առանց կեղծաւորութեան կալ զանձն քո այր դու ,
վասն այսորիկ , որ քննէ զսիրտս և զերիկամունս
Աստուած է : Օի զոր օրինակ որ զայրուձիգ առ-
նեն , զայրընտիր զէն ընտիր ժողովեն , զչասակս
և զանդամն զօրականացն ընտրեն . այսպէս և տէրն

մեր 'ի զօրաժողովս առնել ոգւոցն՝ քննէ զբարս և զկամն մարդկան։ զի եթէ կեղծաւորութիւն ինչ 'ի ներքս թագուցեալ գտանի 'ի նոսա, խոտեաց, 'ի բաց ընկեց զայնպիսին՝ իբր 'ի ճշմարիտ զօրականէ անպիտան գտեալ։ Ապա թէ արժանի զոր գտանէ, նմա տայ վաղվաղակի զընորհսն պատրաստեալ։ Ո՛չ տայ զսրբութիւն շանց, այլ ուր գտանէ բարս բարեբարս՝ անդ զնէ զդրոշմն ⁵ փրկութեան սքանչելի, յորմէ փախչին գեք գողացեալք, և զնովին փարեն հրեշտակք։ զի նոքա հալածեալք փախիցեն, և սոքա իբրե զարդարովք փարիցեն։ Խսկ որ ընդունին զչոգեւորն զայն զիրկութեան զկնիքն, պիտոյ է նոցա յանձանց նպաստամատոց լինել։ Օզր օրինակ գրիչ գրչի, կամ նետք 'ի գիրկս կորովեաց, խնդրեն՝ ի գրկացն զօրութիւն։ սոյնպէս և չնորհքն խնդրեն՝ ի հաւատացելոցն զնպաստն։

Զէն առնուլ ունիս, ոչ զապականութեան, այլ զչոգեւորն։ Տունկ տնկիս այսուհետեւ հոգեւոր դրախտի անդ։ Անուն ժառանգելոց ես նոր, զոր յառաջադոյն ոչ ունէիր։ Յառաջ անուանէիր երախայ, արդ հաւատացեալ կոչիս։ Տունկ տնկելոց ես այսուհետեւ հոգեւոր դրախտի անդ, 'ի վայրի ձիթենւոյ անտի յընտանի ձիթենի անդք պատկինեալ։ 'Ի մեղաց յարդարութիւն, 'ի պըղծութենէ 'ի սրբութիւն։ Լինիս այսուհետեւ հաղորդ և հաւասարորդ այգւոյն։ բայց եթէ կայցես 'ի նմին վայելչութեան այգւոյն, աճեսցես իբրե զորթ պտղաբեր։ ապա թէ ոչ կայցես մնասցես,

Հաշեալ մաշեալ՝ ի հրցյն սատակեսցիս, Պտղաբերք
լիցուք այսուհետեւ արժանապէս, զի մի լիցի՝ թէ
'ի մէնջ ոք գտցի ըստ անպտղութեան թղենւոյն.
գուցէ եկեալ դարձեալ տէր Ծիսուս նզովիցէ վասն
անպտղութեանն : Այլ եղիցի ձեզ ամենեցուն ասել
զայն, թէ «Աս իբրև զձիթենի պտղալից ՚ի տան
Աստուծոյ», Զիթենի ոչ մարմնաւոր, այլ հոգեւոր,
մտաւոր, լուսաբեր : Օինորա է տնկելն, արբու-
ցանել, և աճեցուցանել, և քո է պտղաբեր լինել:
Աստուծոյ է շնորհելն, և քո է առնելն և պա-
հելն : Այս վասն ձրի պարզեին արհամարհեր զը-
նորհն, այլ առջիր, պահեսջիր երկիւղածութեամբ
և խոնարհութեամբ :

Ճամանակ խոստովանութեան է ժամանակո՝
որ հասեալ կայ, եկ, լեր խոստովան, զինչ գործեալ
է, ինչոր բանիւք, որ գործովք, որ ՚ի տուե, որ ՚ի
գիշերի : Եւ լեր խոստովան ՚ի ժամանակի ընդունե-
լութեան, զի յաւուրն փրկութեան ընդունել մար-
թացես զգանձն երկնաւոր : Տուր պարապ անձին
քում կանխեալ ընդ ձեռնադրութեամբն : Դե-
գերեաց, կաց ՚ի կոչմունս ընծայութեան, և յուշ
լիցին քեզբանքն ամենայն, զօր խօսիցին : Ասեն
նորա, ոչ միայն զի լսելով լուիցես, այլ զի հա-
ւատովք կնքիցես ծրաբեալ ՚ի սրտի քում : Օամե-
նայն հոգս մարդկան ՚ի բաց ջնջեա ՚ի քէն, զի
վասն ոգւոց ընթանաս : Օիրս աշխարհիս ապարէն
ցապար թողլոց ես, փոքր է այս, որ լքեալս լինի,
և մեծամեծ է այն, որ ՚ի տեառնէն շնորհի : Ուո՛լ,
լիք ՚ի բաց զառժամայնս, և հաւատան գու ՚ի պատ-

բաստեալն։ Օսյնչափ բոլորեալ թիւս տարերց
տարեկանաց անցեր՝ զաշխարհաւ ղուր տարապար-
տուց զբաղեալ։ արդ՝ զայս քառասնօրեայ ժամա-
նակ ո՞չ եկեսցես կանխեալ յաճախութեամբ 5
վասն քոյին ոգւոյդ փրկութեան։ «Ալարապեցէք,
և տեսէք, զի ես եմ Աստուած,, , ասէ դիր։ 'Ի դա-
տարկ բանից բազմաց պարապեցն զանձն քո։ Այն
խօսիր զումեքէ, և մի լսեր զումեքէ։ այլ առաւել
յաղօթս և 'ի խնդրուածս պատրաստեաւ զանձն
քո։ Հյոյց 'ի վարդապետութենէ անտի զշաստա-
տութիւն կարծրութեան։ Օզալից սրտիւ քո սրը-
բեաւ զանդամդ՝ 6, զի բազմագոյն շնորհս ընդունել
մարթասցես, զի թողութիւն մեղաց առ հասարակ
շնորհի ամենեցուն։ իսկ հաւասարութիւն Հոգւոյն
սրբոյ՝ ըստ չափոյ ընտրութեան բաշխի ըստ իւրա-
քանչիւր հաւատոց։ Եթէ սակաւ վաստակես, սա-
կաւ ինչ ընդունիս։ Եթէ բազում գործես, բա-
զում վարձս ընկալցիս։ Անձին քում ընթանաս,
զօդուտն և զլաւն խորհեսջիր։

Եթէ ինչ զումեքէ ունիս, թող՝ 'ի բաց։
Վատչիս դու ընդունել մեղաց թողութիւն, հարկ
է և քեզ թողուլ քում յանցաւորին։ ապա թէ
դու ո՞չ թողուս, որով երեսօք մատուցեալ ասաս-
ցես ցտէր, թողութիւն արա մեղաց իմոց բազմաց։
զի քո և զփոքր ինչ քոյում ծառայակցին չլցէ
թողեալ։ 'Ի ժողովս ժողովոդոց մի վեհերոտ լինի-
ցիս, մի միայն այժմ՝ յորժամ 'ի հարկէ զքեզ ա-
ծեն ուխտի մանկունքս, այլ յորժամ ընկալեալ
իցէ քո զշնորհսն, օի եթէ յառաջ քան զառ-

Նուն բարի է, որ լինելոցն է, առաւել և յետ առ-
նլոյն գեղեցիկ ևս լինիցի : Եթէ յառաջ մինչդեռ
պատկինիսդ. պիտոյ է արբուցանելու և գործելու,
յետ տնկելոյն ոչ ևս առաւել գեղեցիկ է : Գա-
նաւ վասն հոգւոյ քո, մանաւանդ յայսպիսի աւուր:
Պարարեա զանձն քո գրովք սրբովք, զի պատրաս-
տեաց քեզ տէր սեղան հոգեւոր : Ե՛կ, ասաւ դու ընդ-
սալմոսերգողին, “Տէր հովուեսցէ զիս, և ինձ ինչ ոչ
պակասեսցէ : ’Ի վայրի դալարւոջ անդ ընակեցոյց
զիս, և ’ի ջուրս հանգստեան մնոյց զիս : Օանձն իմ
դարձոյց առ իս,, + զի և հրեշտակք ընդ ձեզ ուրախ
լինիցին : Եւ ինքն Վրիստոս մեծ քահանայապետն
զձերոցն բարուց նպաստ ընկալեալ, մատուցանիցէ
զձեզ զամենեսեան առաջի ծօր և ասիցէ + “Ահա-
ւասիկ ես և մանկոնք իմ, զոր ետ ինձ Աստուած,,
զինազձեզ զամենեսեան նմա հաճոյս 7 պահեսցէ .
և նմա փառք և պատիւ յաւիտեսնս յաւիտենից,
ամեն :

ՅԵՒՈԹԱԴԻԿԱՎՐ

1. Տղագիրն ունի զգաւաւկան և ոգւղյն սրբոյ, համայացն է Յունին :
2. Օրէնտոկի մը որդիքն հաւատովվք :
3. Օրէնտոկի մը զշնորհն փրկութեան :
4. Տղագիրն համայացն է Յունին առնուլն :
5. Տղագիրն կանխեալ յաճախիցես :
6. Այւ օրէնտոկի համայացն է Յունին գնէ զամանել :
7. Տղագիրն ՚ի հաճոյս :

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՅԻ ՅՈՒԹԵՍՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ

Վասն տպաշխարհութեան և լոռզութեան մէղց . և
վասն սաբանայի . և ընթերցուած յէպէինէւ որ տաե .
“Երդար”-թեան տրդաբոյն ’ի վէրայ նորին եղչի .
այլովն հանդեպ :

Զար չար են մէղք , և անհնարին չար է ախտ
ոգւոց . անօրէնութիւն կտրէ զնեարդս , և խզէ զջիլս
նորա , և հրոյն յաւիտենից նպաստամատոյց լինի :
Չար չար է կամակորութիւն , մանաւանդ թէ ինք-
նակամն ևս մեղանչելն . ասէ ուրեմն յայտնապէս
մարդարէն . “Ես տնկեցի զքեղ սյդի պտղաբեր
համակ ճշմարիտ , զիարդ դարձար ’ի դառնութիւն
սյդիդ օտարացեալ” : **Ա**յդ տունկն ’ի բուսոյ քաղց-
րաբեր , և պտուղն ’ի բարուց դառնաբեր , վասն
այնորիկ տնկողն անպարտ է , բայց սյդին ’ի հուր
սյրեսցի . քանզի ’ի բարիս տնկեցաւ , և ’ի չարիս
պտղաբերեցաւ : “Երար Եստուած զմարդն յուղու-
թիւն , որպէս ասէ ժողովողն , և նոքա անկան ընդ
խորհուրդս բաղումս , : Եւ դարձեալ առաքեալ ա-
սէ . “Օի նորա արարածք իսկ եմք , , ’ի գործս բա-
րութեան ստեղծեալ , զոր պատրաստեաց **Ե**ստուած ,

զե՞ 'ի նմին գնասցուք : Ամրդ արարիչն բարերար է , 'ի գործս բարութեան ստեղծ զմարտն . իսկ արարածք յիւրեանց բարուցն 'ի չարութիւն կործանեցան : Չար չար են , որպէս և ասացաւ մեղք չար են , այլ ոչ եթէ առանց բժշկութեան են . չար են այնոցիկ , որ լամբեալ՝ յինքեանս զիւրեաւ ունին , և դիւրին այնոցիկ են , որ ապաշխարութեամբն 'ի բաց թօթափին : Իայց եկ , դիցուք գրեսցուք՝ եթէ առեալ ոք ունիցի 'ի ձեռին կայծակունս , ապաքէն մինչդեռ ունիցի զկայծակունսն , այրի իսկ . իրրե 'ի բաց ընկենուցու զկայծակունսն , և զայրելն յանձնէ 'ի բաց թօթափիցէ : Ապա թէ ոք ընդ մեղանչելն իւրում համարիցի՝ թէ ոչ այրիմ , այնպիսումն ասէ գիր . “Օրարիցէ ոք հուր յանկարձի , և զձորձս իւր ոչ կիզու , : Այրեն այրեն մեղք զջիղս ոգւոց , և փշրեն խորտակեն զմտաւոր ոսկերս խորհրդոց , և շիջուցանեն զլուսաւորութիւնս մնաց :

Խակ արդ՝ ասիցէ ոք թէ զինչ են մեղք . հրեշտակիցէ , գեւ իցէ , ինչ 'ի կենդանեաց իցէ . զինչ են , որ այնչափ հնարողք և զօրաւորք են : Չէ ինչ ոք ուստեք այր դու , և ոչ յօտարուստ թշնամի ոքէ , որ մարտնչի ընդ քեզ . այլ բոյս չարին 'ի կամակար բարուց քոց անդստին 'ի քէն բուսեալ : Աղէ դու ուղիղ քովք աչօք հայեաց , և ոչ ուստեք ծնանի ցանկութիւն : Ո՞ի յափշտակեր զայլոցն , և դադարեալ ննջեալ կայ զրկումն և զերծումն : Յուշ լիցի քեզ ահեղ օրն դատաստանին , և ոչ պոռն կութիւնք , և ոչ շնութիւնք , և ոչ սպանութիւնք ,

և ոչ մի ինչ յայսոց անօրէնութիւնք յաղթել կա-
րասցեն քեզ : Ապա թէ մոռասցիս զլատուած,
յայնժամ սկսանիցիս խորհել զանօրէնութիւն, և
կատարել զշարիս :

Այլ ոչ եթէ դու միայն ես առաջնորդ չա-
րին, այլ այլ ոմն է չարագոյն քան զքեզ, հրա-
պուրիչն բանսարկուն : Հրապուրեալ հրապուրէ
նա, այլ ոչ եթէ բռնութեամբ յաղթահարել կարէ,
որ ոչն անսան նմա : Ա ասն այսորիկ իսկ ասէ և ժո-
ղովողն, “Եթէ ոգին իշխանին եկեսցէ ’ի վերայ
քո, դու մի տարնմա զքո տեղին,,,: Օի եթէ փա-
կեսցես զդրունս խորհրդոց քոց ընդդէմ նորա,
քանզի հեռի է ’ի քէն, ոչ ինչ ոչ կարասցէ քեզ
մեղանչել : Ապա թէ անխտիր ցանկութեան զմտաւ
ածիցես, քո իսկ խորհրդովքն արմատս չարեաց ’ի
քեզ տնկէ, և թարկարթապատ արարեալ զքեզ
քոյին խորհրդովքն շաղեալ պատեալ, ’ի խորխո-
րան չարեաց կործանեսցէ զքեզ : Իսկ արդ՝ թեր-
ևս ասիցես, թէ հաւատացեալ պինդ եմ, ոչ յաղ-
թէ ինձ ցանկութիւն, թէպէտ ստէպ ստէպ ցան-
կացայց : Ո՞ի խարիր, զի՞արդ ոչ գիտես, թէ և
զվեմն պատառեցին արմատք, որ առ նոսա բուսեալ
են : Ո՞ի ընդունիր ամենեկին զսերմանիս չարին, զի
պատառէ զհաւատս քո : Ո՞ինչև բուսեալ համար-
ձակ, անդէն ’ի ծաղկի անդ խլեա զարմատս չարին,
զի մի հեղգացեալ ’ի սկզբան անդ՝ հուրս և սուրս
ժողովեսցես : ’Ի սկզբան աչացաւին ² դարման տար
աչաց, զի մի կուրացեալ առ խարիսափ որմն զոր-
ման ’ի բժշկաց խնդիր շրջեսցիս :

Ե՞ւ է առաջնորդ մեղաց բանսարկուն, և ծնիչ
 չարեաց, զի զայսինքնին տէր մեր Յիսուս ասաց, և
 ոչ ես. “Օի ՚ի սկզբանէ բանսարկուն ասաց մե-
 ղանչէ,, . զի յառաջ քան զնա մեղաւ և ոչ ոք,
 ի այս մեղաւ ոչ եթէ ՚ի ծննդէ բուսոյ բարուցն, Յ
 ’ի հարկէ բարձեալ բերէր յանձին՝ ակամայ առեալ
 զմեղանսն. ապա թէ ոչ յարարիչն ընթանան պատ-
 ճառք վեսասուցն, եթէ նա այսպէս արար, այլ՝ իսկըզ-
 բան անդ յարարչէն բարի ստեղծաւ, բայց յիւրոց
 բարուց անտի բանսարկութեաւ եղեւ, և ՚ի գործոց անտի
 խրոց զանուն բանսարկութեան ժառանգեաց: Օի
 հրեշտակապետ էր բարի, բանսարկու անուանե-
 ցաւ յետոյ, և ՚ի բանսարկութենէ անտի ժառան-
 գեաց զանունն: Ի արեաց պաշտօնեայ էր Աստուծոյ,
 բայց եղեւ սատանայ անուն դնելով, զի սատանայ
 անուն ՚ի խստութենէ հակառակութեանն անուա-
 նեցաւ: Այս բանք ոչ եթէ իմ ինչ են, այլ եղեւ
 կիէլի ոգելից ոգեկիր մարդարէին: “Եորա առեալ
 ողբս ՚ի վերայ նորա, ասէ. “Դու կնիք նմանու-
 թեան մատանւոյ աջոյ կշտապնակին իմոյ. և
 պսակ գեղեցկութեան դրախտին Աստուծոյ ծնար,,:
 Եւ դարձեալ ասէ. “Պնացեր դու անարատ յա-
 ւուրս քո, յորմէ օրէ ստեղծար դու, մինչեւ յօրն՝
 յորում գտան ՚ի քեզ անօրէնութիւնք քո,,: Տե-
 սանե՞ս զի ոչ արտաքուստ եկամուտ ինչ ցուցանէ,
 այլ ՚ի ներքուստ անդէն ծնեալ զչարն: “Եա և
 զհանգամանս ևս ցուցանէ, ուստի էրն, “Ճպար-
 տացար, ամպարհաւաճեցեր, գեղապանձ եղեր,
 վասն այսր անհնարին անչափ մեղացն քոց յերկ-

Նից յերկիր կործանեցի զքեղու: Ամին բանից միշտ օրինակ ասէ և տէր մեր յաւետարանն . “Տեսանէի, ասէ, զսատանայ , զի անկանէր յերկնից իրրե զփայլակն յերկիրու: Տեսանե՞ս, զիարդ՝ի մի միաբանութիւն գայ հին և նոր կտակարանքն առ միմեանս: “Եա աւանիկ կործանեցաւ ’ի վերուստ ’ի վայր, և բազումն ընդ իւր յետս կացոյց: Աա արկանէ ’ի միտս մարդկան զցանկութիւնս . ՚ի սմանէ են պոռնկութիւնք , և շնութիւնք , և ամենայն ազգ չարեաց : Ա ասն սորա հանին զհայր մեր զառաջին զարդամ ’ի դրախտէ անտի . և փոխանակ պքանչելի ինքնամատոյց պտղոյն վայելչութեան՝ զփշաբեր ըզտատասկաբեր երկիրս ժառանգեաց :

Խսկ արդ՝ զի՞նչ ոք ասիցէ, եթէ պատրեցաք , խաբեցաք , կորեաք , արդ ոչ գոյ այսուհետեւ յոյս փրկութեան . անկաք կործանեցաք , այսուհետեւ ոչ գոյ յոյս փրկութեան 5 . շիջաք , կուրացաք , արդ ոչ իցէ հնար հայելոյ . խոշտացաք , կաղացաք , արդ ոչ իցէ հնար գնացս ուղիղ գտանելոյ . և միանգամայն արդեօք ասիցէ ոք , եթէ անկաք մեռաք , այսուհետեւ ոչ է հնար յարութեան: Խսկ արդ՝ որ զզազար չորեքօրեայ յարոյց , զքեղիենդանիդ որչափ ևս առաւել դիւրագոյն կանգնիցէ: Որ զպատուական արիւնն եդ՝ի վերայ մեր , որչափ ևս առաւել փրկեսցէ զմեղ՝ի մեղաց մերոց դիւրագոյն: Ո՞ի հատցուք զըսս անձանց մերոց եղբարք , և մի կործանեսցուք զանձինս մեր յանյոյս սասանութեան 6 : Օի չարէ , չարէ է չչաւատալ յուսոյ ապաշխարութեան , որ ոչ ակնունին փրկութեան ,

անխտիր անխնայ տայ զանձն իւր 'ի մեղանչել .
իսկ որ յոյսն կայ 'ի բժշկութիւն , յայնմշետէ
խնայէ յանձն իւր : Օ 'ի և աւազակը , որոց հատ-
եալ է յոյսն , և ոչ ակնունիցին շնորհին , յանդրդ-
նագոյն յօժարեն 'ի կորուստ . այլ յորժամ յու-
սան 'ի թողութիւն , յապաշխարութիւն դառնան :
Օձք մերկանան զծերութիւն մարմնոց իւրեանց ,
մեք ոչ կարասցուք թօժափել զմեղս մեր 'ի մէնջ :
Երկիր փշաբեր տատասկաբեր 'ի պտղաբերութիւն
դառնայ , առ 'ի դարման ածել հողագործաց , իսկ
մեղ այնչափ անհնա՞ր է ուղղել զանձինս 'ի թիւ-
րութենէ : Այլ բոյս բարուց վաղվաղակի ընդունի
զցրտութիւնն ⁷ , բայց խնդիր է մտաց յօժարու-
թեանն :

Վարդասէր է Աստուած , և բաղմապատիկ
մարդասէր : Ո՞ի ասեր երբէք , եթէ պոռնկեցայ ,
շնացայ , անհնարին գործք գործեցան , ոչ միան-
գամ , այլ բազում անգամ . արդ՝ զիա՞րդ մարթի-
ցի լինել թողութիւն , զիա՞րդ լինին այնչափ մեղք
անյիշատակ : Առւր դու , զի՞նչ ասէ սաղմոսարանն .
“Իբրու զի բազում են ասէ , գթութիւն քաղց-
րութեան քո տէր , : Ո՛չ յաղթէ բաղմութիւն մե-
ղացն քոց ողորմութեանցն Աստուծոյ . ոչ է մարթ-
կարեռը լինել վիրացդ ⁸ քոց քան զճարտարութիւն
բժշկապետին : Տուր միայն զանձն քո հաւատովք .
պատմեա դու բժշկին զչարչարանս քո . և ասադու 'ի
նմանութիւն դաւթի . “Ես ասացի ասէ , պատմեցից
անձամբ զանձնէ զանօրէնութիւնս իմ առ տէր , .
և լիցի քեզ անդէն նմին նման , որ ասացաւն ,

“Եշւ նաթող ասէ , զամբարշտութիւնս մեղացիմոց , :
 Կամի՞ս տեսանել զմարդասիրութիւնն Աստուծոյ դու՝ որ նորոգապէս ’ի հաւատ անդր մատուցեալ ես : Կամի՞ս տեսանել զՄստուծոյ մարդասիրութիւնն , և զչափ առնուլ զերկայնմտութեանն զբազմութիւն . լուր , և ’ի միտ առ : Անց զպատուիրանաւն ադամ առաջին ստեղծուածն Աստուծոյ : Խսկ արդ՝ ոչ կարեր անդէն վաղվաղակի զմահն ’ի վեր ⁹ գումարեալ . բայց աղէ դու տես զմարդասիրութիւնն Աստուծոյ : Ճանել եհան զնա ’ի դրախտէ անտի , զի ճեմել նմա անդէն ’ի նմին անարժան էր վասն մեղացն , և բնակեցուցանէ արտաքոյ դրախտին ընդդէմ դրախտին . զի տեսանելով տեսցէ ուստի անկաւն , և յօրմէ պատուց յինչն ¹⁰ կործանեցաւն . կարօտեսցի և միտ դիցէ ապաշխարութեան , զի անդէն ’ի նոյն կոչմամբ արժանի լիցի դառնալցին : Անդրանիկ մարդկութեանս կային մարդասպան եղեւ , գտակ չարեաց , և առաջնորդ սպանմանց , նենգաւոր նախանձուն առաջին : Արդ իբրև սպան զեղբայր իւր , զի դատապարտեցաւ . “Եշերեալ և տատանեալ լիջիր ասէ , ’ի վերայ երեսաց երկրի , : Տես որչափ զի մեծ է վեասդ , և զիարդ փոքր է պատիժ պատուհասին :

Ե՛ է մեծ և այս ճշմարիտ մարդասիրութիւն Աստուծոյ . բայց սակայն փոքր ինչ է առ այն , զոր ասելոցն եմ : Արդ՝ եկ ած դու զմտաւ զաղգմն և զտոհմնն զայնս , որ յամս նոյի մեղան հսկայքն , և անօրէնութիւն բազում յայնմ ժամանակի ’ի վե-

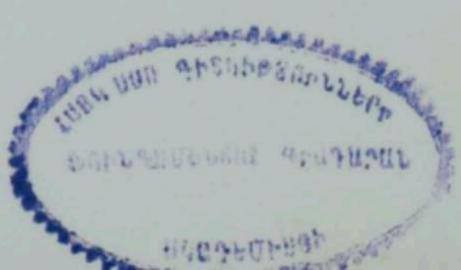
րայ ամենայն տիեզերաց տարածեցաւ, և վասն այս սորիկ ջրհեղեղ գալ հրամայեցաւ : Արդ՝ ի հինգ հարիւրերորդի ամի անդ սպառնալիք պատուհասին ելին յԱստուծոյ, և՝ ի վեցհարիւրերորդի ամին ջըրհեղեղն հասանէ յաշխարհս : Տեսանե՞ս զմարդասիրութիւնն Աստուծոյ, լիուլի զշարիւր ամ ձգեաց ժամանակն : Խակ արդ՝ զօր յետ հարիւրամեան ժամանակի առնելոց էր, ոչ կարէր նոյնժամայն առնել և կատարել . այլ կամովին թողանայր և ներէր, զի ժամանակ տացէ նոցա ապաշխարութեան : Եշւ եթէ էր նոցա ապաշխարեալ, ոչ էին վրիպեալ և ելեալ՝ ի մարդասիրութենէն Աստուծոյ :

Արդ եկ դու դարձեալ յայլս, որ ապաշխարութեամբ ապրեցան : Յերեւս ասիցեն ոմանք և՝ ի կանանց, եթէ պոռնկեցայ, շնացայ, պղծեցի զմարմինս իմ աղգի աղգի աղտեղութեամբ . արդ գոյ փրկութիւն : Հայեաց կին դու ընդ բախարն, և ակնկալ դու և քում փրկութեան . զի եթէ որ յայտնապէս հրապարակով ¹¹ պոռնկէր ապաշխարութեամբ փրկեցաւ, դու որ թերեւս միանգամ պոռնկեցար, ո՛գիտէ, եթէ յառաջ քան զշնորհսն՝ ապաշխարութեամբ և պահօք պնդութեամբ ոչ կարասցես ապրել : Արդ աղէ՝ ի խնդիր լեր դու, զիւ արդ ապրեցաւ նա . զայս միայն ասաց . “Աստուծն ձեր ասէ, որ յերկինս և յերկրի,, : Աստուծն ձեր ասաց, և զինքն ոչ իշխեաց խառնել վասն պըշծութեանն իւրոյ : Արդ՝ եթէ կամիս վկայութիւն ընդունել զփրկութեաննորա, գրով ցուցից քեզ : Գրեալ է՝ ի սաղմոսի անդ . “Հիշեցի ասէ, զըա-

խար և զբարիլովն, որք ճանաչենն զիս,, : Ո՞վ մեծի մարդասիրութեան աստուածութեանն, արդ և պոռնկաց յիշատակք կան՝ ի գիրս սուրբս : Եշ ոչ դատարկապէս ինչ յիշեցից ես, ասէ, զըախար և զբարիլովն, այլ և զայն ևս եղ, և ասէ . զբ ճանաչեն զիս : Եսրդ գոյ աւագիկ փրկութիւն արանց և կանանց միով նմանութեամբ, որ ապաշխարութեամբն հնարի :

Եշ եթէ բնաւ գունդք առ գունդս, և ժողովք առ ժողովս մեղիցեն, ոչ կարեն յաղթել մարդասիրութեանն Աստուծոյ : Որթ կանդնեցին ժողովուրդն յանապատի անդ, այլ ոչ թողացաւ Աստուած ՚ի մարդասիրութենէ իւրմէ : Իւրացան զԱստուած մարդիկ, այլ Աստուած զանձն իւր ոչ ուրացաւ : “Այս աստուածք են քո իսրայէլ, ասացին . և զարձեալ Աստուած ըստ սովորութեան փրկիչ լինէր նոցա . զի ոչ միայն ժողովուրդքն մեղան, այլ և ահարոն քահանայապետն նոցա : Օք մովսէս ինքնին էր, որ ասէր . “Եշ ՚ի վերայ ահարոնի եղեւ բարկութիւն տեառն, և ես աղաչեցի վասն նորա, և նա եթող նմա,, : Խսկ արդ մովսէս խնդրէր քահանայապետին յանցուածոցն, և հաճէր զմիտսն Աստուծոյ . իսկ Որդին միածին խնդրէ վասն մեր, և ոչ հաճէ զմիտս Աստուծոյ : Խսկ արդ՝ ոչ եղեւ նմա խափան գալ անդրէն ՚ի նոյն քահանայապետութիւն . իսկ զքեզ, որ ՚ի հեթանոսաց այտի եկեալ ¹² ես, . արդելուցու մտանել ՚ի սրբութիւն : Դարձ յապաշխարութիւն ս'յըր դու այսուհետեւ . և չէ ինչ քեզ խափան ՚ի շնորհաց : Անարատ կալ յայսմհետէ զմիտս

152

քո + զի մարդասէր է ճշմարտիւ. Աստուած, և ոչ
են բաւական ամենայն յաւիտեանք արժանապէս
պատմել զնորա մարդասիրութիւնն : Եւ եթէ ամե-
նայն լեզուք մարդկան 'ի մի տեղի ժողովեսցին, և
ոչ զմասն ինչ զմարդասիրութեան նորա արժանի
պատմել մարժասցեն : Ա. Ասել ասեմք մեք զի-
րացն եղելոց փոքր 'ի շատէ՝ վասն առ 'ի մարդիկ
մարդասիրութեանն, այլ ոչ գիտեմք, որչափ ևս
հրեշտակաց ևս թողացոյց . զի թողացուցանէ, և
ներէ և նոցա : «Քանզի մի միայն է անմեղ, որ ա-
մենեցուն մեղաց թողին և սրբին է Յիսուս : Եւ
վասն նոցա շատ է և այսչափ :

Ապա եթէ կամիցիս, քեզ և այլ առակ ա-
պաշխարութեան ցուցից : Ե՛կ դու և առ երանե-
լին դաւիթ, և կալ քեզ առակ օրինակի զնորա զա-
պաշխարութիւնն : Հանցեաւ մեծն յետ երեկօ-
թոցի առ ընդ երեկս, զի ելեալ շրջէր 'ի վերայ տան-
եաց, յանխտիրս հայեցաւ, յանդէպս տեսանէր,
անց ընդնա ինչ մի յանցից մարդկութեան . կատար-
եալ կատարեցաւ մեղքն, այլ ոչ եթէ ընդ նմին
մեռան յանցուածոցն խոստովանութեանն բարերա-
րութիւնքն : Եկն եհաս նաման մարդարէ, յան-
դիմանին, կշտամբին, երագ երագ բժիշկն վիրաց .
«Ի՞արկացաւ ասէ, տէր, զի մեղքը, : Տեսանե՞ս զար-
նանկն զտառապեալն, զիարդ յանդիման խօսի ընդ
թագաւորին : Իսկ դաւիթ արքայ ոչ բարկանայր,
զի ոչ 'ի նա հայէր, որ խօսէրն, այլ 'ի նա հայէր,
որ առաքեացն . ոչ հպարտացոյց զնա սպահ զօ-
րացն բազմաց , որ շուրջ զնովաւ պատեալ կային,

այլ ներքին մարդովն հայէր ընդ զօրս հրեշտակաց,
որ զաստուածութեամբն պատեալ կային, և յանե-
րեսյթ տեսլենէ անտի, իբրև յերեելի տեսլենէ
զանգիտեալ սարսէր : Եւ ասէր ցնա, որ եկեալն
էր, մանաւանդ թէ ՚ի ձեռն նորա, որ առաքեացն
ցնա, «Ո՞եղայ առաջի տեառն,, : Տեսանե՞ս զթագա-
ւորին խոնարհութիւնն + տեսանե՞ս զարքային խոս-
տովանութիւնն + միթէ յանդիմանութեամբ կշտամ-
քեաց ցնա . միթէ բաղնւմք ոյք էին, որ գիտակ էին
գործոյն : Արագ արագ իրքն կատարեցան, և ան-
գէն վաղվաղակի մարդարէն հասանէր ամբաստա-
նող, և որ ՚ի պարտութիւն մատնեալ էր, խոստո-
վան լինէր զչարեացն : Իսցց որովհետե մտադիւր
բարերարութեամբն խոստովան լինէր, արագ արագ
և բժշկութիւն գտանէր : «Օ ինոյն ինքն մարդարէն,
որ սպառնալեօք պատուհասիցն ՚ի վերայ հասանէր,
նոյն ինքն անդէն ասէ . «Եւ տէր անցոյց զքե զյան-
ցանս քո,, : Տեսանե՞ս արագ արագ զլատուծոյ մար-
դասիրութիւնն զպատուհասիցն զփոփոխումն : Իսցց
սակայն ասէ . «Օ կծեցուցանելով զկծեցուցից ըդ-
թշնամիս տեառն,, : Եին էին քո թշնամիք բաղնւմք
վասն արդարութեան քո, այլ կայր պահէր զքեզ
զգաստութիւն քո, արդ՝ իբրև ընկեցեր մեկնեցեր
զայս ՚ի քէն պատրաստեալ շուրջ զքե ունիս յա-
րուցեալ ՚ի վերայ քո զթշնամիս քո : Արդ մարդա-
րէս այսպէս ¹⁵ այնպէս միսիթարէր զնա :

Իսկ երանելին դաւիթ, թէպէտ և լուսու, թէ
տէր անցոյց զքե զմեղս քո, ոչ եկաց ՚ի բաց յա-
պաշխարութենէ անտի . այլ քուրձ առեալ զգե-

նոյր փոխանակ ծիրանեաց, և փոխանակ ոսկիապատ
ոսկիակուռ աթոռոցն՝ իջեալ յերկիր 'ի վերայ մոխ-
րոյ թագաւորն նստէր : Եշ ո՛չ միայն 'ի վերայ մոխ-
րոյ նստէր, այլև մոխիր առեալ ուտէր կերակուր,
որպէս և ինքն իսկ ասաց . “Օմոխիր որպէս զհաց
կերայ, և զըմպելի իմ արտասուօք խառնեցի,, : Հա-
շէր, մաշէր, և հալէր զցանկացող ակն յարտասուս .
“Ուացից ասէ, զգիշեր զամենայն արտասուօք զմա-
հիճս իմ, և զանկողինս իմ թացից,, : Խշանք ա-
մենայն մտեալ խոնարհութեամբ աղաշէին, և ո՛չ
առնոյր յանձն խորտիկս ճաշակեալ . այլ եօթնօր-
եայ ժամանակս բովանդակեալ զպահոցն պնդու-
թիւն ձգտէր : Իսկ արդ՝ եթէ այր թագաւոր այն-
պէս պահօք պնդութեան խոստովանէր, դու՝ որ տա-
ռապեալդ ես, որչափ ևս առաւել պարտիս խոստո-
վանել : Դարձեալ յետ ամբառնալոյն 'ի վերայ
նորա աբեսողոմայ, թէպէտև բազում ճանապարհք
առաջի կային փախստեան, ընդ լեառն ձիթենեաց
ընտրեաց ճանապարհ առնել փախստեան իւրում,
իբրև 'ի մտի եղեալ ներքին մարդովի զայն, որ ընդ
այն լեառն անցանելոց էր յերկինս, զնա փրկիչ մե-
զաց իւրոց և ազատիչ կոչէր : Դարձեալ թէպէտ
և կայր դէմ յանդիման դառնապէս նզովէր սեմէի,
ասէ . “Թա՞յլ տուքնմա,, , զի գիտէր, եթէ որ թողցէ,
թողեալ լիցի նմա :

Տեսանես, զի գեղեցիկ է խոստովանութիւն .
տեսանես, զի աւասիկ ապաշխարողաց դոյ փրկու-
թիւն : “Եաւ սողոմոն յանցեաւ . այլ զի՞նչ ասաց
յետոյ . “Եետուստ ուրեմն, ասէ, և ես ապաշխա-

րեցի,, : Եւ աքայաբ ալքայ շամրնի էր նա այր ա-
նօրէն, կռապարիշտ, բուն օտարացեալ՝ ի բարեպաշ-
տութենէ, ցանկացող ագարակի ընկերին : Ա.ՅԼ
յորժամ զնաբովթ՝ ի ձեռն յեղաբելսյ սպանանէր .
իբրև եկն եղիս մարդարէն միայն, իբրև սպա-
նացաւնմա, պատառեաց զպատմուճան իւր, և քուրծ
զգեցաւ : Արդ՝ տեսե՞ր, զի՞նչ ասաց մարդասէր
Աստուած ցեղիս . “Տեսե՞ր ասէ, զիսրդ զղջացաւ,
զամօթի հարաւ աքայաբ յերեսաց իմոց,, : Իբրու
զայս իմն, ջանայր հաճել զեռանդնոտ միտս մարդա-
րէին, զիջաննել ներել ապաշխարողին . “Ո՛չ ածից
զչարիս յաւուրս նորա,, ասէ : Արդ թէպէտ և յետ
նեղութեանն ոչ կայր ’ի բաց ’ի չարութենէ անտի,
սակայն թողութիւն առնէր՝ որ թողլոցն էր . և ոչ
եթէ ոչ գիտէր, յետ թողութեանն զի՞նչ գործե-
լոց էր, այլ յորում ժամանակի կայր յապաշխա-
րութեանն, յայտնապէս թողութիւն շնորհէր . զի
արդար ճշմարիտ դատաւորի գործ այս է, առ իւրա-
քանչիւր բանիցն դէպու դէպ զվճիու դատաստանին
մատուցանել :

Դարձեալ կայր ’ի վերայ բարձանցն յերո-
բովամ, մատուցանէր զօհս կոռոցն ’ի վերայ սեղա-
նոյն, ցամաքեցաւ ձեռնն, քանզի ունել հրամայեաց
զյանդիմանիչ մարդարէն . և անդէն վաղվաղակի
զփորձ առնոյր զօրութեանն, և ասէ . “Աղաչեաւ դու-
վասն իմ զտէր,, . վասն լոկոյ բանիս այսորիկ՝ դար-
ձեալ միւսանգամ ձեռնն անդրէն ’ի նոյն առողջու-
թիւն դառնայր : Խսկ արդ՝ եթէ զյերոբովամ բժը-
կէր մարդարէն, զքեզ՝ Քրիստոս ոչ կարասցէ ’ի

մեղաց սյտի աղատեալ և թօթափել : Եղեւ մանա-
սէ անօրինագոյն քան զամենեսեան, որ զեսային իսկ
սղոցեաց, և յազգի ազգի կռապաշտութիւնս պրդ-
ծեցաւ, և ելից արդարոց արեամբ զերուսաղէմ .
'ի գերութիւն մատնեցաւ, և երթեալ 'ի բարիլովն՝
զփորձ առեալ զչարեացն, դարման մեղաց զապաշ-
խարութիւնն խառնէր : Ասէ այսպէս գիրն, անկա-
նէր, նկուն լինէր առաջի տեառն, մանասէ կայր յա-
ղօթս, և Աստուած լսէր նմա, և դարձուցանէր անդ-
րէն 'ի նոյն տէրութիւն արքայութեան : Խսկ արդ՝
որ զմարդարէն սղոցեաց, ապաշխարութեամբ ապ-
րեցաւ . դու որ ոչինչ այսպիսի գործեալ՝ զգոյշ
լինիջիր, դուցէ 'ի զօրութենէ անտի ապաշխարու-
թեանն զանգիտեալ՝ թերահաւատիցես 'ի տարա-
պարտուց :

Կամի՞ս գիտել, թէ որչափ ինչ զօրաւոր է ա-
պաշխարութիւնն : Կամի՞ս գիտել զկարծրութիւն
քաջութեան զինոյ ապաշխարութեան . և ուսանել
որչափ զօրանայ ապաշխարութիւնն խոստովանու-
թեամբ ¹⁴ : Ա արիւր ութսուն և հինգ հազար սպա-
ռազէն եզեկիա 'ի միում ժամու կործանեաց : Ո՞Ե՞ծ
է, մեծ է և այս, արդարեւ մեծ . բայց սակայն փոքր է
առ այն, զորասելոց եմ : Օվճիռ մահու 'ի բերանոյ
ելեալ աստուածութեանն անդրէն դարձոյց ապաշ-
խարութիւնն . զի հիւանդութեամբ անկեալ դնէր,
մուտ առ նա եսայի մարդարէ, ասէ . « Ա բաման
տուր վասն տան քո, զի մահկանացու ես դու և ոչ
կենդանացու,, : Աքդ զի՞նչ ևս ակնկալութիւն մնաց,
զի՞նչ յոյս առ 'ի փրկութիւն . զի ինքնին մարդա-

րէն զմշիռ մահու յառաջադոյն մարդարեացաւ : Ասկայն ոչ եկաց՝ իբաց յապաշխարութենէն եղեկիա . զի յիշեաց նա զբան գրոյն որ ասէ . “Յորժամ դարձիս, և հեծեծեսցես, ապրիս,, : Դարձաւ ինքնին յորմն կոյս, համբարձ զմիտս իւր ’ի նմին անկողնաց յերկինս . (զի ոչինչ լինին խափանկը լայնութիւնք որմոց, և թանձրութիւնք ձեղուանց աղօթից խոնարհութեամբ և որբութեամբ յերկինս կանխեցելոց) : Եւ ասէ այսպէս . “Տէր, ասէ, յիշեաւ զիս,, . զի բաւական է առ ’ի դարման բժշկութեան քո զիսն յիշելն : Օի ոչ ընդ ժամանակօք ես դու, այլ ինքնին կենաց և մահու օրինադիր ես. զի ոչ եթէ ըստ ծննդեան, և ոչ ըստ խառնախաղատեղ աստեղաց, որպէս ոմանք զրաբանեն, կեամք մեք . այլ դու ինքն և կենաց իսկ զբան, և ցերք կանարժան իցէ, որպէս կամիս, կարգիչ և օրինադիր լինիս : Արդ՝ որում կենաց իսկ յոյս հատեալ էր՝ վասն համառօտ վճռի դատաստանի մարդարեին, նմա հնգետասանամեայ ժամանակօք աւուրք յաւելուին, անդրէն ընթացեալ արեգակն, առ նշանակ յետս ընդդէմ ընթացելոց : Իսկ արդ՝ վասն եղեկիայ արեգակն անդրէն դարձաւ . բայց վասն Քրիստոսի արեգակն ոչ թէ ընդդէմ յետս դարձաւ, այլ ընաւ իսկ պակասեաց . և այսու իսկ յայտ արար զընտրութիւն երկոցունց զեղեկիայ, և զէ իսուսի : Եղեկիա կարող եղեկմահարեր հրամանն լուծանել, իսկ աւելն ոչ իցէ բաւական թողութիւն առնել մեղացն քոց : Այլ դարձ յապաշխարութիւն, յոդւոց հան, և հեծեաւ . փակեա զդուրք քո, և կաց

յաղօթս առ այն, որ զգաղտնիսն տեսանէ, զի զերծցէ 'ի քէն, և 'ի բաց թօթափեսցէ զպատրաստեալ յաւիտենից տանջանսն զշրեղէնս: Օի կարողէ, և հզօր է խոստովանութիւն և զհուրն շիջուցանել:

Ապա թերահաւատ ինչ լիցիս, ած զմնաւ քով, ով էր այրն այն, որ էջ 'ի հնոցն ընդ անանիանսն, որպիսի աղբիւրք բխեցին 'ի մէջ անդ, զինչպիսի չափ ջրոց զայն, որ ՚ի քառասուն և յինն կանգուն վերանայր բոցն, շիջուցանել կարէր: Այլուր բոցն մեծապէս բարձրանայր, անդ առատապէս աղբերք խոստովանութեան հոսէին, յասել անդ նոցա: Թէ Արդար ես յամենայնի, զըր ածեր 'ի վերայ մեր, զի մեղաք, յանցեաք, և անօրինեցաք, Իսկ արդ զհնոցին բոց ցածոյց ապաշխարութիւնն: Թերահաւատ ինչ լինիցիս, թէ և զդժոխոց բոցն ոչ իցէ կարող ցածուցանել ապաշխարութիւնն: Իսկ արդ՝ թերես ընդդէմ դայցէ ոք ինձ 'ի սրունկն լսողաց անտի, եթէ իրաց ժամանակիս այսորիկ անդէպէ է առակ պատգամիս այս: Փոխանակ զի ոչ կամեցան անանիանիքն յօժարել 'ի կռապաշտութիւն անդ, արար զմեծամեծ սքանչելիսն Աստուած, և ետ նոցա զօրութիւն: Այս զիջից, ներեցից և ես ոյնպիսեացն, և զառակ օրինակի սքանչելեացն առատագոյն ցուցանել փոփոխեցաց:

Արդ՝ զի՞նչ կարծիս կարծէք դուք վասնաւ բուդոդոնսոր արքայի: լուար ապաքէն 'ի գրոց, թէ ամպարշտագոյն էր քան զամենայն, զի վայրենի գաղանագոյն էր բարուք, եթէ առիւծագոյն էր քան զգաղանս: լուեալ իցէ քո, զի զոսկերս թագաւու-

ըաց՝ի գերեզմանաց անտի բրեաց, հան, յարեդակն ընկեց: Ո՞չ է գիտացեալ քո, զի զժողովուրդսն աշխարհօքն հանդերձ՝ի գերութիւն վարեաց. ո՞չ իցէ լուեալ քո, զի զաչս թագաւորացն եհան. նախ առաջի նոցա զորդիս նոցա 'ի բերան փողոտեաց: Ո՞չ է լուեալ քո, զի զքրովըէսն յափշտակեաց. ո՞չ զայն ասեմ, հոգեւորք երկնաւորք են, այլ զայն՝ որ 'ի ներքս 'ի տաճարի անդ արարեալ դնէին, որ 'ի վերայ քաւութեան տապանակին եղեալ կային. յորոց միջոյ խօսէր տէրն տերանց ընդժողովրեան: Այս նաբուգողոնոսոր զվարագոյր սրբոցն պատառեաց, զսեղանն կործանեաց, և զսպաս տաճարին առեալ տանէր, առաջի կուցն իւրոց դնէր, և ըզտաճարն ինքնին զլխովին հրձիգ առնէր: Արդ՝ քանի պատիժ պատուհասից և տանջանաց արժանի էր նա. քանզի զթագաւորս կոտորէր, քանզի զսրբութիւնն հրձիգ արար, քանզի զժողովուրդն գերի վարէր, քանզի զսպաս սրբութեան 'ի մեջեանս անդր կրեալ առաջի կուցն իւրոց դնէր: Արդ ո՞չ բիւրուց մահուց արժանի էր նա: Տեսեր՝ դու զմեծութիւն չարեաց նորա, արդ տե՛ս դու զմարդասիրութիւնն Աստուծոյ, 'ի գաղանաց կերպարանս փոփխեցաւ, յիրաւի. զի զգաղանաց խոկ զխակութիւն¹⁵ և զգաղանութիւն 'ի բարս իւր առեալ բերէր: 'Ի գաղանաց նմանութիւն փոփխեցաւ, իւր ոչ եթէ կորիցէ, այլ զի յապաշխարութիւն դարձեալ փըրկեսցի: Աշնզունքն աճեցին, եղն իբրև զմագիլս թռչնոց, զի յափշտակողագոյն էր նա սրբոցն ամենայնի: Ձռաւացաւ իբրև զգէսս առիւծու, զի էր

իսկ իրրեւ զառիւծ 'ի մոնչել 'ի յափշտակել, Խոստ
ուտէր իրրեւ զարջառ, զի անասնագոյն էր քան զա-
մենայն անասուն. քանզի ոչ գիտէր ճանաչել զայն,
որոյ տուեալ էր նմա զարքայութիւնն : «Երկեաւ
մարմին նորա 'ի ցողոյ երկնից, քանզի մուտ, նայե-
ցաւ 'ի հնոց հրոյն՝ ուր անանիանքն էին, և ե-
տես անդ զցօղ օդոյն, զի ցողէր ¹⁶, և ոչ սրտի
մտօք հաւատաց, այլ յետոյ որպէս և ինքն պատ-
մեաց . «Հս նաբուգոդոնոսոր համբարձի զաջս իմ
յերկինս, և զբարձրեալն օրհնեցի, և կենդանւոյն
յաւիտենից ետու փառս, : Արդ՝ որովհետեւ բազմամ-
եայն ժամանակօք տանջեալն օրհնեաց զկենդանին
'ի բարձունս, և խոստովան եղեւ առ այն, որ ետ
նմա զթագաւորութիւնն, և ծանեաւնա զթագաւորն
թագաւորաց . և բազմապատիկ արդեամբք յան-
ցուցեալ բանիւք լոկօք խոստովան լինէր, և զայն-
չափ զանբաւ մարդասիրութիւնն Աստուծոյ ժա-
ռանդէր :

«Ի այն՝ որ քան զամենեսեան անօրինագոյն
էր, աստուածութեանն դատաստանաւ և մարդասի-
րութեամբ խրատչին, դարձեալ միւսանդամ զար-
քայութեան թագն ինքնին ժառանգէր, դարձեալ
միւսանդամ զմեծութեան զիշխանութեան զամուն
յինքն ըմբռնէր : Արդ եթէ ոք 'ի մեզ 'ի հեթա-
նոսաց իցէ, որոյ զքրիստոնեայսն հայհոյեալ իցէ,
կամ եկեղեցեաց սրբոց 'ի ժամանակի հալածանացն
դաւ բերեալ իցէ, առցէ առակ օրինակի զնաբու-
դոգոնոսոր, խոստովան լիցի նման նմա, զի նորին
նմանութեամբ անյիշատակ զմեզս յանձնէ 'ի բաց

թօթափիցէ , Եթէ իցէ ոք , որ 'ի ցանկութիւնս
պղծութեանց շաղախեալ իցէ , զերանելոյն զդաւ-
թայ զապաշխարութիւնն յանձն առցէ : Իցէ ոք , որ
ուրացեալ իցէ ընդ պետրոսին , մեռցի միւսանգամ
ըստնորա օրինակին 'ի վերայ տեառն մերոյ Հիսուսի
Վրիստոսի . զի որ նմայն բարեւ ¹⁷ փոխանակ ա-
ռաքելութեան ոչ չարակնեաց , և ոչ ընդ քեզ նա-
խանձեսցի զաւետարանութեան խորհուրդն սրբ-
ուեալ 'ի վերայ քո :

Արդ՝ կանանց առակ օրինակի իցէ 'ի փրկու-
թիւն բախար . և արանց որ միանգամ յառաջագոյն
ասացաք , քաջքն և առաքինիքն օրինակ լիցին : Եւ
ամենեքեան'ի մարդասիրութիւնն Աստուծոյ հայեց-
եալ մեծայցս լինիջեք : Իբր ոչ եթէ դարձեալ
միւսանգամ անդրէն 'ի նոյն յանցանս թաթաւի-
ջեք , այլ զի 'ի փրկութեան անդր վայելեալ , և
փրկութեան ¹⁸ գործ գործեալ , զշարագործու-
թեան նամակ՝ որ զմէնջ գրեալ է , գործովք բար-
եօք ընջել կարասցուք . և զգեցցուք զօրութիւն
միաձնին Որդոյն աստուծոյ տեառն մերոյ Հիսուսի
Վրիստոսի . զի նմա են փառք և պատիւ յաւի-
տեանս յաւիտենից , ամէն :

ՅԱՆՈԹԱՅԻՆ ՎՐԱՅԻ

1. Այլ օրէնքանի բարձեալ :
 2. Յօրէնքանին՝ ի սկզբան աշացաւ, ՚ինետէ, յայտնին վընդառունութիւն :
 3. Օրէնքանի մէ կամ ՚ի հարկէ :
 4. Տղագրէտուն դան :
 5. Յոյնն կանգման ,
 6. Տղագրէրն յանցոյսն սասանութիւն :
 7. Յոյնն ունի զիրկութիւն :
 8. Յօրէնքանին քեզ, յայտնին վընդառունութիւն, պը ՚է բաց լողաց :
 9. Յոյնն ՚ի վերայ :
 10. Յօրէնքանին յորմէ պատու յայտնին վընդառութիւն :
 11. Օրէնքանի մէ հրապարակաւ :
 12. Օրէնքանի մէ ելեալ ես :
 13. Յոյնն ունի այսպէս և այնպէս :
 14. Չի՞ ՚է Յոյնն խոստովանութեամբ :
 15. Օրէնքանի մէ ղքարկութիւն :
 16. Օրէնքանի մէ ցանէր .
 17. Տղագրէրն ունի, որ նմայն բարեաւ լիոխանակ .
իսկ Յոյնն զի որ նմայն որ ելաց, ընդ պատիւ
առաքելութեան ոչ չարակնեաց :
 18. Տղագրէրն փրկութեան արժանի :
-

ԿԱՌՈՒՄՆԵ

ԸՆԴՀԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԵՄԱՆ

Ասոցիալ մասն Արքայութեան : Եւ սնկեցած ՚է
հասավայեցաց լողաց, որ առէ, լէ “Ու գետե”,
լէ որ մասնաւ Արքայութաւ ՚է Քաջազնու, ՚է մահ անդր
նորա Արքայութաւ . Լողաց ընդ նմա Արքայութեամբն,,.
ոյլով հանդեպ :

Ուրախ լիցին երկինք, և ցնծասցէ երկիր.
վասն այդորիկ որ զոպայիւն թաթաւելոց իցեն . այլ
զոպայ մշտիկ ասեմք զմտաւորն, վասն զօրութեան
այնորիկ որ չարչարանօքն՝ զոպայիւն մշտկաւն և
եղեգամբն արբուցաւ : Երկնաւոր զօրութիւնքն ու-
րսիս լիցին . իսկ ոդիք և անձինք, որ ’ի մտաւոր ’ի
հոգեւոր փեսայ անդր հաղորդելոց իցեն, զգաստա-
ցեալք և պատրաստեալք եղեցին : Օի աջայն բար-
բառոյ յանապատի, ասէ, պատրաստ արարէք զճա-
նապարհս տեառն,, : Երգդ ոչինչ կարի փոքր են . զի
ոչ եթէ մարմնոյ սովորութեան անչափ անխտիր
խառնակութեան պատրաստութիւնք են, այլ ոդ-
ւոյն սրբոյ, որ զամենայն քննէ, հաւատովք ընտրու-
թիւն : Օի ամուսնութիւնք աշխարհիս, և ուխտք, և
գաշինք, թերեւս և ոչ ուրեք լինի անխտրութեամբ .

այլ ուր ծիծաղին գեղեցկութիւնք, կամ մեծութիւնք, անդք վաղվաղակի ակնարկեալ խոնարհեցաւ փեսայն։ Խսկ աստ ոչ եթէ մարմնոց գեղեցկութիւնք են, այլ ուր հոգւոյն անջան խորհուրդք և իմաստութիւն։ Աստ ոչ մամնայն դարովեալ խայտառակեալ, այլ հոգւոց հեղութեան և խոնարհութեան մեծութիւնք։

Ունկնդիր լերուք այսուհետեւ որդեակք արդարութեան, յովշաննու երանելւոյ, որ աղաչէն և ասէ։ “Ուղիղ արարէք զՃանապարհս տեառն,, : Դ բաց արարէք զամենայն խոչընդուռն, և զգայթագղութիւնն, զի դիւրով գնալ մարթասջիք առ ’ի կեանսն յաւիտենից։ Պատրաստեցէք զամանս անձանց ձերոց ’ի սրբութիւն անխիղճ հաւատով, զի ընդունել մարթասջիք զՀոգւոյն սրբոյ զպարգևացն շնորհս պատրաստեալս։ Ակարուքը լուսաւորեալք զՃանդերձս ձեր ապաշխարութեամբ, զի կոչեցեալ ’ի տաճարն հարսանեաց՝ սրբեալք և լուսաւորեալք գտանիցիք։ Օի որ փեսայն է, կոչէ զամենեսեան համարձակապէս։ Քանզի առատ են շնորհքն։ Եւ ’ի ձայն բարձր քարոզութեան կոչէ զամենեսեան, բայց ընտրութիւն առնէ մտանելոցն ’ի հարսանիս։ Իայց քան մի լիցի այն ’ի վերայ այսոցիկ, որոց զանուանսն գրեալ է, լսել զայս։ “Այլ դու, ոչ ունէիր հանդերձ հարսանեաց, զիարդ եկիր մտեր այսր,,։ Այլ եղիցի ձեզ ամենեցուն լսել զայն։ “Ե՛կ և դու բարի ծառայ բարեգործ հաւատարիմ։ Օի եթէ ’ի փոքուն հաւատարիմ եղեր, ’ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ։ Եկ մուտ յուրա-

խութիւն տեսառն,, : Օ ի այժմիկ դեռ արտաքոյ կառ
ուրախութեան : Ի այց եղիցի ձեզ ամենեցուն ասել .
“Ուրախ եղիցի, և ցնծասցէ անձն իմ՝ի տեր, զի
զգեցոյց ինձ պատմուձան փրկութեան . իբրև զիեւ-
սայի արկ զինև զվական, իբրև զհարսն զարդու-
զարդարեաց զիս,, : Օ ի գտցին անձինք ձեր ամե-
նեցուն, զի մի գտցէ՝ի ձեզ զշաղախ ինչ ներկու-
ած, կամ խորշ կարկամութեան, կամ այլ ինչ
այնպիսեացն սակի : Զայս ոչ ասեմ, թէ յառա-
ջագոյն մինչև զնորհսն ընկալեալ է ձեր : Օ ի զի՞-
արդ մարթ է, որ դեռ իսկ այժմ՝ի թողութիւն մե-
զացդ իսկ կոչեցեալ էք . այլ յորժամ տուեալ լի-
ցին ձեզ շնորհքն, առանց ստղիւտի խղճի մտացն
գտեալ՝ ընթացակից լինել մարթայցէք :

Վեծ են իբրդ արդարև նղբալք, զգուշու-
թեամբ մատերուք : Այրիւրաքանչիւր՝ի ձենք յան-
դիման լինելոց է առաջի բիւրուց բիւրուց ¹ զօրացն
հրեշտակաց : Հոգի սուրբ դրոշմելոց է զձեր ան-
ձինս, ’ի ձեռն նորա զօրաժողով լինելոց էք դուք
առաջի մեծի թագաւորին : Ապա թէ այդ այդպէս
է, պատրաստեցարուք, և կաղմեցարուք . ոչ՝ի սպի-
տակութիւնս պատմուձանաց լուսաւորեալ, և ոչ
’ի հանդերձս պաճուձեալս, այլ յոդիս, և յան-
ձինս բարեբարս հեղութեամբ, խոնարհութեամբ,
և արդարութեամբ զարդարեալք : Վի լոկ՝ի ջուր,
կամ ’ի դաստարկ հայիցիս յաւաղան անդր, այլ ²
ջրովն և շնորհօքն խառն՝ի Հոգին սուրբ կենդանի :

Քանզի կրկին է մարդն, յոդւոյ և ’ի շնչոյ
կարգեալ, վասն այսորիկ կրկին և սրբելին պիտի .

զի որ անմարմին է, անմարմնովն. և որ մարմնաւորն է, մարմնովն։ Այլ ջուրն սրբէ զմարմինն, չոգին դրոշմէ զոգիսն. զի ցողեալք՝ի սիրտ, և լուացեալ զմարմինն ջրով սրբով, մատչել յանդիման լինել առաջի մեծութեանցն աստուածութեանն կարասցուք։ Արդ՝ յորժամ իջանիցես՝ի ջուր անդր, մի իբրև ՚ի թեթև ՚ի դատարկ ջուր ինչ հայիցես, այլ ՚ի զօրութենէ ոգւոյ անտի փրկութեան սպասեսջիր, զի առանց երկոցունց անհնար է քեզ կատարեալ լինել։ Ո՞չ ես եմ, որ ասեմ զայս. այլ տեր Յիսուս ինքնին, որ իրացն իշխանութիւն ունի, ասէ այսպէս. “Այթէ ոչ ոք ծնցի ՚ի ջրոյ և ՚ի հոգւոյ, ոչ կարասցէ մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ։” Եւ ոչ իբրև եթէ ջրով ոք մլրտեսցի, արժան է կատարեալ ունել զշնորհսն. և ոչ որ թէպէտ և կարի ոք պիտանի իցէ գործովք, և չիցէ առեալ զջրոյն դրոշմա կարէ մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ։ Ինանս ժպրհութեամբէ, բայց մէ եթէ յինէն, այլ Յիսուս ինքնին է, որ ետ զմիու գատաստանիդ։ Իսյց թէ պիտիցի, եկ և տես զբանիցդ հանդէս ՚ի գրոց սրբոց։ Կոռնելիոս այր մի արդար, տեսլեան հրեշտակաց արժանի եղև, արձան քաջութեան զիւր աղօթմն և զինդրուածս յերկինս կանգնեաց, եկն եմուտ պետրոս, և գին սուրբ ՚ի վերայ ամենայն հաւատացելոցն հոսեցաւ. սկսան խօսել լեզուս լեզուս օտարս, և մարդարէանալ. և յետ չոգւոյն շնորհաց, որպէս զիրք ցուցանեն, ասէ, հրաման ետնոցա պետրոս, զի յանուն տեսառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի մլրտեսցին։

Օի թէպէտ ողիքն 'ի ձեռն հաւատոցն վերստին ծնեալ էին, ընկալցի և մարմինն 'ի ձեռն ջրոյն զշնորհացն զօրութիւն :

Վապա եթէ ոք ցանկացի գիտել, թէ ընդէր 'ի ձեռն ջուրց, և ոչ 'ի ձեռն այլոց արարածոց շնորհք պարգևեցան . եկեսցէ առցէ գիրս 'ի ձեռն, և գտցէ իմն մի մեծ է ջուր, և քան զչորեսին արարածս որ յաշնարհի երկեին, գեղեցկագոյն արարած է : Արեշտակաց բնակութիւնք են երկինք, սակայն 'ի ջուրց մածուցեալ է զերկինս : Երկիր մարդկան բնակութիւն է, այլ 'ի ջուրց մածուցեալ է ամենայն երկիրս . և առաջին արարած սա քան զամենայն վեցօրեայ արարածոցս կազմութիւն : « ողի, ասէ, Վստուծոյ շրջէր 'ի վերայ ջուրցու : Ակիզբն աշխարհի ջուրք, և սկիզբն աւետարանացն յորդանան : Վզատութիւն իսրայելի 'ի ձեռաց փարաւովնի 'ի ձեռն մովսեսի ընդ ծովն . և ազատութիւն մեղաւորաց աշխարհիս 'ի ձեռն ջուրց աւազանին 'ի բանն կենդանի : Ուր կտակ ուխտի իցէ, առ ով ոք իցէ, անդ և ջուրք : Հետ ջրհեղեղին եղաւ ուխտ առ նոյ, եղաւ ուխտ և առ իսրայել 'ի սինէական լեռնէ անտի, սակայն ջրով և կարմրով և զոպայիւ : Ամբառնայր յերկինս եղիա, այլ ոչ եթէ առանց ջուրց . անցանէր նախ ընդ յորդանան, և ապա վերացեալ արշաւէր յերկինս : « Աախ լուանայր քահանայն, և ապա իշխէր մատչել խունկ արկանել . նախ զառաջինն ինքնին ⁵ լուացաւ ահարովն, և ապա իշխեաց լինել քահանայապետ : Օի զիարդ մարթու պատշաճ էր 'ի վերայ այլոց աղօթս առնել, որ ինքն

ջուրբքն չե էր սրբեալ : Ա, և նշանակ կայր մը-
կրտութեանն , որ 'ի ներքս 'ի վրան ժամու անդ
լուանալին էր :

Հնոց օրինացն կատարած , և նորոց կտակա-
րանացն սկիզբն մկրտութիւն : Ո ի յովհաննէս ինքն
էր առաջնորդն . զի քան զնա մեծ 'ի ծնունդս կա-
նանց և ոչ ծնեալ : Ե՛ր էր յետոյ քան զամե-
նայն մարգարէսն , զի «Ամենայն , ասէ , օրէնք և մար-
գարէք մինչեցյովհաննէս , . բայց առաջին էր ամե-
նայն աւետարանական իրաց և առաքելոց : «Ակիզ-
բըն , ասէ , աւետարանի Հիսուսի Քրիստոսի , . այ-
լովքն հանդերձ . «Եւ էր , ասէ , յովհաննէս յա-
նապատի անդ և մկրտէր , : Արդ եթէ զեղիա ասես
մեծ , որ վերացան յերկինս , այլ ոչ է լաւ քան
զյովհաննէս : Ենովք որ փոխեցաւ յերկինս , այլ
ոչ է լաւ քան զյովհաննէս : Անծ և սքանչելի է
'ի մարգարէս օրինադիրն մովսէս այլովք մար-
գարէիւքն հանդերձ , այլ ոչ եթէ մեծ ինչ են նոքա
քան զյովհաննէս : Իրը ոչ եթէ ես իշխեմ ընտ-
րութիւն ինչ առնել 'ի մէջ նոցա , այլ ինքն տէր
նոցա և մեր հասարակաց ասաց Հիսուս , ասէ , «Անծ
'ի ծնունդս կանանց քան զյովհաննէս չիք յարու-
ցեալ , : Տես 'ի ծնունդս կանանց , և ոչ 'ի ծնունդս
կուսից : Խէպէտ մեծ է ծառայն , սակայն ընդ ծա-
ռայակիցս իւր է հաշիւ ընտրութեան : Խակ որդւոյն
ընդ ծառայս առանց հաշուի առանց ընտրութեան
են շնորհքն : Տեսանես , որպիսի մեծ այր ընտրեաց
առաջնորդ , և ետ Աստուած շնորհացս այսոցիկ այր
անինչ , անինչստացիչ ⁴ , անապատասէր , և ոչ մար-

դատեաց էր . մարախս ուտէր , և նորափետուր զարգարեալ վառեալ թռուցեալ ունէր զոգիսն . մեղը ուտէր 'ի վայրէ , և քան զմեղը քաղցրագոյն և օգտակարագոյնս խօսէր . ստեւ ուղտու զգեցեալ էր , և զվարդապետութիւն միանձանց յանձին իւրում առեալ բարձեալ բերէր : Եր զի՞նչ ևս մեծ , զի անդէն յարգանդի մօր իւրոյ 'ի հրամանէ Հոգւոյն սրբոյ սրբեցաւ : Արբել սրբեցաւ և երեմիա , այլ օչ եթէ յարգանդի անդ մարդարէացաւ , բայց միւս յովշաննէս խայտաց , խաղաց , ցնծաց , և մինչեւ աչօք տեսեալ էր , Հոգւով սրբով ծանեաւ զարարիչն իւր , և զտէրն իւր : Վանդի մեծ էին շնորհք Հոգւոյն , պարտ և պատշաճ էր ընդ մեծաւ վերակացուաւ և մարդարէութեանն լինել :

Այս եկեալ մկրտէր յորդանան գետ , և դիմեալ երթային առ նա ամենայն երուսաղէմացիքն 'ի վայելել իսկ զբան 'ի մկրտութիւնն . զի ամենայն բարեաց պատուի գլուխ երուսաղէմ է : Բայց արդ՝ դուք տեսէք երուսաղէմացիք , զիարդ՝ Եշանէին , ասէ , և մկրտէին 'ի նմանէ , և խոստովան լինէին զմեղս իւրեանց , : Տեսանե՞ս , 'ի ձէնջ ելանէին , և անդ խոստովան լինէին : "Կախ տարածեալ ցուցանէին զվէրս իւրեանց , և նա ապա ածէր 'ի վերայնոցա զդարմանն , և զվիրացն զբժշկութիւն . և որ հաւատայինն՝ տայր նոցա փրկութիւն 'ի հրոյն յափտենից : Իսկ արդ՝ եթէ կամիցիս հաւատալ դու , եթէ ճշմարիտ քաւութիւն է մկրտութիւնն յովշաննու առ 'ի հրոյն սպառնալեաց , արդլուր , զինչ ասէնա , "Օ՞նունդք իժից , ու եցոյց ձեզ փախչել 'ի

բարկութենէ անտի որ գալըցն է,, : Ա, ՅԼ մի՛ դու տա-
կաւին իժ կայցես . զի թէպէտ և երբեմն էիր դու
ծնեալ ծնունդ իժից , մերկաց ⁵ դու՝ ի քէն զառաջին
մեղանչական կենացն զբծկանութիւն : Օ ի ամենայն
օձքընդ մացառս և ընդ քարածերպս մտեալք մերկա-
նան զշնութիւնն իւրեանց նեղութեամբ , և զշնու-
թիւնն մերկացեալ նորոգին ՚ի մարմինս իւրեանց :
Այսպէս և դու եկ մուտընդնեղ դուռն , և ընդան-
ձուկ ճանապարհն , ճնշեալ զանձն քո պահօք պնդու-
թեան : Ա' երկաց դու զշին մարդկութիւնն դոր-
ծովքն իւրովք հանդերձ . և ասաւ դու զայն , որ յօրհ-
նութիւնս օրհնութեանց ասացաւ . “Ա' երկացայ ըզ
պատմուճանիմ , արդ զիարդ անդրէն զգեցայց զնա,,:
Ա, բդէ եթէ գուցէ ոք ՚ի ձեզ կեղծաւոր , մարդա-
հաճոյ , զշեղութիւն խոնարհութեան կեղծաւորու-
թեամբ զգեցեալ , և ոչ սրտի մտօք հաւատացեալ ,
զսիմոնի կախարդի զկեղծաւորութիւն յանձին բար-
ձեալ բերիցէ . իբր ոչ եթէ զի օգտեացի ՚ի շնորհաց
աստի , այլ զի խորամանկութեան քննութեան զբարս
ունիցի , լուիցէ նա զպատգամն յովհաննու . “Ա, ասիկ
տապարաւ արմին ծառոցն կայ , ամենայն ծառ՝ որ ոչ
առնիցէ զպտուղ բարիոք , հատցեն զնա , և նիւթ
հրզյն յաւիտենից պատրաստեցեն,, : Ա' նաշառ է
դատաւորն , ՚ի բաց արա զկեղծաւորութիւնդ քո :

Իսկ զի՞նչ առնել արժան իցէ ասել ⁶ , կամ
զի՞նչ իցեն պտուղք ապաշխարութեան : “Որ ու-
նիցի , ասէ , երկուս հանդերձս , տացէ այնմ , որ
ոչն ունիցի,, : Հաւատարիմ է վարդապետն , նախ
ինքն կատարէր , և ապա ուսուցանէր . ոչի՞նչ զան-

գիտէր յասել անդ , զի ոչինչ արգել առնեին խիղճ՝
մտացն լեզուին . “Եւ ոյր գուցէ , ասէ , կերակուր ,
նոյնպէս արացէ , : Արդ՝ ’ի շնորհս Հոգւոյն սրբոյ
վայելել կամիս , և անցաւոր կերակրոյն զաղքատսն
չառնեմ արժանի , զմեծամեծսն խնդրես , և փոքը ի-
կանցն չառնեմ զոք բաժանորդ : Եթէ մեղաւոր ի-
ցես , եթէ մաքսաւոր իցես , թէ պոռնիկ իցես , մի
հատաներ զյոյս քո՝ ’ի փրկութենէն : “Ո՞եղաւորք ,
ասէ , և մաքսաւորք , և պոռնիկք յառաջադոյն եր-
թիցեն յարքայութիւն , : Եւ վկայ Դ առաքեալ , զի
թէպէտ և ասաց , թէ “Ո՞չ պոռնիկք , և ոչ կռապա-
րիշտք , և ոչ որ այլ ինչ , ասաց , զարքայութիւնն Ա-
տուծոյ ժառանգել ոչ կարեն , : ած և թափեաց
վաղվաղակի : “Այլ այս ամենայն , ասէ , էր երբեմն
զի էիք , սակայն լուացարուք , սրբեցարուք , : ոչ ասաց
թէ ոմանք էիք , այլ թէ ոմանք էիք : Այն որ ’ի տգի-
տութեան մեղքն լինին , թողութիւնն դտանեն . որք
կանիսենն և յաճախենն ՚ի չարիս անդ , պատիժ
պատուհասից ընդունին :

Ունիս աւասիկ պարծանս մկրտութեան զնոյն
ինքն գլխովին զՈ՞իածինն աստուծոյ , և զինչ ևս
պիտոյ է ասել զմարդկանէ : Ո՞եծ էր յովչաննէս ,
այլ զի առ տէր մեր : Ո՞եծաբարբառ էր գոչումնն ,
այլ զի առ թանն : Վեղեցիկ էր կարապետն , այլ
զի առ թագաւորն : Վեղեցիկ էր , որ մկրտէր ’ի
ջուրն , այլ զի առ այն , որ մկրտէր ’ի հուր ’ի Հո-
գին կենդանի : Եւ ’ի հուր և ’ի Հոգին սուրբ զա-
ռաքեալսն մկրտեաց փրկիչն , ’ի ժամանակի իբրև լի-
նէր ձայն յերկնից յանկարծակի իբրև զՀողմ սաս-

տիկ, եկն ելից զտունն ամենայն, ուր էին անդ նըստեալ, և երևեցան նոցա բաժանեալ լեզուք լեզուք իբրև 'ի հրոյ, և եկն նստաւ 'ի վերայ միոյ միոյ նոցա. և լի եղեն Հոգւով սրբով :

Եթէ ոք ոչ ընկալցի զմկրտութիւն, փրկութիւն ոչ գոյ նորա, բայց միայն մարտիրոսաց, որք և առանց ջուրց առնուն զբաւութիւն : 'Ի ժամանակի իբրև եկն տէրն մեր փրկել զաշխարհ խաչիւն խրով, և 'ի կողև խոցեցաւ, և եհան անտի արիւն և ջուր. զի ոմանք որ 'ի ժամանակի խաղաղութեան իցեն, ջուրբք մկրտեսցին, իսկ որ 'ի ժամանակի հալածանաց իցեն, անդէն յիւրեանց արիւն մկրտեսցին : Օի և մարտիրոսութիւնն ինքնին գիտէ մկրտութիւն անուանել : Ասաց իսկ փրկին . 'Ալարո՞շ իցէք ըմպել զբաժակն, զոր ես ըմպելոց իցեմ, և զմկրտութիւնն մկրտել, զոր ես մկրտելոցն եմ,, , իսկ արդ մարտիրոսքն խոստովանին երևոյթ լինել աշխարհի, և հրեշտակաց և մարդկան. այլ դու առ փոքր մի ժամանակ ևս լիցիս լսել, բայց այժմ չե քեզ ժամանակ զայսպիսեացս լսել :

Արբեաց զմկրտութիւնն չիսուս 'ի մկրտել անդ իւրում. իսկ արդ եթէ Որդին աստուծոյ մկրտեցաւ, ովէ արդ յայսմհետէ, որ արհամարհիցէ զմկրտութեամբն, և է 'ի կարգս աստուծպաշտութեան . իսկ նա զի մկրտեցաւ չիսուս, իբր ոչ եթէ զի մեղաց թողութիւն գտցէ, զի առանց մեղաց էր. արդ թէպէտ առանց մեղաց էր, մկրտեցաւ. այլ զի մկրտեցաւ, զի զընորհս ապաշխարութեան զիւրաքանչիւր չափոյ տացէ մկրտելոցն : Օոր օրինակ զի մանկը

տին հաղորդ եղեն արեան և մարմնոյ, սոյն օրինակ
և ինքն հաղորդ եղեւ չարչարանացն . զի մարմնաւոր
գալստեանն հաւասարորդք եղեալ, և աստուածու-
թեանն շնորհաց ժառանգորդք և բաժանորդք լի-
ցուք : Այսպէս մկրտեցաւ Հիսուս, զի և նոյն դար-
ձեալ մէք զհաւասարութիւն փրկութեան ընդունել
մարթասցուք զարժանի : Ե՞ր էր վիշապն 'ի ներքս
'ի ջուրն ըստ բանին յովեայ, “Որ ընդունի, ասէ,
զյորդանան'ի յակնակապիճս իւր,, : Իսյց որովհետեւ
պարտ էր խորտակել զգլուխ վիշապին, եկն էջ
տէրն մեր 'ի ջուրան, կապեաց զվիշապն, զի իշխա-
նութիւն առցուք կոխել 'ի վերայ օձից և քարքից,
և 'ի վերայ ամենայն զօրութեանց թշնամոյն : Աչ
եթէ փոքր ինչ էր գաղանն, այլ մեծ և ահագին .
զի ամենայն նաւք որսորդաց զթեփ մի տանոյ նորա
բերել ոչ կարեն, առաջի նորա ընթանայր կորուստ,
սատակել զամենայն պատահեալս : Հառաջընթաց
լինէին կեանք, զի կարկեսցի սանձեսցի մահ, զի որ
ապրեալս իցեմք, ամենեքեան ասել մարթասցուք .
“Ո՞ւր է մահ յաղթութիւն քո, ո՞ւր է քո դժոխք
խայթոցք,, . զի լուծանի մահուն խայթոցք 'ի ձեռն
մկրտութեան :

Արդ՝ իշանես գու զմեղս քո զգեցեալ 'ի ջուր
անդր, այլ շնորհացն բարբառ կնքէ զոգիս քո, և
ոչ տայ թոյլ յահեղ գաղան վիշապէ անտի կլա-
նել զքեղ : Աեղօքն հանդերձ մեռեալ իշանես գու
'ի ջուրն, և ելանես անտի կենդանացեալ արդարու-
թեամբ : Օի եթէ տնկակից եղեր գու նմանութեան
մահու փրկչին, և յարութեան նորա արժանի լիցիս :

Եւ զոր օրինակ Յիսուս զաշխարհական զմեղսն եկն առ յանձն իւր , և մեռաւ , զի և զմահ սպանցէ , և զյարութիւնն հաստատեսցէ յարութեամբ իւրով . այնպէս և դու իջեալ 'ի ջուրսն , և իրքե գրեթէ թաղեալ 'ի ջուրս անդ որպէս նա 'ի վիմին , յարից ես միւսանգամ 'ի նորոգումն 'ի կենդանութեան ճեմեցեալ :

Այլ յորժամ դու արժանի լիցիս շնորհաց , յայնժամ քեզ առ զօրութիւնս թշնամնոյն տացէ արժանի լինել մարտնչել : Օզր օրինակ յետ մկրտութեան քառամորեայ ժամանակին 'ի փորձութիւն մտանէր . իբր ոչ եթէ յառաջ քան զայն ժամանակ յաղթել չկարէր , այլ զի զամենայն ինչ կարգաւ յօրինել կատարեսցէ . սոյնպէս և դու յառաջ քան զմկրտութիւնն ընդ զօրս թշնամնոյն մարտնչել իշխան մի լինիր . այլ յորժամ զշնորհս ընկացիս , և 'ի զէն արդարութեան քաջալերեալ համարձակիցիս , ապա ջանացիր , ապա եթէ կամիս ևս լուր աւետեացս 8 :

Օի Յիսուս որդի էր Աստուծոյ , այլ ոչ եթէ յառաջ քան զմկրտութիւն աւետարանէր : Արդ՝ եթէ տէրն ինքնին կարգաւ գնայր ըստ չափոյ ժամանակին , մեք ծառայքս զի իշխեմք ստահակութեամբ գնալ : "Յայնմհետէ , ասէ , սկսաւ Յիսուս քարոզել " . յայնմհետէ , յորմէհետէ էջ Հոգին սուրբ մարմնապէս տեսլեամբ 'ի տեսիլ աղաւնւոյ . իբր ոչ եթէ վասն այնր երևեցաւ , զի Յիսուս զառաջինն զայն տեսցէ , զի նա գիտէր իսկ յառաջագոյն և առանց մարմնովն երևելոյ . այլ զի որ մը

կրտերն յովհաննէս տեսցէ զնա : Օի ինքն ասաց ,
 “Ես ո՞չ գիտէի զնա , այլոր առաքեացն զիս մլրտել ,
 նա ասաց ցիս , ասէ , յոյր վերայ տեսանիցես զ՞ո՞ւ
 գին սուրբ , զի իջանիցէ և հանգչիցի 'ի վերայ նորա ,
 նա է , : Արդ՝ թէ և դու առանց երկմոռլթեան հա-
 ւասս ունիցիս , իջանէ և 'ի վերայ քո Հոգին սուրբ ,
 և ձայն հայրենի հնչէ յերկնից 'ի քեզ , և ասէ :
 Ո՞չ եթէ այնպէս ասէ , որպէս առ տէրն ասաց , թէ
 “Աա է որդի իմ , զի 'ի վերայ նորա ասէ . զի Աի
 սկզբանէ էր բանն , և բանն էր առ Աստուած , և Աս-
 տուած էր բանն , : Առ նովաւ ասէ է , զի յամենայն
 ժամանակի է Որդի աստուծոյ . այլ առ քե ասէ , եղեւ ,
 զի ո՞չ եթէ 'իբնութենէ ունէիր , այլ յանուանելոյ
 զորդիութիւն ընկալար : Աա մշտնջենաւոր է , դու
 'ի պիտանութենէ ընդունիս զշնորհն :

Ապա թէ այդպէս է , պատրաստեա զանձին
 քում զանդամդ , զի որդի Աստուծոյ եղեալ և ժա-
 ռանդորդ լիցիս , ժառանդ Աստուծոյ , ժառանդորդ
 Վրիստոսի : Օի եթէ պատրաստեսցէս զանձն քո ,
 հասցես . եթէ հաւատովք մատչիս , ճշմարիտ հաւա-
 տարիմ լինիս . թէ սրտի մտօք թողցես զին մարդ-
 կութիւնն , ամենայն ինչ զոր և գործեալ իցես , թող-
 ցին քեզ . եթէ պոռնկութիւն , եթէ շնութիւն , թէ
 այլ ինչ գործ աղտեղութեան իցէ : Օինչ մեծ իցէ
 քան զնաւելն զՎրիստոս . սակայն և այնոցիկ լուալի
 եղեւ մլրտութիւնն : Օի երեք հաղարքն որ մատեան
 առ պետրոս , այն իսկ էին՝ որ հանին 'ի խաչ զտէր մեք
 Յիսուս Վրիստոս . հարցանէին և ասէին , “Օինչ
 գործեսցուք արք եղբարք , : Անձ են աւադիկ վէրքդ .

'ի ճանապարհ հաներ զմեղ ով պետրոս մերոյ բեկ-
մանս , զի ասացեր թէ զառաջնորդն կենաց սպա-
նէք + արդ՝ զի՞նչ իցէ դեղ պատանաց այսպիսւոյ
բեկմանս , զի՞նչ սրբիչ լինի այսպիսւոյ աղտեղու-
թեան , զի՞նչ փրկութիւն լինի այս մեծի կորստեան ,
“Ապաշաւեցէք , և զղացարուք ասէ , և մղրտեսցի
այր իւրաքանչիւր յանուն տեսաւն մերոյ Հիսուսի
Քրիստոսի ’ի թողութիւն մեղաց , և ընկալիք ըղ-
պարդես ։ Ոքանչելի էր բանն , և առանց
պատմելոյ զօրութիւն մարդասիրութեան մեծու-
թեանցն Աստուծոյ : Ապրել ապրել իսկ ակն ոչ
ունէին , և պարդեաց ։ ոգւոյն սրբոյ արժանի լի-
նէին : Տեսե՞ր զզօրութիւն մղրտութեանն : Ծաէ ոք
’ի ձէնջ բանիւ հայհոյութեան խաչեաց զՔրիս-
տոս , թէ ոք ’ի ձէնջ չգիտուածով առաջի մարդկան
ուրացաւ , թէ ոք ’ի ձէնջ դործովք չարեզք պատ-
ճառ եղև դրսովութեան ուխտի սրբութեան , դիւ-
րայոյս լիցի ապաշխարութեամբ . զի հասեալ կան
աւասիկ նոյն շնորհք :

“Քաջալերեաց երուսաղէմ , զերծցէ և հանցէ
’ի քէն զամենայն անօրէնութիւնս քո , լուասցէ տէր
զամենայն աղտ որդւոցն քոց , և դատերացն քոց
յոգի դատաստանի , յոգի զերմութեան : Հանեսցէ
’ի վերայ ձեր ջուր սրբութեան , և սրբեսջիք յամե-
նայն մեղաց ձերոց , : Ըուրջ առեալ զքել պարհուց-
տակք ասիցեն , “ՈՎ է այս , որ ելեալ գայ սպի-
տակացեալ , և հաստատեալ գայ յենու . ’ի քեռոր-
դեակն իւր , : Զի որ յառաջ ստրկութեամբն ա-
ղախին ոգիք էին , այժմ որդեակ զտէրն անուա-

նեալ կոչէ , որոյ զանխիղձ զառանց երկմտութեան
բարս ընկալեալ , ետ ձայն և ասէ . «Ղհաւասիկ ես
մերձաւոր իմ , ահաւասիկ ես գեղեցիկ + գեղեցիկ
ատամունք քո իրբեւ երամակք կտրելոցն,, : Ա ասն
մտադիւր բարերարութեամբ խոստովանութեանն
ամենայն երկուորեակ ծննդիւքն , այսինքն՝ 'ի ջըսյն
և 'ի Հոգւոյն կատարեալ . և կամ 'ի հին և 'ի նոր
կտակարանաց պատմեալ : Եւ եղիցի ձեզ ամենե-
ցուն զընթացս պահոցն պնդութեան կատարելոցն
'ի մտիունել զհանդամանս բանիցն ասացելոց + պըտ-
ղաբեր լինել 'ի գործս բարութեան , առանց արա-
տոյ հոգեւոր փեսային յանդիման եղելոցս հասա-
նել թողութեան մեղաց յաստուծոյ Հօրէ տեառն
մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի , նմա փառք և պատիւ
յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ԾԱՌԵ ՕԹՈՒԹՅՈՒՆԵՎ

1. Օրէնստի մը առնի բիւրուց բիւրաւորաց :
 2. Օրէնստի մը և պալածին շուրջ զբովն :
 3. Օրէնստի մը ինքն :
 4. Տղագիրն անընչաստացիւ :
 5. Տղագիրն մերկացիր :
 6. Օրէնստի մը արժան իցէ ասէ :
 7. Օրէնստի մը վկայէ :
 8. Եսյնի առնի ընացութիւն առնելունիւն :
 9. Տղագիրն եղբօրորդեակ :
-

ԿՈՉԱԽՄՆ

ԸՆԴՀԱՅԻ ՅՈՒԹԵՐԵՐ

ՉՈՐՐՈՐԴ

Եւ յահոյ վաղվաղակին տառանց եսորհրդոյ տասցիւալ
վասն պատն հրամանեան հաւատոյ : Եւ ընթերցուած
ի խոպացոց լողլոյ տերէ, որ տակ . “Օքոյշ լինէ-
ջէս , գուցէ ու պլեկ իտուուտ իուղանուու լողոցու-
ճարդարաբանութեամբ և ընդուհայն խոճեւթեամբ
ըստ վարդապետութեան հարդիան ըստ արարածոց
աշխարհէ , և ոչ ըստ Քրիստոնէ : այլովէն հանդելք :

❖ անայ նախանձի չարութիւն ընդ քաջու-
թիւնն . և որոմն յառաջ մատուցեալ բռնադատէ
ցորենոյ կարծիս մատուցեալ , և կերպարանօք ցորե-
նոյ ջանայ նմանել , բայց ճաշակօքն ’ի ձեռն ընտ-
րողացն կշտամբեալ յանդիմանի : Եւ տառանայ
բանսարկու կեղծաւորեալ կերպարանի ’ի կերպա-
րանս լուսաւոր հրեշտակաց . և ջանայ , ոչ եթէ
զի ’ի նոյն տեղի մատիցէ , ուստի կործանեցաւն . զի
իրբե զսալ դարբնաց անոշտ և անվազ սիրտ մնա-
ցեալ առանց զղջման , այսուհետեւ զբարսն յանձին
բարձեալ բերէ .) այլ զի և զայնոսիկ՝ որ ’ի հրեշ-
տակօրէն գնացս զանձինս իւրեանց մատուցին , ան-
հայեաց խաւարի , և ախտաբեր անհաւատութեանն

զգեցուսցէ ամրութեամբ։ Իազում գայլք շըջին
 'ի հանդերձս գառանց ։ գառանց հանդերձս զգե-
 ցեալ ունին, այլ ոչ եթէ մագիլս և ժանիս, այլ
 զհեղութեան և զհանդարտութեան զհանդերձ առ-
 եալ, 'ի պատճառս խոնարհութեան կերպարանաց
 զանմեղս սրտիւք պատրել պատրաստին ։ մահաբեր
 թունիւք զանօրէնութեան ժանին յատամանց ան-
 տի իւրեանց 'ի ներքուստ արտաքս փախեն ։ Պիտոյ
 են մեզ այսուհետև շնորհք հոգեւոր, միտք զգաս-
 տութեան, աչք հայեցող, զի մի զորոմնն իրբե
 զցորեան կերեալ տգիտութեամբ 'ի կորուստ մատ-
 նեսցուք ։ և մի զգայն գառն համարեալ որս նորա
 լիցուք ։ և զսատակիչ մահաբեր բանսարկուն սա-
 տանայ հրեշտակ համարեալ ընկղմեսցուք 'ի նմա-
 նէ ։ զի "Ը ուրջ գայ նա իւրեւ զառիւծ մոնչելով,,
 Խնդրէ թէ զ՞լ կարգացէ բեկանել,, որպէս և
 դրեալ է։ Ա ասն այսորիկ սուրբ եկեղեցին խրատէ,
 վասն այսորիկ են ամենայն ճառք ընթերցուածոցս
 այսոցիկ։

Օի աստուածպաշտութեան օրինակք յեր-
 կուց կարգաց հրամանի հաստատեալ են այսորիկ
 'ի կամակարդ աստուածութենէ, և 'ի գործոցբա-
 րութենէ ։ այլ ոչ կամակարդ հրամանքն առանց
 գործոց բարեաց ընդունելի են առաջի Աստուծոյ, և
 ոչ որ առանց գործոց բարութեան ։ որ հրամանա-
 կարգն գործին, ընդունելի են Աստուծոյ։ Օի
 զինչ օգուտ է գիտել զվարդապետութիւն աս-
 տուածութեանն ուղղութեամբ, և գործել չարաչար ։
 և զինչ օգուտ է զգաստութեամբ շըջել բարուոք,

և հայՀոյել ամբարշտութեամիւ։ Արդ մեծ են ստացուածք հրամանական կամաց վարդապետութեան, և պիտոյ են միտք զգաստութեան։ Քանզի բազում են՝ որ կապուտ կողոպուտ առնեն ճարտարաբանքանիք, և ունայնութեան խարեւութեանն պատրանօք։ Եշ որ՝ ի հեթանոսութեան են ճարտարութեամիւ և թրթրակ լեզուի խարեւութեամիւ դըրսովմեն զմեզ։ “Օք մեղը կաթէ, ասէ, ’ի շրթանց կնոջ պոռնկի,, : Խսկ որք ՚ի թլփատութենէ անտի են, ’ի գրոց սրբոց պատրեն չարաչար զմատուցեալսն պատրանօք՝ի խարեւութիւն։ ’ի մանկութենէ կանաեալ՝ի գիրս մինչև՝ ’ի ծերանալ, և ’ի տգիտութեան մեռանին։ Խսկ հերետիկոսացն մանկունք քաղցրաբան օրհնութեամիւ պատրեն զսիրտս անմեղաց, իրեւե մեղու քաղցրութեամիւ ողջունիւն ՚Քրիստոսի զամպարշտութեան զժանդախառն կարգսն ծածկեալ՝ի ներքս ջամբեն։ Ա ասն այսր ամենայնի ասէ տէր, “Օքնշ լինիջիք, գուցէ ոք զձեզ մոլորեցուցանիցէ,, : Ա ասն այսորիկ և հաւատոց վարդապետութիւնք, և որ՝ի նմա պատմութիւնք լինին։

Ա.ՅԼ մինչև՝ ’ի հաւատոց կարգսն մատուցեալ, բարւոք թուի ինձ այժմիկ կարձ՝ի կարձոյ հրամանակարդ բանիցն սկիզբն առնել, զի մի զբազմութիւն ճառիցն, և որ՝ի մէջ ժամանակքն են աւուրցն մոռացութիւն՝ի մէջ արկցուք այնոցիկ, որ՝ի մեզ դիւրին իցեն։ Ա.ՅԼ զի այժմիկ կարձ՝ի կարձոյ զգըլուս ճառիցն փոքր՝ի շատէ ինչ սերմանեալ, մի մոռացուք զնոյնս լայնագոյնս և պարարտագոյնս ևս ասել, ապա յարդիւնարարութիւնս մատշել։

“Եերեսցեն մեղ և դոքա , որ այժմիկ աստ կան , որ կատարելագոյնքդ իցեն , որոց ճաշակելիք իւրեանց կրթագոյնք իցեն առ ընտրութիւն բարեաց և չարեաց , եթէ զտղայագոյնս և զկաթնակերագոյնս ժամանակաց յընծայութիւնս ճառիցս մատուցանեմք : Այսպամայն զի ծարաւագոյնքն և կարօտագոյքն օգտեսցին , և որ լի գիտութեամբ իցեն , զայն որ յառաջն գիտէին , վերստին արծարծեալք լուսաւորեսցին :

ՎԱՍՆ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆՆ

“Եախառաջին՝ի մտի ձերում տնկեալ հաստատեալ կայցեն հրամանակարդ աստուածութեանն . զի Աստուած մի է , անծին , միայն անիշխան , անարատ , առանց անցանելոյ , ոչ յումեքէ ծնեալ , և ոչ զոք ունի կենաց իւրոց փոխանակ . ոչ ժամանակօք զկեալն սկսեալ , ոչ ընդ սկզբամբ է , և ոչ ընդ վախճանաւ . և զի նոյն ինքն արդար և նոյն բարերար : Օի եթէ երբէք լսիցես , և ասիցէ ոք՝ի հակառակորդ հերեսիովտաց անտի , այլ է արդար , և այլ է բարերար . անդէն՝ի մտի եղեալ գիտասջիր վաղվաղակի զհերեսիովտացն մահաբեր ժանկագոյն ² դժնդակութիւն : Օի իշխեցին ոմանք յանօրինաց անտի զմի Աստուածն բաժանել բանիւք իւրեանց , և այլ արարիչ ասացին ոգւոց և տէր , և այլ արարիչ մարմնոց . անմտութեամբ և անօրէնութեամբ և ամբարշտութեամբ վարդա-

պետեցին : Օխ զիանը մարթ ու պատշաճ է երկուց
տերանց մի ծառայ լինել, այլու դու, զի տէրն ինք-
նին ասաց յաւետարանս . թէ “Ո՛չ ոք կարէ եր-
կուց տերանց ծառայել,, : Արդ՝ յայտ է, զի մի
է Աստուած, միայն ոգւոց և մարմնոց արարիչ , մի
է Աստուած արարիչ երկնից և երկրի , հրեշտա-
կաց և հրեշտակապետաց , որ ամենայնի արարիչ
է : Եկայն մին միայնոյն Հայր յառաջ քան զյա-
ւիտեանս . միոյն մին միածին Որդւոյ նորա տեառն
մերոյ Յիսուսի Կրիստոսի , որով արար զամենայն
զերեոյթս և զաներեոյթս :

Այս Հայր տեառն մերոյ Յիսուսի Կրիստոսի,
որ ոչ վայրօք փակեալ բովանդակի , և ոչ փոքր է
քան զերկինս . քանզի երկինք դործք մատանց նորա
են , և զերկինս ամենայն ’ի բռին իւրում ունի , սա ա-
մենեցուն մի է , և զատ յամենեցունց : Եկի համա-
րիք զնա , թէ փոքր է քան զարեգակն , և կամ
համեմատ . զի որ զարեգակն զայս արար , պարտ
և պատշաճ իցէ , զի ինքն մեծագոյն և առաւել
լաւագոյն լուսաւորութեամբն իցէ , և ոչ ամենե-
ին մտեալ ’ի հաշիւ ընտրութեան ընդ արարածս :
Յառաջագէտ է ամենայն լինելոյ , և զօրագոյն
է քան զամենայն , գիտէ և առնէ , որպէս և կամի .
ոչինչ է գիտօք կարգօք անցաւոր ժամանակացս , ոչ
ծննդեամբք , և ոչ բաղդիւք , ոչ օրհասիւք փակեալ ,
ամենայնիւ կատարեալ զամենայն աղքս զօրութեամբ
քաջութեամբ ’ի ներքս ունի : Ո՛չ մաշի , և ոչ աճէ ,
այլ նոյնպէս և ’ի նոյն օրինակի : Պատրաստեալ
ունի տանջանս մեղաւորաց , և պատկս արդարոց :

Արդ որովհետեւ մոլորեցան՝ ի միոջէ Աստուծոյ անտի, ՚ի պէսպէս խորհուրդս բազումն անկան։ Եւ ոմանք զարեգակնդաստուածացուցին, զի իբրև արեն մոցէ, զգիշերոյն ժամանակ անաստուածկայցեն։ Եւ ոմանք զլուսինդաստուածացուցին, զի տունջեանն հասանելով չափ անաստուածք իցեն։ և այլք զինչս ինչս աշխարհիս, ոմանք զճարտարութիւնս, ոմանք զկերակուրս, ոմանք զցանկութիւնս։ Իսկ կէսքն բնաւ, որ իգամոլքն էին, կնոջ մարդոյ ուրումն պատկեր կուռս՝ ի բարձունս կացուցեալ աստղիկ անուն եղեալ՝ յերևելոյ անտի ախտին երկիր պագանէին։ Կէսք ընդ ոսկւոյդ ճաճանչաւոր փայլիւնդ զարմացեալք, և որ այլ ինչ հիւթանիւթք իցեն, սմին նման աստուածացուցեալ պաշտեն։ Արդ եթէ ոք զմիահեծան բանն աստուածութեան՝ ի սրտի և ՚ի մտի իւրում հաստատեսցէ, և ամենայն մտօք՝ ՚ի սմին բնակեսցէ, զամենայն չարեաց կուապաշտութեան առ հասարակ, և զանօրէն հերեսիովտացն մոլորութեան հոսանս ցամաքեցուցանէ։

ՎԱՍՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Կամ առաջին այս յանձին քում հաստատեալ կայցեն հաւատոք։ Հաւատակ դու յՈրդին աստուծոյ, ՚ի մին միայն, ՚ի տէր մեր Հիսուս Քրիստոս, որ յԱստուծոյն Աստուած ծնեալ, որ ՚ի կենացն կեանք ծնեալ, որ ՚ի լուսոյն լոյս ծնեալ։

որ նման նմանն է ամենայնիւ ծնչին իւրոյ : Ոյլ ո՛չ
եթէ ժամանակօք ինչ զէութիւնն ծնեալ, այլ յա-
ռաջ քան զամենայն յաւիտեանս, մշտնջենաւորու-
թեամբ և անհասութեամբ 'ի հօրէ ծնեալ, իմաս-
տութիւն Աստուծոյ . և զօրութիւն և արդարութիւն
անդստին ընդ աջմէ Հօր յառաջ քան զամենայն
յաւիտեանս նստեալ : Օի ո՛չ եթէ՝ որպէս ոմանք
կարծեցին, եթէ յետ չարչարանացն պսակեցաւ, որ-
պէս թէ յԱստուծոյ վասն համբերութեանն առեալ
իցէ զընդ աջմէ զաթոռն, այլ' ի սկզբանէ է, որպէս
և էրն ծնեալ, միշտ ունի յաւիտենից զարքայական
զիշխանութիւն ընդ Հօր նստեալ : Աստուծած 'ի
սկզբանէ և զօրութիւն և իմաստութիւն, որպէս յա-
ռաջագոյն ասացեալ, ընդ Հօր թագաւորեալ, և
ամենայնի արարիչ վասն Հօր . առանց պակասու-
թեան 'ի փառս աստուծութեանն, և գիտէ զծնիչն .
և վաղվաղակի ասացեալ է յաւետարանն, եթէ
“Ոչ ոք գիտէ զՈրդի, եթէ ո՛չ Հայր, և ո՛չ զՀայր
ոք գիտէ, եթէ ո՛չ որդին,, :

Եւ մի օտարացուցաներ 'ի հօրէ զՈրդին, և
մի խառնակեալ որդեհայրութիւն երևեցուսցես,
այլ հաւատագու, եթէ միոյ Աստուծոյ միածին մի
է Որդի, յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս բանն
Աստուծոյ, ո՛չ եթէ որ 'ի բերանոյ կարգի, և յօդ-
լուծանի . և ո՛չ որպէս բանք պատուաստելով կար-
գին այնմ նմանեալ, այլ բան Որդի, բանաւորացս
և հոգեւորացն արարիչ . բան՝ որ ելեալ 'ի Հօրէ, և
խօսի ինքնին : Այլ վասն այսր ամենայնի, թէ Ա-
ստուծած տացէ, լայնագոյնս, և պարարտագոյնս ևս

ասացից ձեղ . զի ոչ եթէ մոռանամք՝ զոր առաջի
արկաքդ, այլ այժմիկ ծիրաքաղ³ արարաք վասն
ձերոյ հրաւիրանաւ հաւատոցդ :

ՎԱՄՆ ՈՐ Ի ԿՈՒՍԵՆ

Ե.ՅԼ հաւատագու , թէ սա միածին Որդիս աս-
տուծոյ վասն մերոց մեղաւորաց⁴ յերկնից էջ յեր-
կիր՝ զշաւասարակից մարդկութեանս մերոյ յանձն
իւր առեալ զշարաչարանս . և ծնաւ՚ի սուրբ կուսէն
՚ի Հոգւոյն սրբոյ . ոչ իբրև ցնորք ինչ և առ աչս ե-
րևելով զմարմին զգեցեալ , այլ ճշմարտիւ : Եւ
ոչ իբրև ընդ փող ինչ անցեալ ընդ կոյսն , այլ
մարմին զգեցեալ ճշմարիտ անդստին ՚ի նմանէ : Եւ
եկեր իբրև զմեզ ճշմարիտ , և էարբ իբրև զմեզ ճշ-
մարիտ , և կաթնասուն եղեւ իբրև զմեզ ճշմարիտ :
Օի եթէ իբրև ցնորք առ աչօք էր ծնունդն , ապա և
առ աչօք էին փրկութիւնն : Արկին էր Քրիստոս ,
մարդ էր որ երևէրն , և Եստուած էր որ ոչն
երևէր : Ուտէր իբրև զմարդ ճշմարիտ , և 5 զգե-
ցեալ էր զշարչարակիցս մեր իբրև զմեզ . այլ կերակ-
րեաց զշինդ հազարսն ՚ի հինդ նկանակէ իբրև զԵս-
տուած : Անուաւ իբրև զմարդ ճշմարիտ , յարեաւ
և յարոյց զմեւեալս իբրև զԵստուած : Եկն ՚ի
քուն եղեւ ճշմարիտ ՚ի նաւի անդ իբրև զմարդ , և
յարուցեալ գայր ՚ի վերայ ջուրցն իբրև զԵստուած :

ՎԱՍՆ ԽԱՉԻՆ

Աս եկն ել՝ի խաչ վասն մերոց մեղացն ճշմարտիւ։ Խսկ արդ թէպէտ և յուրաստ ևս կամիցիս լինել, ինքն տեղիս այս ճշմարտիւ կշտամբեալ յանդիմանէ զքեղ, երանելիս այս գողգոթա ։ յորում այժմիկ իսկ ժողովեալ կամք, վասն այնորիկ եկն, և 'ի վերայ սորա խաչեցաւ, և փայտիւն խաչի արդ ամենայն տիեզերք լցեալ իսկ են։ Եկն և խաչեցաւ, ոչ վասն իւրոց ինչ յանցուածոց, այլ զի զմեզ՝ի մեղաց մերոց ազատեսցէ։ Առ յանձն զարհամարհանս և ապտակս իբրև զմարդ, զի ⁶ յայտնի գիտասցեն ամենայն արարածք, թէ Աստուած էր. զի արեգակն իբրև ետես զտէրննշկահեալ պակասեցաւ, կորեաւ, սայթաքեցաւ գողութեամք, զի ոչ կարաց հանդարտել տեսլեան տեառնն անարգանաց։

ՎԱՍՆ ԹԱԴՄԱՆ

Ի գերեզմանի վիմի եղաւ իբրև զմարդ, այլ անդէն վաղվաղակի վասն նորա յահէ անտի նորա վէմք պատառեցան։ Եկն էջ յանդունդս դժոխոց, զի և անտի զարդարսն փրկեսցէ։ Առդ եկ ասա գուցիս, կամէիր գու վասն կենդանեացս, զի վայելեսցեն՝ի շնորհս նորա, և այդ զի ոչ թերես ամենեքեան սուրբք ոք իցեն։ զի որ յագամայ հետէ բազմաժամանակեայ արդելեալ փակեալ կացին, զիալդ

ո՞չ գտցեն փրկութիւն աղատութեան, գոնէ յայսմշետէ : Եսայի մարդարէ զլուսոյն ճառագայթս վասն նորա մեծաբարբառ դուշակէր . արդ ո՞չ կամէիր՝ թէթագաւորն երկնից իջեալ փրկեսցէ զքարողիչսն : Դաւիթ էր անդ և սամուէլ, և ամենայն մարդարէքն, և յովհաննէս ինքն իսկ դլխովին, որ ասէր՝ ի ձեռն այնոցիկ զորս առաքեացն . “Դու ես այն, որ դաւոցն ես, թէ այլում ումեք ակն ունիցիմք”, . ո՞չ կամէիր թէ իջեալ նա փրկեսցէ զայնպիսիսն :

ՎԱՍՆ ՑԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՅԼ որ է՛ն յանդունդս դժոխոց, դարձեալ ել՝ ի վեր, և որ թաղեցաւն Յիսուս, յարեաւ երեքօրեայ ճշմարիտ : Ապա եթէ երբէք այպն առնիցեն հըէպէքն, արագ արագ ընդ առաջ լինիջիր նոցա, և ասասջիր . յովեան երեքօրեայ՝ ի պորտոյ ձկանն եկն ել՝ ի վեր, և Քրիստոս երեքօրեայ ո՞չ կարէր յառնել յերկրէ : Յոսկերս եղիայի մեռեալ մերձեցեալ յարեաւ . և մարդկան արարիչն Քրիստոս զօրութեամբ չօր ո՞չ արագ արագ դիւրագոյն ևս յառնէր, ԱՅԼ յարեաւ, յարեաւ ճշմարիտ, և յարուցեալ երեցաւ աշակերտացն . և վկայնորա յարութեանն երկոտասանն աշակերտքն են, ո՞չ բանիւք լոկօք շնորհեալ վկայէին, այլ մինչև՝ ի տանջանս, ի քարշանս, և ի մահունս ի վերայ ճշմարիտ յարութեանն պատրաստեալք : Իսկ արդ՝ “Դ բերանոյ երկուց և երից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան,, որպէս և

ասեն գիրք : Արդ երկոտասանքն են աւասիկ , որ
վկայեն վասն տեառն յարութեանն , և իցէ ոք՝ որ
յերկոտացեալ գտանիցի վասն յարութեան :

Այլ զընթացս համբերութեամբ կատարեաց
տէրն մեր Յիսուս , և զմարդիկ 'ի մեղաց փրկեաց ,
և միւսանգամ ել յերկինս , յընդունել ամպոյն ,
զի վերացաւն . և հրեշտակը շուրջ զնովաւ կային ,
և առաքեալքն ինքեանք տեսանէին : Ապա թէ ոք
'ի բանից անտի յայնցանէ թերահաւատեցէ , այսոց
զօրութեան հաւատացէ , զոր այժմդ տեսանեմք :
Ամենայն թագաւորք 'ի մեռանելն իւրեանց շիջու-
ցանեն ընդ կեանս իւրեանց և զզօրութիւնս իւ-
րեանց : Խոկ ՞ Քրիստոս 'ի խաչ ելեալ յամենայն տի-
եղերաց երկրպագութիւն ընդունի • զիսաչելեալն
քարողեմք , և սարսեն դեք ամենայն : Բազումք ընդ
ժամանակս ժամանակս 'ի խաչ ելին , այլ ոչ եթէ
դեք յանուն նոցա ելանէին , այլ խաչելցյս այսորիկ
անուն 'ի վերայ կոչեցեալ , զդես ամենայն առ հա-
սարակ փախստեայս առաջի արկեալ հալածական
տանի :

Այսուհետեւ մի ամօթ համարեսցուք մէք զիսա-
չըն ՞ Քրիստոսի , այլ թէպէտ և այլ ոք ծածկեսցէ ,
դու յայտնապէս 'ի վերայ ճակատուդ նշանակեսջիր .
զի դեք զնշան արքունի տեսեալ , յառաջադոյն վաղ-
վաղակի դողութեամբ փախստեայ գնան : Բայց առ-
նիջիր զնշանն յամենայն ժամանակի , յորժամ ու-
տիցես , յորժամ ըմպիցես , 'ի վերայ ամենայն նկա-
նակի , 'ի վերայ ամենայն բաժակի անպակաս , թէ
նստիցիս , թէ յառնիցես , թէ խօսեսցիս , թէ շըջի-

ցիս, թէ ընդ անկողին մտանիցես : Օի որ յայսմ գողգոթայս խաչեցաւ, և 'ի սմին թաղեցաւ . աստի էջ 'ի դժոխս . և անտի եկն ել առ մեզ , և ընդ այն լեառն ձիթենեաց որ յարեւելից կուսէդ է, վերացաւ յերկինս 'ի ձայն Ճօր, զի կարգայր և ասէր , “Ե՛կ նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչև եղից զթշնամիս քո պատուանդան 'ի ներքոյ ոտից քոց” :

ՎԱՅՆ ՄԻՒՍԱԿԴԱՄ ՓԱՌՈՔ ԳԱԼԱՏԵԱՆ

Ե. Յ Հիսուս ՚ Քրիստոս որ ել յերկինս, դայ միւսանգամ, ոչ յերկրէ՝ այլ յերկնից, այլ զի ասացիդ ոչ յերկրէ, զի բաղում սուտ քրիստոսք գալոց են յերկրէ : Երդէն իսկ որպէս և տեսանէք բաղումք սկսան ասել, ես եմ քրիստոսն : Աներձեալ է արդայսուհետեւ կալպիղծն յանապատի, սուտն քրիստոս անուանել դայ : Իսկ դու ճշմարիտ ՚ Քրիստոսին Արդւոյն աստուծոյ միաձնին մի այսուհետեւ յերկրէ ակն ունիցիս, այլ յերկնից քան զամենայն փայլակն լուսաւորագոյն ամենեցուն երեւեալ, 'ի հրեշտակաց պաշտեալ . զի եկեալ դատիցէ զմեռեալս և զկենդանիս և թագաւորիցէ թագաւորութիւն յաւիտենական զանմահն : Երդ զգնշւ լինիջիր ինձ յայսմ վայրի, զի բաղումք են, որ ասեն, թէ դոյ կատարած արքայութեանն ՚ Քրիստոսի :

ՎԱՍՆ ՀՈԴԻՈՅՆ ՄՐԲՈՅ

Ե.ՅԼ հաւատու դու և 'ի Հոգին սուրբ կենացնի, և զուղեղ հաւատուն կալ վասն նորա • քանդի բաղումք են, որ օտարացեալ են 'ի Հոգւցին սրբոյ, որ զանօրէն վարդապետութիւնսն չարին ուսուցանեն : Ե.ՅԼ դու եկ ուսիր, զի մի է Հոգին սուրբ, առանց բաժանման է, և բաղմազօր • զամենայն ինչ զօրացուցանէ, և ինքն յինքենէ ոչ է բաժանեալ • որ և գիտէ զեսորհուրդս, և քննէ զամենայն, և զխորս Աստուծոյ • որ 'ի վերայ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 'ի նմանութիւն աղաւնոյ իջանէր, որ յօրէնս և 'ի մարդարէս զօրացաւ, որ այժմիկ 'ի ժամանակի մլրտութեանս դրոշմէ զոգիս և զմարմինս ձեր • որով կարօտին ամենայն մտաւոր և հոգեւոր, և խնդրէ սրբութիւն 'ի նմանէ • զոր թէ հայհոյել ոք սկսանի, ոչ դոյ թողութիւննմա յայսմ աշխարհիս, և ոչ յաշխարհին յայնմ՝ որ յաւիտենից է • որ ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ 'ի պատիւ փառաց փառաւորեալ է հանապազ • որով կարօտին և խնդրեն աթոռք և տէրութիւնք, և պետութիւնք, և իշխանութիւնք : Օխ մի է Աստուծ Հայր Քրիստոսի, և մի է տէր Յիսուս Քրիստոս, միայնոյ Աստուծոյ միածին Որդի, և մի է Հոգին սուրբ, որ զամենեան սրբութեամբ լնու, որ յօրէնս և 'ի մարդարէս 'ի հին և 'ի նոր կտակարանսն խօսեցաւ :

Զայս դրոշմ ունիջիր 'ի մտի քում յամենայն ժամանակի, զոր այժմ առ ժամանակ մի ծայրագալ

արարաք : Ապա եթէ տացէ տէր , գրոց վկայութեամբ
 հանդերձ յայտնապէս ըստ կարի ասացեալ լիցի :
 Օի պարտ և պատշաճ իցէ վասն աստուածեղէն և
 սուրբ խորհրդոյն հաւատոց , և մի որ փոքրիկ ինչ
 բան իցէ , առանց վկայութեան գրոց սրբոց ցուցա-
 նել , և ոչ տարապարտուց մոահաճոյ բանիք պա-
 ճուճելօք թօթափիեալ : Արդ մի ինձ զոր ասեմն
 հաւատար , եթէ ոչ փորձ պատմութեանդ ամենայնի
 գրոց սրբոց վկայութեամբ ցուցից ձեզ : Օի վկայ-
 ութիւն այսց հաւատոց մերոց ոչ 'ի բան գիտու-
 թենէ է , այլ 'ի յանդիմանութենէ վկայութեան
 գրոց սրբոց :

ՎԱՍՆ ՈԳԻՈՅ ՄԱՐԴԿԱՆ

Արդ յետ գիտութեանս այսորիկ սուրբ և
 պարկեշտ հաւատոյ , և զանձն քո իմասջիր գիտել
 այսուհետեւ զինչ ես դու : Օի կրկին է մարդն
 շինեալ՝ 'ի շնչոյ և 'ի մարմնոյ , որպէս և յառաջա-
 գոյն ևս ասացաք , թէ նոյն Աստուած՝ որ շնչոց
 և մարմնոց արարիչ նոյն : Եւ գիտասջիր , զի շունչ
 ունիս , անձնիշխան գործ Աստուածոյ գեղեցիկ , ըստ
 նմանութեան պատկերի կերպարանաց արարչին ա-
 րարեալ անմահ , վասն այնր որ անմահացոյց : Աեն-
 դանի մի բանաւոր առանց ապականութեան , վասն
 շնորհացն իշխանութիւն առեալ գործել , զինչ և
 կամի : Օի ոչ եթէ ըստ ծնունդս մեղանչել ⁸ , և
 ոչ ըստ գեղ բաղդից պունկել . և ոչ որպէս բար-

բանջեն ոմանք , աստեղացն խառնակութիւնք խո-
նարհեալ տագնապեն : Օ ի՞ փախստեայ լինիս խոս-
տովան լինել զըարիսն քո , և անմեղ աստեղացն
գնես զվասան քո : Ա՞ի հայիր այսուհետեւ յաստե-
ղագիտութիւն , զի վասն այսորիկ ասեն սուրբ դիրք .
“Ակեսցեն , կացցեն , և փրկեսցեն զքեղ ամենայն
աստեղագէտքն երկնից , ահաւաղիկ ամենեքեան
իրեւ զիսոիւ ’ի հրոյ այրեսցին , և ոչ կարասցեն
փրկել զանձինս իւրեանց ’ի բոցոյ անտի , :

Ի՞սյց և զայս գիտասջիր , մինչև եկեալ են
ոգիքն յաշխարհս յայս , ոչինչ են մեղուցեալ .
այլ իրրեւ զան , ապա ’ի կամաց բարուցն մեղանչեմք :
Արդ՝ մի ումեք անսար դու , որ պատմենն , թէ ա-
ւասիկ դրեալ իսկ է . թէ , “Օզր ինչ ոչ կա-
միմ , զայն գործեմ : ” Այլ յուշ լիցի քեղ , որ ա-
սացն . թէ “Կամիջիք ⁹ , և լուիջիք ինձ : ” Կարձեալ
ասէ . “Օզր օրինակ պատրաստեցէք զմարմինս ձեր
’ի ծառայութիւն անօրէնութեան յանօրէնութիւն .
սոյնպէս պատրաստեցէք զմարմինս ձեր ’ի ծառայու-
թիւն ազատութեան ’ի սրբութիւն : ” Եւ յիշեսջիք
դուք զնորուն առաքելոյ , որ ասէ . “Եւ որպէս ո՛չ
ընտրեցին զլուստուած ունել ’ի սիրտս իւրեանց , ”
և դարձեալ ասէ . “Օի գիտութիւնն Աստուծոյ
յայտնի է ’ի նոսա , ” և զի ասէ . “Օաչ իւրեանց
իսցին , ” և դարձեալ այլուր ասէ մեղագրութեամք .
“Այս տնկեցի ասէ , զքեղ այդի պտղաբեր , համակ
ճշմարիտ , զիարդ դարձար ’ի դառնութիւն այդիդ
օտարացեալ : ”

Անմահ են ոգիք , և ամենայն ոգիք նման են

միմեանց արանց և կանանց . բայց անդամքն ընտրեալ են 'ի միմեանց : Ոչ գոյ դաս ոգի ըստ ծննդեան բուսոյն արդարագնաց , այլ 'ի բարուց անտի են , երկոքինն միաձեւ միանման յամենայնի բաղք հոգւոցն : Ես գիտեմ , զի կարի շատ խօսիմ , և ժամանակս դեռ զանցանէ . բայց իսկ արդ՝ զի՞նչ լաւ քան զիրկութիւն . ոչ կամիս աշխատ լինել , և առնուլ պաշար առ հերեսիովտացն հակառակութիւն . ոչ կամիս գիտել զելս այսր անդք ճանապարհիդ , զի մի 'ի գահէ անկեալ տգիտութեամբ կործանեցիս : Օի եթէ վարդապետքն ոչ փոքր օգուտ համարին , զի դու զայս ուսցիս . դու որ ուսանիսդ , ոչ առաւել ևս պարտիս քաղցրութեամբ ընդունել զբանիցն բազմութիւն :

Ինքնիշխան են ոգիք , և սատանայ զիրապուրելն հրապուրէ , բայց տագնապել և ստիպել չունի եշխանութիւն : Կարէ 'ի սրտի քում զլորհութունկութեան . թէ կամեցար՝ ընկալար , թէ չկամեցար՝ ընկալար : Օի եթէ 'ի հարկէ պոռնկէիր , իսկ բնաւ ընդէր զգեհեանն պատրաստէր Աստուած , եթէ 'ի բարուց բուսոյ անտի և ոչ կամօք արդարագնաց լինէիր , ընդէր բնաւ զանպատում պսակսն պատրաստէր Աստուած : Հանդարտ է ոչխար , այլ ոչ երբէք սա վասն հանդարտութեանն պսակեցաւ . քանզի հանդարտութիւնն ոչ 'ի կամաց է , այլ 'ի բարուց բուսոյ ծննդեան ծնեալ որ լնդ նմա :

ՎԱՍՆ ՄԱՐՄՆՈՅ

Պիտացեր սիրելի, որչափ ինչ մարթ էր առ
ժամանակս ասել վասն ոգւոյ և շնչոյ, արդ ընկած
դու ըստ կարի և որ վասն մարմնոյդ քո բան է:
Ա՞ն ումեք անսար դու այնոցիկ, որ ասեն, օտարի
ուրումն Աստուծոյ է այս մարմին. զի որք հաւատան՝
թէ օտար ուրուք իցէ մարմինս, իբրև զօտար աման
՚ի պոռնկութիւնս և ՚ի շնութիւնս համարձակապէս
յանխնայ վարեն: Իսկ արդ՝ զինչ այն ինչ անդամ
իցէ, որ ստգիւտն համարեն ՚ի պանչելի արարած
մարմնոյս այսորիկ. զինչ այն ինչ՝ որ պակաս իցէ
՚ի գեղեցկութենէ, զինչ այն ինչ՝ որ ոչն ճարտա-
րութեամբ կարգեալ իցէ: Իսկ արդ ոչ է պարտ նոցա
հայել և տեսանել աչաց լուսաւորութեանս զշաս-
տատութիւն. կամ որպէս ականջացն ՚ի կողմանէ
եղելոց անխափան լսելիս. կամ որպէս հոտոտելիքն
ընտրութիւնս գիտեն առնել, և զիանրդ զշագագն
՚ի տալ և առնուլ զշունչն մատակարարել կարէ.
կամ լեզուն զիանրդ կրկին կարգաց արբանեակ է,
ճաշակելեաց, ատոքիչ ըստ ամաքելոյ բանաւոր խօ-
սիցն զօրութեան: Կամ շնչափողն ՚ի ծածուկ ՚ի
ներքս ամրացեալ, զիանրդ անդադար ունի զօդոյն և
զշնչոյն տալ և յառնուլ մատակարարութիւն: Կամ
զիանրդ սիրտն ինելքս անդ միշտ անդադար զդնդիւնն
պատրաստէ՝ կամ զիանրդ յիւրաքանչիւր կարգս բա-
ժանին երակքն և նեարդքն բազմացեալք. և կամ
ոչ է, որ հանաւ զդաքն և ներդիւքն զոսկերսն ըս-

Քանչելապէս . կամ ովկ է , որ զնորտիկսն 'ի գեղեցիկնս բաժանեաց , կէս 'ի հաստատութիւն զօրութեան , և կէս 'ի գեղեցիկ ընտրութիւն խորհրդով բաժանեալ . և զամօթոյ մարմինսն 'ի պարկեշտագոյն կողմանս թագուցեալ պահէ , կամ ովկ է , որ զբարս բուսոյ ծննդեան մարդկան առ 'ի պակասելց 'ի չնչին հաւասարութենէ անսպառ կարգեաց :

Արդ մի ասեր դու ցիս , թէ մարմին պարտ է մեղաց . զի թէ մարմին պարտ է մեղաց , ընդէ՞ր մեռեալն չմեղանչէ : Դիմուսեր 'ի ձեռին դիական , և սպանութեան երկիւղ ինչ ոչ դոյ 'ի նմա . առ նորոգ դիակամբ երիտասարդի ած անցո զաղդի ազգի գեղ երեսաց , և ցանկութիւնն պոռնկութեան ամենեին 'ի նմա ոչ ծնանի : Ենդէ՞ր , քանզի ոչ եթէ մարմին մեղանչէ անձամբ , այլ մարմնովն շունչն մեղանչէ . իբրու գործի իմն է մարմինն շընչոյն , և իբրև հանդերձ ինչ արկանելի չնչոյն . եթէ 'ի սմանէ 'ի պոռնկութիւնն մատնի , լինի ևս պղծեալ . ապա թէ ընդ սուրբ շունչ բնակեալ է , լինի նա տաճար Հոգւոյն սրբոյ : Ո՛չ ես ասեմ զայս , այլ պաւղոս առաքեալն . “Ո՛չ գիտէք , ասէ , թէ մարմինք ձեր տաճար են , որ 'ի ձեղ Հոգին սուրբ բնակեալ է,, : Ենիսայեա դու 'ի մարմին քո , իբրու տաճար իցէ Հոգւոյն սրբոյ : Ո՞յ պղծեր պոռնկութեամբ զմարմինս քո , մի թաթաւեր պղծութեամբ զայդ գեղեցիկ պատմուճանդ քո : Ապա թէ պղծեցեր երբէք , եկ լուա ապաշխարութեամբ , մկրտեաց , լուա , մինչ ժամանակ է :

Իսկ արդ՝ որովհետեւ ճառ եղև պարկեշտութեան , զգաստութեան . առաւելագոյն լուիցեն զայս գունդք գունդք մենակեցացդ . և դասք դասք կուսանաց , որոց զշրեշտակական կարգս և վարս յաշխարհի յանձին առեալ բերեն : Անծամեծ պսակք ձեզ պատրաստեալ են եղբարք . մի չնչինն աշանկութեան զմեծապատիւ փառսն փոխանակիցէք . Ենդ հրեշտակաց գիրս զանուանս ձեր գրեալ է վասն պարկեշտութեան ուխտի . զգոյշ լինիջիք , գուցէ անդրէն ջնջիք վասն պոռնկութեան խառնակութեան :

Դարձեալ հայեաց , գուցէ ունել ունիցիս զուխտ պարկեշտութեան , և հպարտացեալ ամբարհաւածիցես՝ ի վերայ ամուսնացելոցն յաշխարհի : “Օի պատուական են հարսանիք , և սուրբ են անկողինիք” , ասէ առաքեալ : Եւ դու , որ զսրբութիւնդ ունիս՝ սկզբանէ , ոչ յամուսնացելոց ծնեալ ես , և մի դու , եթէ զոսկիս ստացուածս ստացեալ ես , զարծաթն խոտան համարիցիս . այլ մեծայսպէ լինիցին , որ զամուսնութիւն օրինօք յանձինս բերեն . որ զամուսնութիւնն օրինօք , և ոչ եթէ լկտութեամբ վասն անչափ չնութեանն վարիցեն : Ճանաչիցեն զժամանակս հանդերձ սուրբ զմարմինս իւրեանց՝ ի ժողովս մատուցանիցեն . որք վասն որդեծնութեան , և ոչ վասն անառակութեան յամուսնութիւնն խառնակեալ :

Որ միակնիքն իցեն զերկկանայսն մի բամբասեալ խոտիցեն : Օի լաւ է , լաւ է սրբութիւն

և սքանչելի , բայց առանց մեղադրութեան են երկրորդ հարսանիքն , զի մի պոռնկեսցին տկարագոյնիքն : լաւ է , “| աւ էր նոցա , ասէ առաքեալ , եթէ կայցեն մնասցեն իրրե զիս , ապա թէ ոչ հանդարտեսցեն , արանց լիցին • զի լաւ է ամուսնանալ քան զջեռնուլ ” : Այլն ամենայն ’ի բաց հալածեսցին պոռնկութիւնք և շնութիւնք , և ամենայն իրք գիջութեան : Պահեալ կացցէ մարմինդ Աստուծոյ սուրբ . զի և Աստուծ հայեսցի ’ի մարմինդ , կերակրեսցի մարմինդ կերակրովք , զի կեցցէ , և անխափան պաշտեսցէ :

Եւ վասն կերակրոց այս եղիցին ձեզ հրամանք . քանզի բազումք են՝ և որ ’ի կերակուրսդ մեղանչեն : Օի են ոմանք , որ ’ի զոհեալ անդր անխտիր մատչեն , և են ոմանք , որ պահեալ պահեն , բայց զատապարտեն զայնոսիկ՝ որ ուտենն . պէսպէսիմն ’ի կերակրոց բանի անդ ոմանց ոգիքն պղծին ’ի տղիտութենէ ուտելցյ անտի , և ոչ օդտեալ պատճառաց : Պահեմք ’ի մոյ և ’ի դինւոյ , ոչ իբրև զպիղծ ինչ ատեցեալ խորշիմք , այլ վարձուց ակն ունիմք . զի զանցաւոր կերակուրս արհամարհեսցուք , և վայելել մարթասցուք ’ի հոգեւոր և ’ի մուաւոր սեղանն . զի այժմիկ արտասուօք սերմանեալ , ցնծութեամբ հնձեսցուք ’ի հանդերձեալ ժամանակի անդ : Արդ այսուհետև մի արհամարհեր զայնոսիկ՝ որ ուտենն . զի վասն տկարութեան մարմնոյ ճաշակեն ինչ . մի անդուսներ , որ փոքր մի դինի վասն ստամոքսի և ստէպ ստէպ տկարութեան ըմպեն . զնոսա մի իրրե զմեղաւորս դատիցես : Եւ մի իբրև օտաւ-

բոտի ինչ զմիսն ատիցես . զի գիտէ և զայնպիսիսն
առաքեալ , և ասէ . “Արգելուն առնել կանայս ,
մեկնին ’ի կերակրոց , զոր Աստուած հաստատեաց
’ի վայելչութիւն հաւատացելոց,, : Արդ՝ թէպէտ
և մեկնեալ իցես դու յայսցանէ , մի իբրև ’ի պղծու-
թենէ ինչ խորշիցիս , և պահիցես . ապա թէ ոչ
վարձք ոչ գտանին քեզ . այլ իբրև ’ի բարւոյ ի-
մեքէ զմիտսդ ’ի վեր կալ , վասն այնորիկ երկնաւոր
բարիքն պահեալ կայցեն քեզ :

Օքոյշ լինիջիր դու , մի երբէք ուտիցես յայն-
ցանէ , որ կոոցն առաջի եղեալ են . զի վասն կե-
րակրոց ոչ ինձ միայն այժմիկ , այլև յակովայ
որ այսմ եկեղեցւոյ առաջնորդն էր՝ փոյթ եղև :
Կարեալ առաքելոցն ամենեցուն և երիցանց առ ամե-
նայն հեթանոսս առանձինն գլխաւոր նմին իրի հրո-
վարտակս . “Ե, ախ առաւել՝ ’ի բաց լինել ձեզ , ասէ ,
’ի զոհեալ կոոցն կերակրոց . և ապա ’ի հեղձուցիկ
և յարենէ , և ’ի պոռնկութենէ,, : Օ իբաղումք այնք
են՝ ’ի մարդկանէ , իբրև չարաչար գաղանք ինչ շանց
օրինակ կեանս կեան . պիղծ գաղանաց օրինակ զա-
րիւնն խորովեն , և զհեղձուցիկն ուտեն անխտիր :
Խսկ դու , որ Քրիստոսի ծառայդ ես , կարգ դիր եր-
կիւղածութեամբ ուտել , և անխտիր ոչ ուտել :

Հանդերձ լիցի քեզ և պարկեշտ . մի առ
զարգարել , այլ առ ամփոփ զգենուլ . մի թողացեալ
լուծջիր , այլ առ ցրտոյ ջեռջիր , և զմարմնոյ մերկու-
թիւն ծածկեսջիր . զի մի՝ ’ի պատճառս մերկութեան
ծածկելը , յայլ ինչ ծանակութիւն անկանիցիս :

ԱԱԱՆ ՄԱՐՄԱՐՈՅ ՑԱՐՈՒԹԵԱՆ

Անխայեա դու աղաւեմ զքեզ՝ ի մարմինդ
յայդ և զիտասջիր , զի՞ի մեռելոց յառնելոց ես
մարմնովդ այդուիկ՝ յատեան դատաստանի մատու-
ցեալ : Ապա թէ ինչ բան թերահաւատութեան դի-
ցես՝ ի մտի քում , իբրու թէ անհնար է գործդ այդ
յարութեան , յանձնէ քումմէ խորհեաց դու զանե-
րեցյժն : « Դու իսկ ինքնին ասաւ ցիս . յառաջ քան
զշարիւր ամ ուր էիր , յորպիսի չնչիւն և՝ ի փոքր կար-
գաց յայդպիսի զարդ գեղեցկութեան մեծապատիւ
զարդարեցար : Իսկ արդ՝ որ զքննն յէ դարձուցանէ ,
զեղեալն և զանկեալն միւսանգամ անդրէն դար-
ձուցանել ոչ կարէ : Որ զվասն մեր սերմանեալ
ցորեանն ամի ամի մեռեալն յարուցանէ , զմեզ ինքն
վասն որոյ նայն յառնէ դժուար ինչ իցէ յարու-
ցանել : Տեսանես , զի ծառքդ այդ այժմիկ որ այն-
չափ ամսօք անպտուղ և անտերև կացեալ են , իբրև
ձմեռնդ անցանէ , դարձեալ իբրև՝ ի մեռելոց կեն-
դանանան . ոչ առաւել և մեք դիւրագոյն կենդա-
նասցուք : Գաւաղանն մովսեսի՝ ի բուսոյ բարուց՝ ի
ծննդեան արեան կամօքն Աստուծոյ՝ ի փայտէ՝ ի
մարմին փոխեցաւ , և մարդ անկեալ անդրէն միւս-
անգամ ոչ հաստատեացի :

Ո՞ի անսար այնոցիկ որ ասեն , թէ մարմինս
այս ոչ յառնէ : Հառնէ , վկայէ մարդարէն եսայի ,
զի ասէ . « Ականդնեսցին մեռեալք , և յարիցեն՝ ի
գերեզմանաց , և բազում թաղեալք յերկրի յա-

ըիցեն՝ ՚ի ննջեցելոցն , ըստ բանին դանիէլի . սոքա
՚ի կեանս յաւիտենից , և նոքա յամօթն յաւիտե-
նից : Իսկ արդ յառնելն՝ ՚ի մեռելոց ամենայն մարդ-
կան է , այլ ո՛չ եթէ ամենեցուն միօրինակ է յա-
րութիւնն : Ամենեքեան յաւիտենական միւսան-
գամ առնումք զմարմին , այլ ո՛չ եթէ միմեանցնման
ամենեքեան . այլ արդարքն զի մշտնջենաւորք՝ ե-
ղեալընդ հրեշտակսցնծասցեն , իսկ մեղաւորքն զյա-
ւիտենից մեղացն իւրեանց զտանջանս ընկալեալ
ըմբերել մարթասցեն :

ՎԱՄՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

Վասն այսորիկ յառաջագոյն Աստուած մկրո-
տութեամբ ապաշխարութիւն ետ , զի զբազմութիւն
մեղացն , մանաւանդ թէ զամենայն բեռինս ՚ի բաց
թօթափեալ , և ՚ի սուրբ Հոգի անդր կնունք առեալ
բագորդք և բաժանորդք լիցուք կենացն յաւիտե-
նից : Այլ վասն մկրտութեան բազում ինչ յառա-
ջագոյն ասացեալ , արդ ՚ի մնացորդս անդր կոչմանն
ընծայութեան վարդապետութիւնս մատիցուք :

ՎԱՄՆ ԳՐՈՅ ՄՐԲՈՅ

Օսյս ուսուցանեն մեղդիրք աստուածաշունչք
հնոց և նորոց կտակարանաց , զի մի է տուիչ եր-
կոցունց կտակարանացն Աստուած . որ ՚ի նորում

անդ երևեցաւ ՚Վրիստոս , և զՀինն յառաջագոյն պատմեաց , որ ՚ի ձեռն օրինացն և մարդարէիցն ՚ի ՚Վրիստոս եղեւ դաստիարակ . զի ՚Վինչչեւ եկեալ էին հաւատքն , ընդ օրինօքն արգելեալ կայաք . և օրէնքն դաստիարակ եղեն մեզ ՚ի ՚Վրիստոս,, : Արդ թէ երբէք ՚ի հերեսիովտաց անտի լուիցես , թէ հայհոյեն զօրէնս և զմարդարէս , պատասխանի տուր նոցա փրկութենական բարբառովն . ոչ եկն ՚Վրիստոս քակել զօրէնս , այլ կատարել : Ուսումնասէր մտօք իմասջիր յեկելեցւոյ աստի , որ են գիրք հնոց կտակարանաց , որ են նոր կտակարանք , և մի ինչ փոյթ առներ զծածկոյթ յայտնութեանց : Օի եթէ այն՝ որ յայտնապէսն է , չգիտես , զի՞ զվտարանդեօքն տագնապեալ տառապիցիս : Իայց ընթեռնիջիր զքսան և զերկու գիրս հնոց կտակարանաց , որ յեօթանասուն և յերկուց թարգմանացն թարգմանեալ են :

՚Վանզի ՚ի ժամանակի իրբեւ մեռաւ աղեքսանդր արքայ մակեդովնացւոց , թագաւորութիւն՝ չորս առաջս իշխանութեան բաժանեցաւ , անդր ՚ի կողմն բարելացւոցն , և մակեդովնացւոցն , և ասիացւոցն , և եգիպտացւոցն : Անդ մի ոմն յեգիպտացւոցն թագաւորաց անտի պտղոմէսո՝ սիրելի եղբայր անուն ընթերցասէր թագաւորեալ , հրաման ետ զամենայն գիրս ժողովել ՚ի զեմետրայ փաղերանց , որ ամենայն դիւանապանացն գլուխ էր : Խոռոշին զՀին մատեանս ամենայն , և անտի բերին զՀնոց կտակարանացն և զմարդարէիցն գիրսն , և յանդիման ընթեռնուլ նմա : Եւ լաւ սյսպէս համարեցաւ , զի

ոչ եթէ բռնութեամբ սաստիւ խնդրեսցէ զգրեանն ,
այլ սիրով կամեցաւ զմիտս հաճել պահապանացն .
իբրև կշռեաց 'ի մտի իւրում՝ թէ սաստիւն խնդիր
նենք ինչ խառնիցեն ակամայն ժողովելոյն . իսկ որ
ինքնակամ շնորհիցի , ճշմարտիւ ժողովիցի : Այլիա-
զարաւ՝ որ յայն ժամանակս քահանայապետն լի-
եալ էր , ետ տանել պարգևս բազումս 'ի սոյն իսկ
տաճար երուսաղէմացւոց . և վեց վեց այր յազգէ-
յերկոտասան ազգացն խրայելացւոց արս ընտիրս
զիտութեամբ 'ի ժարդմաննութիւն առ ինքն հրա-
մայեաց կոչել : Ապա զփորձ առ , թէ իցեն սուրբ
գիրքն՝ թէ չիցեն , զշանդէս տեսանէր : Դարձեալ
զի մի ընդ միմեանս խորհուրդ ինչ դիցեն ժարդ-
մանք կարծեաց , 'ի փարովն անուն , որ մօտ յա-
ղէքսանդրիա կայ . ժարդմանացն որ եկեալ էին , առն
իւրաքանչիւր սենեակ բաշխեալ , զամենայն գիրսն
հրամայեաց ժարդմաննել : « Առքա իբրև եկին մտին
յեօթանասուն և յերկուս աւուրս զամենայն մա-
տեանս յիւրաքանչիւր սենեկի անդ ժարդմաննե-
ցին : Աւ առեալ զամենայն մատեանսն որ նոցա՝
չետ ընդ միմեանս խառնել . 'ի մի վայր ժողովեալ
և գտանէր ոչ միայն մտաց զօրութեամբ 'ի մի միա-
բանութիւն եկեալ , այլ 'ի բանս , և 'ի բարբառս ,
և 'ի միաձայնս միաբանեալ գտան : Ո՞ի ոչ եթէ
բան զիտութեան ինչ էր , և խորագիտութիւն ճար-
տարութեան որ մարդկապէս լինելոց էր , այլ 'ի
չողւոյն սրբոյ . որ չոդին սուրբ յարանցն 'ի սիրտս
խօսեցաւ , ժարդմաննութիւնքն կատարէին :

Յայսցանէ զքսան և զերկու գիրսն ընթեռ-

Նիջիր , այլ 'ի ծածուկ յայտնութիւնսն ամենեին մէքձեսցիս մի . զի յայս կանխեսջիր ընթեռնուլ , զոր մանաւանդ համարձակութեամբ յամենայն եկեղեցիս կարդամք : Կարի իմաստուն իմաստնագոյնք և լաւագոյնք ¹³ էին առաքեալքն , առաջին եպիսկոպոսքն , գլուխք եկեղեցեացն որ էին՝ որ զայս հրաման ետուն : Արդ դու որդի ես եկեղեցւոյն , մի զօրէնսն եղծաներ . և զնոց կտակարանացն որպէս ասացաւ , զքսան և զերկու գիրսն միայն ընթեռնուցուս : Օի եթէ ուսումնասէր ոք իցես , որպէս ասեմն՝ յանուանէ 'ի մտի ունել փութասջիր : Արդ Հնոց կտակարանացդ մովսեսի են հինգ գիրք . ծնունդք , և ելք , ղետիկոնք ¹⁴ , թիւք , երկրորդ օրէնք , և յեսու որդի նաւեայ . և գիրք գատաւորաց , հոռութով հանդերձ եօթներորդ թուեալ : Երկու այլոց մատենագիր գրոց առաջին և երկրորդ թագաւորութեան երրայեցւոց ընդ մի համար են : * Այսպէս ընդ մի համար է երրորդն և չորրորդն : * Այսնօրինակ և գիրք մնացորդաց առաջինն և երկրորդն ընդ մի համար են : Աշւ եղուայ առաջինն և երկրորդն ընդ մի համար են երկոքին : Երկոտասաներորդ գիրք եսթեր : Արդ մատենագիրք այս : Խսկ ստիքերովն հինգ գիրք . յոր , և սաղմոսարան , և զգանութիւն , և եկղէսիհաստէս , և օրհնութիւնք օրհնութեանց : Քայսր վերայ մարգարէիցն հինգ գիրք , երկոտասան մարգարէ , եսայի , երեմիսայ բարուքայ թղթովքն հանդերձ և ողբովքն . և եղեկիէլ , և դանիէլ . քսան և երկու գիրք Հնոց կտակարանաց :

Խսկ 'ի նորոց կտակարանաց չորս աւետարանք

միայն, այլ այլքն սուտ անուանեալ գրեալ, և վեաս
ընթերցեալ ընթեռնլեացն : Այլ գրեցին և մանի-
քեցիքն թովմայդլուխ աւետարան, որում անու-
շահոտ աւետարանացն անուն¹⁵ եղեալկարդան . ծե-
փեալ շաղախ առ ապականել զոդի միամտացն : Այլ
ընկալզիք դու զգործս երկոտասան առաքելոցն, յայսր
վերայ և զեօթն թուղթսն գլխաւորս զյակովբայ,
և զպետրոսի զերկուս, և զյովչաննու երիս, և
զյուդայի գլխաւոր թուղթն : 'Ի վերայ այսր ամե-
նայնի իբրեւ մատանի հաստատութեան 'ի վերայ ե-
դեալ պաւզոսի զըորեքտասան թուղթսն : Այլն
ամենայն 'ի բացեսայ կացցէ, և որ միանգամ յեկե-
ղեցիս ոչ ընթեռնլի են, զայն և առանձինն մի ըն-
թեռնուցուս . և վասն այսր ամենայնի այսչափ :

Խորչիջիք, փախիջիք յամենայն սատանայ-
ական հնարից, և 'ի հաւանութիւն մի մտանիցես
վիշապին ապստամբի, որ 'ի բարեաց հաստատու-
թենէ անտի անձամբ անձին ինքնակամ եղիտ զան-
ձինն զկործանումն . որ հրապուրել կարէ զչաւա-
նեալսն, բայց ստիպել և տագնապել և ոչ զոք
ոչ կարէ : Եւ մի յաստեղագիտութիւնս ինչ և 'ի
հաւհմայս, և 'ի հմայել հայիցիս ամենեին . և մի
'ի մոլորութիւնս կոռցն սնոտեաց հայիցիս¹⁶ : Օհար-
ցուկսն դիւթութեան, և զթովութեան, և զմե-
ռելահարցուածն դիւթութիւն և ճառիւք չափ լսել
յանձն մի առնուր : 'Ի բաց լինիջիք յամենայն աղ-
գաց պղծութենէ . մի զորկորստութեան զչետ լի-
նիցիս, մի բարս գիտութեան զկնի լինիցիս : Այլ
արծաթսիրութեան և վաշխից ամենայնի 'ի վերայ

Թուանիջիր : Ա՞յս 'ի ժողովուրդս հեթանոսոց խառնիջիր . և մի զոր յուռթենն ինչ և ընդ անձին կապեն՝ մերձեցուսցես 'ի քեզ : 'Ի բաց փախիջիր յամենայն կրպակամուտ պղծութենէ : Օգոյշլենիջիր , գուցէ երրէք 'ի շամրտութիւն կամ 'ի հրէութիւն կրոճանեսցիս . զի փրկեաց զքեզ տէր Հիսուս և հրամանք առաքելոցն : Եւ յամենայն շաբաթապահ և շաբաթախտիր կրօնից զանձն 'ի բաց պահեսջիր . և մի պիղծ ինչ կամ խառնակ զհամարձակեալ կերակուրսն համարիցիս : Առաւելապէս ատեսջիր զամենայն ժողովս հերետիկոսացն անօրինաց . և ամենայնիւ զանձն քո ամրացուսջիր պահօք և ողորմութեամբ . զի զգաստութեամբ և առաքինութեամբ գործովք կեալ մարթասացես : Օմի փրկութիւն աւազնին յանձին քում բարձեալ 'ի ժողովս երկնաւոր զօրացն արժանի լիցիս մտանել առաջի Հօր աստուծոյ . յերկնաւորս արժանի լիցիս պսակացն , զոր պատրաստեալ է 'ի ձեռանէ տեառն մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի , նմա փառք և պատիս յաւիտեանս յաւիտենից :

ՅՈՒՆԵՍԿՕ ԹԱՌԱՏՁԻ ԽԵՐ

1. Տղթագիրն ունի ստացեալ :
 2. Տղթագիրն ժանկոյն :
 3. Օրէնտակ մի և պղթագիրն ծայրաքաղ :
 4. Յոյն մեղաց :
 5. Օրէնտակ մի և պղթագիրն համայայն յաւնին զի զգեցեալ էր :
 6. Յոյն այլ յայտնի գիտացին ամենայն :
 7. Յոյն որում կարօտի :
 8. Տղթագիրն լինի մեղանչել :
 9. Յոյն դնել զբարութիւնս երկրի կերիջիք ապա թէ ոչ կամիցիք ինձ լսել , սուր կերիցէ զձեղ :
 10. Տղթագիրն ոգւոց ոչ գոյ գաւ :
 11. Օրէնտակ մի ՚ի չնչեն :
 12. Տղթագիրն միակինք :
 13. Յոյն լուսաւորագոյնք :
 14. Տղթագիրն դւտականք :
 15. Յօրէնտակին պակասէր անուն :
 16. Յօրէնտակին մոլորութիւնսն հայեցիս + պղթագիրն մի ՚ի մոլեգնութիւն կող սնոտեաց մոլորութիւնս հայեցիս :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ ԸՆԴՀԱՅՈՒԹԵՐՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Այսուհետապէս, և ընկերութեած տառակը յէլլոց-
էցուց լողից անդէ, ո՞ր ասէ . “Հաստափն էն, ասէ,
հաստափն էն էլլաց յուսոցնէլլոց . յանդէլմանուլլէնն
անելուոյն զբուցոց . ովք ՚ի ամս ընկալոն զգնիուլլէնն,
էլլիցունուն առաջնորդ, ոյլովն հանդէց :

Օ ո՞րպիսի պատիւ փառաց տայ ձեզ Աստուած,
յերախայութեան կարգաց այտի՝ ’ի կարգս հաս-
տառութեան հաւատացելոցն փոփոխելով : Պաւ-
ղոս առաքեալ միմարութեան պատուիրանաւ ա-
սէ , “Հաւատարիմ է Աստուած, յորում և դուք
կոչեցարուք ’ի հաւատարութիւն որդւոյնորա,, : Արդ
Աստուած հաւատարիմ կոչեցաւ, և դու զնոյն ա-
նուն առեալ ժառանգես . մեծ են փառք պատուիդ,
զոր առնլոց ես : Օդր օրինակ անուանեալ կոչի
Աստուած բարերար և արդար, և ամենակալ և ա-
րարիչ ամենայնի, սոյնակէս և հաւատարիմ կոչի :
Արդ եկ ամ դու զմուաւ, յո՞րպիսի փառս ելանես .
Աստուծոյ անուանակից արժանի եղեալ, նմին ա-
նուան ժառանգորդ լինիս :

Արդ՝ այսուհետեւ խնդիր է , զի ոք ’ի ձենջ

սրտի մոտօք հաւատարիմ գտանել մարթասցէ : Օխ գործ մի մեծ է այր հաւատարիմ գտանել : Արդ ոչ եթէ ինձ ինչ ՚ի հանդիսի զքո բարսդ ցուցանես, ոչ եթէ ՚ի մարդկանէ ումեքէ կշտամբեալ յանդիմանիս, այլ զի տեառն Աստուծոյ քում ցուցցես զհանդէս անարատ հաւատոցդ, որ քննէ զսիրտս, և զերիկամունս, և զսորհուրդս մարդկան : Անծ իմ՝ մեծ իրք են գտանել մարդ հաւատացեալ . քան զամենայն գանձս մարդկան զմարդն մեծադանձ երևեցուցանեմ . զի հաւատացելցյն աշխարհ ամենայն գանձիւք լի նորա է, վասն նշկահելցյն, կոխելցյն, և ՚ի վերցյն թռանելցյն : Օխ այս որ երևելեգքս մեծացեալ են, թէպէտ և բազում գանձուց տէր են, աղքատ են ոգւով . զի որչափ շատ ժողովեն, առ հոգս ցանկութեան մաշին ոգւովք իւրեանց և մարմնովք վասն և այլն ¹ պիտելոյ : Խակ հաւատացեալ մարդն՝ զարմանք են այս, զի տնանկութիւնք ցնծութիւն ² են նմա, զի հաւատատեալ գիտէ ՚ի մտի իւրում, թէ բաւական են մարդոյն հանդերձք և կերակուրք, և շատեալ ՚ի նմին կոխեսցէ զմեծութիւն :

Եւ ոչ եթէ առ մեօք միայն, որ զՔրիստոսի զանունդ բարձեալ բերեմք հաւատովք, այլ որ ինչ միանգամ իրք յաշխարհի պաշտին, և որ ինչ արտաքս քան զեկեղեցի են, սակայն հաւատովք կարգին : Հաւատովք և օրէնք ամուսնութեան զօտարցեալսն ՚ի հաւանութիւնն միաբանութեան կարգեն . մարդ օտար յօտարէ առ ամուսնութեանն հաւասարութիւն լինի տէր բերդից և գանձից և

գերդաստանաց : Առ հաւատալ և արդիւնարարաց
գործք հաստատին , զի թէ ոչ հաւատայ ընդունել
զբեր պտղյն , չամբերէ վաստակել : Դ հաւատա
յեցեալ կան մարդիկ , որոց ընդ ծովն ճանապարհ
է . ՚ի ընչին փայտիկ անդր զանձինս հաւատացեալ
հաստատութիւն արարածոցս զծփին և զշարժուն
արարածն փոխանակեն , աներեւյթ յուսոյն զան-
ձինս հաւատացեալ . և քան զամենայն խարիսխս
հաստատունս ՚ի յոյս հաւատոյ անդր յեցեալ՝
քաջալերեալք զանձինս բարձեալ բերեն : Առդ գի-
տացիր , զի շատ ինչ յաշխարհի և առ արտաք-
նովքն գործդ հաւատոց հաստատեալ : Դարձեալ
թէպէտե ոչ ընդունին զմեր գիրս արտաքինքն ,
զիւրեանց իմն ուսումն վարդապետութեան ՚ի մէջ
առեալ հաւատոցն յուսով վճարեն զիրս իւրեանց :

Առդ՝ ՚ի հաւատս ճշմարիտս կոչէ զձեղ ընթեր-
ցուածդ պյար աւուր . ճանապարհացոյց լինի մեզ ,
որպէս պարտ և պատշաճ իցէ հաճոյ լինել մեծու-
թեանցն աստուածութեան : Եւ ասէ պյապէս ,
թէ առանց հաւատոյ չիք հնար հաճոյ լինել Առ-
տուծոյ : Օի ուստի՞ զնէ ՚ի մտի իւրում մարդ
ծառայել Աստուծոյ , եթէ ոչ ճշմարտիւ հաւա-
տաց , թէ լինելոց են վարձուցն հատուցմունքն :
Ե՞րբ յօժարեացի աղջիկ մանուկ՝ ՚ի կուսութիւն , կամ
երիտասարդ՝ ՚ի պարկեշտութիւն զգաստութեան ,
թէ ոչ հաւատաց , թէ կան պահին մեզ սրբու-
թեան անթառամ պսակքն : Ուսացուցիչ ակն
են ամենայն խորհրդոց հաւատքն , և գործելի
ամենայն խմաստութեան : Եւ ասէ մարդարէն ,

թէ “Ո՛չ հաւատասջիք, և ո՛չ իմասջիք,, : Կանուն
կարկեն զբերանս առիւծուց հաւատք, ըստ օրինա-
կին դանիիէլի : Ասէ վասն նորա գիր . “Եւ ածին
հանին զդանիիէլ ’ի գրոյ անտի, ասէ, և ամենեւին
ապականութիւն ինչ ո՛չ գտաւ ’ի նմա . զի հաւա-
տացեալ էր նա յլուտուած իւր,, : Վա՞յ ինչ դառն
քան ղատանայ, և արդ առ նա մեք սյլ ինչ ո՛չ
կարեմք գտանել, բայց միայն զհաւատս + անհիւթ
աննիւթ վահան աներեւյթ ’ի վերայ թշնամոյն :
Վրձակէ ղաղգի աղգի նետս իւր, և խոցոտէ ընդ
խաւար յանզգայս : Իայց քանզի աներեւյթ է
թշնամին, հաստատուն զէն ամրութեան տուեալ
է մեզ զհաւատս, որպէս ասէ առաքեալ : “Ե վե-
րայ ամենայնի, ասէ, առցուք մեզ զվահանն հա-
ւատոց + որով զամենայն նետս հրեղէնս սատանայի
կարացուք շիջուցանել,, : “Եետս հրեղէնս զցան-
կութիւն պղծութեանն բազում անդամ ’ի մեզ
արձակէ սատանայ, այլ հաւատքն զդժոխական դա-
տաստանն ’ի ներքս նկարեալ զմիտսն զովացու-
ցեալ զնետսն շիջուցանեն :

Եւ բազում են՝ որ վասն հաւատոց բանք են,
և ո՛չ են բաւական ամենայն աւուրք կենաց մերոց
'ի պատմել : Իայց այժմն բաւական լիցի առ ժա-
մանակ այսր ’ի հին ’ի հին օրինակաց անտի միայն
արրահամ, քանզի և նորա որդիք եղեալք մեք ’ի
հաւատոց : Օ յի նա ո՛չ եթէ ’ի գործոց անտի ար-
դարացաւ, այլ ’ի հաւատոց : Իազում բազում ինչ
երս ուղղեաց նա զարդարութեան, այլ ո՛չ եր-
էք բարեկամ Վաստուծոյ կոչեցաւ նա . այլ յոր-

ժամ հաւատաց նա, զի ամենայն գործք նորա հաւատով կատարեցան : Եթող նա զընտանիս, զգաւառ, և զաշխարհ, և զտուն վասն հաւատոց : Արդ՝ որպէս նայն արդարացաւ, և գու արդարացիր : Մեռեալ էր նա քաջ քաջ մարմնով առ որդեծնութիւն, և ծեր կին ունէր զառաւ ընդ իւր, և որդեծնութեան յոյս ամենեին և ոչ յումեք չէր մնացեալ : Որդեծնութիւն խոստացաւ Աստուած ծերոյն, և ոչինչ կասեաց 'ի հաւատոց անտի աբրահամ : Թէպէտ և հայեցաւ 'ի մարմին իւր մեռեալ, ոչ 'ի տկարութիւն մարմնոյն հայեցաւ, զի հաւատարիմ համարեցաւ զայն, որ խոստացաւն 'ի մեռեալ մարմինսն իւրով զօրութեամբ կատարել զօրդեծնութիւն : Տեսե՞ր զպանչելի ծնունդն, որ զմանուկն ստացաւ : Եւ իբրև ստացաւն, առ հրաման անդէն մատուցանել պատարագ + զի թէպէտ և լուաւ, թէ «Խսահակաւ կանգնեսցի զաւակ», + մեծաւ յօժարութեամբ Աստուածոյ ածեալ մատուցանէր զմիածինն . քանզի հաւատաց, թէ և 'ի մեռելոց կարող է յարուցանել Աստուած : Եւ կապեաց ոտիւք և ձեռոք զօրդին հանեալ 'ի վերայ փայտիցն պատարագաց յօժարութեամբ մատուցանել, բայց բարերարութիւնն Աստուածոյ ընդ որդւոյն զիսոյն փոխանակէր . վասն այսորիկ 'ի հաւատու և յարդարութիւն կնքեալ դրոշմն նշանակի զթլիատութիւն ընդունէր, և անդէն առ նմին զաւետիս ընդունէր, հայր ամենայն հեթանոսաց պատրաստեալ :

Արդ՝ զիածրդ է հայր հեթանոսաց պատրաս-

տեալ : Այս յայտ է , թէ իցէ հսյր հըէից , վասն մի ըստ միոջէ մարմնով փոխանակաւ նահապետութեանց : Արդ եթէ 'ի մարմնն անդր հսյիմք , ակամայ տագնապիմք զըանն 'ի սուտս հանելով . զի ոչ գտանի մեր ամենեցուն հսյր . այլ վասն օրինակի նորա հաւատոց , զամենեսեան զմեզ որդին արբահամու կոչէ : Որպէս , կամ զիարդ . անհաւատ էր ապաքէն մարդկութիւնս , եթէ 'ի մեռելոց ոք յառնիցէ , իբրու որպէս անհաւատ իցէ 'ի մարմնոյ մեռելոյ որդեծնութիւն լինել : Այլ զի Քրիստոս պատմի 'ի վերայ փայտին 'ի խաչ եւ լեալ , մեռեալ , թաղեալ , և յարուցեալ , մէք հաւատամք . արդ 'ի նմանութիւն անդր այնր հաւատոց յորդեգրութիւն գամք արբահամու : Եւ ապա յետ այնր հաւատոց 'ի նորին օրինակի նմանութեան և մէք զշոգեւոր դրոշ ընդունիմք զօրութեամք Հոգւոյն սրբոյ 'ի ձեռն աւազանին . թլիատեալք ոչ զմարմնոց զթլիատութիւն , այլ զըրտից . և որպէս ասաց երեմիա մարգարէ , “Եւ թլիատեսջիմք դուք , ասէ , տեառն Աստուծոյ զթլիատութիւն սրտից ձերոց” : Օսյն և առաքեալ հաստատեաց , 'ի թլիատութիւն անդր Քրիստոսի ասէ , “Թաղակիցք եղեաք մէք մլրտութեամք” , այլովն հանդերձ :

Օսյս հաւատս եթէ պահեսցուք մէք , անհնարին ամենայն առաքինութեամք գտանիցիմք . և ազգի ազգի առաքինութեամք զարդարիմք : Այնչափ հզօր և կարեւոր են հաւատք ³ , զի և զմարդիկ 'ի վերայ ջուրցն ծովու թեթևացալս դնացուցա-

նեն : Ա'արդէր քեզ և մեզ նման պետրոս , յարեւնէ և 'ի մարմնոյ կարգեալ , և նովին կերակրովք կենդանացեալ : Ա.ՅԼ իբրև ասաց տէր Հիսուս Աշկ առ իս,, Հաւատաց վաղվաղակի , և սկսաւ 'ի վերայ ջուրցն գնալ : Ի՞ան զամենայն հաստատութիւնս յատակաց զհաւատսն 'ի վերայ ջուրցն ունէր տարածեալ , և զծանրութիւն մարմնոյն 'ի թեթևութիւնս հաւատոցն բարձեալ թուրցեալ տանէր : Ա.ՅԼ մինչդեռ զհաւատսն յանձին ունէր , 'ի վերայ ջուրցն հաստատութեամբ զգնացս փոփոխէր . և իբրև յերկուացաւն , յայնժամը ընկըռմել սկսաւ , զի ընդ թուրանալն 'ի հաւատոց , զի շանել սկսաւ և ծանրութիւնն մարմնոյն : Ա.ՅԼ իբրև ետես զնորա վիշտն , որ զվիշտս ոգւոցն դարձանէր Հիսուս , ասէ . “Վայ սակաւահաւատ , զի՞ երկամտեցեր , զի՞ զանդիտեցեր,, : Աշ դարձեալ անդրէն զօրացեալ յայնմանէ՝ որ զաջոյ ձեռանէ նորա բուռն հարեալ ունէր , հաւատաց դարձեալ . հաւատաց և տեառն ձեռնարկութեամբն զնոյն գնացս 'ի վերայ ջուրցն սկսանէր գնալ : Օ այս բանս կողմնակի իմն յիշեաց աւետարանիչն . զի ասաց , թէ “Իբրև ելին նոքա 'ի նաւ անդր , , ոչ ասաց , թէ լուղեցաւ պետրոս , և եկն ել 'ի նաւ անդր . այլ տայ իմանալ , թէ որչափ ինչ վայրս գնաց եկն առ Հիսուս , նոյնչափ վայրս գնաց միւսանգամ չոդաւ ել 'ի նաւ անդր :

Արդ՝ այնչափ զօրութիւն է հաւատոց , մինչ զի ոչ միայն որ հաւատայ փրկի , այլև այլք յայլց 'ի հաւատալ անդ ապրին : Ոչ դոյին հաւատք ,

որ՝ ի կափառնաում անդամալցյծն հիւանդացեալ գնէր . զի հիւանդացեալ էին ոգիքն ընդ հիւանդացելցյն . այլ որ բարձեալն բերէին , և՝ ի ցուոցն կախեցին , ՚ի նոսա էին հաւատք : Եւ մի այսպէս ինչ համարիցիս , թէ ես զուր ինչ ամբաստանից ցեմ զնմանէ . նոյն ինքն աւետարանիչն ասաց : Ասէ “ այեցաւ Հիսուս , ոչ եթէ՝ ի հաւատս անդր նորա , այլ ՚ի հաւատս նոցա , ասէ ցանդամալցյծն , յոտն կաց ” : Արդ բարձողքն հաւատացին , և որ անկեալն դնէր անդամալցյծ վայելէր ՚ի բժշկութեան :

Արդ կամի՞ս գիտել ճշմարտիւ , թէ և այլոց հաւատովք այլք բժշկին : Ո՞ւուաւ ղազար . անց օր մի , երկուք , և երեք . քակտեցան ջիլքն , և նեխ անկաւ ՚ի մարմինն : Արդ զիանրդ մարդ էր հաւատալ մեռեալն չորեքօրեայ , և վասն իւրոյ անձինն զիբրկիչն աղաչել . այլ որ ինչ պակասութիւն էր ՚ի մեռեալ անդր , այն ՚ի հարազատաց անտի լցեալ կատարէր : Եզն անկաւ ասէ , քոյրն առաջի տեառն . և ասէ ընդ հարցանելն “ Ո՞ւր եղիք զնաա , . նա ետ պատասխանի և ասէ , “ Տէր , ասէ , արդարենեխեալ է , զի չորեքօրեայ իսկ էր , : Ասէ ցնատէր . “ Եթէ հաւատասցես , տեսցես զփառսն Աստուծոյ ” : Իբրու զի թէ ասէր , թէ դու զպակասութիւն մեռելցյն զհաւատոցն լցջիր : Եւ այնչափ հզօր եղեն հաւատքն հարազատացն , զի զչորեքօրեայ մեռեալն ՚ի դրաց դժոխոցն յարուցեալ կոչեցին . իսկ արդ՝ այլք ՚ի վերայ այլոց հաւատան , և ՚ի մեռելց կարող լինին յարուցանել . դու եթէ վասն քո հաւատասցես , ոչ կարասցես ճշմարտիւ

օգտել : Այլ թէպէտ և թերահաւատ իցես , կամ սակաւահաւատ . մարդասէր է Աստուած , ներել զիջանել գիտէ ընդ ապաշխարողին : Բայց միայն ասաւ դու պարզամտութեամբ , “Հաւատամ , օդնեա թերահաւատութեանս իմում , : Այլ թէպէտ և հաւատացեալ զանձն համարիցիս , և ոչ կատարեալ հաւատս ունիցիս , ապաքէն պիտոյ է քեզ ըստ առաքելցն բանին ասել . եթէ “Տէր յաւել ’ի մեզ հաւատս , : Այնուհետեւ իցէ ինչ . որ յանձին քում ունիցիս , և իցէ ինչ , որ ’ի նմանէ առնուցուս :

Օի հաւատոցս անուն մի մեկին է անուանեալ , բայց յերկուս աղքս բաժանեալ լինի : Ո՞ աղքն հաւատոց ’ի հրամանական կուսէ առյանձնութիւն ունի ընդ ոգիսն վասն ուրուք , և լինի օգնական ոգւոց , որպէս ասաց տէր մեր . “Որ լսէ , ասէ , զբանս իմ , և հաւատայ յառաքին իմ , ընդունի ըդկեանս յաւիտենից , և ’ի դատաստան ոչ մուանէ , : Եւ ասէ , “Որ հաւատայ յորդի , նա ոչ դատապարտեսցի , այլ փոխեցաւ նա ’ի մահուանէ ’ի կեանս , : Ով մեծի մարդասիրութեան Աստուծոյ : Արդ որ ինչ արդարքն բաղում ժամանակօք ջանացան , հազինչ ուղղէին զանձինս իւրեանց . և զոր նոքա ջանալովն և վաստակելով ուղղէին զանձինս , զայդ քեզ Աստուած աւագիկ միով ժամանակաւ պատրաստեաց : Օի թէ հաւատացես ասէ , թէ տէր է Ծիսուս Վըրիստոս , և Աստուած՝ որ յարոյց զնա ’ի մեռելոց , կեցցես , և փոխեսցիս ’ի դրախտն կենաց ’ի ձեռն այնորիկ , որ զաւաղակն ’ի մի ճառ բանից յական թօթափել ’ի դրախտ անդր մա-

տուցաներ : Անհաւանդթէ ոչ թերահաւատիցես , և ասիցես թէ կարող իցէ , թէ չիցէ + զի որ զաւազակն վասն միոյ ժամու հաւատոց յայամ գողդոթա 'ի դրախտն մատուցաներ , կարող է և զքեզը ընկալեալ զշաւատսն կեցուցանել միանգամայն :

Երկրորդ ազգ հաւատոց , այն որ 'ի շնորհաց անտի տեառն պարզեեալ գտանի : Օի գրեալ է , ասէ , «Ումեմն 'ի Հոգւոյն տուեալ է բան իմաստութեան , այլում տուեալ է բան գիտութեան ըստ նմին հոգւոյ , միւսումն հաւատք 'ի նոյն հոգի , այլում տուեալ են շնորհք բժշկութեան» : Արդ՝ որ շնորհօք հաւատքս են յոգւոյ անտի , ոչ եթէ հրամանական միայն կամք , այլ և որ առաւել ևս ինչ .քան զմարդն հաստատութեամբ է + որպէս և ասէ , «Ճաէ ունիցի ոք զշաւատս զայս , ասէ լերինս այսմիկ , թէ փոխեաց դու համարձակ , և փոխեսցի» : Օի յորժամ հաւատովք ասեմքինչ , թէ զայս ինչ հաւատամ թէ լիցի , և ոչ յերկուասցի 'ի սրտի խւրում , յայնժամ ընդունի զշնորհսն : Եւ վասն հաւատոց ասացաւ ասէ «Ճաէ ունիցիս հաւատս քան զշատ մանանիոյ» : Օի զոր օրինակ հատ մի մանանիոյ փոքրիկ է 'ի մեծութենէ , բայց կծու և զերմ է զօրութեամբ . և յամիոփի գետնի կայ մինչ սերմանեալ լինի , և մեծամեծ ոստս շուրջ զիւրեաւ արձակէ , մինչև թոչունիք երկնից կարող լինին մտանել և ամրանալ 'ի նմա : Այնպէս և հաւատք յանձին 'ի մէտ սակաւ ինչ զթոչունս ընդ իւրեաւ դարմանէ . խորհուրդ առնու յանձն աստուածութեան , և հայի յԱստուած , և գիտէ զնա , և

որչափ բաւական է ընդունի զնա հաւատովքն լուսաւորեալ : Օաշխարհի տիեզերօք պատի , և յառաջ քան զաշխարհ զատեան դատաստանին տեսանէ , և զհատուցումն վարձուցն աւետեաց : Կա՛լ 'ի քեզ այսուհետեւ զհաւատսն , որ 'ի նա է + զի ընկալցիս դու 'ի նմանէ զայն , որ առաւել է քան զմարգկութեանս զօրութիւն 'ի հաւատսդ :

Եւստացիր դու զհաւատս ուսմամբ և պատմութեամբ , և պահեաւ դու միայն զայն հաւատս , որ 'ի սուրբ եկեղեցւոյ աստ վարդապետեալ , որ յամենայն գրոց սրբոց հաստատեալ է : Արդ՝ որովհետեւ ոչ ամենեքեան գիրս ընթեռնուլ կարեն . ոմանկը առ տգիտութենէ , ոմանկը առ անպարապութենէ խափանելց զտգիտութիւն զոր յինքեանս ստացեալ ունին : Արդ զի մի 'ի տգիտութենէն ոգիքն կորիցեն , սակաւ կարգօք զամենայն հրաման հաւատոցն 'ի ներքս առաք : Կամիմ փութով առաւել պատմել ձեզ , ոչ 'ի գիրս նամակաց , այլ 'ի քաջուշ սրտից արձանագրեալ : Զգոյշ լինել ձեզ 'ի գոյն կանխեալ , մանաւանդ թէ զի մի ոք երախայ լուիցէ զասացեալք : Ունել զայս պնդութեամբ իրբեւ պաշար արարեալ ամենայն ժամանակի կենաց ձերոց , և քան զայս այլ մի ինչ ընդունել : Ո՞ի թէ կամ մեք իսկ ինքեանկ մեզէն բանս փոփոխեալ ընդդէմ գնիցեմք + և մի թէ հրեշտակ ինչ թշնամի 'ի հրեշտակ լուսոյ կերպարանեալ խարել կամիցի զձեզ + զի գրեալ այսպէս է . «Եթէ կամ մեք , կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ ձեզ աւելի քան զոյդ , զոր 'ի մէնջ ընկալարուք ,

նղովեալ լիցին : Եւ նախ՝ ի նորին բանից վերայ
իսկ պնդեալ յուշ լիցի քեզ հաւատոց + այլ ակըն-
կալջիր գու՝ ի դիպուն ժամանակի գրոց սրբոց վասն
սորին բանից յանդիմանութեան : Օի ոչ եթէ
որպէս մարդկան հաճոյ թուէր եղաւ հաւատոցս
հաստատութիւն , այլ յամենայն գրոց զադդոյ ազ-
դոյ բանս ժողովեալ՝ ի մի վարդապետութիւն հաս-
տատութեան կատարին : Եւ զօր օրինակ հատ մա-
նանխոյ փոքր հասակովն 5 ոստո բազումն յինքեան
առեալ տարածանէ , սոյնպէս և հաւատքս այս սա-
կաւ բանիւքս այսոքիւք զամենայն նորոց և զին
կտակարանաց զհաստատութիւն յինքեան գրկեալ 6
ունի :

Արդ զգոյշ լերուք եղալարուք և ընկալարուք
զպատգամնդ՝ զոր այժմի լուարուք : Պահեցէք
զգոսա ՚ի տախտակս օրտից ձերոց + պահեցէք
զգոսա զգուշութեամբ , գուցէ թուլանայցէք յու-
լանայցէք , և հասեալ թշնամոյն կապուտ կողո-
պուտ թողուցու զձեզ : Ո՞ի ոք ՚ի հերեսիովտաց
անտի թիւրել կարասցէ զվարդապետութիւնդ
ձեր : Ո՞եր գործ է արկանել զարծաթն ՚ի սեղան ,
Աստուած ՚ի ձէնջ պահանջէ զբանս աւանդոյդ :
Ալ կայեմ ես ուխտիւ , որպէս ասաց առաքեալ ,
առաջի Աստուածոյ կենդանարարի , և Քրիստոսի
Հիսուսի , որ վկայեաց առաջի պրնտացւոյ պիղա-
տոսի զգեղեցիկ խոստովանութիւն + պահեալ զայս
վարդապետութիւն հաւատոց ամբիծ և անարատ
մինչեւ ՚ի գալուստ տեառն մերոյ Հիսուսի Քրիս-
տոսի : Կանձ կենաց ձեզ բացեալ տուաւ , և ՚ի գա-

լըստեան անդ իւրում խնդրէ զաւանդ տէրն դան-
ձին : Եշւ ժամանակօք իւրովք ցուցցէ երանելին
և միայն հզօրն . թագաւորն թագաւորաց , և տէր
տերանց , որ միայն ունի զանմահութիւն , և յան-
մատոց լըս բնակեալ է , զոր ոչ ոք ետես 'ի
մարդկանէ , և ոչ այլ կարէ տեսանել : 'Երա են
փառք և պատիւ և զօրութիւն 'ի ձեռն տեառն
մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի յաւիտեանն յաւիտե-
նից , ամէն :

ՅՈՒՅԵ ՅՈ ՅՈՒՅԵ ՅՈՒՅԵ ՅՈՒՅԵ

1. Օրէնսդիր մէ վասն և այլ ևս պիտելոյ :
2. Հայան մէծութիւն :
3. Հօրէնսդիր պահանջակ այնչափ հզօր և կարեսը
են հաւատոք :
4. Օրէնսդիր մէ թանձրութիւն :
5. Օրէնսդիր հասակաւն :
6. Օրէնսդիր գողեալ :

ԿԱՌՈՒՄՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՎ ՎԵՐԱԿՐՈՅԱԿԱՆ
ՎԵՐԱԿՐՈՅԱԿԱՆ

Այսուհետեւ միահետան էշեանութեան . յայդ ոք
առեւ , հաւատաւլ է մի Աստված : Երւ ընթերցուած
յէսայեայ . “Եւ բարեւարուած էս իս իզեկ , ոք առեւ . Իս-
բայէւ էր ի ու առանէ պարկութեան յաւեկունից , մի առ-
հաշեցնեն , և մի պարկաւուեցնեն , . այլովն հանդէլոյ :

Օրհնեալ է Աստուած , և այլ տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի : Օք առ ՚ի զմտասածել զԱս-
տուծոյ , զմտաւ ածցուք և զօրէ , զի առանց բա-
ժանման Հօր և Որդոյ փառատրութիւնն կատա-
րեացին : Օք ոչ եթէ այլ փառք են Հօր , և այլ
Որդոյ , այլ նոյն , զի մի և նոյն աստուածութիւն .
Քանզի Հօր Որդի է միածին , և ընդ փառաւորելն
զայր՝ ՚ի նոյն փառս և Որդին փառաւորի , զի
փառք Որդոյ են փառք Հօր . և դարձեալ ՚ի փա-
ռաւորել անդ Որդոյ , մեծապէս փառաւորի այն-
պիսեաց բարեաց Հայր :

Առ մտաց կորովութիւն արագադոյնս ածեն
ժողովն զամենայն միանգամայն . իսկ ծանրութիւն
լեզուի ընդ բազում ճառս և պատմութիւնս ան-
կեալ հաղիւ կարէ շինել զբանն : Երւ ակն զգունդս

գունդս ժողովց աստեղաց միանգամոյն կարող է զբոլորութիւնն ըովանդակեալ . այլ յորժամ զիւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ պատմել կամիցի , զի՞նչ է արուսեակն , և զի՞նչ է գիշերավարն , կամ զի՞նչ այլք յաստեղաց են , բաղում բանքք և ճառք և պատմութիւնք պիտոյ են : Դարձեալ զծով և զցամաք , և զամենայն ծագս տիեզերաց աշխարհիս վաղվաղակի յական թօթափիել մարթեն միտք շուրջ առեալ բովանդակեալ . սակայն որ վաղվաղակին յական թօթափիել զմուաւ ածել ոք կարէ , բաղում ճառք և բանքք առ 'ի պատմել պիտին : ԱՌԾ , մԵծ է օրինակդ զոր ասացին , սակայն տկար է առ որ ասեմքս և անկար : Օի արկանեմք մեք ճառս , ոչ եթէ ասել կարեմք , որպէս և արժան է ասել վասն Աստուծոյ , զի այս նմա միայն յայտնի է . այլ որշափի բաւական կարէ լինել բարուց մարդկան , և որշափի մեր տկարութիւնն բառնալ կարէ : Օի ոչ եթէ զի՞նչ է Աստուած՝ պատմել նկրտիմք , այլ զի զՃշմարիտն վասն նորա ասել չգիտեմք , մոտադիւրութեամք խոստովանիմք . զի վասն իրացն Աստուծոյ մԵծ դիտութիւն է զանգիտութիւն խոստովանել : «ԱՌԾ արարէք , ասէ , զտէր ինեւ , և բարձրացուցէք զանուն նորա 'ի միասին , : Օի մին ոչ է կարող , մանաւանդ թէ ամենայն 'ի մի վայր գումարիցին , և ոչ այնպէս զոր ինչ արժանն էր առնել առնել կարիցեն : Աչ ասեմձեղ միայն ամենեսեան ¹ , այլ թէպէտ և ամենայն եկեղեցիք որ այժմ են , և որ առ յասլա լինելոց են , և ամենայն հօտք և խաշինք 'ի մի վայր ժող

զովեսցին, զմի հովիւն արժանապէս օրհնել ոչ
կարասցեն :

Անձ էր արրահամ, և մեծաւ պատուով փառաւորեալ առ մարդիկ էր : Այլ յորժամ յլուտուած հաս, յայնժամ մտադիւրութեամբ ճշմարտեալ խօսի : “Ես եմ, ասէ, հող և մոխիր,, : Ոչ ասաց հող՝ և լուեաց, զի մի մեծի արարածոյն զանձն համեմատիցէ, այլ մոխիր ասաց, զի զգիւրաքակն և զտկարագոյնդ անձին երևեցուցանել մարթասցէ : Կա՞յ ինչ յաշխարհի անարդ և փոքր և մանր քան զմոխիր : Արդ ած դու զմտաւ զհամեմատութիւն մոխրոյն առ համեմատութիւն տան միոջ, և զհամեմատութիւնն տանն առ քաղաք մի, և զքաղաքն առ դաւառ մի, և զգաւառն առ աշխարհն հոռոմոց, և զաշխարհն հոռոմոց առ երկիրս ամենայն տիեզերօք հանդերձ, և զամենայն տիեզերս առ երկինս, որ զնոսա զամենեսեան յինքն գոգեալ ունի : Օք երկիրս ամենայն տիեզերօք առ երկինս այնչափ համեմատութիւն ունի, որչափ առ միջնանիւն՝ որ երկի երկնից այդչափէ համեմատութիւն երկրիս առ երկինս : Եւ արդ գիր դու զառաջին երկինս որ երեխն, և իմասցիր, զի փոքրագոյն են սոքա քան զերկրորդն, և զերկրորդ երկինս փոքրագոյն համարեսջիր քան զերկրորդն, զի երրորդաւն չափ անուանեցին գիրք, զի ² ոչ եթէ այնչափ ճանաչել պատշաճ և օգուտ համարեցան : Եւ յորժամ տեսցես զայն երկինս ամենայն ի մտի քում, և ոչ երկինք զայն ամենայն կարեն պատմել, և զչափ ունել զմեծութեան նորա : և ոչ եթէ ձայնք որոտմանց բարձ-

բաբարբառադոյնս գովիցենն; Խսկ արդէ եթէ այնչափ
երկինք զմիմեամբք կուտակեալք զԱստուած արժա-
նապէս ոչ կարեն օրհնել, թէ ի՞բք իցէ, ⁴ հող և
մոխիր որ փոքր և մանր է քան զամենայն, մանա-
ւանդ թէ յետնագոյն ևս իցէ քան զամենայն ար-
ժանի օրհնութիւն առ Աստուած արձակել կարիցէ:
Որ ունի զտիեղերս 'ի ձեռին իւրում, և զամենայն
ընակիչս նորա իբրև զմարախ :

Եթէ ոք յօժարէ ասել վասն Աստուծոյ, նախ
պատմեացեն մեղ զերեսս տիեզերաց երկրիս: Հերկ-
րի բնակեալ ես, և զտիեղերս սահմանաց ընտրու-
թեան երկրիդ քո չգիտես . և զիարդ զշաստատիչն
արժանապէս իմանալ կարասցես: Օաստեղս տե-
սանես, զարարիչն ոչ տեսանես, աղէ դունախ թու-
եա՞ որ երկինդ քեղ և տեսանես, և ապա որ ոչն
երեկ՝ զնմանէ պատմել կարասցես: “Որ թուէ զբաղ-
մութիւն աստեղաց, և զամենեսեան զնոսա յանուա-
նէ կոչէ,, : Ըիթք անձրեաց յորդադոյն հոսեալ
'ի վերայ մեր՝ դեռ զմեղ 'ի միջյ 'ի բաց կորու-
սանէին: Աղէ դուղայս քաղաքի միայն զշիթս թու-
եա՞ . նա՞ մի զայս քաղաքի, բայց զքո տանեացն
միայն որ 'ի միում ժամու միայն: Ապա թէ ոչ կա-
րես, գիտասջիր զքո անձին տկարութիւն, և ան-
դէն առ նմին գիտասջիր զԱստուծոյ զօրութիւնն.
զի թուով են նմա շիթք անձրեաց ընդ ամենայն աշ-
խարհս, ոչ որ այժմն հասին միայն, այլև յամե-
նայն ժամանակս : Աբարած մի Աստուծոյ մեծ է
արեգակն, բայց 'ի միմեանց ընտրութիւնէ քաջ փոքր
է քան զերկինս : Աղէ հայեաց դու ընդդէմ արե-

գականն , և ապա զտէր արեգականն քննել կաւ-
րասովներ : “Որ ինչ՝ ի խոր է քան զքեզ , զայն մի
քններ . և որ ինչ հզօր է քան զքեզ , զայն մի
հարցաներ . որ ինչ հրաման տուաւ քեղ , զայնու
ած զմիտո քո , :

Խակ արդ՝ թերեւս ասիցես , եթէ այնչափ ան-
քննին և առանց հասանելոյ է աստուածութիւնն ,
զի՞նչ ինչ ևս պատմեմք վասն նորա : Եթէ զգեսն
բովանդակ ըմպել ոչ կարեմ , որչափ ինձն չափով
և յօգուտ պիտոյ է , այնչափ ըմպել ոչ կարիցեմ :
Վրդ եթէ զամենայն արեգականդ զնշոյլս ճառա-
դայթիցն յակնիմ ժողովել ոչ կարիցեմ , և որ-
չափ ինձն պիտոյ է ոչ հայիցիմ ’ի նա : Եթէ ’ի
դրախտ մի լի մրգով մտանեմք , եթէ զամենայն
միրդն ուտել ոչ կարեմք , կամի՞ս թէ և քաղցեալ
ևս գնացից ’ի նմանէ : (Օրշնեմ և փառաւոր առ-
նեմ զարարիչն . հրամանս այս յերկնից է , զի ասէ .
“Ամենայն հոգիք օրշնեսցեն զտէր , : Փառաւորել
պարտ է զտէրն և զարարիչն , այլ ոչ եթէ ’ի քննել
և ’ի պատմել յօժարել . զի թէ ասիցեմ զփառա-
ւորելոյն պատիւ , սակայն կասեալ գտանիմ : Գործ
է աստուածապաշտութեան յօժարել : Այսիթարէ
զմեր տկարութիւնս տէր չիսուս և ասէ . „Օաս-
տուած ոչ երբէք ետես ուրեք , :

Վրդ զիսարդ գրեալ է , թէ “Հրեշտակք այսց
փոքրկանց յամենայն ժամ տեսանեն զերեսս Հօր
իմից , որ յերկիննն է , : “Ամ տեսանեն հրեշտակք
զՄատուած , ոչ եթէ օրչափ ինքն Վատուածն է ,
այլ որչափ նոքա բաւական լինին տեսանել զՄա-

տուած : Օխի ինքն տէր ասաց Յօհանոս . իբրու թէ
 “զ՞այր ոք ոչ կարաց տեսանել , այլ որ էն յլ” .
 տուծոյ , նա ետես զ՞այրն , : Տեսանեն հրեշտակը
 զլատուած , այլ այնչափ՝ որչափի ինքեանք կարեն
 բաւական լինել , և հրեշտակապետք որչափի և կա-
 րեն : Այլ ամոռոք և տէրութիւնք և պետութիւնք
 առաւելագոյն քան զառաջինն , և պակասադոյն քան
 զափին . բայց սակայն տեսանեն որչափի արժան է :
 Հոգին սուրբ տեսանէ , և քննէ զնորս Աստուծոյ .
 իսկ միածին Որդին աստուծոյ տեսանէ և քննէ , և
 ասէ , “Ո՛չ զ՞այր ոք ինչ կարաց ձանաչել , բայց
 Որդի , և ում Որդին կամեսցի , յայտնեսցէ , զի տե-
 սանէ , և պատմէ Հոգւովին , որպէս ոք իւրաքանչիւր
 բաւական լինի տեսանել : Քանզի աստուծապէս
 հաղորդ է հայրութեանն Որդին միածին ծնեալ ,
 գիտէ զծնիչն իւր , և որ ծնօղն է , գիտէ զծնեալն
 իւր : Արդ հրեշտակը չգիտեն , զի ըստ իւրաքան-
 չիւր զօրութեան նոցա Որդին Հոգւովին յայտնէ , որ-
 պէս և ասացաք . մի ոք ամենեին ’ի մարդկանէ ա-
 մօթ համարեսցի խոստովան լինել զտղիտութիւն
 իւր : Խօսիմ այժմիկ ես , և այր իւրաքանչիւր յիւ-
 րում ժամանակի , այլ որպէս , զիա՞րդ , զի՞նչ խօ-
 սիցիմքն , զայն ոչ կարեմք պատմել . իսկ զիա՞րդ
 զտուիչն կենաց կարասցուք պատմել : Որ ինձէն
 ես որ շունչ յանձին իմում ունիմ , զկերպարանս
 նորա քեզ պատմել ոչ կարեմ , իսկ զիա՞րդ զտուիչն
 ոգւոց պատմել մարթացից :

Ծատ է ձեզ առ աստուածպաշտութիւն անդր
 այնչափի միայն գիտել , եթէ ունիմք Աստուած .

զԱստուած, զմին Աստուած որ էն միշտ . նման անձին իւրում, որոյ հայր չկը այլ ոք, զոր ոչ ոք ետես, զոր փոխանակել ոչ ոք կարէ, և ոչ հանել յարքայութենէ անտի . զբաղմանուն, զամենազօրն, զմիադիմի հաստատութիւնն : Խըր ոչ եթէ փոխանակ զի անուանեալ կոչի արդար, և բարերար, և ամենակալ, և կամարար, և այլ այնպիսի անուանք, վասն այսորիկ պարտ և պատշաճ է ազգի ազգի ինչ ասել, և այլազգ + այլ մի և նոյն է, և բիւրազգի զօրութիւնս աստուածութեան ընդ ամենայն կողմանս առաքէ : Ոչ եթէ 'ի միոջէ կողմանէ բազում ինչ ունիցի, և 'ի միոջէ կողմանէ թերանայցէ . այլ յամենայն կողմանց նման է ինքն անձին իւրում : Ոչ եթէ մեծ ինչ է 'ի մարդասիրութեան, և ափոքք յիմաստութեան . այլ հաւասար զօրութեամբ ունի և իմաստութեամբ զմարդասիրութիւնն : Ոչ եթէ 'ի մի կողմանէ տեսանէ, և 'ի միոջէ կողմանէ նուազեալ ինչ է . այլ ամենեին ակն է, ամենայնիւ ունին է, ամենայնիւ միտք է : Ոչ եթէ որպէս մեք, կիսով իմաննամք, և կիսով ոչ իմաննամք . հայՀոյութիւն է այդ, և աստուածութեան զօրութեանն անարժան է : Այլ ամենագէտ է ամենայնի, և սուրբ է, և ամենակալ է, և բարերար է, քան զամենայն մեծ է, քան զամենայն իմաստուն է : Օզրոյ ոչ զկերպարանս, և ոչ զտեսիլ ոք կարաց տեսանել : Ա ասն այսորիկ և առ խարայէլացիսն ասէ մովսէս . “ Օքնը լինիցիք յանձինս ձեր, ասէ, զի նմանութիւն ինչ ոչ տեսէք,,: Խակ արդ՝ եթէ զնմանութիւն ամենեին տեսսնել անհնար էր, մերձ լինէին միտք 'ի զօրութիւն

անդր : Ի՞սկայց ցնորեցան բազումք բաղըւմ անգտամ ,
և ամենեքեան վըիպեցան , ոմանք հուր համարեցան թէ իցէ Աստուած և այլք թեւոր իմն
մարդ համարեցան . վասն այսորիկ որ գրեալն էր
բարիք , և իմացան չարաչար . զի ասէ , “Դ հովանի թեւոց քոց ծածկեսցես զիս” : Արդ մոռացար
զտէր Հիսուս Քրիստոս զմիածին Որդին աստուծոյ , զի ասէ յայսնմանութիւն վասն նորացերուսաղէմ : “Քանիցս անդամ , ասէ , կամեցայ ժողովել զմանկունս քո , զոր օրինակ ժողովէ մարի
զձագս իւր ընդ թեւօք իւրովք , և դուք ոչ կամեցարուքու : Արդ որովհետեւ ՚ի պահպանող զօրութիւն անդր առակեաց զթես , նորա առ չիմանալ
՚ի մարդկօրէն իրս կործանեալ՝ մարդկութիւնն զանցնինն համարեցան : Ոմանք եօթնաչս իշխեցին ասել , թէ ունի նա , վասն այնք որ գրեալ է , զի ասէ : “Լովթն աչք տեւառն հային ընդ ամենայն երկիր , : Օի եթէ եօթն աչք միայն են , կէս ՚ի կէս ուրեմն է տեսանել նմա և ոչ կատարեալ տեսալքամք : Այհոյութիւն է բանդ , զի Աստուած կատարեալ յամենայնի է . և հաւատալ յամենայնի արժանի է ըստ փրկչին բարբառոյ որ ասէ . “Այրձեր երկնաւոր կատարետոլ է , : Կատարեալ ՚ի հայել , կատարեալ ՚ի զօրութեան , կատարեալ ՚ի մեծութեան , կատարեալ յառաջդիտութեան , կատարեալ յարդարութեան , կատարեալ ՚ի մարդասիրութեան : Աչ ընդ վայրօք փակեալ , այլ վայրացն ինքն է արարիչ , ինքն է յամենայնի , և ինքն ոչ յումեքէ

Գաւկի : Ամոռան նորա յերկինս է , այլ որ նստի , 'ի վեր է քան զամենայն . պատուանդան ոտից նորա երկիրս է , այլ հասու է զօրութիւն նորա մինչև յանդունդս սանդարամետի :

Ո՞ի է , և յամենայնի է . զամենայն տեսանէ , զամենայն իմանայ , զամենայն 'ի ձեռն Վրիստու սի հաստատէ : Աղբիւր ամենայն բարեաց , մեծ և անպակաս գետ բարերարութեան , լոյս մշտնջենաւոր , որ անպակաս փայլէ . զօրութիւն անհնարին , որ զիջանել ներել գիտէ տկարութեան որոյ զանուն անհնար է մեղ լսել , և կամ զիետ տեսառն գտանել , որպէս և ասաց յովք . եթէ 'յ ծագս նորա հասե՞ր , ասէ , զոր արար ամենակալն , : Խակ արդ եթէ 'ի ծագս արարածոց ոչ կարես հասանել , այնմ որ արար զամենայն , նմա հասու կարես լինել : "Օզը ակն ոչ ետես , և ունկն ոչ լուաւ , և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ ել , զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց , : Խակ արդ զոր պատրաստեացն մեղ Աստուած , այնմ հասու ոչ կարեմք լինել մտօք մերովք , նմին՝ որ պատրաստեաց մարդկան , զիա՞րդ կարեմք հասու լինել : "Ո խորութիւնք մեծութեանց և իմաստութեանց և գիտութեանց աստուածութեանն . իբրև անկնին իմն են դատաստանք նորա , և առանց քննելոյ ճանապարհք նորա , . ասէ առաքեալ : Խակ արդ եթէ դատաստանք և ճանապարհք նորա առանց հասու լինելոյ են , նմա հասու ոք զիա՞րդ մարթիցէ լինել :

Արդ զի պյաչափի իմն է Աստուած , և ևս մեծամեծ լինչ . զի թէպէտ և զամենայն զօրութիւն

՚ի մի լեզու փոփոխեցից , և ոչ այնպէս կարող լինիմ զարժանի ասել . մանաւանդ եթէ ամենայն հրեշտակք ՚ի մի վայր ժողովին , ոչ կարեն զարժանի ինչ ասել : Արդ զի այնչափ ինչ է բարերար Աստուած և մեծ , մարդ զբար քանդակել առ աստուածացոյց : Անչափ և յանչափ մեծութենէ՝ յայսչափ նկնութիւն իջուցեալ պաշտէ : Արդ զիայտն զոր Աստուած տնկեաց , և անձրևաձեցոյց , յետոյ այրեցեալ մոխիր եղեալ ՚ի հրոյ լինի , այն աստուած անուանեցալ կոչի . և որ ճշշմարիտ Աստուածն է՝ արհամարհի : “Եաւ առատացաւ ևս չարութիւն կռապաշտութեան , մինչև կզից և շանց ևս փոխանակ Աստուծոյ երկիրպագանեն , արդ առիւծուց և գայլոց մարդակերաց փոխանակ մարդասիրին երկիրպագանեն : (Օձից և վիշապաց որ այնմ նման են , որ զմեզ եհան ՚ի դրախտէ անտի , երկիրպագանեն . և որ զդրախտն ինքն գլխովին տնկեաց , արհամարհեն : Ամաչեմ ասել , սակայն ասացից , արդ և սոխոյ անդամ երկիրպագանեն : Կինի տուաւ , զի ուրախացուցէ զիրտս մարդկան , և դեռվկէսիոս փոխանակ Աստուծոյ երկիրպագութիւն ընդունի : Օցորեանն Աստուած հաստատեաց յասել անդ իւրում , թէ “Վկանցէ երկիր զքանչար խոտոյ սերմանել սերմն ըստ ազգի իւրում” . զի հաց հաստատեացէ զիրտ մարդոյ . արդ ուստի՞ է այս , զի սանդարամետապետին և իբրև Աստուծոյ երկիրպագանեն : Հուրդ՝ բարէ բաղկելոյ թափի մինչև ցայսօր , և ուստի՞ է հեփեստոս հրոյդ արարիչ :

Ուստի՞ եկն բուսաւ հեթանոսացն բաղմաս-
տուածութեանն մոլորութիւն : Աստուած անմար-
մին է , արդ ուստի՞ են պոռնկութիւնք և չնութիւնք՝
որ 'ի գիս նոցա տնկեալ են նախատանօք : Լուռ
եղեց փարթար զորմզդի՞ ի կարապն փոփոխութիւնս ,
ամօթ է 'ի ցուլն փոփոխութիւնք , զի անարժան է
աստուծոյ անուան պոչիւնք և պոռոչիւնք : Աեղելս
գտաւ աստուածն հեթանոսաց , և չամաչեն . իսկ արդ
եթէ սեղեխ գտաւ , գոնեայ և աստուած մի անուա-
նեսցի . նաև մահունս ևս և կործանմունս , և շանդիկս
ևս 'իվերայ դիցն նոցա հասեալցուցանէ : Տեսանես ,
'ի մեծէ մեծութենէ անտի յորպիսի անարդութիւն
կործանեցան : Աւ մի թէ զուր ինչ տարապարտուց
Որդին աստուծոյ էջ յերկնից 'ի յերկիր , այլ զի
զայն վէրսն բժշկել մարթասցէ : Ո՞յ թէ ընդունայն
ինչ եկն Որդին յերկիր , այլ զի զայրն մարդիկ
ծանիցեն : Վիտացե՞ր դու , զինչ շարժեաց խաղալ
գալ իշանել յաջմէ աթոռոց անտի զմիածինն յեր-
կիր : Հայր արհամարհեալ կայր , պարտ էր դար-
ձուցանել զմոլորութիւն մարդկան . պարտ և պատ-
շաճ էր որով եղեն ամենայն , տեառն ամենայնի
մատուցանել զամենայն . պարտ և պատշաճ էր բժշկել
զվէրսն : Օ՞ի՞նչ չար ևս ախտ քան զայն էր , զի
քարինք փոխանակ աստուածութեանն երկրպագու-
թեան արժանի լինէին :

**ՎԱՍՆ ՀԵՐԵՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ
ՄԱՆԻՔԻ ԵՅԻՈՅ**

Եւոչ միայն՝ ի մէջ հեթանոսաց ջանացաւ զայս
սատանայ, այլ և բազումք ես որ սուտ քրիստոնեայք
անուանեալ են, որ իշխեցին անօրէնութեամբն
իւրեանց օտարացուցանել զԼ.ստուած յընտանի
արարածոց իւրոց : Օ հերեսիովտացն որդիս ասեմ
զանուանարկն և զանաստուածն, որք կեղծաւորին
լինել քրիստոսասէրք, և քրիստոսատեացք են ա-
մենեքեան, զի որ զ՞այսըն Որդւոյ հայհոյէ, թշնամի
է նա Որդւոյն : Խշխեցին սոքա ասել երկուս աս-
տուածութիւնս, զմին բարերար՝ և զմին չարարար :
Տնարէ մեծի կուրութեանն, թէ աստուածութիւն
իցէ, ապա և բարերար՝ ապա թէ ոչ բարերար է,
զի՞ աստուածութիւն կոչէ, զի Աստուածոյ է բարե-
րարութիւն : Եթէ Աստուածոյ վայելէ մարդասի-
րութիւն, և երախտաւորութիւնն, և ամենակա-
լութիւնն, զանունն յերկուս մի արասցեն, կամ Աս-
տուած կոչեսցեն անուամբ հանդերձ զօրութեամբ,
ապա թէ պակասեալինչ համարին 'ի զօրութեանց
անտի, մի իշխեսցեն բնաւ և զանունն անուանել :

Խշխեցին հերեսիովտայքն երկուս աստուածս
ասել, և երկուս աղբիւրս բարւոյ և չարի, և զայս
առանց ծնանելոյ : թէ առանց ծնանելոյ են եր-
կոքին, ապաքէն հասարակ են երկոքին և հզօր.
արդ զիանդ կարէր չքացուցանել խաւարն զլոյս :
Դայց զայս ասաւ դու ցիս. 'ի մի՞ իցեն, թէ բաժա-

նեալ : 'Ե մի լինել չկարեն , զի , "Օ վի՞նչ հաւասարութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի,, , ասէ առաքեալ : Վապա թէ հեռի են 'ի միմեանց , յայտ է թէ իւրաքանչիւր տեղիք իցեն , ապաքէն մեք միոյ ուրուք աստուծոյ իցեմք , ապաքէն միումն երկիրապագանիցեմք : Օ ի զբանդ այդպէս մարթի շինել , թէպէտ և նոցամորոսութեան զչետ երթամք , զի միումն արժան է երկրագանել : Վրդ եկայք հարցցուք մեք զնոսա , զի՞նչ ասեն վասն բարերարին Վատուծոյ . կարողէ , թէ տկար է . զի եթէ կարող է , ապա ուստի եղեւ չար , իսկ ակամայ նորա եղեւ : Իսկ արդ եթէ գիտել գիտէր՝ և չկարէր , բարիոք է , ապա տկարութիւն դնեն նմա . ապա թէ կարէր , և ո՛չ արգելոյր , ամբաստանեն աւագիկ' թէ մատն եղեւ : Եւ արդ տես զնոցա զանմտութիւնն . երբեմն ասեն զչարէն , թէ ոչինչ ունի հաւասարութիւն առ բարերարն Վատուած յաշխարհիս արարութիւնն : Եւ երբեմն ասեն զնա , թէ չորրորդ մասն միայն ունի , և զբարերարն ասեն հայր Քրիստոսի , և Քրիստոս զարեգակնս զայս կոչեն : Վրդ եթէ աշխարհս ըստ նոցա բանին 'ի չարէ անտի եղեալ է , և արեգակնս յաշխարհի է , զիահրդ որդիս բարերարին չարացն ակամայ 'ի ծառայութիւն կայ : Վնդ խոհեր թաթաւիմք , զի զայս ասեմք , սակայն վասն ձեր ասեմք , զի դուք մի տգիտութեամք 'ի խոհեր հերեսիով տացն անկանիցիք : Եւ գիտեմ , զի զիմ բերանս շաղախեմ մինչ ասեմն , և զլսելիս լսողացդ . բայց սակայն առաւել լաւագոյն լաւ է 'ի չարախօսու-

թեան զայլոց լսել զանարժանս , քան 'ի տգիտութենէ անկանել յանօրէնութիւն : Եռաւել լսւէ քեզ ճանաչել զիսոհերն և ատել զնա , քան տգիտութեամբ յանդուգն անկանել 'ի նա : Իազմապատիկ են և կարկատուն բանք անսատուած հերեսիովտացն : Վանդի յորժամ 'ի միոջէ ճանապարհէ ուղղութեանցն մոլորեալ գտանին , 'ի բազում դահէ 'ի դահ կողծանեալք անկեալք բարախին :

ՎԱՍՆ ՍԻՄՈՆԻ ԿԱԽԱՐԴԻ

Ամենայն հերեսիութեանցն գտակ սիմովն կախարդէ . սիմովն այն՝ որ 'ի գործս առաքելոցն որ զանվաճառ շնորհս Հոգւոյն վաճառաւ արծաթյ գնել կամեցաւ . և լուաւ , զի ասացին , ասէ , “Ո՛չ գոյ քեզ մասն և բաժին 'ի բանիդ յայդմիկո . այլովքն հանդերձ : Այս եկն եհաս 'ի կողմանս հոռվայեցւոց 'ի հոռվմ քաղաք , յետ կործանման իւրոյ առաքելոցն անարդելոյ զնա : Եւ յցն մի պոռնիկ լուսին ⁸ անուն ընդ իւր առեալ ածէր վատ անուամբ : “Եա իշխեց ասել դանձն իւր , թէ իցէ այն որ 'ի սինէական լերին անդր իբրև զայր երևեցաւ : Դարձեալ առ հրէիւքն այլ ոմն ո՛չ մարմնով այլ կարծեօք իբրև զԱրիստոս Հիսուս երևեալ . և յետ այսորիկ իբրև ոգի սուրբ 'ի Քրիստոսէ զբարեխօսն արձակել խոստացեալ : Եւ յայնպիսի մոլորութիւն խարէութեան դարձոյց զքազքն հոռվմայեցւոց , մինչեւ կղաւդիոս արքայ ան-

դրի պատկեր կանգնէր նմա . և դրէր առ պատկերի անդ հռովմայեցւոց լեզուովն, Ախմոնի դէի սանկթո . որ թարգմանեալ կոչի, սիմովնի սրբոյ աստուծոյ :

Մինչդեռ յերկարէր տիրէր մոլորութիւնն , բարեաց Ծակիցքն ամոլքն պետրոս և պաւղոս գըւ- խաւորք եկեղեցեաց հասեալ , զկործանման մոլո- րութիւն խարէութեանն զօղէին ⁹, և պերճացեալ կարծեալ աստուածն թալացեալ անկեալ մեռեալ ցուցանէին : Օի խրոխտացեալ յանձն առեալ էր սիմովնին յերկինս ելանել , և անդէն նոցունց ա- ռաջի 'ի կառս ելեալ դիւաց ընդ ամպս 'ի վերայ օդոց շըջէր : Վապա ծունր եղին երանելի առա- քեալքն Կրիստոսի , և զմիաբանութեանն զչաս- տատութիւն յայտնի արարին՝ զոր ասացն Հիսուս . Այթէ երկու 'ի ձէնջ միաբանեցեն , ասէ , վասն ամենայն իրաց զինչ և խնդրեսցեն , լինիցի նոցա,, : Օհաւասարութեան զնետն աղօթիւք 'ի վեր ար- ձակեցին , և անդէն յերկնից յերկիր զկախարդն կործանեցին : Եւ արդ զի՞ զարմանամք ընդ այս , թէպէտ և իցէ պքանչելի . զի պետրոս այն էր , որ զփականս երկնից առ իւր ունէր . պաւղոս այն էր , որ յերրորդ երկինս ել , և յափշտակեցաւ 'ի դրախտ անդր , և լուաւ բանս անձառս , զոր ոչ արժան է մարդոյ լսել : Վնդէն յօդոյ անտի յերկիր կոր- ծանել զկախարդն յանդունդս դժոխոց յուղար- կէին : Այ է այն , որ առաջին չարեացն վիշապ է . արդ թէպէտ և մի գլուխն խորտակեցաւ հատաւ վիշապին , բազմագլուխ դարձեալ միւսանդամ չարեացն բուսան հիւթանիւթքն :

ՎԱՍՆ ԿԵՐԻՆԹԵԱՅ ԵՒ ՄԵՆԱԴՐԵԱՅ ԵՒ ԿԱՐՊՈԿՐԱՏԵԱՅ ԵՒ ԲԻՆԱՅԻՈՅՆ ԵՒ ՄԱՐԿՈՆԱՅ ՀԵՐԵՏԻԿՈՍԱՅՆ

Կերինթոսն ըբջէր պղծել զմարդիկ, ապա կանէր զեկեղեցիս : Եւ մենադրոսն և կարպոկրատէսն բէենացի ¹⁰, և մարկիովն անաստուածութեան բերանն : Օի որ երկուս աստուածս ուրոյն ուրոյն պատմէ, այլ զբարերարն, և այլ զարդարն, հակառակ է նա Որդւոյն որ ասէ, “¹¹այլը արդարի,, Եւ դարձեալ այլ հայր ասէ, և այլ արարիչ աշխարհի . հակառակ է նա Որդւոյն, որ ասէ . “¹²ի որ զիսոսս զայս վայրի, որ այսօր աճէ, և վաղիւ ’ի թոնիր արկանեն, Աստուած այնպէս զարդարէ,, . և դարձեալ ասէ թէ “Որ զարեգակն իւր ծագէ ’ի վերայ չարաց և բարեաց, և աճէ զանձրե իւր ’ի վերայ արդարոց և մեղաւորաց,, : Աա դարձեալ այլ չարեաց գտակ, որ առ զնոր կտակարանսն, և որ զննէ միանդամ ’ի հնոց կտակարանաց անտի անդ վկայութիւնք են, որ զնոյն ինքն կշտամբեալ յանդիմանէին՝ ’ի բաց ջնջեաց, և առանց վկայութեան զբան հաւատոց եթող պատմել զԱստուծոյ . զի իբրու վկայութիւնքն հին ’ի ներքս չիցեն, տկար և ջախջախ երևեցուսցէ զհաւատոս եկեղեցւոյն :

ՎԱՐՆ ԲԱԼՍԻԼԻԴԵԱՅ ԵՒ ՎԱՂԵՆ-
ՏԻՆԻ ՀԵՐԵՏԻԿՈՍԱՅՆ

Երկն եկաց փոխանակ նորա այս բասիլիդէս
վատանուն, վատանշան, դառնաբարոյ, ամենայն
աղտեղութեան պղծութեան գիջութեան պատուի-
րակ : Թանացան՝ 'ի վերայ այսր ամենայն չարեաց
նաև վաղենտիանոս, որ երեսուն աստուածոյն պատ-
միչ լինէին : Արդ եթէ հեթանոսք սակաւս ասեն,
բայց սա որ անուանեալ քրիստոնեայս է, մանա-
ւանդ թէ չիցէ իսկ քրիստոնեայ, յերեսուն աս-
տուածս ձգտեաց . Աւ ասէ անդունդս, (զի վայել
է իսկ նմա որ անդունդք չարեացն է, յանդըն-
դոց չարեաց անտի սկիզբն առնել վարդապետու-
թեան) անդնունդք ասէ, ծնան զլուութիւն, և 'ի
լուութենէ անտի որդի լինէր բանն, որ առ հեթա-
նոսօքն որմիզդ կոչեցաւ, և այս ևս չար է նորա
ընդ քոյրն խառնակելոյ . որդի անուանեալ էր
անդնդոցն լուութիւն : Տեսանես զանկարգութիւն
զքրիստոնէի կերպարան զգեցեալ . վայր մի ան-
սա՛, և ապա տեսցես զանօրէնութիւն նորա, զի
ասէ այսպէս : Ութ յաւիտեանք եղեն՝ 'ի նմա,
և յութէ անտի տասն, և 'ի սմանէ այլ երկոտա-
սան արու և էգ : Արդ ուստի՞ է յանդիմանու-
թիւն սորա . տես զքարբանջանս 'ի պաճուճանաց
անտի : Ուստի՞ ունի զյանդիմանութիւն վկայու-
թեան երեսուն յաւիտեանցն . քանզի դրեալ է
ասէ . Հիսուս զի մկրտեցաւ՝ էր ամաց իբրև երե-

սուն : Արդ զի՞նչ է այս վկայութիւն, դու դրէ
թէ երեսնամեայ իսկ էր, զի մլրտեցաւ : Իսկ արդ՝
որովհետեւ և հինգ նկանակ երեկ 'ի հինգ հաղարսն
անդր, արդ հինգ եղեւ աստուած . և կամ զի երկու-
տասան աշակերտք էին, արդ երկոտասան պարտ
է լինել աստուածոցն :

Եւ այս փոքր ինչ է առ այլ անօրէնութիւն,
զի ասէն այսպէս : 'Դարձեալ ասէ, որ յետին
աստուածոցն էր, որձ և էդ էր, որպէս իշխէ ասել
բերան նորա . այսինքն իմաստութիւնն, ով ան-
աստուածութեան ¹¹ : Արդ ՚Քրիստոս Որդի աս-
տուածոյ, իմաստութիւն, միածին որդի, և նա յէդ
դարձուցանէ . և երեսներորդ արարած ասէ, և 'ի
յետին կաղմուած իջոց բանիւ զիմաստութիւնն
Աստուածոյ : Եւ ասէ, յօժարեաց իմաստութիւնն
դառաջին աստուածն տեսանել, և ոչ բաւեաց ճա-
ռագայթիցն, ասէ անկաւ յերկնից, և ել յե-
րեսներորդ թուոյ անտի : Ապա իրբե լցաւ ասէ,
հեծութեամբք ծնանէր զսաւանայ . և ընդ լալն
վասն անկանելցն արտասուեաց, և յարտասուաց
անտի ասէ եղեւ ծով : Տեսանես զանօրէնութիւն,
զիարդ սատանայ յիմաստութենէ և 'ի հանճա-
ռոյ չարութիւն ծնանի, կամ 'ի լուսոյ անտի խաւար :
'Դարձեալ ասէ, և սատանայ ծնանէր այլս, և 'ի
նոցանէ եկին զաշխարհս հաստատեցին . և Հիսուս
զի էջ ասէ, զի յետս կացուցէ զմարդիկ յաշխարհ-
արարէ անտի :

Արդ լուր դու, զ՞ ասէն ՚Քրիստոս թէ իցէ.
զի առաւելագոյն ևս ատեցես զնոսա : Ուսուցանեն

այսպէս , թէ իմաստութիւնն իբրև անկառ , զի մի թիւ երեսնիցն պակասիցէ , քսան և ինն յաւիտեանկըն իբրև հանգանակով բերին մէն մի փոքր ամենեւ քեան , և արարին զնա . դարձեալ զնա յորձ և յէդ առնեն : Արդ գոյ քան զայս ինչ անօրէնութեան բան + գոյ քան զայս ինչ թշուառութեան . Է ինչ քան զայս սատակման գործ : Ես քեզ պատմեմ զանօրէնութիւնս նոցա , զի դու ապրել մարթացես : Արդ փախիր դու յամենայն անօրէնութենէ նոցա , և բանիւք լոկովք ողջոյն մի տայցես , զի մի լինիցիս բաժանորդ գործոցն անպտղութեան խաւարի . և մի քննիցես դու ինչ ամենեկին ընդ նոսա , և մի 'ի բանս ինչ գայցես ընդ նոսա :

ՎԱՐՆ ՄԱՆՏԻՔԵՑԻՈՅՆ

Առելով ատեսջիր զամենայն կրօնս հերեսիւովտացն : Առաւել ատեսջիր զմոլորութեան անուանակից ¹² զմանիքեցւոցն ասեմ զկրօնս անկրօնս . որ արդ ևս առ պրոբառ արքայիւ՝ որ արդ ևսկիզեն եղել մոլորութեան նոցա , թէ կարի շատ եօթանասուն ամ իցէ . և գոն այսօր մարդք , որոց աչօք իւրեանց տեսեալ է զնա : Եւ ոչ ասեմք թէ սակաւ ժամանակօք է , ատեսջիր զնա , սյլ վասն անորէնութեան կարգաց նորա ատեսջիր դու զնա . որ զամենայն չարեաց , և զամենայն աղտեղութեան բնակարանն , և զամենայն հերեսիւովտացն զխոհերն յինքն ընկալաւ : Որ առատացեալ է 'ի չարիս առ

առաւել լինել քան զամենեսին , և 'ի մի հերեսի ութիւն անդ ամրացեալ առեալ է զամենայն լի հայհութեամբք և ամենայն անօրէնութեամբք , ապականիչ շրջի եկեղեցեաց՝ և որ արտաքոյ են եկեղեցեաց , իրրև առիւծ գիշախանձ շուրջ գայ , և կլանէ : Արդ դումի իցէ թէ հայիցիս 'ի նորա քաղցրաբան պաճուճանսն , և մի 'ի պաճուճեալ խոնարհութիւնն , զի օձ է , ծնունդ իժից է : 'Ասե յուղաս ասէր , “Վղջ ես ուարբի , , և մատնէր զվարդապետն : Ո՞ի 'ի լինելն և 'ի համբուրելն հայիջեր . պյլ զգուշ լինիցիս 'ի թունից անտի :

Եւ զի արդ այսպէս թուիցիումեք , թէ զուր տարապարտուց ամբաստանեմք զնմանէ , ասասցուք ո՛չ վայրապար՝ թէ ովլ է այս մանի , և զի՞նչ ասէ , կամ զի՞նչ ուսուցանէ : Ա.Հ. զամենայն խոհերն նորա և ո՛չ ամենայն յաւիտեանք արժանապէս կարասցեն պատմել : Արդ յուշ լիցին քեզ այս ամենայն 'ի ժամանակ պիտոյից . և զի պատմեցաւ վասն այնոցիկ , որ յառաջագոյն էին . բայց ասեմ այսոցիկ որ արդ ես են . զի որ ո՛չ գիտիցեն՝ ուսանիցին , և որ գիտիցենն՝ յուշ լիցի նոցա : Ո՛չ է այս մանի 'ի քրիստոնէից , քաւ լիցի , ո՛չ նման սիմովնի ել նա յեկեղեցւոյ , ո՛չ ինքն . և ո՛չ որ յառաջ քան զնա վարդապետքն էին . զի դող է նա չարեաց , և զօտար չարիսն յանձն իւր առեալ բերէ :

**ՎԱՍՆ ՄԱՆԵԱՅ ՈՐ ԵՐԲԵՄԿ ԿՈՐ-
ԲԻԿՈՍՆ ԱՆՈՒԱՆԵՐ ԵՒ ՎԱՍՆ
ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱ**

Սկիւթիանոս ոմն էր յեգիպտոս տաճիկ տոհա-
մաւ , ոչինչ հաւասարութիւն ունէր նա ոչ ընդ
հրէութիւն , և ոչ ընդ քրիստոնէութիւն : Այս եկն
ընակեցաւ յաղէքսանդրիա , և զկախարդութեան
արիստոտելեայ կեանս յանձն առնոյր : Չորս գիրս
գրէր , մին աւետարան անուանեալ , ոչ Քրիստոսի
գործք ինչ 'ի ներքս էին , բայց միայն լուր ¹⁵ զա-
նուն գրեալ : Վիւս այլ անուանեալ էր գլխաւորաց .
և միւս ևս խորհրդոց երրորդն . և միւս ևս չորրորդն ,
զոր այժմ շրջեցուցանեն՝ այնմ գանձ : Վշակերտ մի
էր նորա տերեկինթոս անուն . այլ կաղմեալ գայր
սկիւթիանոսն 'ի հրէաստան , և անդ կամէր զգեղս
իւր խառնել ապականել զաշխարհն , զնա տէր գա-
դարեցոյց ախտիւ սատակեալ :

Որ չարեացն աշակերտն էր տերեկինթոս ժա-
ռանգորդ եղե ոսկոյն և գրենոյն հերեսիովտացն .
և եկն նա 'ի կողմանս պաղեստինացւոց 'ի հրէաս-
տան կոյս : Անդ իբրև սկսան ճանաչել զնա և
զզուել , դէմ եդ գնալ 'ի կողմանս պարսից : Դար-
ձեալ զի մի յանուանէ անտի ծանիցեն զնա , բութ
անուն եդ անձին իւրում , զի գոյին նմա անդ հա-
կառակորդք , որ միթերեանցն էին քուրմք պարսից :
Եւ բազում բանք իբրև յուղէին , և հակառակու-

թիւնք լինէին , կշտամբեալ յանդիմանէր + ապա
նշկահեալ ¹⁴ հալածական փախստական անկանէր
առ կին մի այրի : Վապա ելեալ 'ի վերայ տանեացն
զօդոյն զվերնոտդեսն կոչէր , զոր մանկը եցիքդ մինչեւ
այսօր 'ի վերայ պղծութեան իւրեանց կոչեն . և
անդէն 'ի վերայ տանեացն աստուածահար եղեալ
հրամանաբեկ լինէր , և կործանեալ յերկիր յոդ-
ւոցն ցամաքէր : Եւ այսպէս խղեցաւ անկաւ գիշա-
կեր գաղանն երկրորդ :

Բայց սակայն կայր մնայր տմբարշտութեան
կարասին , և ժառանգորդէր գրոցն և գանձին այ-
րին : Իբրև ոչ որդի , և ոչ ժառանգ , և ոչ եղբայր
ոք գյոր այրուցն , եդ 'ի մտի իւրում 'ի գանձիցն
յայնմանէ դնել պատանեակ մի կուրբիկոս անուն ,
և զայն առեալ յորդեգիր սնուցանէր . և ուսուցա-
նէր զնա յամենայն ուսմունս պարսից իբրև զորդի
իւր , և մխեաց խարտեաց ընդ ամենայն մարդկու-
թեանս զնետս չարին : Եւ կուրբիկոսն չարածա-
ռայն 'ի մէջ փիլխոփայիցն ծաղկեալ պարարէր :
Արդ իբրև մեռաւ այրին այն կին , նա լինէր գրոցն
և գանձիցն բաժանակալ : Վապա զի մի 'ի ծառայ-
ութեան կուրբիկ անունն նախատինք լիցիննմա , փո-
խանակ կուրբիկայն մանի անուն եդ անձին , որ 'ի
պարսկաց բարբառոյ անտի զանունն կոչէր , քանզի
խօսող իսկ էր : Վանի կոչեաց զանունն նա ըստ
պարսից բարբառոյն , և փառս անձին իւրում հնա-
րէր , բայց խորհուրդքն աստուածութեան զնա
ակամայ չարախօս անձին իւրում առնէր լինել . զի
մէպէտ և 'ի պարսից միջի զանձն իւր մեծարոյ կա-

մէր առնել, 'ի մէջ յունաց մոլորութիւն անձին իւրում կոչէր :

Այնուհետև սկսաւ անձին իւրում անուն գնել բարեխօս : Ապաքէն գրեալ է, “Ձէս որ հայ-հոյեսցէ զնոգին, ոչ դոյ նմա թողութիւն,, : Արդ հայհոյեաց նա զնոգին սուրբ, զի անձին իւրում անուն եղ, արդ որ նոցայն հաղորդէն, տեսցէ ընդ ում զանձն իւր երթեալ դատապարտէ : Յարժեաց զերկիրս ամենայն ծառայն ստրուկ, ապաքէն գրեալ է ասէ, “Երիւք այսոքիւք շարժի երկիր, և չորրորդին բնաւ հանդարտել ոչ կարէ, եթէ ծառայ թագաւորեսցէ,, : Եւ արդ ’ի մէջ մատուցեալ ինչ ինչ ’ի վերոյ քան զմարդկութիւնս առնել խոստանայր : Յախտ անկեալ գնէր որդին պարսից արքային, և բաղմակոյտ բժշկաց ժողովեալ էր ’ի դարման մանկանն : Արդ ’ի մէջ մատուցեալ մանին զամենայն բժիշկն ’ի բաց թօթափէր, և ինքն իբրև սուրբ ոք աղօթիւք խոստանայր զմանուկն ապրեցուցանել : Ձօօթափեցան գնացին բժիշկըն, թափեաց հանել զոգին մանուկն, յանդիմանեալ կշտամբեցաւ և խաբէութիւն, և կապեալ անկեալ գնէր փիլիսոփայն ’ի բանդին անդ, ոչ վասն ճշմարտութեան ինչ թէ թագաւորն կշտամբէր անկեալ գնէր ’ի բանդի անդ, և ոչ վասն զկուռսնոցա կործանելց, այլ զի խոստացաւ ապրեցուցանել զմանուկն, և ստեաց . մանաւանդ եթէ պատշաճ իցէ զարդարն ասել, վասն զմանուկն սպանանելց կայր ’ի բանդի անդ : Օի այն որ թերեւս ’ի բժշկաց ճարտարութենէ անտի կարէր ապրել մանուկն, զբժիշկն ’ի

բաց հալածէր , և ինքն սպանող լինէր մանկանն :

Եւ մինչ ես առ քեզ զայս ամենայն չարիս
պատմեմ , դու 'ի մտի դիլիր նախ զհայշոյութիւն
նորա , երկրորդ անգամ զծառայութիւն նորա . իբր
ոչ եթէ ամօթ ինչ էր ծառայութիւնն , այլ զի
ծառայ էր , և կեղծաւորութեամբ աղատ անձին իւ-
րում պաճուճէր , երրորդ չար ստութիւնն , զի խոս-
տացաւն ապրեցուցանել . չորրորդ սպանութիւն
մանկանն . հինգերորդ զամօթ անձին կապանաց , և
ոչ միայն ամօթ անձին կապանքն էին , այլ փա-
խուստ որ 'ի բանդէ անտի : Օի որ անձին իւրում
բարեխօս անուանեալ կոչէր , և բարեխօս ճշմար-
տութեան քաջ նահատակ լինել , նա ելեալ 'ի
բանդէ անտի փախստեայ գտանէր : Ոչ էր ար-
ժանի փոխանակ ՚Վրիստոսի լինել , որ մեծաւ յօ-
ժարութեամբ զանձն առ խաչ անզը մատուցանէր .
այլ սա թշնամի էր , և փախստեայ լինէր : Վա
հրաման ետ թագաւորն պարսից տանել զբանտա-
պահն սպանանել . պարտ արեանն էր մանի , վասն
ամբարհաւաճութեանն , և վասն մահու մանկանն ,
և վասն մահու բանդապահացն՝ և վասն փախստեան
իւրոյ : Խակ արդ՝ որ այսչափ արեան պարտ էր ,
երկրպագութեան արժանի՞ լինէր : Ոչ էր նմա պարտ
և պատշաճ ըստ նմանութեան տեառն ՚չիսուսի
ասել , “Եթէ զիս խնդրէր , զդոսա 'ի բաց արձակե-
ցէքու . ոչ էր պարտ նմա ասել ըստ նմանութեան
յովնանու , “Ուէ առէք զիս ընկեցէք 'ի ծով այդր ,
զի վասն իմ է այդ խռովութիւն 'ի վերայ ձեր , :
Փախստեայ լինէր 'ի բանդէ անտի , և ելեալ

գայ 'ի միջագետս , սակայն և անդ ընդ առաջ լինէր
նմազէնն արդարութեան : Արքեղայոս եպիսկոպոս
առաջի բազում մեծամեծացն , փիլիսոփայիցն , դա-
տաւորացն կշտամբեալ յանդիմանէր 'ի հեթա-
նոսաց անտի . զի մի կարծիցեն եթէ դատաւորքն
քրիստոնէից աչառեալ զրկիցեն զնա : Ասէ ար-
քեղայոս ցմանի , ասաւ դու զի՞նչ քարոզես : « Եա
քանզի իբրև զգերեզման բաց ունէր զբերանն , որ-
պէս ասաց դաւիթ , նախ հայհոյութիւն սկսաւ զա-
րարչէն . ասէ , որ զինն կտակարանսն ետ , նա է
դտակ չարեաց . « Ես եմ , ասէ , Աստուած հուր կի-
զելոյ , . իսկ սքանչելին արքեղայոս 'ի ներքս մտեալ
կտրէր զհայհոյութիւնն . և ասէր , որ հնոց կտա-
կարանացն Աստուած է ըստ քում բանիդ՝ հուր
զանձն իւր կոչէ . այս է որ ասէս , « Առուր եկի արկա-
նել յերկիր , . եթէ մեղադիր ես դու այնմիկ , եթէ
« Տէր սպանանէ , և տէր կեցուցանէ , : Ինդէր կեղծաւ-
որիս պատուել զպետրոս , որ զտարիթայն յարու-
ցանէր , և զսափիրայ սպանանէր : Եւ 15 եթէ մե-
ղադիր ես դու այնմիկ որ ասայն , « Ես եմ Աստուած
որ առնեմ զխաղաղութիւն , և հաստատեմ զարիս , :
Ազէ եկ պատմեա դու ինձ , զի՞ ասէ Հիսուս . « Ու
եկի ես խաղաղութիւն արկանել յերկիր , այլ զշուր , :
Խսկ արդ երկոքին կողմանքն զնոյն խօսին , մի բան
է , յերկուց մի է . և երկոքին բարի են վասն միաւ-
բանութեան . և կամ մին անմեղ է վասն զնոյն խօ-
սելոյն : Եւ կամ դարձեալ իշխես ասել ինչ , որ
նման խօսեցաւ հնոյն :

Ապա սկսաւ մանի տալ պատասխանի . Եւ որ

Աստուած է ասէ , որ կուրացուցանէ . զի պաւլոս
ինքնին ասաց . ասէ , “Աստուած աշխարհիս այսորիիկ
կուրացոյց զմիտս անհաւատիցն , զի մի ծագեցէ ’ի
նոսալըսը լուսաւորութեան աւետարանին , : Իսկ ար-
քեղայոս գեղեցիկ իմն ’ի ներքուստ ’ի վեր բաղ-
խեաց , և ասէ . ընթերց ¹⁶ , ասէ , մատիր յառաջ .
“Եթէ ևս ծածկեալ աւետարանն մեր , ասէ , առ կո-
րուսեալքն է ծածկեալ , զի ոչ է պարտ տալ զսրբու-
թիւն շանց : Իսկ արդ միայն որ հնոյն է , նա կու-
րացոյց զմիտս թերահաւատիցն : Հիսուս ինքնին իսկ
ոչ ասաց . “Ոմէ վասն այսորիիկ իսկ առակօք խօսիմ
ընդնոսա . զի տեսսանելով տեսցեն , և մի տեսցեն , :
Ոչիթէ ատեայր զնոսա , և կամէր թէ մի տեսցեն ,
այլ վասն անսարժանութեանն ասաց , թէ մի տեսցեն .
զի զառա իւրեանց յինքեանս խցին : Օի ուր ինքն ¹⁷
ակամայութիւն է , անդ և արգել է շնորհաց . զի ասէ ,
“Ում տուեալ է տացի , և որում ոչն իցէ տուեալ ,
և համարիցի թէ ունի , և զայն հանցեն ’ի նմանէ , :

Ապա ¹⁸ յիրաւի ուրեմն ասաց , զի ոչ թեթև
ինչ է բանն . ասէ , “Ակուրացոյց զմիտս թերահաւա-
տիցն , : յիրաւի կուրացոյց , զի մի ’ի բարի անդր
հայեցին , և ոչ ասաց թէ կուրացոյց զանձինս նո-
ցա , այլ զմիտս թերահաւատիցն : Օի որ ասացաւ
բանն այսպիսի է . կուրացու զունկին զպունկու-
թեան իմաստսն , և ապրեալ է ’ի պոռնկութենէ :
Կուրացու զու զաւազակին յօժարութիւնն , և ապ-
րեալ է աւազակն : Արդ ոչ կամիս այդպէս իմանալ .
գոյ և այս պատմութիւն : Կուրացուցանէ և արե-

գակնս զգիձակունս , և աչացաւքն վեասին 'ի լուսոյ
կուրացեալք . իրը ոչ եթէ արեգակնն կուրացու-
ցանէ , այլ զի տկարութիւն տեսլեանցն չանդուր-
ժէ հայել ընդ ճառագայթս արեգական : Ոյնպէս
և թերահաւատք հիւանդացեալք սրտիւք՝ ոչ կարեն
տեսանել զլոյս ճառագայթից աստուածութեան ,
Եւ ոչ ասաց , թէ կուրացոյց զիմաստսն , զի մի լուի-
ցեն աւետարանին , այլ զի մի ծագեսցի ճառա-
գայթ լուսոյ փառաց աւետարանին տեսառն մերոյ
Հիսուսի Քրիստոսի : Օի լսել աւետարանին ա-
մենեցուն համարձակէ , իսկ փառք աւետարանին իւ-
րայոցն միայն , որ Քրիստոսի պատրաստեցան : Եւ
տէրն՝ որ ոչն կարէին լսել , առակօք խօսեցաւ : Իսկ
աշակերտացն առանձինն մեկնէր զառական . ճաճանչ
լուսոյ փառաց լուսաւորելոցն , իսկ կուրութիւն
թերահաւատիցն : Օսյս խորհուրդ զոր այժմիկ
պատմէ եկեղեցի սուրբ , քեզ պատմէ , որ յերա-
խայութենէ անտի 'ի ներքս կոչեցար . այլ ոչ է
մարթ պատմել արտաքնոց , և ոչ առաջի հեթանոսաց
պարտ է պատմել զ՞օր և Որդւոյ խորհուրդս : Եւ
ոչ վասն բուն խորհրդոցն առաջի երախայիցն հա-
մարձակագոյն խօսիմք . այլ թէ ասեմք ևս առաջի
երախայիցն երբէք , զի որ գիտակքն իցեն հաւա-
տացեալքն իմասցին , և որ ոչն իցեն , մի վեասես-
ցին :

Վ. Խսպիսեօքս և այլովք բազմօք կործանէր վի-
շապն . այսպիսի բանիւք 'ի պարտութիւն մատնէր
մանի 'ի ձեռն երանելոյն : Փախստեայ լինէր և
անտի ևս . և որ 'ի բանդէ անտի փախեաւն , ել և

'ի ձեռաց ախոյանին : Այւ եկն անկաւ յագարակ մի , 'ի նմանութիւն օձին որ եթող զադամն , և յեւսյն անկանէր : Այլ երանելի հովիւն արքեղայոս վասն գլխոյ խաշանցն Վրիստոսի իբրև լուաւ զփախստենէն մանեայ , փութացեալ վաղվաղակի գայլցն 'ի խնդիր հասանէր : Անի իբրև տեսանէր յանկարծակի զախոյեանն , ոստուցեալ փախստեայ լինէր , և փախչէր զփախուստն յետին : Օի և որ արքայի խնդրակըն էին՝ զամենայն վայրան յուզեալ գային գտանէին զփախստեայն : Եշ զոր ինչ պարտ էրն առնուլ 'ի ձեռն արքեղայի , զայն 'ի ձեռն խընդրակացն վճիռ գտանէր : Դմբոնեցին զմանին , զոր պաշտեննորին աշակերտքն , և ածին առ արքայ : Եա իբրև ետես զնա , նախ ազգի ազգի խայտառականս անցուցանէր ընդ նա . ապա նախատէր զստրկութիւնն , և զփախուստն յիշեցուցանէր . և վրէժ խնդրէր զմանկանն մահուան , և վասն բանտապահացն մահու վճիռ 'ի վերայ ածէր դատաստանի , և ըստ պարսից օրինակին զմորթն հանել հրամայէր զմանեայ , և զմարմինն ամենայն գէշ հրամայէր գաղանաց , և զչարեաց խորհրդոց ամանն զմորթն հանեալ մոմնեալ իբրև զպարկ 'ի վերայ դրաց քաղաքին հրամայէր փշել և գնել : Արդ որ բարեխօսն զինքն գլխովին կոչէր , զիւր փախուստն և զնոցահասանելն չգիտաց :

Աորա աշակերտք եղեն երեք . թովմաս , և աղաս , և հերմաս : Այս ոք այսուհետեւ ընթեռնուցու զգութիւն թովմայ . զի ոչ է յերկոտասան առաքելոցն , այլ մի յերից չարեացն մանեայն աշակեր-

տացն։ Այս ոք մատիցէ առ ոգեկորոյս մանկփեցիսն
որ՝ ի թրջած յարդից ¹⁹ զտրտմութիւն պահոցն
կեղծաւորին։ որ գրսովեն զարարիչ կերակրոցն,
և յանոյշ յանոյշ կերակուրսն որկորստութեամբ
հագածին ²⁰։ Ար զլսուոր վարդապետութիւնս ու-
սուցանեն, որ ասեն, զինչ ազգ բանջար ոք և հա-
տանէ, ՚ի նոյն բանջար փոփոխի։ Խոկ եթէ որ
զբանջարն հատանէ կամ խաւարտ ինչ՝ ՚ի նոյն փո-
փոխի, ապա հողագործաց մանկունք և պարտիզպա-
նաց քանի ՚ի կերպարան ²¹ եղեալ փոփոխին։ Օք
եթէ զայնչափ բանջարովք, զորովք պարտիզարարն
արկանէր զմանգաղակն ²², որչափ և տեսանեմք՝ յո՞
՚ի նոցանէ արդեօք փոփոխի։ «Օաղը են արդարե-
ռուսմունքն, և տղիտութեամբ լի և ամօթով։ Վայր
մի, նոյն ինքն և հովիւ խաշանց ոչխար եղեն, և գայլ
եսպան, արդ յի՞նչ արդեօք անկեալ փոփոխիցի։
Շազումք՝ ՚ի մարդկանէ ձկունս որսացան, և թռչունս
ըմբռնեցին։ արդ յի՞նչ արդեօք ՚ի նոցանէ նոքա
փոփոխիցին։

Վայ դատարկութեան՝ որդիք մանկփեցիք, ին-
քեանք անգործք, և զգործոցն ²³ զկուրս և զվաստակս
ուստեն, և ՚ի մատուցանել նոցա յսլոց զկերակուրսն,
ժպտին յերեսաց ընդ առնուլն, և փոխանակ օրհ-
նութեան նզովս և անէծս մատուցանեն։ Օք յոր-
ժամ ոք ինչ մատուցանէ նոցա յանմտաց, երթ
ասէ վայրիկ մի արտաքոյ կաց, և օրհնեցից զքեղ։
Խու ապա իբրև առնու ՚ի ձեռն զշացն, (որպէս և
նորին իսկ, որ ՚ի նոցունց եկեալ յապաշխարու-
թիւն անդր զանձանց խոստովան եղեն) ես զքեղ

շարարի ասէ մանիքեցին ցհացն , և նղովս և անէծս
արձակէ 'ի բարձունս . և նղովէ զայն՝ որ արարն ,
և ուտէ զոր արարն : Եթէ ատես զկերակուրն , զի՞
ժպտեալ երեսօք հայեցար յայն որ մատոյցն , եթէ
որ մատոյցն չնորհ ունիս նմա , ընդէր որ հաստա-
տեացն և արար Աստուած՝ հայհոյութիւն 'ի բար-
ձունս արձակես : Եւ դարձեալ ասէ . որպէս ես
զքեղ չսերմանեցի ասէ , ցրուեսցի ասէ այն , որ
սերմանեացն զքեղ : Ես չնձեցի զքեղ մանգաղօք
ասէ , չնձեսցի այն՝ որ չնձեացն զքեղ : Ես զքեղ
'ի հուր ոչ եփեցի ասէ . եփեսցի այն , որ եփեացն
ասէ զքեղ : Կեղեցիկ են փոխարէնք չնորհին :

Չար և մեծամեծ ինչ թուիցի քեղ այս : Եա
փոքր է առ այն , զոր ասելոցն եմ : Խորշիմ և ա-
մաշեմ ասել առաջի արանց և կանանց զլուեալն
'ի նոցանէն . յինչ թանան և տան նոքա զպղծու-
թիւն թշուառականացն , բայց միայն լոկ նշանակօք
պատմեսցի ձեղ : Արք զմտաւ ածցեն զայն , որ յե-
րազս իւրեանց լինի , և կանայք յապարահս իւ-
րեանց : Արդարեւ շաղախեմք զքերանս մեր զայսոսիկ
ասելով : Ո՞իթէ հեթանոսք պղծագղնս գործեն
քան զայս : Ո՞իթէ շամրիտք անաստուածագղնք
ևս իցեն քան զնոսա : Ո՞իթէ հրեայք ամպարշտա-
գղնք ևս իցեն քան զնոսա : Ո՞իթէ որ պոռնկինն ,
քան զնոսա պղծագղնս ինչ իցեն : Օի որ պոռն-
կինն , առ ժամանակ մի վասն ցանկութեան աղտե-
ղութեան զգործ իւրեանց վճարեն . ապա իբրև
ստգտեալ զինքն և աղտեղեալ 'ի գործ անդր ,
զիտէ թէ լուանալի է , և զաղտեղութիւն մտացն

զմտաւ ածեալ ածեցեալ խղճէ : Խսկ մանկքեցիքն՝
զոր սեղանն համարեալ է իւրեանց , յայնր վերայ
դնեն զայն , և պղծեն զբերանն և զլեզուն : Հայն-
պիսի բերանոյ այ այր դու , ընդունի՞ս զվարդապե-
տութիւն . և կամ բնաւ խսկ ողջո՞յն տաս նմա , և
համբուրե՞ս : Վրդ թող զամբարշտութիւն և զայլ
անօրէնութիւնն , 'ի պիղծ 'ի շաղախ բերանոյ անտի
ոչ փախչեցիս , ընդ այնպիսի պղծեալս անօրինեալս
համբուրե՞ս , ողջո՞յն տաս :

Պատուիրէ զայն սուրբ եկեղեցի և ուսուցա-
նէ . և մերձենայ 'ի խոհեր , զի մի դու զխոհե-
րաւն թաւալիցիս : Պատմէ զվէրս զայս , զի դու
վէրս մի առցես : Քեզ շատ այնչափ է , որչափ
գիտես միայն . այլ զչափ առնուլ դու մի յօժա-
րեսցիս : Որոտայ Աստուած , և ամենեքեան դողան .
և նոքա հայհոյեն : Կայծակէ յերկնից , և ամե-
նեքեան ընդ գետին մտեալ սարսեմք . և նոքա
զերկնիւք զհայհոյիչ լեզուն ածեն : Հիսուս ասէ
վասն ։օր , “Որ զարեգակն իւր ծագէ 'ի վերայ
արդարոց և 'ի վերայ անօրինաց . և տեղեաց 'ի
վերայ բարեաց և 'ի վերայ չարաց , : Եւնդքա ասեն ,
անձրեքդ ասեն 'ի ցանկութենէ մոլեգնութեան
լինին : Եւ իշխեն ասել , թէ կոյս մի գեղեցիկ
յերկինս ընդ գեղեցիկ երիտասարդի , և ընդ ժա-
մանակս ուղղուցն կամ գայլոցն ցանկութեան ժա-
մանակին , և 'ի ժամանակս ձմերայնոյն մոլեգնու-
թեամբ ընթացեալ յարձակի 'ի վերայ կուսին . և
նմա փախչել ասեն , և նմա հալածեալ , և ընդ ըն-
թանալն քրտնել ասեն , և 'ի քրտանց անտի զան-

ձրեն լինելոյ : Օպյս գրեալ է 'ի գիրս մանիքեցւոց ,
զայս մեր իսկ ընթերցեալ է առ չհաւատալ ասե-
լեացն . և վասն ձեր զգուշութեան 'ի հարկէ քննե-
ցաք զկորուստ նոցա :

Ա.ՅԼ զձեզ փրկեսցէ Աստուած յայնպիսի մո-
լորութենէ . տացի ձեզ թշնամութիւն ընդ վիշա-
պին . զի զոր օրինակ նոքա սպասեն գարշապարին ,
նոյն օրինակ և գուք զնոսա կոսան արարեալ ,
զգուխն խորտակեսջէք : Հիշեսցնէք մէք , որ ասա-
ցաւն . զի՞նչ հաւասարութիւն է ձերայոցն ընդ
նոցայոցն . զի՞ լոյսն առ խաւարն . զի՞ սրբութեան
եկեղեցւոյ առ պղծութիւն մանիքեցւոցն : Աստ
կարդք և օրէնք , աստ խրատ և խմաստութիւն ,
աստ պարկեշտութիւն և սրբութիւն , աստ առ հայել
ընդ կին մարդ վասն ցանկութեան դրսովեալ է .
աստ ամուսնութիւնք պարկեշտութեամք , աստ պըն-
դութիւնք ²⁴ համբերութեամք , աստ կուսութիւնք
ընդ հրեշտակաց կշիռ պատիւ , աստ ճաշակ կե-
րակրոց գոհութեամք , աստ երախտահատոյցք առ
արարիչն ամենայնի , աստ Նօրն Կրիստոսի երկըր-
պագութիւնք , աստ ահ և երկիւղ դողութեամք ,
աստ վարդապետութիւնք անձրևածինք , աստ որ
որոտայն և կայծակէ փառս յերկինս առաքեմք :

Ա.Քօտակէնց լեռ գտուանցդ , և փախիր 'ի
գայլոցն . մի մեկնիր յեկեղեցւոյ սրբոյ : Ատես-
ջիր դու և որ երբեմն յայնպիսի կարծիսն կար-
ծեօք կարծեալ իցեն , և ոչ բազում ժամանա-
կօք յապաշխարութիւն դարձեալ իցեն . մի հա-
ւատար դու զքեզ 'ի նոսա : Ահաւադիկ տուաւ

քեզ միահեծան իշխանութեանն վարդապետութիւն : Օ՞սանիջիր դու զվարդապետութիւնդ : Եկանիջիր ընտիր սապատաւորաց վաճառական . ընդունել զբարին , և յամենայն իրաց չարաց 'ի բաց հեռանալ : Ապա թէ իցէ երթէք և միսեալ իցես , ատեսջիր զնոսա ծանուցեալ զմոլորութիւնն : Ե՛կ դու 'ի ճանապարհն արդ արութեան . զի եթէ փսխեսցես զնոցա ժանդն , սրտի մոտօք ատեսջիր զնոսա . եթէ 'ի բաց կայցես դու 'ի նոցանէ , ոչ շրթամբք , այլ սրտի մոտօք : Եթէ երկիրպագեսցես դու Հօր տեառն մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի , որ Աստուած օրինաց է և մարդարէից : Եթէ գիտասցես դու զբարերարն և զարդարն մի և նոյն Աստուած . որ զամենեսին զձեզ պահեսցէ , և ամփոփիեսցէ առանց գայթագութեան , և առանց կործանման հաստատեալ 'ի հաւատոս 'ի ձեռն տեառն մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի . որում փառք յափիտեանս , ամէն :

ՅԱՐԱԳԻՆ ՕԹՈՒԹԵԼԻ ՎՐ

1. Տղագիրն զձեղ միայն զամբնեսեան :
 2. Հոյնն ունի , զի ոչ եթէ այնչափ ինչ միայն իցեն , այլ զի այնչափ ճանաչել և այն :
 3. Աստին՝ ՚ի ըստանոց , գոտանին բանք լինչ ամենաելն անկմասդր յօդառը գրչէ :
 4. Տղագիրն ի՞րր իցէ , եթէ հող և մոխիր :
 5. Յօրինակին պակասէր ոչ եթէ :
 6. Տղագիրն սանդարապետին . յոյնն Աղրադը առէ մրդու . շատուածուածուէն յորէնոյ և պաղպաց :
 7. Այսպիս պարունակէն է . լեռպետ և նոցա հովոսուն լեռան պէտք երկանք , այսպիսէ է ՚ի բանից սոցա հետեւութիւն , լեռ մուտի աստուծոյ արժան է երիբարդանել :
 8. Ելքոյ հեղինէ , որ Աստրամանի ՚ի բառեն սւալին ակլին լուսին :
 9. Օրինակ մի ուղղեին :
 10. Յօյնն յերիոնացիք :
 11. Յօրինակին որ վասն աստուածութեան . եդա , ըստ յունականին ուլ անաստուածութեան :
 12. Խմասդ բանից գէւրաւ ՚ի յայտ գայ , ելեն հաւասարէ միտ գէրաւաք անուտան աղանդապիւ պիս , որ անուտանէւալ իոչէ մանի , իտէ մանէս յուն . բանդ . և յունական բառէս բանիս , մանէս , որ նշանակին իսպառութիւն , մոլը գնութիւն :
- Արդ վասն այնուին մանէս իտէ մանէս եցուց ա-

զանդուն անուանակից յուղութեան կամ յովք-
նութեան ասացաւ . պէ առ յոյշն էլլորչեն հս' ե-
նոյն անուն անուաննեն :

13. Տղագերն ըսկ :
14. Օրէնտի մէ նշաւակեալ :
15. Հայնն եթէ մեղադիր լինիս այնմ , որ զհուքն
պատրաստեաց , ընդէր չինիցիս մեղադիր
այնմիկ որ ասէ , “Արթայք յինէն ՚ի հուքն
յաւիտենական,, :
16. Օրէնտի մէ և գողգոթիւնած ընթերցիր ,
17. Հայնն ունի ինքնակամ չարութիւն է :
18. Հայնն այլ եթէ հաւաստի ՚ի վերայ բանիցն
ճշմարտութեան կայցեն ոմանք , մարթ է և
սյսպիսի ինչ ասել . (զի՞ ոչ եթէ անտեղի
ինչ բանն) : Առուրացոյց զմիտս և այլն :
19. Ալրէ մէկն է բանս , մինչև մաւրինեանք աղաւա-
ղէաւ իտրծեն ՚ի գրչոց : Ուերան այսու բանիւ-
ակնառնի ջուրն ժամեաւ ՚ի բերոց արմութոց ցո-
յշենոյ և գորեոյ , զոր սովորութեան էր Հնոց
ժընապանենից յաւարաս պահոց ժնիւանուի գիշեոյ
ըստիւ :
20. Ալեւ չնչէ գլեզուի ինչ գրչոց , սառ բերեց
իտրդէ բանիւն ևս և սարյանականին լաւմասօսա
շուայտիլ նշանակին :
21. Հօրէնտին ՚ի բերան եղեաւ ժոկուին . լւերեա-
ղմասուս ε/ց պօտա . ընթերցեաւ ε/ց շրօմա . այլ
օրէնտի ՚ի բիւրս եղեալ :
22. Հօրէնտին կամ ՚ի մանգաղն կամ ՚ի բերան ,
դաշըներ ՚ի յանականին :

23. Յոյն զգործողացն :

24. Ասպահօք պնդութիւն՝ պայման-լիւն ժուժիա-
լուլեան նշանակիւ, սրբեա և կարգ բանեցն նե-
նին ցուցանե . և յասպատճայէն պատան սոյն
բառու էղչքառուց ժուժկալ լուրդանէ . Ի-
մասք . թ:

ԿՈՉՈՒՄՆ
ԸՆԴԱՅԱԿԱՆ
ԵՕԹՆԵՐՈՒԴԻ

Դ Հայը . Խ ընկերությունների մասնակից մասնակի ,
Ա պատասխանական պահանջման առաջ առաջապահ մասնակի մասնակի ,
Հ այս պահանջման առաջ առաջապահ մասնակի , յուրաքանչյան նաև համապատասխան պահանջման առաջ առաջապահ մասնակի , :

Ա յսդ վասն տեսառն միահեծանն իշխանութեան յերեկի աւուրն բովանդակ ՚ի մէնջ առ ձեզ ասացաւ :
Բ այլ վանդակ ասեմ ոչ եթէ ըստ արժանի , զի յայն շափի հասանել մահկանացու ազգիս անհնար է : Ա յլ որչափի հասանէր մեր տկարութիւնս . և զանաստուած հերեսիովտացն բազմացեալ հերձուածոց հերձմունս ասացաք , զորոց և զիսոհերական ոգւոցն ժանկաբեր թոյնս ՚ի բաց թօթափեցաք , և զնոցա իրսն և զգործ սըն յիշեալ ՚ի մէջ բերաք . իբր ոչ եթէ զի և մեք ՚ի նոցանէ վեասեսցուք , այլ զի առաւել ևս զնոսա ատեսցուք : Ա յսրէն ՚ի մէջ այսուհետեւ յանձինս մեր լիցուք , և զփրկութիւն ճշմարտութեանն հաւատոց յանձիս մեր ձգեսցուք . զի մէծա հեծանն իշխանութեան պատուովն զհայրութիւնն ժողովեալ հաւատասցուք , ՚ի մի Ա ստուած հաւատալ , և Հայր զնոյն ասել միածնին տեսառն մերոյ

Յիսուսի Քրիստոսի բարեպաշտութեամբ ընկալ-
ցուք :

Օի իբրև զայս խորհուրդ ունիցիմք , բարձ-
րագոյն ևս քան զհրէսայսն խորհիցիմք : Ե՛ Է ա-
սեն մի Աստուած , և ընդունին 'ի կարգ հաւա-
տոցն իւրեանց . ասկայն և զնոյն ինքն բաղում ան-
գամ կռապաշտութեամբ ուրացեալ գտանին . այլ
Հայր տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ասել զսա ,
ամենեին ընդունին . իւրեանց անդէն մարգարէիցն
թշնամութեամբ ընդդէմ կացեալ , ոյք ասեն 'ի
գիրս սուրբս . “Տէր ասաց ցիս , որդի իմ ես դու ,
ես այսօր ծնայ զքեզ , : Եւ մինչեւ ցայսօր փռնչեն
'ի ժողովս իւրեանց 'ի վերայ տեառն , և 'ի վերայ
Քրիստոսի նորա . այսպէս համարեալ 'ի միտս իւ-
րեանց, թէ է հնար բարեկամանալ Հօր առանց Որ-
դի անդր պաշտաման : Օայս ոչ գիտեն , “Եթէ ոչ
ոք գայ առ Հայր , եթէ ոչ 'ի ձեռն Որդւոյն , . զի
ասէ , “Ես եմ դուռն , ես եմ ճանապարհ , : Իսկ
արդ՝ որ 'ի ճանապարհէ անտի հրաժարեալ է , որ
տանի առ Հայր , և 'ի դրաց անտի ուրացեալ է ,
զիանդր առ Հայր մտին արժանի լինիցի . և անդէն
ընդդէմ կան սաղմոսարանին՝ որ ասէ , “Ես կար-
դասցէ առ իս Հայր իմ ես դու , և ես անդրանիկ
արարից զնա , և բարձր քան զամենայն թագաւորս
երկրին , : Իսկ արդ եթէ զայս առ դաւիթ , կամ
առ սողոմն , կամ առ այլ ոք 'ի թագաւորաց ան-
տի բռնադատեն ասել , եկեսցեն ցուցցեն մեզ
զամոռ այնորիկ . վասն որոյ ասաց մարգարէննո-
ցուն . զի ասէ , “Իբրև զամուրս 2 երկնից , իբրև

զարեգակն առաջի Աստուծոյ , իբրև զլուսին զի հաստատեալ է յաւիտեան,, : Եւ զիանդ և ամաշենիսկ ոչ՝ ի գրոց աստի , “Աթէ յարդանդէ յառաջքան զարուսեակ ծնայ զքեզ,, . և այն զի ասէ , “Կայ մնայ ընդ արեւու յառաջ քան զլուսին աղգաց մինչեւ յազգս,, : Արդ զայս ամենայն ածել՝ ի մարդ առակել ապիրատութիւն մի մեծ է :

Իսյց իսկ արդ հրէայք ըստ թերահաւատութեան իւրեանց , բանիւքս այսոքիւք և այլովք ևս բազմօք , որովհետեւ կամին՝ յախտ իւրեանց հիւանդացեալ դնիցին : Իսկ մեք զհաւատոցն բարեպաշտութիւն յանձն առեալ , միում Աստուծոյ հօր Վրիստոսի երկրպագցուք + զի այն որ ամենեցուն ծնանելն շնորհէ , զնա յայնպիսի պատուէ զըկել անօրէնութիւն է : Եւ հաւատասցուք մեք՝ ի մի աստուած Հայր , զի յորժամ վասն Վրիստոսի բանք վարդապետութեան՝ ի միջի ձերում ճառեսցին , վասն միաձնին հաւատք տնկեսցին յանձինս լողացն , և վասն Հօր և ոչ միով իւիք՝ ի միմեանց քակեալ գտանիցին :

Օի Հայրն անուն ճառիւք իւրովք տայ իմանալ և զՈրդին , սոյնպէս և թէ զՈրդին որ անուանեաց , վաղվաղակի անդէն և իմացեալ և զՀայրն : Օի թէ Հայր , ապաքէն և Որդւոյ Հայր . և եթէ Որդի , ապաքէն Հօր Որդի : Արդ զի մի յասել անդ եթէ՝ ի մի աստուած Հայր ամենակալ արարին երկնից և երկրի , երեսյթ և աներեսյթ արարածոց , և ապա իբրև ածեմք՝ ի վերայ թէ՝ ի մի

տէր Հիսուս Քրիստոս , կարծիցէ ոք , թէ իրբե
ոչ կարգօք մէք յերկնից և յերկրի իշխանութեան
յերբորդ պատուի իմն զմիածինն դնեմք , յառա-
ջագոյն քան զնորա անուանեալն , Ասյր Աստու-
ած անուանեցաք . զի անդէն միանգամայն մինչ
զայրն իմանամք , իմասցուք և զՈրդին : Օի 'ի
մէջ Որդւոյն և Զօրն և ոչ մի ինչ անջրպետու-
թիւն 'ի ներքս մտանէ :

Արդ է այսուհետեւ Աստուած անուանեալ
հայր բազմաց . բայց իսկ յիսկութենէն Ճշմարտիւ
Զայր միածնի Որդւոյտեառն մերոյ Հիսուսի Քրիս-
տոսի : Ոչ եթէ ժամանակօք ինչ ստացեալ է
զայրդ անուն , այլ միշտ էր Զայր միածնի Որ-
դւոյ : Օի ոչ եթէ անորդիոք էր յառաջ , և ապա
Խորհուրդ 'ի մտի եղեալ հայր եղեալ . այլ յա-
ռաջագոյն էր քան զժամանակս , քան զամենայն
յաւիտեանս , և զհայրութեան պատիւն յինքն ու-
նէր , 'ի նմա միայն քան յայլ պատիւս պերձա-
ցեալ : Եւ ոչ եթէ անցից անցիւք ինչ Զայր ե-
ղեալ . և ոչ խառնիւ , և ոչ 'ի տգիտանաց ինչ
կասեալ , ոչ այլակերպեալ . " Օի ամենայն պար-
գեք կատարեալք 'ի վերուստ են իջեալ 'ի Զօրէն
լուսոյ . ուստի չիք ինչ բնաւ ամենեին այլակեր-
պաց ինչ փոփոխումն , այլ կամ այլամտաց ինչ
ստուետագիր , : Զայր կատարեալ՝ կատարեալ Որ-
դի ծնաւ : Օամենայն ինչ 'ի ձեռն տայ ծնն-
դեանն , " Ամենայն ինչ տուաւ 'ի Զօրէ իմլէ , , և փառ-
ուաւորեալ 'ի միածնէ անտի . ես , ասէ , " Պատուեմ
զայր իմ , . և դարձեալ այլուր ասէ , " Որպէս ետ

զ՞որ պատուիրանն պահեցի , և կամ և մնամ 'ի
նորուն սէրն , : Ասասցուք և մէք նման առաքելց .
“Օրհնեալ է Աստուած և Հայր տեառն մերոյ Հիե-
սուսի Քրիստոսի . Աստուած ողորմութեան , և
տէր գթութեանց , և դիցուք ծունք առ Հայր տեա-
ռըն , ուստի ամենայն նահապետութիւնք յերկինս
և յերկրի անուանեալ են . և փառաւոր առնեմք
զնա 'ի ձեռն միածնին . զի որ յուրաստ է 'ի Հօրէ,
յուրաստ է և յՈրդոյ , և որ խոստովանի 'ի Հայր ,
խոստովանի և յՈրդի , և զՀայրն յինքն ունի . զի
գիտէ , եթէ տէր Հիսուս Քրիստոս է 'ի փառս աս-
տուծոյ Հօր , :

Երդ երկիրպադանեմք մէք Հօրն Քրիստոսի ,
որ երկնից և երկրի արարիչն է . Աստուած աբրա-
համու և սահակայ և յակովը , որոյ 'ի պատիւ
ևս առաջին տաճարն որ աւանիկ ընդդէմ մեր
կայ շինեցաւ : Օի ո՛չ եթէ յանձն առնումք
զՀերեսիովտացն , որ զՀին կտակարանն 'ի նորոյ
աստի քակեն , սյլ հաւատամք 'ի Քրիստոս , որ
ասաց վասն տաճարին , ասէ , “Իռուք ո՛չ գիտէիք ,
եթէ 'ի տան հօր իմոյ պարտ է ինձ լինել , գար-
ձեալ ասէ , “Ի բաց առէք զայդ աստի , և մի՛ առ-
նէք զուռն Հօր իմոյ տուն վաճառաց , : Հայսմանէ
ճշմարտիւ գիտեմք զտաճարն զառաջին , որ յե-
րուսաղէմ է , տուն Հօր իւրոյ անուանեալ : Վպա-
թէ ոք 'ի թերահաւատութենէ գարձեալ վկայու-
թիւնս ինչ խնդրէ 'ի մէնջ վասն Հօրն Քրիս-
տոսի , եթէ նոյն Հայր է Քրիստոսի , որ և ամե-
նայն աշխարհացն հաստատիչն . 'ի նորուն իսկ բե-

բանոյ լուիցէ զի ասէ . “Ո՞չ , ասէ , երկու Ճնճղուկ
դանկի միոջ գտանին , և մի ’ի նոցանէ ոչ անկա-
նի յերկիր առանց Հօր ձերոյ , որ յերկինս է . Եւ
հայեցարուք , ասէ , ընդ թուշունս երկնից , ոչ
սերմաննեն , և ոչ ժողովն . և Հայրն ձեր երկ-
նաւոր կերակրէ զնոսա,, : Եւ զի ասէ . “Հայր իմ
երկնաւոր մինչև ցայսօր գործէ , և ես գործեմ,, :

Ա.ՅԼ զի մի ոք կամ ’ի մտաց թեթևութենէ ,
կամ ’ի բարուց անկարգ ընթացութենէ արանց
արդարոց համեմատ համարիցի ՂՅՐիստոս , յասել
անդ իւրում , թէ “Երթամ առ Հայր իմ , և առ
Հայր ձեր,, : Բարուք է և զայս պատուիրան տալ
նմա յառաջադդյն . եթէ հայր անուն մի է , այլ
բազում է զօրութեանցն հաստատութիւն : Եւ
զայս ինքնին տէր մեր Ծիսուս Քրիստոս գիտէր ,
զի ասաց . երթամ ես առ Հայրն իմ , և առ Հայր
ձեր . այլ բաժանեաց և ասաց նախ զիւր Հայրն ,
որ բնութեամբ իսկ էր , և ապա ած ’ի վերայ և
Հայրն ձեր , որ պատուաստիւն է : Ծաէպէտ և ա-
սել ևս արժանի եղաք յաղօթս մեր . թէ “Հայր մեր,
որ յերկինս,, այլ այն ’ի մարդասիրութենէն պար-
գեք : Օ յի ոչ եթէ ’ի բնէ յերկնաւոր ’ի Հօրէ ան-
տի ծնեալ Հայր կոչեմք զնա , այլ ’ի ծառայու-
թենէ յորդեգրութիւն հայրենի շնորհօք ’ի ձեռն
տեառն մերոյ Ծիսուսի Քրիստոսի , որ սրբու-
թեամբ Հոգւոյն փոփոխեցաք . այնչափ մարդասի-
րութեամբ նորա արժանի եղեաք ասել , Հայր
մեր յերկինս :

Ա.պա թէ ոք կամիցի ուսանել , զինչ օրինակ

մեք հայր զԱստուած կոչեմք , լուիցէ նա զբան
դեղեցիկ դաստիարակին զմովաեսի , զի ասէ . “Ոչ
սա ինքն հայր քո , որ ստացաւն զքեզ , արարն
զքեզ , և ստեղծ զքեզ” : Եւ եսայի մարգարէ ասէ .
“Եւ արդ դու տէր հայր մեր , մեք կաւ գործք ձեւ-
ռաց քոց ամենեքեան” : Յայտնագոյն ևս ցուցին
աւաղիկ մարգարէութեան շնորհքն , եթէ ոչ բնու-
թեան անուն մեզ դհայրն կոչեմք , սյլ յորջոր-
ջանօք :

Եւ զի յայտնագոյն գիտասցեն ’ի գրոց սրբ-
րոց , եթէ ոչ այն և եթ որ բնութեամք հայրն
է , կոչէ հայր . լուր զինչ ասէ պաւղոս , “Օի թէ
բիւր դաստիարակս ունիցիք ’ի ՚Քրիստոս , այլ ոչ
եթէ բազում հարս . զի ’ի ՚Քրիստոս Յիսուս աւե-
տարանաւն ես ծնայ զձեղ” : Վարդ ոչ եթէ ծնեալն
մարմնոյն էր , այլ ’ի ծնանել և ուսուցանել հոգ-
ւով պաւղոս կորնթացւոց հայր կոչեցաւ : Իսյց
դու եկ , լուր և յովայ , զի ասէ . “Ես եմ , ասէ ,
հայր տկարաց” . հայր կոչէ զինքն ոչ ’ի ծնանել
զամենեսին , այլ ’ի խնամել զամենեսին ⁵ : Օի
ինքն ՚Քրիստոս խկ միածինն Շատուծոյ ’ի ժամա-
նակի խաչին ընդ փայտն զմարմինն բեկոեալ ,
իբրև ետես զԱրիամ , որ մարմնոյն մայր էր նո-
րա , և զյովչաննէս որ սիրելագոյն էր քան զայլ
զաշակերտոն , ասէ ցնա . “Ես մայր քո” . և ասէ
զԱրիամ , “Ես է որդի քո” . իբր ոչ եթէ զինչ
ծննդեանն գութն էր , ցուցանէր . ոյլ զինչ ’ի
հրամանէ անտի սէր պարտ էր , զայն ուսուցանէր :
Եւ զայն որ զուկան կողմնակի ասէր , ’ի բաց

լուծանէր . զի ասէ , “Օի էին հայր և մայր նորա
զարմացեալք , : Օի զայս բան յափշտակեն չե-
րեսիովտապայքն , յառնէ և ’ի կնոջէ ծնեալ ասեն :
Օի զոր օրինակ Վարիամ մայր էր յովճաննու
վասն խնամցն և գթցն , սղնապէս և յովսէփ հայր
կոչեցաւ Յիսուսի՞ ոչ եթէ վասն ծննդեանն , զի
ոչ գիտաց իսկ զնա ըստ աւետարանին մինչև
ծնաւ զանդրանիկն , այլ վասն գթոյ մննդեանն
որ լինէր :

Եւ զայս բան մեր վարկպարագի՞ ասացեալ ,
վասն յիշատակի եղեալ , յաւելցուք և յայս բանս
այլ վկայութիւն , որ յայտնագոյն ցուցանէ զհայրդ
անուն գնելով կոչեցեալ : Օի յորժամ ասէ ե-
սայի մարդարէ ցԱստուած . “Իու հայր մեր . զի
արքահամ հայր մեր զմեղ ոչինչ գիտէ , : Վարդ ե-
թէ վասն այսորիկ ’ի խնդիր ինչ արժան է լինել :
Խնէպէտ և ասէ . “Կուռվեսցին յերեսաց նորա , որ
հայրն է որբոց , և դատաւոր այրեաց , : Վարդէ
այդ այդպէս յայտնի է , թէ որոց զհայր իւրեանց
թողին , և որբ եղեն , հայր Վաստուած կոչեցաւ ,
ոչ եթէ վասն ծննդեանն այլոց , այլ վասն վե-
րակացութեան և խնամոյ անուանեալ : Իսկ մարդ-
կան , որպէս ասացաւ յորջորջանօք հայր կոչեցաւ .
իսկ Վրիստոսի միայն իսկութեամբ բնութեամբ ,
և ոչ յորջորջանօք է Վաստուած հայր , և մարդ-
կանս ժամանակօք : Իսկ Վրիստոսի յառաջ քան
զժամանակս և զյաւիտեանս , որպէս և ինքն ա-
սաց : “Եւ արդ փառաւորեալ զիս Հայր փառօքն ,
զոր ունէի առ քեղ Հայր յառաջ քան զաշխարհ , :

Արդ հաւատամբք 'ի մի աստուած Հայր ան-
քնին յանպատռում . զոր 'ի մարդկանե ոք երբեք
ուրեք ո՛չ կարաց տեսանել , և ո՛չ այլ տեսանե ⁵ .
բայց միայն միածինն պատմեաց վասն նորա . զի՞որ
Ճ. ասուծոյն էր , նա ետես զՃ. ստուած : “Օօրս
զերեսս , ասէ , յամենայն ժամանակի տեսանեն հրեշ-
տակք յերկինսու : Տեսանեն ըստ իւրաքանչիւր չա-
փոյ կարգացն , այլ յստակապէս տեսիլն Հօր՝ Որդ-
ւոյ միայն պահեալ է :

Յայս չափ բանիցս իրբեւ հասի , զառաջին
բանսն յիշեցի , յորում Ճ. ստուած հայր մարդկան
անուանեցաւ . մեծապէս ընդ մարդկան ժլատու-
թիւն ⁶ զարմացեալ եմ : Որպէս թէ զիարդ Ճ. ս-
տուած անհնարին սքանչելի մարդասիրութեամբն
կոչել մարդկան հայր չգարշեցաւ . երկնաւորն երկ-
րաւորաց , յաւիտենականն ժամանակաւորացս ,
որ զաշխարհս ամենայն 'ի բոին իւրում ունի , և
երկրաւորքս որպէս զմարախս են : Իսկ արդ մար-
դիկ թողեալ զերկնաւոր զՀ. այրն՝ փայտին ասացին
հայր իմ ես զու . և քարին իսկ ասացին , քո իսկ
ծնեալ է :

Ճ. ինձ այսպէս թուի , թէ առ այն մարդ-
կութիւն իսկ ասացեալ է սաղմոսերգին , թէ “Ճ. սուա
զժողովուրդ քո և զտուն հօր քո” . զոր զու քեզէն
քեզ ընտրեցեր հայր առնել քում կորստեանն :
Ճ. յլ ո՛չ եթէ զիայտ և զքար միայն , այլ և
ումանք զսատանայ իսկ իշխեցին առնել հայր , զո-
գեկորզյսն զապականիչն , առ որս խստագոյն կըշ-
տամբութեամբ ասէր տէր մեր . “Ճ. սուք , ասէ ,

զգործս հօր ձերոյ գործէք,, , որ ոչ եթէ իսկութեամբ է ձեր հայր, այլ խարեռութեամբ : Օի զրո օրինակ աստուածպաշտութեան վարդապետութեամբն պաւղոս հայր կորնթացւոցն կոչեցաւ, նոյնպէս և սատանայ որ կամօք իւրեանց 'ի հեազանդութեան կայիննմա, հայր կոչեցաւ : Այլ զայն ոչ առնումք յանձն, որ չարաչար ընթեռնուն զասացեալն, եթէ յայսմանէ իսկ գիտեմք զորդիսն Աստուծոյ, և զորդիսն սատանայի . որպէս թէ իցեն ոք՝ և ապրիցեն, և 'ի բնութենէ մարդկութեան իցեն՝ և կորստեան գտանիցին : Օի ոչ եթէ 'ի հարկէ, այլ 'ի կամաց կամակարութենէ յայնպիսի որդեգրութիւն գամք, և ոչ անդըստին 'ի բուսոյ բարուցն յուդա մատնիչ էր, և որդի կորստեան և սատանայի . զի եթէ այնպէս էր, ընդէ՞ր յանուն Քրիստոսի նա զգես հանէր, զի սատանայ զսատանայ երբէք ոչ մերժէ . և ոչ դարձեալ պաւղոս 'ի հալածըութենէ անտի 'ի քարոզութիւն փոփոխէր . այլ ինքն իշխանէ որդեգրութեան, որպէս ասէ յովշաննէս . “Ուք ընկալան զնա ասէ, ետ նոցա իշխանութիւն, զի որդիք Աստուծոյ բարձրելց կոչեսցին, որք հաւատացին յանուն նորա,, : Օի ոչ եթէ յառաջքան զչաւատս, այլ 'ի հաւատոց անտի կոչելոյ որդիք արժանի եղեն անձնիշխանութեամբ :

Խակ արդ՝ որովհետեւ զայս գիտեմք, հոգեպէս շրջեսցուք, զի որդեգրութեան արժանի լիցուք . զի որ միանդամ հոգեւորութեամբ շրջին, նոքա են որդիք Աստուծոյ : Օի ոչինչ է օգուտ մեղ զանուն

միայն կոչել քրիստոնեութեան , եթէ ոչ և գործքն վկայիցեն : Օի ոչ է արժան մեղ լսել զայն , “Եթէ որդիք էիք աբրահամու , զգործսն աբրահամու գործէիք” : Օի եթէ մեք հայր կոչեմք զաստիկն զանաշառն ’ի դատաստանի , որ դատի ըստ իւրաքանչիւր գործոց , երկիւղիւ Աստուծոյ ’ի պանդխտութեան ժամանակիս մերում գնասացուք : Ոչ զաշխարհ սիրելով , և ոչ զայն՝ որ յաշխարհէ է . զի թէ սիրէ ոք զաշխարհ , ոչ դոյսէր Հօր ’ի նմա : Իբրև որդիք սիրելիք փառս պյնմ որ յերկինսն է , գործովքն բարեօք արձակեսցուք : “Օի տեսցեն զգործս ձեր բարիս , ասէ , և փառաւորեսցեն զՀայր ձեր , որ յերկինս է , : Օհոգս մեր ’ի նա ընկեսցուք . “Օի գիտէ , ասէ , Հայր ձեր , զինչ պիտոյ է ձեղ , :

Արդ որպէս պատուեմք մեք զՀայր մեր երկնաւոր , պատուեսցուք և զՀայրն մեր զայն , որ յերկրիս է . քանզի յայտնապէս յօրէնս և ’ի մարգարէս տէր ինքնին հրամայեաց և ասէ . “Պատուեա զՀայր քո , ասէ , և զմայր քո , զի քեզ բարի լիցի , և երկայնաւուրս լիցիս դու ’ի վերայ երկրի , : Պատուիրանիս այսմիկ լուիցեն այնոքիկ առաւել , որ հարս իւրեանց արարին , և մարս իւրեանց ստացան : Որդիք ունկնդիր լերուք հարց և մարց ձերոց ամենայնիւ , զի պյու է հաճոյ տեառն : Օի ոչ եթէ ասաց տէր մեր , եթէ “Որ սիրէ զՀայր իւր և զմայր իւր , չէ ինձ արժանի , , մի՛ զբարիոք կարդեալն և զգրեալ ’ի տգիտութենէ չարաչար ընթեռնուր . պյլ անդէն եդ առ նմին և

ասէ , “քանզիս , : Օի յորժամ հարք երկրաւողք
 զօրն որ յերկինս է , վատ խորհրդովք ընդդէմ
 կայցեն , յայնժամ պարտ է բանիդ այդմ ընդ-
 դէմ երթալ : Այլ յորժամ յաստուածպաշտու-
 թիւն անդր նոքա զմեզ ոչ խափանեցեն , ’ի ժըխ-
 տութիւն եկեալ եմք , և որ ’ի մեզ երախտիքն
 իցեն մոռացեալք արհամարհիցեմք զնոսա . յայն-
 ժամ պատգամի այդ մուտ գտանէ թէ , “Որ հայ-
 հոյեսցէ զհայր իւր կամ զմայր , մահու մեռցի , :

Վրիստոնէից բարեպաշտութիւն լի արու-
 թեամբ ⁸ այս է , առաջին պատուել զհայր և զմայր
 իւր , և դարձ փոխարինի առնել ծնչաց իւրեանց .
 և ամենայն զօրութեամբ առաջի նոցա հանգիստ
 մատուցանել : Օի եթէ մեծամեծ ինչ վաստակս
 առ նոսա վաստակեսցուք , սակայն առ ծնանել
 անդք նոցա զմեզ , մեք ծնանել զնոսա չկարեմք :
 Օի նոքա ’ի մէնջ հանգիստ գտեալ՝ և յերախտիս
 վայելեալ օրհնութեամբ իւրեանց հաստատեսցեն
 զմեզ իրբև զխաբուսիկն ⁹ յակովք , որ իմաստու-
 թեամբն խելօք յափշտակեաց զօրհնութիւնս : Արդ
 զմեր բարեաց զբարերարութեան խորհուրդս ^Ճայրն ,
 որ յերկինս է , ընկալցի . և արժանաւորս արասցէ
 ծագել միշտ մեզ յարքայութեանն երկնից . նմա
 փառք և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յա-
 փտենից . ամէն :

ՅՈՒՆՈԹԱԼԹԻՏՎԱՔ

1. Օրէնտէ միահեծան :
 2. Այլ օրէնտէ զաւուրս նման չընդուն :
 3. Յօրէնտէն պակասէր՝ ՚ի խնամել զամենեսին :
 4. Այսինքն՝ հարեւանցի :
 5. Յոյն և բաղաժիշտն չունեն և ոչ այլ տեսանեւ :
 6. Օրէնտէ մատութիւն :
 7. Յօրէնտէն նոյնպէս և սատանայ պակասէր . պէտք յաւագանէն յաւելուր յամբողջութեան իմաստիցն :
 8. Օրէնտէ արդարութեամբ :
 9. Օրէնտէ զնաբոլիկն :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ
ԸՆԴԱՅԱԿՈՒԹԵԸՆ
ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՀՅԱԼԵԽԱՔՊԵՆ . և ընլւելքուածյելիոյէ . “Աստուած
ԲԵՆ ԽՈՐՀՈՎՈՎՆ և հպօր ԳՈՐԾՈՎՆ . ամենախալ ԲԵՆ ա-
նուան աթէր , . այլովն հանդելյ :

¶ Հաւատալոյ անտի յԱստուած զամենայն բաղ-
մաստուածոցն մոլորութիւնս կարճեմք . զգէնս զայս
առեալ ’ի ձեռն ունիմք առ հեթանոսս և առ ամե-
նայն թշնամիս հերետիովսացն զըրութիւնս : ԱՅԼ
յորժամ յաւելումք եթէ ’ի մի աստուած Հայր ,
ընդ այնոսիկ որ ’ի թլփատութենէ անտի են՝ մա-
քառիմք . որ ուրացեալ են՝ ’ի միածնէ Որդւոյն աս-
տուծոյ . զի որպէս ասացաւն յերեկի աւուրն , որ
մինչեւ պարզեալ էր վասն տեառն մերոյ Յիսուսի
Վրիստոսի , յասել անդ թէ Հայր , անդէն յայտ
արարաք , թէ զի՞նչ է Հայր , եթէ ոչ Որդւոյ Հայր :
Օի զոր օրինակ իմաննամք թէ Աստուած է , սոյն-
պէս իմասցուք թէ Որդի գոյ : ‘Իառնամք և յա-
ւելումք եթէ ամենակալ է , այլ զայս առ հրեայս ,
և առ հեթանոսս և առ ամենայն հերետիովտայսն ,
ասեմք :

Ու ’ի հեթանոսաց ոմանկք ասացին , եթէ

շունչս աշխարհիս աստուած է . և այլք ասացին , [թէ
իշխանութիւն նորա յերկինս միայն է , և յերկրի
ինչ ոչ է : Այս ոմանքը մոլորեցան յետ նոցա՝ չարա-
չար բան ՚ի գործ արկեալ , զի ասէ . “Այս ճշմար-
տութիւն նորա մինչև յամպս,, . իշխեցին զիննամն
նորա և զգարմանս երկնիւք և ամփօք չափ փակեալ ,
և մոռացան զբան գրոյն , զի ասէ . “[թէ ելանեմ
յերկինս , գուանդ ես . թէ իջանեմ ՚ի գժոխս , և
անդ ՚ի մօտ ես,, : Ոյ եթէ բարձրագոյն ինչ քան
զերկինս չիք , և թանձրագոյն ևս քան զերկիրս
գժոխսք են , որ ՚ի ներքոյ քան զերկիրդ հասու և
յայտ է , եթէ զերկիրս ամենայն ինքն ունի :

Խակ որդիքն հերեսիովտացն դարձեալ ամե-
նեին և գիտեն իսկ ոչ զմի ամենակալ Աստուած .
զի ամենակալ այն է , որ ամենայնի իշխէ : Խակ որ
ասենն , թէ այլ ոմն է , որ ոգւոց տէր է . և այլ
ոմն է , որ մարմնոց . ոչ զմի ՚ի նոցանեն կատարեալ
տէր չառնեն առ երկոցունց թերութեան : Ոյ
որ ոգւոցն իշխանութիւն ունի , և մարմնոցն չունի ,
զիարդ է ամենակալ . և որ մարմնոցն տէր է , և ոգւոցն
չունի իշխանութիւն , զիարդ է ամենակալ : Այլ
յայտ յանդիմանութեամբ կշտամբէ զնոսա տէր ,
զի ասէ . “Այրկերուք , ասէ , յայնմանէ , որ կարողն է
զոդի և զմարմին կորուսանել՝ ՚ի գեհեն,, : Այժէ ոչ ու-
ներ իշխանութիւն երկոցունց , զիարդ ՚ի պատիժ պա-
տուհասի տայլր զերկոսեան Հայր տեառն մերոյ Հի-
սուսի Վրիստոսի . զիարդ կարող լինի զօտար մար-
մինն առեալ արկանել՝ ՚ի գեհեն , եթէ ոչ նախ կա-
պեսցէ զշզօրն , և ապա զինչս նորա աւար հարկանէ :

Ա. Ել գիրք սուրբքը և հրամանքը ճշմարտութեան մի Աստուած դիտեն ամենակալ ամենայնի . որ զօրութեամբ ամենեցուն յաղթէ , բայց ներէ բազմաց վասն կամաց : Յաղթող է և 'ի վերայ կռապաշտից , և համբերէ նոցա վասն մարդասիրութեան իւրոյ : Հզօր է նաքան զարհամարհուս հերեսիովաց , այլ ներէ վասն երկայնմտութեան իւրոյ : Հզօր է նա և 'ի վերայ սատանայի , այլ ներէ վասն երկայնմտութեան իւրոյ . իբր ոչ եթէ առ տկարութեան ներէ՝ իբրու պարտեալ ինչ 'ի նմանէ , զի նա սկիզբն իսկ է ստեղծուածոյ տեառն արարեալ խաղալիկ լինել , ոչ նմա՝ զի չէ արժանի , այլ հրեշտակաց նորա , զի նոյնպէս արարածք են իբրեւ զնա . այլ թոյլ ետ նմա կեալ , և կեսյ . զի երկու իրք կատարեսցին . մի նուագ զի ինքն առաւել ծանակեսցի 'ի պարտութիւն մատնեալ , և զի մարդիկ պսակեսցին , որ յաղթեսցեն նմա : Ոի զոր օրինակ զեղբայրատեցութեան բարսն 'ի հարազատացն յովեփայ 'ի կարգս օրինակի առնու իւրոց խորհրդոցն . թոյլ ետ նոցա վասն ատելութեան վաճառել զեղբայրն . պատրաստեաց հնարս , զի թագաւորեսցէ զոր կամերն : Այնպէս թոյլ ետ սատանայի մարտնչել , զի յաղթեսցեն նմա մարդիկ և պսակեսցին : Ոի յորժամ յաղթունն և կանգնեալ լիցի , մեծապէս ծանակեսցի նա 'ի վատթարաց անտի 'ի պարտութիւն մատնեալ . և մարդիկ մեծապէս փառաւորեսցին , զի զայն որ երբեմն հրեշտակ ընդ հրեշտակսն էր , յաղթեցին , և ընդ ոտամբ կաղան :

Արդ յայտ եղեւ, եթէ ոչինչ պակասութիւն
զօրութեանցն աստուածութեան։ Օք վասն նորա
ասէ դիր, թէ “Վամենայն ինչ ծառայ քո են,, , ամենայն ինչ
արդարեւ ծառայ է նորա, բայց միայն որ
որդին է, զի զատ է յամենայնէ։ Եւ ամենայն ծառայ է,
’ի ձեռն միոյն ծառայ է տեառն, զի նա տէր
է ամենայնի։ Արդ յաղթական է ամենայնի Աստուած, և ներէ ամենայնի, սպանողաց և աւաղակաց,
և պոռնկաց վասն երկայնմտութեան իւրոյ,
զի արարեալ և հաստատեալ և կաղմեալ է ժամանակս,
յորում հատուսցէ իւրաքանչիւր ըստ
գործս իւրեանց։ Օք որ երկայնաւուրցն առին զապաշխարութիւն, և անապաշտ սիրտ կալան՝ մեծապէս դատապարտեսցին։ Թագաւորոք են մարդկան, որ յերկրի թագաւորեալ են, այլ ոչ եթէ
առանց ’ի վերուստ իշխանութեան։ Օայս բան ’ի
փորձ գիտաց և նաբուգողնոսոր արքայ Հ, որ ասաց,
թէ “Վաքայութիւն նորա արքայութիւն յաւիտենից, և իշխանութիւն նորա ազգաց մինչեւ յաղգս,, :

Ո՛չ է մեծութիւնդ կամ ոսկին, կամ արծաթն
սատանայի, որպէս և ոմանք կարծեցին . զի գրեալ է,
ասէ . “Հաւատացելոյն է աշխարհս ամենայն ընչիւք
հանդերձ, իսկ թերահաւատին և ոչ դանկ մի,, : Արդ
չիք ոք թերահաւատագոյն քան զսատանայ : Եւ
յայտնապէս ասէ տէր մեր ’ի ձեռն մարդարէին .
“Դմէ ոսկիդ, եիմ է արծաթդ,, . արդ գու ’ի բարին
միայն վարեա, և ոչ է ըիծ արծաթդ : Վապա թէ
դուն զքարին ’ի չար վարես, յայնժամ թէպէտ և
ոչ կամիս, ածես, տանիս, բերես, դնես, կուտես

զմեղսն առ դուրսն արարչին , ամբարշտութեան է գործդ : Կառն հնարք և ընչեւք արդարանալ , “ Քաղցեալ էի , ասէ , և ետուք ինձ ուտել , ” , ապաքէն և յընչցէ : Այերկէի , ասէ , և զգեցուցէք զիս , + ապաքէն ’ի գոյէ անտի է : Խակ արդ կամիս գիտել , թէ կարող է լինել դուռն արքայութեան երկնից կարասի , ԱԱ աճառեան , ասէ , զինչ քո՞ւ և տուր աղքատաց + և ստացիս դու քեզ գանձս յերկինս :

Այս ամենայն վասն հերեսիովտացն ասացաւ , որ նզովին և անիծանեն զինչ և զստացուածս , և զմարմինս : Այլ ես ոչ իբրև զծառայ կամիմ զքեզ , թէ իցես կարասւոյ + և ոչ իբրև զթշնամի հայել յարարածս Աստուծոյ , որ քեզ ’ի սպասաւորութիւն տուեալ է : Արդ մի երբէք ասեր դու , եթէ սատանայի են գանձքդ . արդ թէպէտ և ասիցէ նա , թէ “ Օայս ամենայն քեզ տաց , զի ինձ տուեալ է ” , դոյ հնար և անարգել զբանս նորա , զի ստոյն և հաւատալ չէ արժան : Այլ թէպէտ և տագնապեցաւ նա ’ի ժամանակի անդ ’ի զօրութենէ ճշմարտութեանն , բան մի ասել արդար + ոչ ասաց թէ զայս ամենայն քեզ տաց , զի իմ է + այլ ասէ , զի ինձ տուեալ է + ոչ եթէ զիշխանութիւնն իշխեաց յինքն հանեալ , այլ զոր յանձն արարեալ էր նմա , զայն մատակարարել խոստացաւ : Այլ ’ի ժամանակի խնդիր լիցի , սուտ խօսեցաւ , թէ արդար :

Արդ՝ այսուհետեւ մի է Աստուած Հայր ամենակալ , զոր իշխեցին մանկունք հերետիովսացն հայհոյել . զի իշխեցին հայհոյել զտէր սարաւովթ , որ նստի ’ի քրովըէս . զի իշխեցին հայհոյել զադու

նայ տէր . իշխուցին հսյհոյել , որ 'ի մարդարէսն
ամենակալն է զայր տեառն մերոյն հիսուսի . Քրիս-
տոսի : Փախիցուք մէք 'ի բազմութենէ աստուա-
ծոցն . փախիցուք յամենայն հերեսիովտացն . և ա-
սացուք ըստ բանին յովայ . “Առ տէր ամենակալ
կարդասցուք , որ առնէ զմեծամեծ սքանչելիս , փա-
ռաւորեալս , անքննինս , որոց ո՛չ գոյ թիւ , : Եւ
զայն զի ասէ . “Ամենակալին յամենայնի փառք և
պատիւ , : Այրա են փառք և պատիւ . յաւիտեանս
յաւիտենից . ամէն :

‘ՕԵՇՈԹԱԹԻԿԵՐ’

1. Օրէնքուի մէ յաղթութիւն :
 2. Յօրէնքուին ասորւց :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐԻ ԹԵՐԱՎ

ԽԱՆԵՐՈՒՐԻ

Յարարելու երինի և երիր երեսյը և աներեսյը առարկանց . Եւ ընթերցած յանձնայ , ով ասէ . “Ո՛վ է դա , ” որ լատուցանե յինէն պարբերութիւն , և ձագիցէ պահան ՚է ուժի . Համարե լու յինէն ձագիցէ լինչ . . .
այլովն հանդէլոյ :

Սարմանաւոր աչօք տեսանել ումէք զլուստուած անհնար է , զի զանմարմինն մարմանաւոր աչօք տեսանել ոք ոչ կարէ . և վկայէ սյսմիկ ինքնին միածին Որդին աստուծոյ , և ասէ . “Օ աստուած ոչ ոք ուրեք երբէք ետես , : Օի թէպէտ և զայն ոք ասէ , որ գրեալն է յեղեկիէլ , եթէ ետես եղեկիէլ . սակայն դու աղէ զայն տես , զի՞նչ ասէ գիր : “Տեսի , ասէ , զնմանութիւն փառաց տեառն , : Ոչ եթէ զնոյն ինքն զտէր , այլ զնմանութիւն փառաց . և զնոյն ինքն աւասիկ զփառսն ոչ կարաց տեսանել , ոյլ զնմանութիւն փառացն միայն . և անդէն յերկիւղէ անտի կործան ’ի վերայ երեսաց անկաւ յերկիր : Իսկ արդ եթէ նմանութիւն փառաց միայն երևեալ՝ այնչափ շտապ տագնապի հասուցանէք մարգարէիցն , եթէ զնոյն ինքն զլուստուած յան-

Դդնիցի ոք յօժարել տեսանել , ոչ և զկենդանութիւնիւր յանձնէ 'ի բաց թօթափիցէ . որպէս և ասացաւն, թէ "Ո՛չ ոք տեսանիցէ զերեսս իմ, և կեցցէ,, կենդանի միօրեայ ժամանակի : Ա ասն այսորիկ ըստ մեծի մարդասիրութեանն Աստուած առաջաստ իւրում աստուածութեանն ձգեաց զերկինս , զի մի մեք 'ի կորուստ մատնեսցուք : Ո՛չ է իմ բանդ այդ, այլ մարդարէն ասաց . "Եթէ բացցես զերկինս, դողումն կալցի զլերինս , և հալեսցին,, : Եւ զի՞ զարմանաս, եթէ եզեկիէլ զնմանութիւն փառացն իբրև տեսանէր , կործան 'ի վերայ երեսաց իւրոց անկանէր . զի եթէ որ դանիելին դարբիէլն ծառայ տեառըն երևեցաւ , և նա անդէն վաղվաղակի կործան 'ի վերայ երեսաց իւրոց անկանէր դանիէլ , մինչեւ բռնադատեաց զնա հրեշտակն լինել ինքն 'ի նմանութիւն մարդոյ , ոչ իշխեաց տալ նմա պատասխանի մարդարէն : Խակ արդ՝ եթէ դարբիէլ երևեալ դողումն արկանէր մարդարէին, եթէ ինքն Աստուած երևեալ էր ըստ իւրում չափուն , որպէս և էն , ոչ ահա սատակէին ամենեքեան առ հասարակ :

Արդ յայտ եղեւ , եթէ զաստուածութեանն բնութիւն մարմնաւոր աչաց տեսանել անհնար է : Այլ 'ի գործոց անտի աստուածութեան իբրև 'ի տեսիլ իմն դալ նմանութեան , որպէս ասաց զգօնութիւնն . "Ա մեծութենէ , ասէ , գեղեցկութեան արարածոց՝ իբրև կարծեօք 'ի նմանութիւն արարին տեսանի , : Արդ ոչ ասաց թէ յարարածոց անտի արարին երևի , այլ եդ 'ի վերայ , թէ իբրև 'ի կարծեաց իւրաքանչիւր . զի այնչափ մեծ երևի

Աստուած, որչափ առաւելագոյն ևս տեսանես ով
մարդ. և յորժամ մեծամեծ տեսլեամբք բարձրաս-
ցիս սրտիւ, այնչափ² ևս մեծամեծս իմանաս զլու-
տուծոյ :

Կամեսցիս իմանալ, եթէ Աստուծոյ բնու-
թեանն հասանել ոք ոչ կարէ, տես դու, զի՞նչ
ասեն երեք մանկունքն 'ի մեջ հնոցին հրոյ ընդ
օրհնելն զլուտուած, “Օրհնեալ ես, որնստիս 'ի վե-
րայ քերովքէից, և տեսանես զանդունդս խորոց,,³ :
“Եակ եղեկիէլ մարդարէ ասէ . և զպատմութիւն
նոցա արար ըստ կարի իւրում, և ասէ . չորք ե-
րեսք միոյ, մի մարդոյ, մի առիւծու, մի արծուոյ,
մի ցլու. և զի ասէ ութ թեք միոյ, աչք նոցա յա-
մենայն կողմանց, և զի ասէ . իւրաքանչիւր 'ի ներքոյ
անուոյ 'ի չորեցունց կողմանց : Եւ սակայն ըստ մար-
դարէին պատմութեան ոչ և մեք կարող լինիմք
յընթեռնլոյ անտի հասանել զօրութեան : Ապա թէ
զպառուոցն պատմել ոչ մարթեմք, զաներևցյթն և
զանպատումն որ նստի 'ի վերայ աթոռոցն Աստու-
ած՝ պատմել զիանրդ մարթասցուք : Վարդ յայտ է թէ
քննել զբնութիւն աստուածութեան անհնար է,
այլ զփառս տալ հնար է, և արժան է :

Այլ զյս ասել ձեզ վասն հաւատոցննման հա-
մարեցաք, վասն այնորիկ զի ասեմք, եթէ հաւատամք
'ի մի Աստուած յարարիչ երկնից և երկրի երեւցյթ և
աներեւցյթ արարածոց. զի մեզ յուշլիցի, թէ որ Հայր
տեառն մերոյ Հիսուսի Յարիստոսի է, նա ինքն է որ
արար զերկինս և զերկիր . և զի զգոյշ լիցուք վասն
այսր և անդր խոտորմանց անաստուած հերեսիով-

տացն, զորոց և զարմանալ իսկ արժանէ . զի իշխեցին չարաչար պատմել զճարտարապետն սյսր մեծի աշխարհի, որ հայելն հային մարմնաւոր աչօք, և զառ մտաց կուրացեալ բարձեալ բերեն:

Ոի զի՞նչ մեղադիր կարեն լինել մեծի արարչութեանն Աստուծոյ, որոց պարտ և պատշաճ էր զարմանալ ընդ կուտակութիւն երկնից . որոց պարտ և պատշաճ էր երկիրպագանել այնմիկ, որ կանգնեաց, հաստատեաց, կացոյց զերկինս իբրև զկամար, որ 'ի ծորան ջուրցն բնութենէ անտի անշարժ և անէջ զերկինս հաստատեաց : «Եշ ասաց Աստուծած, ասէ, եղիցի հաստատութիւն 'ի մէջ ջուրցո, և հաստատեցան, և ոչ անկանիցին : Արդ ջուր են երկինք և հրեղէնք, որ 'ի նմա հաստատեալ են արեգակն և լուսին և աստեղք . և արդ զիարդ հրեղէնք ընդ ջուրս ընթանան : Ապա թէ ոք վասն թշնամութեան հրոյն և ջուրցն երկմտեսցի, յիշեսցէ նա զշուրն, որ 'ի ձեռն մովսիսի յերկրին եղիպտացւոց բորբոքէր կիզմամր 'ի մէջ կարկտին, և տեսցէ նա զԱստուծոյց զանչափի իմաստութիւն արարչութեանն : Քանզի պիտոյ էին ջուրք յարդիւնարարութիւնս երկրիս . ջրեղէնս հաստատեաց զերկինս 'ի վերուստ, զի յորժամ յորդահոս անձրեաց կարօտեալ իցէ երկիրս, պատրաստեալ դժոցի բաւական լինել 'ի բարուց իւրոց արբուցանել երկինք զերկիր :

Իսկ ոչ են սքանչելիք բնաւ հայել յարարչութիւն արեգականն, զի իբրու փոքր ինչ անօթ զիւրեաւ ածեալ յարևելից մինչև յարևմուտս ար-

ձակէ զՃաճանչ Ճառագայթից լուսոյ իւրոյ ընդ երկիր ամենայն . որոյ զայգուն ճաճանչ լուսոյ նկարէ Ճառագայթից , որպէս և ասաց սաղմոսերգն . “Եւ ինքն որպէս զփեսայ՝ զի ելանէ յառադաստէ իւրմէ . , զի զզուարթաճաճանչ և զքաղցրանուադ առաջն լուսոյն իւրոյ ’ի մարդիկ նկարէ երեւեալ : Ար ընդ արշաւելն նորա ’ի միջօրեայ ժամանակի՝ ’ի փախուստ ’ի թագուստ տագնապիմք վասն կիղման նշուիցն :

“Նդ արեւելս զուարճացեալ քաղցրացեալ իրեւ փեսայ անձկացելոց երեւի : Իսյց աղէ դու տես զմատակարարութիւն նորա , մանաւանդ թէ ոչ նորա , այլ որ ’ի ձեռն նորա զարշաւանս նորին հաստատեաց . զիանրդ ’ի ժամանակս ամարայնւոյ բարձրացեալ զկուտակօքն երկնից երկայնագոյն ձգտէ զբափ տունջեան առ ժամանակս գործոց որդւոց մարդկան , և ’ի ժամանակս ձմերայնւոյ կասէ յընթացից , զի մի ’ի ցուրտ աւուրս երկայնեսցին ժամանակիք աշխատութեան . այլ զի և գիշերք երկայնեալ առ ’ի հանդստենէ գործակից լիցին մարդկան , լինիցին գործակից և առ ’ի պտղաբերութենէ արդեանց երկրիս հաստատութեան : Իսյց դու աղէ տես , զիանրդ կարդաւ ձեռնտու լինին միմեանց աւուրք տունջեան և գիշերոյ երկայնմամբ ամսարայնւոյ , և կարճմամբ ձմերայնւոյ . մինչև զարմանալ ասել սաղմոսերգին վասն նոցա . “Օր աւուրս ընէ զբան , ասէ , և գիշեր գիշերոյ ցուցանէ զգիտութիւն . ; Օիխուլակոյր հերեսիովտացն իրեւեարբառով զուն , և ցուցանեն գեղեցիկ կարգաւորութեամբն ,

Եթէ ոչ այլ ոք է արարիչ և հաստատիչ , բայց
միայն Աստուած :

Եւ մի ոք ամենեին ունկնդիր լիցի ոմանց , որ
ասեն . այլ զոմն լուսոյ արարիչ , և այլ զոմն խաւարի :
Յուշ լիցի քեզ բանն եսայեայ մարգարեի , որ ասէ .
“Ես եմ Աստուած , որ հաստատեցի զլոյս , և արարի
զխաւարր , : Օք զբաղնուս յանձն քո այլը դու , զի՞
տաղտկաս , զի՞ թախծիս ընդ ժամանակս հանգըս-
տեան , որ քեզ տուեալ է : Ո՞չ դոյր հանգիստ ծա-
ռայից ’ի տերանց իւրեանց , եթէ ոչ խաւարն ’ի
հարկէ հասուցանէր զժամանակն : Տեսանես , զիա՞րդ
բազում անգամ աշխատեալք տունջեամբ , գիշերի
զհանգիստ գտանեն : Որ երեկն աշխատեալք տուն-
ջեամբ ընդ առաւօտս յարուցեալ զօրագոյն լիցին
վասն գիշերոյն հանգստեան : Եւ կամ զի՞նչ լաւ
առ զգաստութիւն իմաստութեան քան զգիշեր .
զի՞ սմա զգիտութիւն իմաստութեան ընթերցուա-
ծոց , և զիսորհուրդս աստուածութեանն քննեմք :
Խսկ Երբ իցէ առաւել յերգս սալմոսաց կամ ’ի
պաշտօն աղօթից զմիտս ամիսովիել քան գիշերի :
Կամ Երբ երբէք բազում անգամ մերոյն իսկ մե-
ղաց ’ի զզումն եկեալ գտանիմք , եթէ ոչ գիշերի :
Երդ մի լիցի մեզ չարաչար ընդունել զգեղեցիկո-
հաստատեալ . և մի այլ արարիչ խաւարի ասասցուք ,
և այլ լուսոյ , և զայս փորձ իրացն ինքնին ցուցանէ :

Բայց պարտ և պատշաճ էր նոցա ոչ միայն
ընդ արեգական և լուսնի ընդ արարածս զարմանալ ,
այլ և ընդ գեղեցիկ պարզ և անգարար ընթացից
արշաւանս աստեղաց , և զժադմունս իւրաքանչիւր

յիւրաքանչիւր ժամանակի : Եշտ զիա՞րդ ոմանք հաստատեալ են 'ի նշանակս ամարայնւոյ , և ոմանք 'ի նշանակս ձմերայնւոյ + և զիա՞րդ ոմանք ցուցանեն զժամանակս սերմանելոյ , և ոմանք ցուցանեն զսկիզբն նաւաց ընդ ծով գնացելոյ . և զիա՞րդ մարդիկն 'ի նաւին նստեալ 'ի վերայ անսահման ծփանացն ալեացն անդնդոց , և 'ի վեր յաստեղն նայեցեալ , ուղղեն զանգէտն ճանապարհ : Ա ասն այսր իսկ իրաց բարիզք ասէ գիրն , ասէ . "Եշտ եղիցին նոքա 'ի նշանակ ժամանակաց , ամսոց , և տարեաց,, . և ոչ յաստեղագէտս՝ և ոչ 'ի ծննդոց բարբանջմունս : Իսյց դու տեսջիր , և զիա՞րդ լըս ընդ տունջեան գեղեցիկ մատակարարեալ ընդելուզանելով շնորհի մեզ . զի ոչ եթէ յանկարծակի արեգակն ծագել երեխ մեզ , այլ սակաւիկ մի ճաճանչ երեեալ ծագէ մեզ , զի բիբ ական ընդելեալ բաւական լիցի հայել առ . 'ի ճառագայթիցն արձակելոյ փայլմանցն երեեալ : Կամ զիա՞րդ խաւարն գիշերոյ միսիթար լինի առ . 'ի փայլեալ լուսնին զօրութենէ :

Երդ ովէ հայր անձրեաց , կամ ովէ որ ծնաւ զշիթս ⁵ ցօղոյ . կամ ովէ որ զօդս թանձրացոյց յամպոց թանձրութիւնս , և ետ բեռնաբարձլինել յորդահոս անձրեացն սաստկութեան : Եշտ երբեմն ածէ 'ի հիւսիսոյ ամպս ոսկեճաճանչ , և երբեմն ածէ թանձրացուցանէ 'ի միագոյն ⁶ թանձրութիւն . և երբեմն ցրէ , սփոէ , զմիմեամբք թաւալեցուցանէ , և դարձեալ փոփոխէ 'ի պէսպէս կերպարանս երեեւոյ : Ո՞վէ , որ կարէ յօրինել զմիւ ամպոց , փասն որոյ ասէ յովիք . "Կիտէ նա զընտրութիւն ամ-

պոց , ասէ , և թուէ զամպս իմաստութեամբ,, : Եւ
զի ասէ , “Ոչ պատառի ամպ ’ի ներքոյ նորա,, + այլ
ամենայն կարգօք յերկիր իջեալ թաւալի : Կամ ովլ
է այն , որ եհան հողմն ’ի շտեմարանաց իւրոց . կամ
ովլ է , որպէս ասացաքն , որ ծնաւ զշիթս ցօղոյ :
Կամ յանը արգանդէ ելանէ սառն , զի ջրեղէն են
նիւթութիւնքն , և քարեղէն զօրութիւնքն . և երբեմն
լինի ձիւնն իրբև զասր , և երբեմն արբանեակ է ,
ցանէ զմէգ և զմառախուղն իրբև զմոխիր : Երբեմն
’ի քարեղէն զօրութիւն փոփոխի , քանզի յեղյեղու
զօրուքն , որպէս և կամի : Մեկնաւոր են բարք բուսոց
ծննդեանն , և բազմապատիկ են զօրութիւնքն : ♫ Ճւր
ինքն ’ի դինի այգեստանեաց փոխեալ ուրախ առնէ
զսիրտ մարդոյ . և ձէթ ’ի ձիթաստանաց բերեալ
զուարթ առնէ զերեսս մարդոյ : ‘Կարձեալ ’ի հաց
փոփոխեալ հաստատէ զսիրտ մարդոյն , սոյնպէս և ’ի
պէսպէս պտուղ արարածոց մատակարարեալբաշնի :
Արդ յայսր ամենայնի վերսյ արարածոց հայհոյել
արժան է զարարիչն , եթէ երկիրպազանել նմա :

Եւ այժմ գեռ չեմ սկսեալ ասել զիմաս-
տութեան նորա զաներեւոյթն : Ե՞կ դու , նախ տեսս
զգարունն , և ’ի նմին զծաղիկսն ազգի ազգի , առ ’ի
միմեանց նմանութենէ բաժանեալ ’ի միմեանց յիւ-
րաքանչիւր նմանութիւնս : Ա արդի զկարմրութիւն ,
և շուշանի զսպիտակութիւն ’ի միոջէ ցօղոյ , ’ի միոջէ
երկրէ : Արդ ովլ է , որ զընտրութիւն ’ի մէջ դնէ .
կամ ովլ է , որ արարիչն է : Ե՞կ , տես դու զծմար-
տութիւն ’ի միոջէ հաստատութենէ ծառոյ + զիարդ
զկէսս ’ի նոցանէ ’ի հովանիս , և զկէսս ’ի նոցանէ ’ի

պտուղսազգի ազգի բաժանեալցուցանէ : || Կ' ճար-
տարապետ է այգւոյ, և զիմն մի 'ի նոցանէ յար-
եաց տուեալ է, և զիմն մի 'ի նոցանէ 'ի բոյս .
և զիմն մի 'ի նոցանէ 'ի գնդակս, և զիմն մի 'ի տերեւս .
և միանգամայն զամենայն ողկոյզ խաղողոյ : Ե՛կ
զարմացիր դու զեղենգանն կեղեանօք զմիմեամբք
պատելով, և ստէպ ստէպ առ միմեամբք զծունը
կապելով, և տեսցես զգործ ճարտարապետին : Ի
միոջէ երկրէ ելանէ սողուն և գազան, երէ վայրի,
փայտ և կերակուր, ոսկի և արծաթ, պղինձ և եր-
կաթ և քար : || Կ' բոյս բարուց ծննդեան ջրոյ, և
'ի սմանէ ազգ թռչնոց երկնից, և զողակաց ծովու .
զի զոր օրինակ նոքա 'ի ջուրս զուղին, սոյնպէս և
սոքա ընդ օդս վերացեալ ընդ երկինս թռչին :

Այս ծով մեծ և անդորր, անդ սողուն որ
ոչ գոյ թիւ : || Կարէ պատմել զձկանցն, որ 'ի նմա
գեղեցկութեամբ զարդարեալ են : || Կարէ պատ-
մել զմեծամեծ ձկանցն յաղթութիւնս, և կամ
զերկակենդան շնչաւորացն զզօրութիւնս + զիածրդ
կեանք իւրեանց անդ 'ի ջուրս են, և աստ 'ի ցամաքի :
|| Կարէ զծովուն պատմել զխորութիւն անդնդոց,
կամ զայնութիւն տարածման, կամ զանթիւ
թիւս ալեացն զմիմեամբք կուտակելոց, սակայն հաս-
եալ 'ի սահման զետղ առեալ կայ, վասն այսորիկ
որ ասացն, եթէ «Հայդվայր եկեսցես, և ըստ այդ
այլ մի անցանիցես, այլ անդրէն յանձն փշրեսցին
ալիք քո» : Որ յայտնապէս հաստատեալ կայ բա-
նիւ հրամանի, որ ընթացեալ 'ի խորոց անդնդոց
անտի ալեօք կուտակելովք, հասեալ 'ի ծագ և 'ի

զիծ սահմանաց իւրոց անդէն յանձն իւր թուլաց-
եալ լուծանէ զզօրութիւն իւր : Հյայտնապէս թո-
ղունշան , պարոյր առեալ զիւրեաւ զսահմանս ցա-
մաքին , երևեցուցեալ տեսողաց ամենեցուն դժշ-
խելն անցանել զսահմանօքն եղելովք :

Ո՞ կարէ զմուաւ ածել խորհել զբոյս բարուց
ծննդեան զօդագնացն թուչնոց + զիանըդ ոմանց
լեզուքն ճռչողք և ճճուողք և կանչողք , և ոմանց
աղգի աղգի իբրև նկարք ճարտարաց յերփն երփն
փետուրս զարդարեալ են . և զիանըդ ոմանք ճախ-
րեալ 'ի վեր քան զամենայն հաստատեալ կան 'ի
մէջ օդոյն թուուցեալ . զի յաստուածեղէն հրա-
մանաց անտի , “Տարածեալ զթես իւր՝ հաստատեալ
կայ բազէ հյայեցեալ ընդ հարաւ,,,: Ո՞ կարէ 'ի մարդ-
կանէ բարձրացեալ զարծուի թուուցեալ տեսա-
նել 'ի բարձունս : Իսկ արդ եթէ զթուչնոց ան-
խօսիցն զնշան և զբարձրութիւն և զշետ չկարես
տեսանել , զիանըդ արարչին 'հասու լինել ջանաս
խորհրդոց : Ո՞ է մարդ 'ի մարդկանէ , որ զամենայն
գաղանաց գիտէ ասել գոնէ զանուանսն . կամ ո
է , որ զմուաւ ածել մարդ է զիւրաքաջիւր նոցա
բարուցն բարեգիտութիւն : Արդ եթէ զբազա-
նացն ոչ զմիտս և ոչ զչափ մարթեմք իմանալ ,
զիանըդ արարչին նոցա հասու առնիլ մարթեմք :
Ո՞ի հրաման ել յԱստուծոյ , որ ասէ . “Ի՞ղիսեսցէ
երկիր խան և գաղան , և էրէ վայրի , և սողուն
երկրի ըստ աղգի իւրում” , . և աղգի աղգի բա-
րուց ծննդեամբք . 'ի միոջէ երկրէ միուլ հրամա-
նաւ բանիցն ճառք հաստատէին ոչխար ընդանե-

սուն և առիւծ դիշակեր : Եւ ազգի ազգի անասնոց գնացմունք նմանութիւն ունին ազգի ազգի բուսոց բարուց ծննդեան մարդկան : Օի աղուէսն ցուցանէ զբարս նենդաւոր մարդկան , և օճն յայտ առնէ զբարեկամաց զժանկաւոր դժնդակութիւն , և ձիոյն վրնջիւն զերիտասարդացն դիջութիւն , և ժրապլուկո մրջիւնն՝ զի զարթուցանէ զվատացն զտաղտկութիւն : Օի յորժամ երիտասարդութիւն հեղգութեամբն և տաղտկութեամբն զանդեալիցէ , յանբան անասնոյ անտի ժրութենէ կշտամբեալ յանդիմանեսցի , որպէս և ասացին դիրք սուրբք . “Տես զմրջիւնն ով վատ , և նախանձեաւ ընդ ձանապարհնորա , և լեր դու իմաստնագոյն ’ի ժրութեան , : Օի իբրև հայիս ընդնա , որ ’ի ժամանակի իւրում դանձէ զշամբարս իւր . նախանձեաց և դու ընդ նմա դանձել և դու քեզ պտուղ գործոց բարութեան ’ի ժամանակս հանդերձեալս յաւիտենից : “Կարձեալ ասէ . “Ե՛րժ դու առ մեղու անդր , և տես զի գործօն է , , և զիանդ ՚ի վերայ ամենայն ծաղկանցն թուուցեալ համբարս կուտէ իւր առ օգուտս նիւթիցն մեղուն քաղցրութեան . զի և դու շուրջ եկեսցես զգրովք սրբովք , և ’ի նոցանէ ընկալեալ զքաղցրութիւն , կարող իցես ասել . “Իբրև քաղցր են ’ի քիմն իմ բանք քո քան զմեղը բերանոյ իմոյ , :

Վրդ ոչ փառաւորել արժան իցէ զճարտարապետն ’ի վերայ դաստակերտացն : Խսկ արդ եթէ դու ոչ դիտես զամենայն արարածոց զօրութիւն , արդ չարաչանք են արարածք : Վիթէ զամենայն բանջարոց կարող ես դու դիտել զշանդամանս պի-

տոյից, և կամ զօդուտ մարդ ես իմանալ, որ յա-
մենայն պէտս շնչաւորաց օգտից պաշտին : Օպյն
տեսեալ է քո, թէ և 'ի թունաւոր գաղանաց իժից
և քարբից անդեղայք ստեղծան յօդուտ և 'ի փը-
կութիւն մարդկան : Երկիր դու 'ի տեառնէ¹⁰, և
ոչ մեղցէ քեզ առիւծ գիշակեր + երկիր դու 'ի
տեառնէ, և եկեալ նստցին զքե շուրջ իրրե զդա-
նիելիւ : « Աաւ այն սքանչելիք են ճշմարտիւ անա-
սուն և սողուն գաղանացն զօրութիւն, զիարդ քան
զիթան սրագոյն ունի զիսայթոց կարիճ, և կեսք 'ի
ժանիս իւրեանց ծածկեալ ունին զզօրութիւն, և
կեսք 'ի մագիլս իւրեանց : Խսկ օձ արքայիկ բնաւ
յերևելն իւրում ունի զմեղանչական զօրութիւն :

Վարդ 'ի բաղմապատիկ արարածոց անտի իմաս-
ջեր դու զարարչին զօրութիւն : Վարդ եթէ զայս ա-
մենայն ոչ դիտես, զի՞ կայ քո և արտաքին շնչա-
ւորացն . եկ դարձ անդրէն դու յանձն քո, և 'ի
քումմէ 'ի հաստատութենէ անտի իմասջեր դու
զգործ ճարտարապետին : Վարդ զի՞նչ ըստգիւտ է 'ի
մարմնի քում ստեղծեալ, ամինի կալ զանձն քո
'ի քեզ, և ոչինչ տղեղ յանձին քում յանդամն
դտանի : Խ սկզբանէ աղամ 'ի դրախտին մերկ եր
եւսյիւ հանդերձ, այլ ոչ եթէ վասն անդամոցն
խոտան դտանէր 'ի դրախտի անդ. իբր ոչ եթէ մար-
մինն մեղաց պատճառք են, այլ որ վարենն չարա-
չար զմարմինն 'ի կորուստ + բայց որ արարիչն է, մեծ
իմաստութեան տէր է : Ո՞լ է, որ պատրաստեաց
յորդեծնութեան աման զարդանդ + ո՞լ է, որ զան-
շունչն 'ի նմա շնչաւորեաց + ո՞լ է, որ ներդիւք և

ջղօք և ոսկերօք զմեզ հանաւ , մորթով և մարմնով
և մաղով զմեզ զգեցուցեալ զարդարեաց : Եւ ան-
դէն իրուե ծնանի մանուկն առ ետեղ՝ ի ստեանցն
զառատութեան աղբերս կաթանցն բխեաց : Օխարդ
մանուկն ՚ի հասակ աճեցեալ , ապա յերիտասար-
դութիւն փոփոխեալ , ապա յայր կատարեալ , ապա
՚ի ծերութիւն դարձեալ . և ոչ ոք կարէ հասանել
փոփոխմանն ըստ աւուրն աճման հաստատութեան :
Օխարդ կերակուրքն կէսքն արիւնանան , և կէսքն
՚ի դուրս ապա վիժեալ խոտի , և կէսն ՚ի մարմին
փոփոխի : Ո՞վ է , որ զսիրտն յանդադար թնդիւնն
շարժէ : Ո՞վ է , որ զփափկութիւն աչաց արտևա-
նանց ցանկովն ճարտարապէս զգուշացաւ փակեաց :
Ա. Վասն աղգի աղգի սքանչելեացն աշացն արար-
չութեան՝ բազմապատիկ կարգն բժշկաց հազիւ
պատմել գիրք կարասցեն : Ո՞վ է , որ զմի միաւոր
շունչն ընդ ամենայն մարմինն սփոէ : Տեսանես սյր
գու զճարտարապետն , տեսանես անձին քո զձեռա-
գէտն :

Օ այս ամենայն քեզ դիւրագոյն լայնեաց
բանս , ՚ի բաղում և այլ բանիցն լքելոց բիւրաւո-
րաց , և առաւել ևս անմարմինն և աներեսյթն . զի
ատեսցես դու զհայհոյիչն , և զիմաստութեան զբա-
րերար զճարտարապետն օրհնեսցես : Եւ ՚ի բանիցդ
ասացելոց և յընթերցուածոց անտի , զոր ինքնին
ինչ գտանել մարթասցես , ՚ի բազմապատիկ գեղեց-
կութենէ արարածոց անտի զյօրինիչ զարարիչն
զննեալ , ծունդ կրկնեալ բարեպաշտութեամբ ,
զարարիչն ամենայն արարածոց մտաւորացն և բա-

Նաւորացն երեսյթն և աներևոյթ արարածոց, միով
մտօք, քաղցրաբարբառ լեզուով, անպակաս շըր-
թամբք օրհնեսցես զԱստուած և ասիցես. “Երբեզի
մեծ են գործքութէր, զամենայն ինչ իմաստութեամբ
արարեր,, : Օ՛ նմա փառք և պատիւ և մեծվայել-
չութիւն և զօրութիւն այժմ և միշտ և յաւիտ-
եանս յաւիտենից : ամէն :

ՅԱՐԵՍՈԹԱԼԻԹԻԿԱՆԻՔ

1. Յոյնն պեհ զանձն :
 2. Յօրինակին պահանձը սյնչափ :
 3. Աղէ ած զմուաւ դբնութիւն քերովբեկից , և
ապա զնստեալն 'ի վերայ նոցա քննեսջիր ,
յաւելս Յոյնն :
 4. Յոյնն իբրև փոքր ինչ անօթ զմեծ զօրութիւն
զիւրեաւ ածեալ :
 5. Յօրինակին շանթս :
 6. Օրինակ մի 'ի մթագոյն :
 7. Յօրինակին պահանձը փոխեալ :
 8. Այլ օրինակ յայրեաց , սյսինքն՝ յայրումն :
 9. Յօրինակին զայն :
 10. Յոյնն այսողես ընլեւանու . Այլ ասիցես ինձ
թերես , ահաւոր է և սոսկալի օձ : Երկիր դու
'ի տեառնէ , և մեղանչել ինչ քեզ ոչ կարէ :
Կարիճ որ հարկանէ , երկիր դու 'ի տեառնէ ,
և զքեզ ինչ ոչ հարցէ : Առիւծ և այլն :
 11. Այսինքն՝ բազմապատիկ կարգօք գիրք բժշկաց
հաղիւ կարասցեն պատմել :
-

ԿԱՌԱՒՄՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՏԱՐԱՆԵՐՈՐԴ

Յայն որ տուէ, և 'է մը առել ՀՅԵՒՄՈՒՄ ԲԵՐԵՄՈՒՄ ։ Ի ըն-
լեզուած է ի խընլացոց լողլոյ տնուէ, ու տուէ. “Ճե-
պէս և կցէն ասպուած, բայսումք յէրկին և յերեւէ,
այլ մշու մէ լուապուած,, այլովն հանդել:

Այք զշաւատալն 'ի մի աստուած Հայրն ամենա-
կալ ուսուցեալ լինին, և յՈրդին միածին հաւատալ
պարտին, և որ ուրանայ զՈրդին, և ոչ զՀայրն ունի
ընդիւր. «Ղշ եմ գուռն, ասէ, Հիսուս, և ոչ ոք գայ
առ Հայր, եթէ ոչ ընդիւր, : Երդ եթէ ուրանաս գու-
զուռն, փակեալէ քեզ ճանապարհ մտին առ Հայր :
“Ո՞չ ոք ճանաչէ զՀայր, եթէ ոչ Որդի, և ում Որ-
դին ցուցցէ,, : Եթէ ուրանաս զայն որ յայտնէն քեզ,
անդէն կաս 'ի նմին տգիտութեան : Ա ճիռ բանից
ոք ասէ յաւետարանս. “Որ ոչ հաւատայ յՈրդի, ոչ
դտանէնա զկեանս . այլ բարկութիւն Վասուծոյ կայ
և մնայ 'ի վերայ նորա,, : Օի բարկանայ Հայր վասն
Որդւոյ միածնի, թէ անարդէ ոք զնա : Անհնարին
բարկութիւն է առն թագաւորի, յորժամ թէ
և զդուղաքեայ ոք 'ի զօրաց նորա անարդէ . այլ
յորժամ 'ի ներքնոց անտի զոք կամ 'ի բարեկամաց

անարդեսցէ, յայնժամ առաւելքազմանսյ՝ի վերայ
նորա բարկութիւն։ Ապա թէ զնոյն ինքն զմիածին
զորդի թագաւորին ոք անարդեսցէ, ոկարասցէ այ-
նուհետեւ ցածուցանել զհայր՝ի վերայ որդոյ միած-
նի բարկութեամբ խաղացելով։

Արդ եթէ ոք բարեպաշտօն կամի լինել առ
Աստուած, երկիրպազցէ նա Որդւոյ, ապա թէ ոչ
ոչ ընդունի զբարեպաշտութիւն նորա չայր։ Օի
չայր յերկնից կարդաց, և ասէ, «Աաէ Որդի իմ սի-
րելի, յոր եսն հաճեալ եմ», : Հաճեցաւ չայր ընդ
Որդի, եթէ դու ոչ հաճեսցիս, և կեանս ոչ ունիցիս
յաւիտենից։ Ան մոլորիբ ընդ հրեայս, որ ասեն խո-
րամանկութեամբ, «Ան է Աստուած միայն», այլ ընդ
գիտելն թէ մի է Աստուած, գիտասջիր, թէ և Որդի
աստուծոյ է միածինն . ոչ եթէ ես ասեմ զայս,
այլ սաղմոսերգեացն ասաց՝ի դէմ Հիսուսի, «Տէր
ասաց ցիս, ասէ, Որդի իմ ես դու», : Արդ մի զինչ ասեն
հրեայքն՝ յայն հայիր դու, այլ զինչ ասեն մար-
գարելքն։ Օարմանան, եթէ անարդեն նոքա զբանս
մարգարեիցն, քանզի զմարգարէսն ինքնին զլիու-
վին խակ քարշեցին, և խաչեցին, և քարկոծ սպանին։

Իայց դու հաւատա՞ի մի տէր Հիսուս «Քրիս-
տոս Որդին աստուծոյ միածինն . մէք մի ասեմք տէր
Հիսուս «Քրիստոս, զի միածնութեամբ իցէ որդիու-
թիւնն . մէք մի ասեմք, դու մի միւս ևս այլ ածեր
զմտաւ : Ան ասեմք աւագիկ, դու մի զբազմանուն
զօրութիւն՝ի բազում որդիս սփռեսցես դժպաշ-
տութեամբ։ Անուանեալ կոչի և դուռն նա, մի դու
փայտեղէն համարիցիս զդուռնն, այլ զդուռնն հո-

դեւոր, բանաւոր, կենդանի, ընտրող մոռղաց : Ճանապարհ կոչեցեալ է, ոչ եթէ ոտիւք կոխան լինելով, այլ առաջնորդելով յերկինս առ Ճայրն ամենակալ : Գառն կոչեցեալ է, ոչ անասուն, ոչ անբան, այլ որ նովաւ 'ի ձեռն արեանն իւրոյ սրբէ զաշխարհս ամենայն 'ի մեղաց իւրեանց : Ասացաւ թէ զոր ածին առաջի կտրչին, սակայն գիտէ, երբ և յորժամ պարտ և պատշաճ իցէ լուել նմա : Այս գառն դարձեալ միւսանդամ անուանեալ կոչի հովիւ, որ ասացն ասէ . «Ես եմ հովիւ հօտի», . գառն վասն մարդկութեան, և հովիւ վասն մարդասիրութեան աստուածութեան : Եւ արդ կամի՞ս գիտել, եթէ դոն գառինք բանաւորք և հոգեւորք + ասէ ցառաքեալսն . «Ահաւասիկ ես ասաքեմ զձեզ իրեւ զգառինս 'ի մէջ գայլոց» : Գարձեալ առիւծ կոչի՝ ոչ մարդակեր գիշախաննձ, այլ զթագաւորութեանն զօրութիւն, և զյանձնապատան զհաստատութիւնն ցուցանէ : Առիւծ կոչի՝ ընդդէմ առիւծ թշնամւոյն, որ մոնչէն, և յափշտակէ, և զգատրաստեալսն կլանէ : Ոի եկն տէր մեր յաշխարհս, ոչ եթէ զհեզութիւն բարուցն փոխանակեաց, այլ իրու առիւծ հզօր ծագեալ երեկը յաղգէն յուգայ փրկել և ապրեցուցանել զհաւատացեալս, կոխել և առ ոտն հարկանել զթշնամին : Գարձեալ վէմ կոչեցաւ, ոչ անշունչ անմոռունչ 'ի ձեռն քարկոփաց կոեալ, այլ վէմ զլուխ անկեան . զի որք հաւատացեն 'ինա, մի ամաչեացեն յաւիտեան :

Քրիստոս օծեալ կոչեցաւ, ոչ ձեռօք մարդկան, այլ 'ի մշտնջենաւոր Ճօրէ անտի օծեալ 'ի

քահանայապետութիւն վասն փրկութեան մարդկան : Վեռեալ անկեալ դներ , ոչ եթէ անդէն մնացեալ իրբե այլ մեռեալքն յանդունդս գժոխոց , այլ նա միայն 'ի մեռեալս ազատ : Արդի մարդոյ կոչեցաւ , ոչ եթէ որպէս մեք իւրաքանչիւր յերկրէ աստի զծնունդս առեալ ունիմք , այլ այն՝ որ հանդերձեալն է գալ ընդ ամպս երկնից դատել զմեռեալս և զկենդանիս : Տէր կոչեցաւ , ոչ եթէ փոխ առեալ զանուն 'ի մարդկանէ այսուիկ մուրացեալ կենօքս , այլ զի ճշմարիտ տէր է յերկինս յաւիտենից : Հիսուս կոչեցաւ անունդրութեամբ , վասն փրկութեան և բժշկութեան և քաւութեան մերոյ : Արդի կոչեցաւ , ոչ եթէ պատուաստիւ որդեղրութեան , այլ բնութեամբ ծնեալ 'ի Հօրէ : Արդ բազում և այլ են փրկչն մերոյ անուանք : Ի՞սց արդ դու մի վասն բազմանուն անուանելց՝ բազում որդիս համարիցիս ըստ մոլորութեան հերեսիովտացն , որ ասենն , թէ այլ ոմն իցէ Վրիստոն , և այլ ոմն իցէ Հիսուս , և այլ ոմն իցէ դուռն , որպէս զամենայնն յառաջադրոյն ասացաք :

Արդ զգուշացուցանեն զքեզ հաւատք , և առաջնորդեն 'ի մի տէր Հիսուս Վրիստոն . զի թէ պէտ և բազում են անուանքս , այլ մի է զօրութիւն , որպէս և ինքն փրկիչն լինի առ իւրաքանչիւր օգուտս պիտոյից : Օ ի որոց պիտոյ են ուրախութիւնք , լինի առաջի նոցա այգի . որում պիտոյ է մատանել , հաստատեալ կանգնեալ կայ առաջի նոցա դուռն կենաց : Արում պիտոյ է մատուցանել զաղօթս , հաստատեալ կայ միջնորդ 'ի միջի քաջ

քահանայապետ : « Կարձեալ որ ունին մեղս ինչ
յանձինս իւրեանց, լինի վասննոցա դառն : Օի զե-
նեալ է վասն ամենեցուն , 'ի վերայ ամենայնի ի-
ջուսցէ զփրկութիւն . և ինքն կայ և մնայ որպէս
էրն 'ի սկզբանէ : Ի կալ և 'ի մնալ յորդիութեան
ճշմարտապէս՝ անշարժ և առանց փոփոխման ունի
զփառաւորութիւն, իբրև բժիշկ գեղեցիկ բարերար,
և իբրև վարդապետ հանապաղ զիշանէ լինի չար-
շարակից ըստ մերում տկարութեանս : §էր էր
ճշմարտութեամբ, ոչ եթէ նկրտելով յառաջ մա-
տուցեալ և ըմբռնեալ ունէր, այլ 'ի սկզբանէ զպա-
տիւ տէրութեան յանձին իւրում բարձեալ ունէր :
Ոչ եթէ անունաղբութեամբք որպէս և մեք կոչեմք,
այլ 'ի սկզբանէ տէր էր 'ի վերայ ամենայն արա-
րածոց : Անք ունիմք զտիրելո՞ 'ի վերայ նմանակից
մարդկան, և իցէ՝ զի հին աւուրց քան զմեղ տիրեմք .
և մանուկ ուրեք տէր լինի ծերոց ծառայից : Այլ
տեառն մերոյ Հիսուսի՝ Քրիստոսի տէրութիւնն ոչ
այսպէս, այլ նախ արարիչ, և ապա տէր : Օի նախ
արար յակնարկել ։ օր զամենայն , ապա տիրէ 'ի
վերայ արարածոց իբրև զլուտուած :

“ Քրիստոս տէր , ասէ , որ ծնաւ 'ի քաղաքին
դաւթի,, : Արդ կամի՞ս գիտել դու, թէ և յառաջ
քան զմարդկութիւնն՝ Քրիստոս տէր էր, զի մի միայն
'ի հաւատոց ընկացիս զբանն , այլ և 'ի հնոց գրոց
տեսցես զփորձն : Ե՛կ դու յառաջին արարածս ծնըն-
գոց, ասէ Աստուած , “ Արասցուք մարդ , և ասէ , ոչ
ըստնմանութեան իմում . “ Այլ ըստ նմանութեան
մերում , : Եւ յետ լինելոյն ադամայ ասէ . “ Արար ,

ասէ , զմնրդն Աստուած ըստ նմանութեան պատկերի կերպարանաց իւրոց , ըստ նմանութեան պատկերի աստուածութեանն արար զնա,, : Օխ ոչ եթէ ընտրեաց զատոց ինչ 'ի Նոյր առանձինն զաստուածութեանն զպատիւ , այլ շուրջ առեալ 'ի ներքս պատեաց և զլլրդի , զի յայտնի լիցի , թէ մարդն ոչ միայն Աստուծոյ արարածք է , այլ և տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի : Այս տէր՝ այն տէր է , որ ընդ Նօր գործակիցն էր . ըմբռնեաց զսոդոմայեցիսն 'ի գործս իւրեանց , որպէս և ասեն գիրք . “Եւ տեղեաց , ասէ , տէր 'ի վերայ սոդովմայեցւոց և գոմորացւոց հուր և ծծումը 'ի տեառնէ յերկնից , : Այն տէր երևեցաւ դարձեալ մովսեսի , որչափ և կարող էր տեսանել : Անրդասէր է տէր միշտ հանապաղ ընդզիջանէ մերոց տկարութեանց :

Եւ արդ՝ զի քեզ յայտ լիցի , եթէ նոյն ինքն է տէր , որ երևեցաւ մովսեսի , ընկամլ զմկայութիւն 'ի պաւղոսէ , որ ասէ . “Քմզէին , ասէ , 'ի հոգեւոր վիմէն , որ երթայր զհետնոցա + որ վէմն ինքն է . Քրիստոս , : Դարձեալ . “ աւատառվք , ասէ , մովսէս թողոյր զերկիրն եգիպտացւոց , + և դարձեալ ասէ . “ Առ մեծութիւն համարեցաւ քան զգանձս եգիպտացւոց՝ զնախատինմն Քրիստոսի , : Այնչւե ասել մովսեսի ցնա . “ Հոյց ինձ զքեզ , : Տեսանես , զի և մարդարէքն և յայնժամ տեսանէին զՔրիստոս , բայց որչափ կարող էին իւրաքանչիւր հանդուրժել : “ Հոյց ինձ զքեզ , ասէ , զի յայտնապէս տեսից զքեզ , : “ Աա ետ պատասխանի անդրէն և ասէ , “ Աչ ոք իցէ , որ տեսանիցէ զերեսս իմ , և կարիցէ կեալ միօր-

Եայ ժամանակին,, : Արդ որովհետեւ զաստուածութեանն երեսսն ոչ ոք կարէ տեսանել, և լինել կենդանի միօրեայ ժամանակի, եկն զգեցաւնա զմարդկութեան կերպարանս, զի զայն իբրեւ տեսցուք, կենդանասցուք նովաւ : Աակայն յորժամ կամեցաւ, եցոյց և զայն, թեպէտ և փոքր 'ի շատէ ինչ թեթե պատուով երեեցաւ, կործան 'ի վերայ երեսաց խրոց անկան՝ զահի հարեալ աշակերտքն : Խակ արդ եթէ երեպն մարմնոյն ծագեցին, ոչ որչափ կար եր երեելոյն, այլ որչափ աշակերտքն հանդուրժել կարէին, և ստկայն ոչ կարացին հանդարտել, արդ զիարդ յաստուածութեան պատիւ հայել կարէին : “ԱԿնծ իմնցանկացար, ասէ, տէրցմովսէս,, և⁴ ունիմ զագահութիւն ցանկութեան քո, բայց սակայն “Եւ զայդ արարից քեղ”, բայց որչափ կարող իցես հանդարտել : “ԱՇաւազիկ դնեմ ևս զքեղ 'ի ծածուկ լիմին,, :

Հայդմ վայրի զգոյշ լինիջեր վասն հրեիցն 'ի բանէ սյատի, զի կէտ մեծ եղեալ է մեր զայդ յայտ առնել, եթէ էր յառաջ առ Հօր տէր չիսուս : Եւ ասէ տէրցմովսէս, “Աս անցից, ասէ, յառաջ քան զքեղ փառօք իմովք, և կոչեցից յանուն տեառն առաջի քո,, որ էր, զոր տէր կոչէ : Տեսանես, զիարդ ծածկապէս ուսուցանէր զօր և զլիրդւոյ անուն : Եւ դարձեալ անդր ևս ասէ . “Եւ էջ տէր ամսովն, և եկն եկաց առ նմա, և կոչեաց զանուն նորա, և եկն անց տէր առաջինորա, և կոչեաց տէր տէր . զթածն և ողորմած, երկայնամիտան, և բազումողորմն, և ճըմարիտ, որ պահէ զարդարութիւնս, և առնէ զողոր-

մութիւնս 'ի հազար դարս , քաւէ զանօրէնութիւնս և զմեզս" : Ապա խոնարհեցաւ մովսէս , և երկիրա եպագ առաջի տեառն , որ կոչեաց զհայրն և ասէ . "Ե՛կ , գնաւ դու ընդ մեղ տէր,, :

Այդ առաջին յանդիմանսւթիւն քեզ . ընկան դու զերկրորդն . "Ասաց տէր ցտէր իմ , ասէ , նիստ ընդ աջմէ իմմէ,, : Տէր ցտէր ասէ զայս , ոչ եթէ տէր ցծառայ . այլ տէրն ամենայնի ցորդի իւր . ընդ որով "Օամենայն ինչ հնազանդեաց , և յորժամ ; ասէ , եթէ զամենայն ինչ հնազանդեցոյց նմա , յայտ առնէ բաց յայնմանէ , որ հնազանդեցոյց նմա զամենայն . զի եղիցի Աստուած ամենայն յամենայնի , : Տէր է ամենայնի միածին Որդին , Որդի է Հօր հնազանդութեամբ զտիրելն առեալ , այլ մոօք յօժարութեամբ : Ոչ Որդին յափշտակեաց առ , և ոչ Հայրն ընդ տալն չարակնեաց : Խնդիրն է՝ որ ասէն . "Ամենայն ինչ տուաւ ինձ 'ի Հօրէ իմմէ,, . տուաւ ինձ , և պահեմ բարիոք , ոչինչ զրկեմ զհայրն , որ ետ ինձ :

Արդ տէր է որդի մարդոյ : Տէր է , որ ծնաւն 'ի բերդեհէմ հրէաստանի ըստ բանի հրեշտակին , որ ասաց ցհովիւսն . "Աւետիս տամ ձեզ այսօր ինդութեան մեծի , զի ծնաւ ձեզ այսօր Վրիստոս տէր 'ի քաղաքի դաւթի,, : Ա ասն որոյ ասէ յայլում վայրի ոմն յառաքելոց անտի . "Օքանն առաքեաց , ասէ , աւետարանել ձեզ տէր 'ի ձեռն Էլիսուսի Վրիստոսի . սա է , ասէ , ամենեցուն տէր,, : Այլ յորժամ ասէ , ամենեցուն , մի' ինչ նուազեցուցանէր 'ի տէրութիւնէ անտի , զի եթէ հրեշտակը կամ հրեշ-

տակապեարք , և թէ իշխանք , և եթէ իշխանութիւնք ,
և եթէ ինչ յառաքելոց անտի անուանեալ է , այն
ծնունդ է , ամենայն ինչը տէրութեամբ Որդւոյն
դնի : Հրեշտակաց տէր է , որպէս ունիս դու յաւե-
տարանի , ասէ , «Հայնժամ ՚ի բաց եկաց ՚ի նմանէ
սատանայ , և հրեշտակք մատեան պաշտել զնա» ,
այսինքն՝ նշանակ ծառայութեան : Որ ծնանելոց եր
՚ի կուսէ անտի , պաշտեր զնա գարբիել յայնմ ժա-
մանակի իւր փառու համարեալ զպաշտօն նորա :
Դարձեալ իբրեւ երթայր նա յերկիրն եգիպտաց-
ւոց , զի անդ կործանեսցէ զձեռագործոն եգիպտաց-
ւոց + դարձեալ հրեշտակ երեցցաւ յերազի ՚ի
տեսլեան գիշերոյն յովանեփու : Դարձեալ իբրեւ
խաչեցաւ նա , և յարեաւ , հրեշտակ եկեալ աւե-
տարանէր նոցա . և ասէ ցկանայսն իբրեւ զծառաց
բարեգործու «Պնացէք , ասէ , և ասացէք ցաշակերտոն
թէ յարեաւ . և յառաջադոյն երթայր քան զձեղ ՚ի
դալիլեա , ահա , ասէ , ասացի ձեղ» : Իբրեւ այսպիսի
իմն կամէր նշանակել . թէ ահաւաթիկ ոչ անցի ըստ
հրամանի տեսառն իմոյ ուխտել ձեղ + ահաւադիկ
ասացի ձեղ , զի եթէ բանք ինչ լինիցին , մի զինէն
իցէ մեղադրութիւն , այլ զայնցանէ՝ որ հեղգացանն :
Արդ մի տէրն , այս է Հիսուս «Քրիստոս , վասն
որոյ և այժմիկընթերցուածս ասաց . «Օ ի թէպէտ և
իցեն , ասէ , աստուածք անուանեալք յերկինս և
յերկրի , այլ մեղ մի է Աստուած և Հայր + յորմէ
ամենայն , և մէք ՚ի նմա . և մի է տէր Հիսուս «Քրիս-
տոս , որով ամենայն , և մէք նովաւ» :

Ա.ՅԼ Հիսուս «Քրիստոս կոչեցաւ երկանուն :

ՀՅիսուս վասն փրկելոյ , և Քրիստոս վասն քահանայ-
ութեան : Օայս ճշմարտեալ դիտէր մեծն'ի մարդա-
րէս մովսէս, արանց երկուց որ ընտիրն էին քան զամե-
նեսեան՝ զայս երկուսեան անուանս շնորհեալ դնէր .
ընդանւոյն իշխանութեան փոխանակի իւրոյ ովսէի՝
յեսու կարդայր + ընտանւոյ եղբօրն իւրոյ աշարովնի՝
օծեալ կոչէր , զի երկուք արամիք ընտրելովք միան-
գամնոյն քահանայութեան և թագաւորութեանն
պատրաստելոյն միոյն ՀՅիսուսի Քրիստոսի քահա-
նայութիւնն հաստատեալ պատրաստեսցի : Արդ քա-
հանայապետ է Քրիստոս, ոչ եթէ ըստ չափոյն ահա-
րովնի + ԱՔանդի ոչ եթէ անձամբ զանձն իւր փա-
ռաւորեաց լինել քահանայապետ , այլ որ խօսեցաւն
ընդ նմա , թէ դու ես քահանայապետ յաւիտեան
ըստ չափոյն մելքիսեղեկին : Օրինակ առեւալ զնորա
որդին նաւեայ 'ի բազում իրս + քանդի սկսեալ էր
նա գլուխ լինել ժողովրդեանն , սկսաւ 'ի յորդա-
նան գետոյ , ուստի և Քրիստոսն մկրտեցաւ , և սկսաւ
աւետարանել : Երկուսաման այր կացոյց յեսու որդի
նաւեայ , որ զժառանգութիւնս բաժանէին , զերկո-
տասան առաքեալն առաքեաց տէր մեր ՀՅիսուս
Քրիստոս՝ քարոզել ընդ ամենայն տիեզերս վասն
հաւատոց : Օքահար պոռնիկն ապրեցուցանէր կրօ-
նաւորն յեսու , որ դիշերի զգէտսն ընկալաւ , և
տունջեամբ նմա զազատութիւն շնորհէր : Խոկ որ
ճշմարիտն է , ասէր . " Հաւասիկ մաքսաւորք և պոռ-
նիկը յառաջագոյն երթիցեն քան զձեղ յարքայ-
ութիւնն Աստուծոյ : Ազաղակաւ լոկով առ առակա-
ւորաւն՝ կործանէր պարիսպն երիքով քաղաքի : Եւ

վասն ասելոյն լոկյ Վրիստոսի . “Ամէ մի մնացէ քար ’ի քարի վերայ”, կործանէր հարթէր տաճարն հրէից, որ այժմ ընդգէմ մեր կայ : Իբր ոչ եթէ վճիռ բանից դատաստանին պատճառք լինէին կործանմանն, այլ անօրէնութիւն մեղաց անօրինացն լինէր պատճառք կործանման :

Ո՞հ է տէր մեր Հիսուս Վրիստոս . անուն սրանչելի ’ի մարգարէից կողմնակի իմն բարբառեալ, զի մարգարէն եսայի ասաց այսպէս . “Ահաւաղիկ փրկիչ քեզ դայ, բարձեալ ընդ իւր բերէ քեզ զվարձս իւր”, : Խակ փրկիչ ’ի հերրայեցւոց բարբառոյ անտի թարգմանեալ կոչի Հիսուս, զի զտիւրասպան գործն հրէից յառաջագոյն տեսանէին շնորհք մարգարէութեանն, ծածկէր զանունն, զի մի յառաջագոյն գիտացեալ և տեղեկացեալ զնենդութեան զգաւն պատրաստեցեն : Խակ Հիսուս կոչեցաւ՝ ոչ ’ի մարդկանէ, այլ ’ի հրեշտակէ անտի յայտնապէս . ոչ եթէ իւրով կամաւ և իշխանութեամբ եկն հրեշտակն, այլ զօրութեամբն Աստուծոյ՝ որ առաքեաց զնա : Եւ ասէ ցյովսէփ . “Ո՞ի երկնչիր առնուլ զԱրիամ կին քո, զի որ ’ի նմանէ ծնանելոց է, ’ի Նորոյն սրբոյ է, ծնցինա որդի, և կոչեցեն զանուն նորա Հիսուս,, : Եւ զշանդամանս անուանն անդէն ցուցանէր վաղվաղակի, և ասէ . “Աս փրկեսցէ զժողովուրդ իւր ’ի մեղաց իւրեանց,, : Արդ որ չեն էր ծնեալ, զիարդ ժողովորավար մարթէր լինել . դու իմացիր, եթէ ոչ յառաջ ևս էր, մինչեւ ծնեալ էր : Օքս իբրև յերեսաց նորուն ասէ մարգարէն, “Հորովայնէ մօր իմոյ, ասէ, կոչւաց

զանուն իմ,, , քանզի յառաջագոյն ասաց հրեշտակն,
ասէ, “Հիսուս կոչեսցի,, : Եւ դարձեալ վասն հերովլ-
դիայ դաւոյն ասէ , “Եւ ընդ ձեռամբ իւրով ծած-
կեաց զիս,, :

Արդ Հիսուս ըստ երայեցւոց բարբառոյն
փրկիչ , և ըստ մերում բարբառոյս ³ որ բժշկէ .
քանզի բժիշկ իսկ է մարմնոց , և դարմանիչ հոգւոց.
կուրաց մարմնաւորաց ողջացուցիչէ , և լուսատուա-
մենայն մտաց խաւարելոց . կաղաց երևելեաց բժիշկ
է , և առաջնորդ է մեղաւորաց յապաշխարութիւն :
Ասէ ցանդամալցին, “Յայսմհետէ մի մեղանչեր,, և
ասէ ցնոյն, “Արի առ զմահիճն քո, և շրջեաց,, քանզի
վասն ⁴ շնչոց մեղացն լուծան անդամքն առ հասա-
րակ . յառաջագոյն բժշկէր զոգիսն , զի հասուսցէ
՚ի վերայ մարմնոյն բժշկութիւն : Արդ այսուհետե-
եթէ իցէ ուրուք նեղեալ զոգիսն , ունի պատրաս-
տեալ առ իւր զբժիշկն , ասասցէ համարձակ . “Օդ-
նեալ անհաւատութեանս իմոյ,, , և եթէ մարմնոյ
ցառք ուրուք իցեն , մի թերահաւատեսցէն , մատիցէ
համարձակ , զի բժշկէ ևս զնա , և գիտասցէ թէ
Հիսուս է ՚Քրիստոս :

Արդ հրեայք ընդունել ընդունին զնա , թէ
Հիսուս է , բայց ՚Քրիստոս ո՛չ ասեն զնա , վասն
այսորիկ ասէ առաքեալ . “Ո՞վ է սուտն , եթէ ո՛չ
որ ուրանայ , եթէ չէ Հիսուս ՚Քրիստոս,, : Այլ
՚Քրիստոս է քահանայապետ , որ առանց անցանե-
լոյ ունի զքահանայապետութիւնն , ոչ ժամանակօք
սկսեալ զքահանայապետութիւնն , և ո՛չ մարմնաւոր
զոք փոխանակ առեւալ ՚ի քահանայապետութիւն ,

սյլ որպէս ասացան յառաջ . “Յմէ ըստ չափոյն մելշ քիսեղելիին : Եւ ոչ եթէ ըստ հանդերձանի ձիթոյն ածել ’ի քահանայութիւն , այլ յառաջ քան զյաւիտեանս ’ի ։ օրէն ընկալեալ . և այնչափ առաւելէ քան զայլն , զի երդմամբ իսկ է քահանայապետ : Օի այլքն առանց երդման են քահանայք , իսկ սա երդմամբք է : Ա ան այսորիկ , որ ասացն առնա , “Երդուաւտէր , ասէ , և ոչ զգչասցի” : Ը աս և այն մեզ էր ’ի զգուշութիւն , կամելն միայն ։ օր բայց կրկին այս զգուշութիւն , և առակ օրինակի մեծի խորհրդոյ , զի երդուք անշարժն իրօք՝ յորումանհնար է սուտ լինել Ա տուծոյ , մեծ միաթարութիւն ընկալցուք զհաւատոցն , . որ ՂԲրիստոս զէնիսուս որդին Ա տուծոյ ընդունին :

Օսյս ՂԲրիստոս եկեալ ուրացան հրեայքն , և ընկալեալ խոստովան եղեն դեք : Ա յլ ոչ եթէ անդէտ ինչ էր ’ի սմանէ հայր նահապետացն դաւիթ , զի ասէ . “Պատրաստ արարից զճրագ օծելոյ իմոյ , : Եւ կէսք զճրագդ լուսաւորութիւն մարդարէութեան թարգմանեն , և ոմանկք զճրագդ զայդ զընկալեալ մարմինն՝ որ ’ի կուտէ անտի , որպէս առաքեալն զրեալէ , “Ունիմք զդանձս զայս , ասէ , յամանս խեցեղէնս , : Ունտէտ էր բանիս այսորիկ մարդարէն , զի ասէ . “Եւ պատմեսցէ մարդկան , ասէ , ՂԲրիստոս զօծեալն , : Կիտէր զայս և մովսէս երանելին , զիտէր և զայս եսայի , զիտէր զայս և երեմիայ . և ոչ ոք էր ’ի մարդարէիցն , որ զայս ոչ զիտէր : Կիտէին զնա դեք եթէ ՂԲրիստոս է . “Օի

Նա սաստէր նոցա + զի ծանեան զնա , և թէ Քրիս-
տոսն է,, : Քահանայապետքն տղիտացան , և դեքն
խոստովանեցան . քահանայապետքն տղիտացան , և
կինն շամբտացի քարողէր , և ասէր . “Եկայլք , տեսէք
այր մի , որ ասաց ինձ զամենայն , որ զննչ իմ գոր-
ծեալ էր , միթէ նա իցէ Քրիստոս , :

Այս այն Հիսուս Քրիստոս է , որ եկն լինել
քահանայապետ հանդերձելոցն բարեաց . որ վասն
աննախանձ առատութեան աստուածութեանն՝ ետ
մեզ ամենեցուն յիւրմէ անուանէ անտի զիւր առ-
նուն անուանել : Ձագաւորք աշխարհիս անհաւա-
սար լինին ընդ մարդկան՝ նմին անուան զանձինս անո-
ւանեալ ⁵ : Խսկ Հիսուս Քրիստոս Որդի աստու-
ծոյ էր , քրիստոնեայս անուանել զմեզ արժանիս
արար : Խսկ արդ թերեւս ասիցէ ոք , թէ նոր իմն է
անուն քրիստոնէից , և յառաջ ոչ ունէին զայդ
անուն . և նորոգ անուանն թերեւս ընդդէմ ոք դառ-
նայցէ իրեւ յօտարաձայն բանից : “Եա յառաջա-
դոյն զգուշացաւ մարդարէն վասն այսորիկ , և ասէ .
“Իայց այնոցիկ որ ծառայիցենն ինձ , կոչեցի անուն
նոցանոր , որ օրհնեացէ ընդ ամենայն տիեզերս եր-
կրի , : Արդ աղէ , եկայլք հարցցուք ցհրեայսն , ծա-
ռայդք էք դուք տեառն՝ թէ ոչ . թէ ծառայք էք ,
եկայլք ցուցէք զանուն ձեր նոր , եթէ ’ի վերայ ձեր
կոչեցաւ նորն այն անուն : Այլ թէ իսրայելացիք
իցէք անուանեալ , զայդ և առ մովսեսիւ և առ այ-
լովք մարդարէիւքն անուանեալ էիք , և յորմէհետէ
ելէք դուք յերկրէն . արդ ուր է անուն ձեր այն
նոր : Իայց մեք քանդի ծառայք եմք տեառն , ու-

Նիմք զանունս զայս նոր , որ օրհնեալն է ընդ ամենայն տիեզերս երկրի : Եշաս լամբեցաւ ն զամենայն տիեզերօք առ հանարակ անունս այս : այլ հրեայլքն քաջ իրբեւ 'ի խորշ մի կողման միոջ են , իսկ քրիստոնեայր ընդ ամենայն ծագս երկրի , զմիածնի Որդւոյն աստուծոյ անուն պատմեն ամենայն տիեզերը :

Արդ կամիս դիտել , եթէ զանուն Քրիստոսի դիտեին և առաքեալքն , և քարողէին ընդ ամենայն աշխարհս , մանաւանդ եթէ զրիստոս ինքն դլխովին յանձինս իւրեանց ունէին : Պաւղոս ասէ առ այնուիկ որ լսէինն . “ Ձեւ փորձ ինչ կամիցիք դուք խընդրել , որ ինեւս խօսի Քրիստոս , : Արդ գու պաւղոս եկեալ պատմես զրիստոսէ , ուլ է սա . այս այնէ , որ յառաջ հալածին էր : Ով մեծաց պքանչեւլեացն . որ յառաջ հալածին էր , արդ եկեալ աշխաւասիկ աւետարանէ : Ենդէ՞ր , ընչիւք ոք արդեօք հաճեաց զմիտս նորա . նաև ոչ ոք էր , որ կարողն էր դնա այնպէս հաճել կաշառօք : Իսկ յանդիման ոք ետես զնա , և ակն առեալ նմա խօսի . նա կանխաւ ևս վերացեալ էր յերկինս , պաւղոս եկն ել 'ի հալածել , զի յետ երից աւուրց 'ի գամասկոս կապեալս ածցէ զամենայն աշակերտեալսն 'ի Քրիստոս : Արդ քարող աշաւասիկ հալածին գտանիս , որով զօրութեամք : Իսկ արդ այլքն ընտանիս 'ի վերայ ընտանեաց վկայս կոչեն , ես քեզ զթշնամին մատուցի , և տակաւին յերկուացեալ ես : Ունչ են , մեծ են պետրոսի և յովչաննու վկայութիւնքն . այլ կարծիս տան ոմանք , զի ընտանիք էին յառաջագոյն . բայց զայն տես , որ յառաջ

թշնամին էր, յետոյ եկեալ մեռանի վասն ճշմարտութեան, և արդ ովհ է՝ որ յերկուացեալ է 'ի ճշմարտութենէն :

Յայսմ վայրի հասեալ բանիդ՝ զարմացեալ կամ ճշմարտիւ զոգւղյն սրբոյ զխորհուրդս • զի զիանրդ վայլոց թուղթմն ընդ սակաւ թուղթք պարուրեաց, իսկ պաւղոսի որ յառաջ հալածիչ էր՝ չորեքտասանն թուղթ միանգամայն գրել շնորհեաց • իբր ոչ եթէ խոնարհագոյն ինչ էին պետրոս և յովհաննէս, արդել զնորհսն • քաւ լիցի • այլ զի մի վտարանդեալ ինչ լիցի վարդապետութիւն այնորիկ, որ յառաջագոյն հալածիչն էր. տւելագոյն շնորհեաց գրել, զի ամենեքին հաւատացեալք լիցուք : Օարմացեալ էին ամենեքեանն վասն պաւղոսի, և ասէին • “Ո՞չսա էր, որ յառաջ հալածիչն էր • ոչ այսր իսկ եկն հանել տանել զմեղ կապանօք յերուսաղէմ”, : Աի ինչ զարմանայք ասէ պաւղոս • ես ինձէն գիտացի, “Եթէ խիստ էր ինձընդդէմիթանաց աքացել, : Խսինձէն գիտեմ, “Թէ չեմ արժանի, թէ անուանեցաց առաքեալ. զի հալածեցի զեկեղեցիսն Կատուծոյ • այլ տգիտութեամբ առնէի, • զի ինձ այսպէս թուէր, թէ լուծումն և քակտումն իցեն օրինացն քարողութիւնքն Վրիստոսի : Զայն ոչ գիտէի, թէ նա՝ ուկն կատարել զօրէնսն, և ոչ քակել. այլառաւելան շնորհքն Կատուծոյ ինև հանգերձ, :

Տաղում վկայութիւնք ստուգեալ կան վասն Վրիստոսի եղբարք • վկայէ Հայր յերկնից վասն Արդւոյ, վկայէ Հոգին սուրբ որ իջանէր մար-

մնաւոր տեսլեամբ աղաւնւոյ, վկայէ գարբիել հրեշտակապեան յաւետիսն տալ Անրիամայ, վկայէ և երանեալ տեղի մարդյն . եզիպտոս յարուցեալ տայ վկայութիւն, որ 'ի մատաղ մարմինսն զտէրն տուեալ մնուցանէր . վկայէ շմաւովն, որ 'ի գիրկս իւր ընկալաւ և ասէ . “Երդ արձակես զծառայս քո տէր 'ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն քո .” : Եւ աննա մարգարէ 'ի կանանց հաստատեալ հաւատովք և ուսուցիչ, վկայէ վասն նորա : Ա կայէ և յովշաննէս միրտիչ մեծն 'ի մարգարէս, և առաջնորդ նորոց կտակարանաց, իբրութէ յինքն յօդիցէ և կցիցէ զ՛ին և զնոր կտակարանս : Ա կայէ յորդանան 'ի գետոց, և 'ի ծովուց ծովն տիրերիադայ, կոյրք վկայեն, կաղք վկայեն, վկայեն և մեռեալք յարուցեալք 'ի մեռելոց : Ա կայեն և գեք հալածեալք, և ասեն . “Օ՞յ կայ մեր և քո Հիսուս, թայլ տուր մեզ, գիտեմք զքեզ սուրբն Աստուծոյ” : Ա կայեն հովք սաստեալք և կարկեալք, վկայէ հինգ նկանակն 'ի հինգ հազար անդր բազմացեալ և յաճախեալ : Ա կայէ և փայտ խաչն մինչև ցայսօր սու մեզ երևեալ, և 'ի բազում հաւատացեալք սիռեալ տատի ընդ ամենայն տիեզերս : Ա յաւենին վկայէ 'ի ձեռն ոստոցն, որ կայր 'ի վերայ ձորյն, և տայր զոստս իւր այնոցիկ, որ գոհութեամբ 'ի ձեռն օրհնութեան ընդառաջ ելանէին : Ա կայէ գեթսեմանին անդուստ զմատնիչն յուդա, որ մատնէր զվարդապեան իւր : Ա կայէ սոյն սուրբ տեղիս զողդոթայ, որ բարձրացեալ երևելի է ամենեցուն : Ա կայէ գերեզմանն սրբութեան, և վէմն

որ 'ի վերայ եղեալ մինչեւ ցայսօր ժամանակի : Ա կայէ արեգակն ծագել այժմիկ , որ յայնժամ 'ի ժամանակի չարչարանացն խաւարեալ պակասէք : Ա կայէ խաւարն ինքնին դլսովին , որ եղեւ յայն ժամ 'ի վեց ժամէ մինչեւ յինն ժամն : Ա կայէ նոր ըստն , որ ծագեաց յինն ժամէն մինչեւ ցերեկոյ : Ա կայէ սուրբ լեռան ձիթենեաց , ուստի վերացաւ առ առ այր իւր յերկինս : Ա կայեն անձրեածին ամպք , որ ընկալան զտէրն 'ի բարձունս : Ա կայեն դրունք հնացեալք , վասն որոյ ասէ սաղմոսարանն , ամբարձէք իշխանք զլրունս ձեր 'ի վեր , և մոցէ թագաւոր փառաց , : Ա կայեն հեթանոսք Դ առաջին թշնամիքն , որոց մի 'ի նոցանէ էր երանելին պաւզոս , որ առ սակաւ մի թշնամացեալ , և բազում ժամանակօք 'ի ծառայութիւն հնաղանդեալ : Ա կայեն առաքեալքն երկոտասանեքին , ոչ բանիք լոկովք , այլ տանջանօք և մահուամբ իւրեանց 'ի քարոզել զջմարտութիւն : Ա կայէ ստուերն պետրոսի , որ բժշկէր զիւանդս ընկեցեալս և եղեալս : Ա կայեն սուդարունքն և վարշամակն , որ բժշկէին 'ի նմանութիւն զօրութեան Քրիստոսի 'ի ձեռն պաւզոսի : Ա կայեն պարսիկք և գուղք և ամենայն խուժագուժ աղք հեթանոսաց , որ մեռանին վասն անուան այնորիկ , որ ընաւ աչքը չէր տեսեալ : Ա կայեն դեք , որ 'ի ձեռն հաւատացելոց մինչեւ ցայսօր հալածեալք ելանեն :

Արդ այսջափ և այսպիսի վկայութեանց ոչ էք հաւատացեալք՝ վասն փրկութեան Քրիստոսի մինչեւ ցայսօր ժամանակի : Արդ եթէ ոք որ

յառաջ թերահաւատ էր, հաւատացէ + աղա թէ
յառաջ էր հաւատացեալ, առաւել հաւատացէ
՚ի տէր Յիսուս Քրիստոս + և գիտացէ, թէ յումնէ
առեալ ունի զշնորհս անուանն : Քրիստոնեայ
անուանեցար, անխայեամ յանձնդ, գուցէ վասն քո
հայհոյեսցի տէր մեր Յիսուս Քրիստոս Որդի Աս-
տուծոյ + այլ ծագեսցին գործք քո առաջի Աս-
տուծոյ, զի մարդիկ տեսցեն զնա, փառս տացեն
Աստուծոյ այժմ և միշտ, և յաւիտեանս յաւի-
տենից :

‘ՕՇԽՈԹԱԹԻՒՅՔ’

1. Յոյնն յայնժամ, յօրինակին յամենայն ժամ :
2. Յօրինակին ունիմ. Յոյնն ընդունիմ :
3. Ասպահօք մերս բարեառ ոչ ելեկ պայմանագույն այլ վասն լուսածմանը անհատապ պահելոց պահաժերն այսպիս է իմաստը : Այս չի կատարվել բայց սակայն ՚է մեզ դրիւշ լուսածմանը . իսի յանական սպառագութանութեան (արդեւ անընդունելի կերպով), ո և առևես ոչ բժշկ :
4. Կադարձ իսի հաստանելի, ելեկ բառ ելբայական յայնն ընդունի ինչ և հապալստ նշանակեացի առ Յոյնս . վասն այնուի և Ու իւլիսան ՚է մենս . մարտ . մայ է . նուն 22 . Ելբայականաւոց շաբանաց, շաբանաւ յանյն պահանակն ՚է միջայ յառելուլ : Ու հայեան բառուն ՚է հարցանաց պահեն և պայս կողմէրդական մէկնութեան, ՚է գույս կը թափանց :
4. Աղի Վաշի . Երբեմն ոգի համականի շնչոյ պահ, ամեն կը ի Երես 90 :
5. Յոյնն այսողես սահե . թագաւորք մարդկան անհաւասար առ մարդիկ ունին զարգացականն անուն :
6. περιτρέχω ընթանալ, ծաւալիլ :
7. Ի Յոյնն չեմթանոսք :

8. Առաջարունքն է բառ յանձնիան Ելեալ 'և ըստին
բառեկ sudor , քիրսն . և հշանձնիէ լուշինան
քրանչաց , արդեւ է աեսանել 'և գործա ապա .
Ճ. 12 :

ԿՈՉՈՒՄՆ

ՀԵՇԱՅԻ ՅՈՒԹԵՐԸ

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՒԴ

Ի իտրէ հաւասարոյ բանին , որ առեւ . յՈւրդին առաւծոյ մասնին որ ՚է Հօրէ ձնեալ . յԱսպառածն ճշարընի , որ յաստաջան պահեայն յաւելածանս եր , որով ամենայն ինչ եղեւ . և ընթերցուած յԵրայեցոց լեզուոյն անորէ : “Ի ոկտան բազում նշանն , և ՚է բազում արուեստաս յաստաջագոյն խօսեցաւ Ասպառած ՚է յշտան հարգապահեց . յեւ այսորին խօսեցաւ ընդ մու ՚է յշտան Ուրդոյն իւրոյ , :

Այս թէ որպէս զիարդ՝ ՚ի Վրիստոս ՀՅիսուս յուսալ արժան է , բաւական համարիմ որչափ յերեկն և յեռանդն ՚ի մէնջ առ ձեզ ասացաւ : Այլ ոչ եթէ իրրե դուզնաքեայ օծեալ ինչ ՚ի Վրիստոսն հաւասալ արժան է , և ոչ իրրե ՚ի մի ոք ոյք իրրե ՚ի փոխ առնուն մուրացեալ ՚ի մարդկանէ զօծումնն օծեալ կոչին , ընդունել արժան է . զի նորա առակ օրինակի օծեալ են , ոյս ՀՅիսուս Վրիստոս ճշմարիտ . ոչ իրրե ՚ի մարդկանէ , և ոչ իրրե յաստիճան յաստիճանէ ՚ի քահանայութիւն անդր եկեալ , այլ միշտ զքահանայապետութեան պատիւն ՚ի Հօրէ առեալ բերէ : Աւ վասն այսորիկ

իսկ յառաջադոյն զգուշանան հաւատըն , զի մի դուք դուզնաքեայ ինչ յօծելոց անտի մի զոմն կարծիցէք թէ իցէ . դնէ 'ի վերայ աւասիկ հաւատոցն վարդապետութեան , թէ հաւատամբ 'ի տէր անդր Ծիսուս Կրիստոսն Որդին աստուծոյ միածին :

Դարձեալ իբրև Որդի լսիցես , մի համարիցիս որդեգրութեամբ , այլ բնութեամբ որդի՝ որդի միածին , որոյ եղբայր ոք ոչ գուցէ : Օ ի վասն այսորիկ իսկ անուանեալ կոչի միածին , զի 'ի պատիւ անդր աստուածութեան՝ և ՚ի ծնունդ անդր Հօր՝ Եղբայր ոք ոչ գոյր նորա : Այլ Որդի աստուծոյ կարդապամբ զնա՝ ոչ յանձնանց մերոց , այլ 'ի նորին Հօրէ կոչման , զնոյն ինքն Կրիստոսն Որդի կարդացեալ . ճշմարիտ է անունն՝ որ 'ի Հօրէ 'ի վերայ Որդւոյ կարդացեալ :

Եկն զգեցաւ յայնժամ զմարդկութիւն տէր մեր Ծիսուս Կրիստոս . այլ բաղումբ էին , որ ոչ ձանաչէին զնա : Արդ կամեցաւ ուսուցանել զորդէտսն զծածկեալ խորհուրդն , ժողովեալ ահաւասիկ զաշակերտսն ուսուցանէր . «Օ զուստէք , ասէ , ասեն զորդւոյ մարդոյ թէ իցէ» : Ոչ հպարտացեալ անձին շուք զնէր , այլ զճշմարիտն ցուցանել կամէր նոցա . զի մի ընդ Որդւոյն աստուծոյ միածնին միշտ բնակեալք , իբրև զմարդ ոք դուզնաքեայ համարեալ արհամարհել իշխիցեն : Այլ իբրև ասացին նոքա , թէ ոմն եղիա ասէ , և ոմն երեւմիա . ասէ ցնոսա , նոքա որ տգէտքն են , և մեղ ոք ոչ մարթ է զնել : Խակ դուք որ առաքեալքտէք , որ յանուն իմ դումարեալ էք , որ զըորոստ

սրբէք , որ զգես հանէք , որ զմեռեալսն յարուցանէք , ոչ պարտիք և դուք՝ ի նմանէ տղէտ լինել , որով զայդ ամենայն առնէք : Արդ իրրե ածին ² , առ հասարակ զարմացեալք ամենեքեան լուռ եղեն , զի՞ ի վեր էր քան զմարդկութիւնս հարցուածն զոր հարցանէք : « Լախ յառաջ մատեաւ յառաջակացն առաքելոց գլուխ եկեղեցւոյ . ոչ բան գիտութեան յառաջ արկեալ , և ոչ ի խորհուրդս մարդկան մխեալ , այլ ի Հօրէ զմիտս լուսաւորեալ ասէ ցնա . « Դու ես Քրիստոսն , + ոչ լոկասաց՝ թէ դու ես Քրիստոսն , այլ ասէ , « Դու ես Քրիստոս Որդի աստուծոյ կենդանւոյ , : Եւ երանութեան հասանէր վաղվաղակի ի վերայ բանին : Քանզի էր իսկ ճշմարիտ , և ի վեր քան զմարդկութիւնս պատասխանին . և դատակնիք վճիռ բանիցն , եթէ Հայր էր , որ յայտնեացն . զի ասէ այսպէս փրկիչն . « Երանի քեզ շմառովն որդի յովնանու , զի արիւն և մարմին ոչ յայտնեցին քեզ զայն , այլ Հայր իմ որ յերկինս է , : Իսկ արդ որ ճանաչենն զտէրն մեր Քիսուս Քրիստոս զՈրդին աստուծոյ , զերանութիւնընկալան . իսկ որ ուրաստեղեն Որդւոյն աստուծոյ , կորուսեալք և թշուառականք են :

Դարձեալ Որդի իրրե լուիցես , մի խառնաբան համարիցիս զՈրդին , այլ ճշմարիտ Որդի բնաւոր . ոչ ի ծառայութենէ յառաջամատոյց յորդիութիւն ³ , այլ ի բնութենէ անհաս ծննդեամբն : Եւ անդրանիկ յորժամ լսիցես , մի համարիցիս թէ ըստ մարդկութեան իցէ . զի որ ըստ մար-

կութեանս անդրանիկք են , և այլ եղբարս ունին ,
և ուր զըեալն է , “Որդի անդրանիկ իմ խրայէլ” ,
այլ իբրև բուքէն անդրանիկ որ կործանեցաւ , որ
ել յանկողինսն հօր իւրոյ . իսկ խրայէլ զորդի
հօրն հանեալ յայգւոյն խաչէր : Եւ առ այլս ասէ
զիր , “Որդիք էք Աստուծոյ բարձրելոյ , + և դար-
ձեալ , “Ես ասացի , թէ հրեշտակք իցէք , կամ որդիք
բարձրելոյ ամենէքեան , : Ասացի , ոչ թէ ծնայ .
նոքա յասել անդ Աստուծոյ թէ որդիք էք , զորդե-
գրութիւն ընկալան , զոր ոչն ունէին յառաջ .
իսկ սա ոչ եթէ այլ ինչ յառաջ , և այլ ինչ
ծնաւ , այլ Որդի ’ի սկզբանէ ծնեալ , Որդի Հօր
նման ծնողին . կեանէք ’ի կենաց ծնեալ , և լոյն
’ի լուսոյ , և ճշմարտութիւն + ’ի ճշմարտութենէ ,
և թագաւոր ’ի թագաւորութենէ , և Աստուծուած
յԱստուծոյ :

Արդ թէպէտ և լսիցես ուրեք յաւետարանի
անդ , զի ասէ , թէ “Եփք ծննդեան Հիսուսի Քրիս-
տոսի որդւոյ դաւթի որդւոյ արքահամու , : զայն
ըստ մարմնոյն ծննդեան իմաստիր . որդի դաւթի ’ի
կատարքած ժամանակաց ըստ մարմնոյ զայն առ ըն-
կալաւ , զոր ոչ ունէր . և զայս զոր ունի , մշտըն-
ընաւորութեամբ ծնեալ ունէր : Երկուս հարս
ունի , մի զդաւիթ ըստ մարմնոյ , և մի զաստուած
Հայր ըստ աստուածութեան : Իսկ արդ այն՝ որ
ըստ դաւթայն է , ժամանակօք փակի և շօշափի ,
և ընդ տոհմագիրս մտանէ . իսկ որ ըստ աստուա-
ծութեանն , ոչ ժամանակօք փակի , ոչ տեղեօք
արգելու , ոչ ընդ մատենագիրս մտանէ . “Օ ի զայ-

դատոհմն նորա ո՞ կարասցէ պատմել,, : Հոգի է Աստուած , որ հոգին էր՝ հոգեպէս ծնաւ իբրև զանալորմին առանց պաճուճանաց զանհաս ծնունդն : Որդին ինքն ասէ վասն Հօր . “Տէր ասաց ցիս որդիիմ ես դու , ես այսօր ծնայ զքեզ” : Օայսօրդ որ ասէ , ո՞չ եթէ առժամայն ինչ է , այլ մշտըն ջենաւոր է : Օայսօրն որ ասէ , անժամանակ է յառաջ քան դյասիտեանս , “Յարգանդէ , ասէ , յառաջ քան զարուսեակ ծնայ զքեզ” :

Հաւատա այսուհետեւ դու յՈրդին աստուծոյ կենդանւոյ ’ի Յիսուս Քրիստոս՝ Որդին միածին ըստ բանին աւետարանին : “Այսպէս , ասէ , սիրեաց զաշխարհս , զի զՈրդին իւր միածին ետ . զի որ հաւատասցէ ’ի նա , մի կորիցէ , այլ ընկալցե նա զկեանս յաւիտենական,, : Եւ դարձեալ . “Որ հաւատայ յՈրդի , ասէ , ո՞չ դատապարտեսցի , այլ փոփոխի նա ’ի մահուանէ ’ի կեանս . իսկ որ ուրանայ յՈրդւոյ , մի տեսցէ նա զկեանս , զի բարկութիւն Աստուծոյ կայ և մնայ ’ի վերայ նորա . զի ո՞չ հաւատաց նա յՈրդին աստուծոյ միածինն , : Վասն որոյ վկայէ յովհաննէս , “Տեսաք մեք զփառս նորա , իբրև զփառս միածնի առ ’ի Հօրէ լի շնորհօք և ճշմարտութեամբ,, : Յորմէ դողացեալ փախուցեալ դեքն ասէին . “Ուրիշ տուր , ’ի բաց կաց , զի կայ մեր և քո Որդի աստուծոյ կենդանւոյ,, :

Արդ Որդի է աստուծոյ բնութեամբ , և ո՞չ պաճուճանօք ծնեալ ’ի Հօրէ : Արդ որ սիրէ զծնունդն , սիրէ և զծնողն . իսկ որ ուրանայ զծնունդն , ուրանայ և զծնողն նորա : Որ անարդէ

զծնունդն , արձակե արհամարհանս 'ի ծնողն : Այլ
ծնունդ աստուածութեան յորժամ լսիցես , մի 'ի
մարդկօրէն իրս կործանեսցիս + մի ապականութեան
ծնունդ համարիցիս , զի մի կործանեսցիս : “Ոգի
է Աստուած,, + ոդի է և ծնունդն . զի մարմինք
մարմին ծնանին , և պիտոյ է որ մարմնով ծնանին”
ժամանակօք միշնորդել . իսկ միշնորդ աօր զՈրդի
ծնանելց չիք ժամանակ : Աւ աստ ծնանի որդի
անկատար , իսկ Որդին աստուծոյ կատարեալ ծնեալ ,
որպէս զիարդ այժմիկդ է իսկ , և 'ի սկզբանէ նոյն
էր : Անք ծնանիմք յանգիտութենէ տղայութեան
'ի կատարումն փոփոխեալ : Անկատար է այր դու
աւադիկ ծնունդ քո , զի փոքր փոքր յառաջձգու
թեամբ ընդունելութիւն , բայց աստ մի այնպէս
համարիցիս , և տկարութիւն դնիցես ծնողին : Օի
թէ անկատար ծնաւ , և ապա ժամանակօք էառ նա
զկատարումն , տկարութեան նախատինս եղեր դու
ծնողին : Օի եթէ ժամանակօք շնորհեաց յետոյ՝
որպէս դուդ ասես , զայս 'ի սկզբան անդ ոչ կարէր
շնորհել :

Երդ դու մի իրրե մարդկութեամբ կարծիցես
ծնունդ եղեալ + մի այսպիսի ծնունդ համարիցիս ,
որպէս աբրահամ զսահակն ծնանէր , և կամ սա
հակն զյակորն : “Օնանել ծնանէր աբրահամ զսա
հակ , այլ ոչ եթէ զինչ ինքն կամէր՝ ծնանէր ,
այլ զինչ այլուստ 'ի վերուստ շնորհէր : Իսկ 'ի ծնա
նելն աօր զՈրդի՝ ոչ տղիտութիւն գոյր անդ , և ոչ
այլ խորհուրդք ընդ մէջ : Օի այն որ ասէ , եթէ
չգիտէր զծնունդն , անօրէնութիւն մեծ է այն :

Եւ զի ասեն, եթէ ժամանակօք խորհեցաւ, և ապա յետոյ Հայր եղեւ, 'ի նոյն ամպարշտութիւն տանի + զի ո՞չ եթէ յառաջ էր Աստուած մանուկ, և ապա յետոյ ժամանակօք եղեւ Հայր, այլ միշտ ունի զՈրդին, քանզի ծնող է : Ո՞չ եթէ իբրև մարդիկ զմարդիկ ծնանին, այլ որպէս ինքն գիտէ որ ծնաւն զնա + յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս զԱստուած ճշմարիտ, զի աստուած որ Հայրն է, ճշմարիտ է, նման իւր Որդի ծնաւ Աստուած ճշմարիտ :

Ո՞չ եթէ որպէս վարդապետքն ծնանին զաշակերտոն, ո՞չ թէ որպէս պաւզոս ասէ, «ԵՐԵՐԻՍ Տիտուս աւետարանաւն ես ծնայ զձեղ», + զի աստ որ ո՞չ բնութեամբն որդի էր, աշակերտութեամբն որդի եղեւ + իսկանդ բուն որդի, աստուածութեամբն որդի : Ո՞չ որպէս դուք այժմիկ մլրառութեամբն որդիք լինիք Աստուծոյ + լինել լինիք և դուք որդիք, այլ պատուաստիւ ըստ չնորհաց, որպէս և գրեալ է, «Ո՞ւ ետ նոցա իշխանութիւն, զի որդիք Աստուծոյ բարձրելոյ կոչեսցին, որք հաւատացին յանուն նորա + որ ո՞չ 'ի մարմնոյ՝ և ո՞չ յարենէ եղեն, այլ 'ի կամաց Աստուծոյ» : Աւ մեք աւասիկ ծնանիմք 'ի ջրոյ և 'ի հոգուոյ + այլ ո՞չ այնպէս ծնաւ Վրիփատոս 'ի Հօրէ ըստ ժամանակի ծննդեանն, զի ինքն իսկ կարդաց և ասէ + «Եւս է իմ որդին, + ո՞չ ասաց թէ այժմ եղեւ, այլ սա է իմ որդին, զի յայտնի լիցի, թէ յառաջ քան զմլլրառութիւնն Որդի էր աստուծոյ» :

«Նաւ Հայր զՈրդի, ո՞չ եթէ որպէս մարդ-

կութեամբ ծնանի միտք զըան . զի միտք 'ի մեղ
բնակեալ են , իսկ բանն խօսուն է , և յօդս ծնա-
նի , և չիք լինի : Անք գիտեմք դՅՌիստոս թէ
ծնաւ բան , ոչ իբրև զհագագասփիռ ⁵ , այլ բան
հաստատուն կենդանի . ոչ շրթամբք խօսեալ և ցրու-
եալ , այլ 'ի չօրէ մշտնջենաւորութեամբ առանց
բարբառոյ զօրութեամբ ծնեալ : Օի “Ես սկզբանէ
եր բանն , և բանն եր առ Աստուած , և Աստուած
եր բանն , ընդաջմէնստեալ բանն , որ իմանայ զիսոր-
հուրդս չօր , և առնէ զամենայն նորա ակնարկե-
լով : Իանն որ էջ և ել , և ոչ հագագսփուռ-
թեամբ . զի որ հագագսփուռութեամբ բան 'ի բերա-
նոյ ճառի , ոչ իջանէ , և ոչ ելանէ : Իան որ
խօսի , և ասէ . զի ասէ . “Օզր տեսանէի ես առ
չօր իմում , զայն խօսիմ” : Իան իշխանական և
թագաւորեալ 'ի վերայ ամենայնի : “Ամենայն ինչ
տուաւ ինձ 'ի չօրէ իմմէ , ասէ . զի զամենայն ինչ
ետ Որդւոյ չայր :

Արդ ծնաւ զնա չայր , ոչ այսպէս՝ որպէս թէ
ոք կարծիցէ , այլ որպէս ինքն գիտէ : Արդ ոչ որ-
պէս ծնաւ խոստովանիմք ասել , այլ ոչ եթէ
այդպէս է , հաստատիմք : Եւ ոչ եթէ մէք չգի-
տեմք 'ի չօրէ զլլրդւոյն ծնունդն , այլ և ոչ ամե-
նայն բարք բուռոյ ծննդեան պատմել կարասցեն :
Արդ եթէ հարցցես զամենայն արարածս , որ յեր-
կրի են , ոչ կարեն քեզ ասել . զի երկիրս զիւ-
րոյ բրտին և ստեղծչին զօրութիւնն պատմել ոչ
գիտեն : Եւ ոչ միայն երկիրս ոչ գիտէ , այլ և
արեգակնդ իսկ ոչ գիտէ , զի չորեքօրեայ ստեղ-

ծառ . զի որ յառաջ քան զինքն երեք աւուրք էր ,
ոչ զիտէր , զնոյն ինքն արարիչն՝ որ յառաջ քան
զամենայն էր , պատմել զիարդ կարասցէ : Եր-
կինք զայս ոչ պատմեն , զի յակնարկել որ ՚ի
ձեռն Քրիստոսի , երկինք իբրև զծուխ մածեալ
հաստատեցան : Երկինք երկնից զայս ոչ պատմել
կարեն , և ոչ ջուրքն որ ՚ի վերս քան զերկինս
երկնից են : Խակ արդ՝ դու զի՞ տրտմեալ ես սյր
դու . և ոչ միայն երկինք զայս ոչ գիտեն , այլ և
ոչ ամենայն կարդ հըրեշտակաց : Օի եթէ էր հնար
ումեք ելանել յառաջին երկինս անդր , և անդ
զըրեշտակաց կարդսն տեսանել , և հարցանել զնո-
սա թէ զիարդ Աստուած ծնաւ զԱրդին իւր , ա-
սասցեն և նոքա արդեօք ցքեղ . թէ մեր այլ ա-
ւագ են , Երթ առ նոսա , և զնոսա հարցանիջիր :
Արդ Ել դու յերկրորդ երկինս , և յերրորդն հա-
ջիր , Եթէ կարես յիշխանութիւնս և ՚ի տէրու-
թիւնս և ՚ի պետութիւնս հասանել , նա թէպէտ
և կարօղ ես հասանել որ անհնար է , և ոչ նո-
քա պատմել կարասցեն . քանզի չգիտեն իսկ :

Խայց ես ընդ այս զարմացեալ եմ զչարախօ-
սաց մարդոցն զքննասիրութիւնն , որ ՚ի կարծիս
խոնարհութեան յամպարշտութիւն կործանեցան :
Արդ զաթուս , և զտէրութիւնս , և զպետութիւնս ,
և զիշխանութիւնս ոչ գիտեն քննել , և ուստի՞
զարարիչն այսր ամենայնի քննել մարթասցեն :
Արդ աղէ , Եկ ասա դու նախ ցիս ովլ ժպիրհ և
չարայօժար . զի՞նչ ՚ի վեր է աթու քան զպե-
տութիւնս , Եկ ասա դու ցիս , զի՞նչ է տէրու-

թիւն , զի՞նչ է պետութիւն , զի՞նչ է իշխանութիւն , զի՞նչ է ղօրութիւն , զի՞նչ են հրեշտակք , և ապա զարարիչն այսր ամենայնի քննել մարթայցես : Օի “Ամենայնինչ նովաւեղես” : Խակ արդ ոչ կամիցիս հարցանել զաթոռս և զտերութիւնս , թէ չկարիցես իսկ : Արդ զի՞նչ այլ ինչ որ ճանաչէ զիսրս Աստուծոյ , բայց եթէ Հոգին սուրբ , որ խօսեցաւ ’ի գիրս աստուածաշունչս : ”Աաւ Հոգին սուրբ վասն Հօր և Որդւոյ ծննդեան ’ի գիրս սուրբս ինչ ոչ խօսեցաւ : Արդ զի՞ քննես զայն , զոր Հոգին սուրբ ինչ ոչ գրեաց ’ի գիրս սուրբս : Խակ արդ եթէ զգրեալսն չգիտես , զի՞ չզգրեալսն քննես : Բազում քննութիւն են ’ի գիրս աստուածաշունչս . արդ գրելոցն չասանեմք , ընդէր բնաւ զզգրեալսն քննեմք : Շատ և բաւական է մեզ , թէ գիտացուք , թէ Աստուած Որդի ծնաւ մի միայն :

Այս ամօթ համարիր խոստովանել զտգիտութիւն , քանզի և ընդ հրեշտակս տղիտանաս : Որ ծնաւ՝ նա միայն գիտէ զծնունդն , և որ ’ի նմանէն ծնաւ , նա միայն գիտէ՝ որ ծնաւն զնա . որ ծնաւն գիտէ զի՞նչ ծնաւն , և գիրք վկայեն թէ Աստուած է որ ծնաւն . “Օի զըր օրինակ Հոյր կենդանութիւն ունի յանձն իւր , սոյնպէս և Որդւոյն ետ կենդանութիւն ունել յանձն իւր , զի ամենելքեան պատուեցեն զԱրդի , որպէս պատուեն զայր զայր կամի կենդանի առնէ , սոյնպէս և Որդի զըրս կամի կենդանի առնէ , : Ապա ոչ որ ծնաւն վեասեցաւ ինչ , և ոչ պակաս ինչ եղեւ ’ի ծնողէ անտի : Ես գիտեմ , զի բազում անգամ զայս ասեմ , այլ բա-

զում անդամ ասելն վասն ձերոյ է օդտի և զգուշութեան : Արդ ոչ որ ծնաւն Հայր ունի , և ոչ զոր ծնաւն Որդի երբէք լեալ էր , և ոչ որ ծնաւն Հայր երբէք եղէ . ի միոջէ միայն Հօրէ միածին Որդի : Ոչ երկորին անծինք , և ոչ երկորին միածինք . այլ մի Հայր է առանց ծնանելոյ (առանց ծնանելոյ է , զի հայր չգոյր) և մի էր միածին Որդին մշտնջենաւոր ՚ի Հօրէ ծնեալ . ոչ եթէ ժամանակօք ինչ ծնեալ , այլ յաւիտենից եղեալ . ոչ տակաւ տակաւ աստիճան յաստիճանէ փոփոխեալ , այլ դոյն իսկ ծնեալ որպէս էդ :

Արդ հաւատամք այսուհետեւ յՈրդին աստուծոյ միածինն ծնեալ որ ՚ի Հօրէ ծնեալ յՄատուած ճշմարիտ : Օի Կատուածն ճշմարիտ ոչ ստութեամբ ծնանէր որպէս յառաջադոյն ասացաք : Եւ ոչ եթէ խորհելով ինչ այնպէս ծնաւ , այլ մշտնջենաւորութեամբ յառաջադոյն ծնաւ , և քան զմեր բանս և զմիս երադադոյն ծնաւ : Օի մեր յանդր ժամանակօք խօսինք , և ժամանակս մաշեմք . այլ առ աստուածութեանն զօրութիւն անժամանակ է ծնունդն , որպէս և բաղում անդամ ասացաւ : Ոչ եթէ ՚ի չգոյէ ինչէ զՈրդին ՚ի մէջ ածէր , և ոչ որ չերն յորդեղբութիւն մատուցանէր . այլ մշտնջենաւոր է Հայր , և մշտնջենաւորութեամբ ծնաւ և անձառ բանինք զՈրդին , և մին միայն՝ և եղբայր ոչ դոյր նորա : Եւ ոչ երկու ինչ են սկզբունք , այլ գլուխ Պրիստոսի Հայր , մի է սկիզբն : Օի Հայր զՈրդի ծնաւ Կատուած ճշմարիտ . էմինանուէլ կոչեցաւ , որ թարգմանեալ կո-

Հեցաւ՝ ընդ մեղ Աստուած :

Արդ կամի՞ս զիտել եթէ Աստուած է, որ 'ի Ճօրէ ծնաւ, և յետոյ եկն մարդկութիւն զդեցաւ. լուր դու մարդարէին, զի ասէ : «Այս Աստուած մեր, ոչ համեմատեսցէ այլ առնա . եգիտ զճանապարհ ճշմարտութեան, և ետ զայն յակորու ծառայի իւրոյ և խորայելի սրբոյ իւրոյ . և յետ այսորիկ յերկրի երևեցաւ, և ընդ մարդկան շրջեցաւ»: Տեսանե՞ս զԱստուածն յետ մովսեսի օրէնսդրութեան մարդկութիւն զգեցեալ: Արդ ընկան դու երկրորդ վկայութիւն «Քրիստոսի զաստուածութեանն, որ արդ խակ ընթերցաւ: «Ամոռքո Աստուած յաւխեանս յաւխենից», . զի մի վասն մարդկութեամբ դալստեանն կարծեսցեն, թէ յետ այսորիկ յարդեցաւ, յառաջ ձգեցաւ. և յաստուածութիւնն եհաս, ասէ յայտնապէս, «Պատ այսորիկ օծ զքեզ Աստուած Աստուած քո յիւղ ուրախութեան առաւել քան զընկերս քո»: Տեսանե՞ս «Քրիստոս աստուած յԱստուածոյ Ճօրէ օծեալ :

Եւ կամի՞ս ընդունել երրորդ վկայութիւն «Քրիստոսի զաստուածութեան, լուր եսայեայ զի ասէ: «Աշխատեցաւ վաստակեաց եգիպտոս, և վաճառքն հնդկաց», . և դարձեալ ասէ, «Փքեզ կայցեն յաղօթս, զի Աստուած ընդ քեզ է, և ոչ զոյ Աստուած քայց ՚ի քէն: Դու էիր Աստուած, և մեք ոչ զիտէաք . Աստուած խրայելի փրկիչ»: Տեսանե՞ս զԱստուած որդի, զի զոյ յինքեան աստուած Ճայր, մէն իբրև ոչ զայս և եթ ասէ, որ յաւետարաննս ասաց, թէ «Ճայր յիս, և ես 'ի

ներքս 'ի հայր,, : Ո՞չ ասաց եթէ հայրն ես եմ, այլ զայս ասաց, թէ Հայր յիս, և ես 'ի Հայր,, : Դարձեալ ոչ ասաց, թէ ես և Հայր մի եմք, այլ Այս և Հայր իմ մի եմք,, : Օի մի օտարացուցանելով օտարացուցուք, և մի հասարակ օծմամբն խառնակեալ զՈրդի և զՀայր ընդ միմեանս շփոթեացուք: ՈԿանգամ⁶ վասն աստուածութեան պատուի, քանզի Աստուած զԱստուած ծնաւ: ՈԿանգամ վասն արքայութեանն թագաւորութեան . զի ոչ եթէ այլ ուրուք արքայ է Հայր՝ և այլ ուրուք Որդի, այլ որոց թագաւորէ Հայր, նոցուն թագաւորէ և Որդի : ՈԿանգամ, զի չիք ինչ բաժանումն և որոշումն 'ի միմեանց . զի ոչ եթէ այլ խորհուրդք են Հօր՝ և այլ Որդւյ : ՈԿանգամ, զի ոչ այլ արարածք են Հօր, և այլ որդւյ, զի մի արարածք են ամենայն Հօր և Որդւյ արարեալ, «Օի նա ինքն ասաց, և եղեն՝ նա պատուիրեաց, և հաստատեցան,, : Օի որ ասէ, ասէ այնմ որ լսէ . և որ պատուիրէ, պատուիրէ այնմիկ՝ որ ընդ նմայն է:

Արդ աստուած Ճշմարիտ Որդի յանձնն իւրում 'ի ներքս ունի զՀայր . ոչ եթէ 'ի Հայր փոփոխեցաւ, և ոչ Հայր եկն զմարդկութիւն զգեցաւ, այլ Որդի . այլ ազատարերան յայտնապէս իսկ ասացի, ոչ եթէ Հայր եկն չարչարեցաւ վասն մեր, այլ Որդի . այլ Հայր առաքեաց զՈրդի վասն մեր, և եկն չարչարեցաւ . և մի զայս ասացուք, եթէ էր երբեմն, զի չէր որդի . և մի երբէք որդեհ Հայրութիւն յանձն առնուցուք : Ճանապարհ զարքունի գնասացուք, մի յաջ խոտորեսցուք, և

մի յահեակ , և մի առ ՚ի կարծել մեզ մեծարանս գնել Որդւյ՝ Հայր անուանեսցուք զնա . և մի առ մեծարել զայր մի ինչ յարարածոց անտի համարեալ կարծիցես դու զՈրդի : Այլ մի Հայր միով Որդւով երկրպագութիւն ընկալցի , և մի բաժանեսցի : Ո՞ի որդի պատուեսցի յառաջ քան դյաւիտեանս . ընդ աջմէ Հօր նստեալ նստելն ո՛չ ժամանակաւ յետ չարչարանացն դարձեալ յառաջ ձգութեամբ մատուցեալ , այլ մշտնջենաւորութեամբ ստացեալ :

Եւ Ո՞ր ետես զՈրդին , ետես նա զայրն , . զի նման է Որդի յամենայնի ծնչին իւրոյ . կեանք ծնեալ ՚ի կենաց , և լցոս ՚ի լուսոյ , և զօրութիւն ՚ի զօրութենէ , և յԱստուծոյ Կատուած . և առանց փոփոխման են և աստուածութեան կերպարանքն յՈրդի : Եւ որ արժանի եղեւ տեսանել զՈրդւոյն աստուածութիւնն , գայ նա և ՚ի վայելըութիւն ծնողին : Ո՞չ է իմ բանդ , այլ միածնին . “Կայսար ժամանակս ընդ ձեզ եղէ , ասէ , և ո՛չ կարացեր ճանաչել զիս փիլիպպէ . որ ետես զիս , ետես նա և զայրն իմ” : Վրդ համառօտ ասացից , մի մեկնեսցուք , և մի խառնակեսցուք , և մի օտար երբէք համարեսցուք զՈրդի ՚ի Հօրէ . և մի ընդունիր զայն որ ասենն , թէ Հայր երբեմն Հայր էր , և երբեմն Որդի , զի օտարութիւն մեծ է այս և ամբարշտութիւն , և ո՛չ եկեղեցւոյ որբոյ վարդապետութիւն : Այլ Հայր ծնաւ զՈրդի , և ինքն կայ մնայ Հայր , ոչինչ յայլ ինչ կերպարանս փոփոխեալ : Կամաստութիւն ծնաւ , և ո՛չ եթէ ինքն առանց իմաստութեամբ ստուգեալ :

թեան եղեւ : Օքրութիւն ծնաւ , և ոչ եթէ ինքն տկարացաւ . Աստուած ծնաւ , և ոչ եթէ ինքն զրկեցաւ ինչ : Եւ ոչինչ կորոյս նա , ոչ նուազեալ , և ոչ այլայլեալ , և ոչ պակասութիւն ինչ գոյ 'ի ծննդեան նորա : Կատարեալ է զոր ծնաւն , և կատարեալ է որ ծնաւն : Աստուած է որ ծնաւն , և Աստուած է զոր ծնաւն . և Աստուած ամենայնի . այլ Աստուածն որ զայրն գրէ , ոչ եթէ ամօթինչ համարի , զի ասէ . թէ Արթամ ես առ Հայրիմ և առ Հայր ձեր . և առ Աստուած իմ , և առ Աստուած ձեր , : Այլ զի մի կարծիցես , թէ նմանապէս Որդւոյ և արարածոցս է Հայր ընդմիջեաց յառաջագոյն՝ ոչ ասաց թէ առ Հայր մեր երթամ , զի մի հաւասարութիւն ինչ լիցի արարածոց ընդմիածինն և ընդ արարին . այլ Այր հայր իմ և առ Հայր ձեր , , ասաց : Այլազգ իմ բնութեամբ , և այլազգ ձեր պատուաստիւ : Եւ դարձեալ ասէ . “Առ Աստուած իմ և առ Աստուած ձեր , , այլ ազգ իմ որդիութեամբ , բնութեամբ , և միածնութեամբ , և այլազգ ձեր արարածոց : Արդ Աստուած ճշմարիտ է , Որդի աստուծոյ ծնեալ . Աստուած այսուհետեւ ճշմարիտ է , Որդի աստուծոյ անպատում ծնունդ : Բազում անգամ ասեմ զբանդ զայր առ ձեզ . զի ձեր 'ի սրտի 'ի մտին նկարեսցի բանդ : Օի աստուծոյ Որդի գոյ հաւատա , այլ որպէս էն , մի քններ . զի եթէ քննես , ոչինչ դտանես . մի 'ի բարձունս հաներ զքեզ , զի մի անկեալ կործանեսցիս : “Որչափ հրամայեցաւ այնշափ ած զմուաւ քով” : Բայց աղէ ասաւ գու ցիս :

զի՞նչ է այն որ ծնաւն, և ապա զընութիւն մարթես քննել զծնողին . ապա թէ զընութիւն ոչ մարթես քննել դու զծնողին , զիածրդ զծննդեանն կարես քննել զհանգամանս :

Ըստ է քեզ առ աստուածպաշտութեամբն զոր ասացաք , եթէ մի Որդի միայն է Աստուծոյ . բնութամբ Որդի ծնեալ , ոչ եթէ յայնժամ՝ զի ծնաւն 'ի բեթղեհէմ սկիզբն առեալ էր կենաց . այլ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս : ԱՌԵ լուր միքէի մարգարէի , զի՞նչ ասէ . „Եւ դու բեթղեհէմ տուն յուդա , սակաւաւոր իմն ես 'ի հազարաւորսն յուդա . զի 'ի քէն յառաջացի ինձ իշխան , որ հովուեսցէ ժողովրեան իմոյ իսրայելի . և ելք նորա 'ի սկզբանէ աւուրցն յաւիտենից , : ԱՐԴ մի հայիր յայն , որ այժմէիսկ 'ի բեթղեհէմ ծնեալ , այլ երկիրպատնմա , որ 'ի սկզբանէ 'ի Հօրէ ծնեալ : ԱԿ զայն ընդունիր , եթէ ոք ասասցէ , թէ ընդժամանակաւ է սկիզբն Որդւոյ . այլ անժամանակ անսկիզբն գիտասջիր դու զայր , անժամանակ անսկիզբն գիտասջիր և զՈրդւոյ անհաս սկիզբն : Հայր աղջիւր արդարութեան գետոյն միածնի . Հայր ծնաւ որպէս գիտէ ինքն միայն : ԱՐԴ՝ եթէ կամի՞ս գիտել դու , եթէ մշտնջենաւոր է թագաւորն մեր Հյիսուս Քրիստոս . լուր նմա զի՞նչ ասէ . “Արքահամ , ասէ , ցանկացաւ տեսանել զօր իմ . ետես , և ուրախ եղէ , : Ապա իբրև խստագոյնս իմն ընկալան զայն հրեայքն , դարձեալ որ նոցա խստագոյնն էր , զայն ասէ . “Ինաւ , ասէ , չե իսկ էր արքահամ ծնեալ զի ես էին , : Եւ դարձեալ առ

Հայր իւր ասէ . «Փառաւորեա զիս Հայր առ՝ ի քէն փառօքն , զոր ունէի յառաջ քան զաշխարհ , մինչ առ քեզ իսկ էին : Եւ յայտնապէս իսկ ասաց , թէ մինչչեւ աշխարհ եղեալ էր , ես ունէի առ քեզ զփառմն : Եւ գարձեալ . «Օի սիրեցեր զիս յառաջ քան զաշխարհն , ։ Յայտնապէս ասէ , թէ մշտնջենաւոր ունիմ զփառս առ քեզ :

Վրդ հաւատամք՝ ի մի տէր Յիսուս Քրիստոս յԱրդին աստուծոյ միածին , որ՝ ի կորէ ծնաւ , յԱստուածն ճշմարիտ , յառաջ քան զամենայն յաւխեանս . որով ամենայնն եղեւ , եթէ ամոռք , եթէ իշխանութիւնք , եթէ պետութիւնք , ամենայն ինչ նովաւ եղեւ , և ոչ մի ինչ զատեալ է յիշխանութենէ նորա : Կարկեսցին ամենայն հերեսիոլսացն բերանք , որ բազում արարիչը և աշխարհաստեղծս՝ ի ներքս մուծանեն : Կարկեսցին բերանք , որ հայհոյեն վԱրդին աստուծոյ , կարկեսցին բերանք , որ ասեն թէ արեգակնս այս է Քրիստոս . զի նա է արեգակնս արարիչ , և ոչ եթէ արեգակնս այս է : Կարկեսցին բերանք , որ ասեն հրեշտակաց արարածք են աշխարհս , և զմիածնին պատիւ յափշտակել կամին . այլ ամենայն որ երեխն , և որ ոչն երեխն , եթէ ամոռք , եթէ տէրութիւնք , եթէ պետութիւնք , եթէ իշխանութիւնք , և եթէ ինչ զինչ և անուանեալ է , ամենայն ինչ՝ ի ձեռն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղեւ : Եւ թագաւորեալ կայ՝ ի վերայ արարածոց իւրոց , իրը ոչ եթէ զօտար ինչ գերութիւն յափշտակեալ , այլ՝ ի բուն յիւրոց արա-

բածոցն վերայ թագաւորեալ , որպէս ասէ աւետարանիչն յովշաննէս . “Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ , և առանց նորա եղեւ և ոչինչ , , ամենայն ինչ նովաւ Նօր և Որդւոյ ’ի գործ կամք մատուցելոյ :

Եւ առակ մի կամիմ ասել բանիցս ասացելոց , և ես ինձէն գիտեմ եթէ տկար է . զի զի՞նչ այն է , որ երեխ յաշխարհի , եթէ առակ մարթի լինել աստուածութեանն զօրութեանց . սակայն ասացից իբրև տկար ինչ ՚ի տկարաց առ տկարս : Օի զօրօրինակ զի թագաւոր ոք՝ թագաւոր որդի ունիցի , և կամիցի նա քաղաք մի շինել , և խորհիցի նա ընդ որդւոյն որ թագաւորակիցն է նորա վասն հաստատութեան հանդերձեալ քաղաքին . և նա զխորհուրդն ՚ի միտ առեալ , զկամն խորհըրդոյն վաղվաղակի կատարիցէ : Այնպէս և Նօր իբրև կամք եղեն զամենայն հաստատել , յակնարկել Նօր Որդի զամենայն արար և կատարեաց : Օի ակնարկել Նօր հաստատուն պահիցէ զընութիւն իշխանութեան , և Որդի հաստատուն ունիցի իշխանութիւն իւրոց դաստակերտաց . և մի Նայր օտարացեալ իցէ ՚ի տէրութենէ արարածոց , և մի Որդին իբրու յայլոց արարածոց վերայ թագաւորիցէ , այլ իբրև իւրոց դաստակերտաց : Օի ոչ եթէ հրեշտակը՝ որպէս ասացաւն զաշխարհ արարին , այլ Որդին միածին , որպէս ասացաւն յառաջքան զամենայն յաւիտեանս . և ոչ ոք է ամենեին որ ’ի նմանէ շորթել կարիցէ զարարածս իւր : Այս ամենայն ձեզ առ ժամանակ մի ՚ի շնորհս տեսան ասացաւ :

Հայոց մէք ընթասցուք անդրէն 'ի հաւատոցն պատմութիւն , և 'ի նմին առ ժամանակի աստ զբանն վախճանեսցուք : Օամենայն ինչ արար Քրիստոս , եթէ զըրեշտակս , եթէ զըրեշտակա պետս , եթէ զտէրութիւնս , եթէ զաթոռս : Խրբու ոչ եթէ Հայրն տկարացեալ ինչ էր առ արարածոցն զինքնագործութիւն , այլ զի թագաւորեցուցանել զի լրդին 'ի վերայ ամենայն արարածոց իւրոց կամեցաւ . և ինքն նմա մատուցանէր զարարածոցն զիշխանութեան զառաջնորդութիւն : Վագաքէն պատուէ զայրն միածինն , զի ասէ . “Ոչինչ կարէ որդի մարդոյ գործել յանձնէ իւրմէ և ոչինչ , եթէ ոչ տեսանէ զայրն զինչ գործէ , զի զոր ինչ նայն գործէ , և ես գործեմ” : Եւ դարձեալ ասէ . “Հայր իմ մինչև ցայսօր գործ գործէ , և ես գործեմ” : Յայտէ , թէ և ոչ մի ինչ 'ի գործոց նոցա ընդդէմդարձութիւն գտանի : Մանաւանդ զի ասէ . “Մամենայն ինչ , ասէ , որ իմ է , այն քո է . և որ ինչ քոյ է , այն իմ է” : Եւ զայս ինքն գիտեալ է Ճշմարտիւ 'ի հին և 'ի նոր կտակարանաց : Օի այն որ ասաց , բա “Մարացուք մարդը ըստ նմանութեան պատկերի , ապաքէն յայտ է թէ ընդ ումեք որ առ նմա կայր , ասէ : Վ. Յ. յայտնագոյն և սաղմոսարանն ցուցանէ : “Ես ասաց , և եղեն , ասէ . ինքն հրամայեաց , և հաստատեցան” : Խակ արդ Հօր ասելով , և Որդւոյ յակնարկել Հօր զամենայն կատարելով : Եւ զայս խորհրդով ասէ յովք . “Ով ձգեաց զերկինս միայն , և դնայ 'ի վերայ ծովու , ասէ , իրբև 'ի վերայ եր-

կրի,, : Յայտ առնել իմաստնոց, թէ որ 'ի դալըս-
տեան անդ իւրում եկն և գնաց 'ի վերայ ծովուն,
սա է որ երկնից և երկրի արարիչ է : Դարձեալ
ասէ . “Դու տէր հող առեր յերկրէ , և ստեղ-
ծեր զմարդն,, և դարձեալ ասէ . “Իմանան նմա,
ասէ , ահիւ և դողութեամբ դրունք մահու,, : Յայտ
առնել , թէ որ էջն 'ի դժոխս վասն մարդասիրու-
թեան իւրոյ , սա է որ 'ի սկզբանէ 'ի կաւոյ անտի
զմարդն ստեղծ :

Արդ է ճշմարիտ ՚Վրիստոս Որդի աստուծոյ՝
միածին և արարիչ աշխարհի , “Օի և յաշխարհի
աստ էր , և աշխարհ նովաւ եղե . և յիւրս անդր
եկն,, . որպէս և ուսուցանէ զմեղ աւետարանիչն :
Ոչ միայն երեելեացն , այլև աներեւութիցն յակ-
նարկել չօր իւրոյ արարիչ է ՚Վրիստոս : “Օի
նովաւ ստեղծաւ ամենայն ըստ բանին առաքելցյ ,
որ ինչ յերկինս և յերկրի . որ երեին , և որ ոչն
երեին . եթէ աթոռք , եթէ իշխանութիւնք , եթէ
տէրութիւնք , և եթէ պետութիւնք , ամենայն ինչ
'ի նա հաստատեալ է,, : Եւ եթէ զյաւիտեանսն
իսկ դլխովին ասիցես , սակայն և այնց յակնարկել
չօր՝ արարիչ է ՚Վրիստոս : “Օի 'ի վախճան ա-
ւուրցս այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեղ 'ի ձեռն Որդ-
ոյն իւրոյ , որ է ժառանգ ամենայնի , որով և
արար զաշխարհս ամենայն,, : Օի նմա փառք և
պատիւ և զօրութիւն 'ի ձեռն չոգւոյն սրբոյ ,
այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտեանից . ամէն :

‘ՕՐ’ԵՈԹԱՒԹԵՒՎ

1. Տպագիրն զտղէտոսն տալով նոցա զծածկեալ :
 2. Յոյնն հարցան :
 3. Տպագիրն որդեգրութեամբ :
 4. Օրինակ մի իմաստութիւն յիմաստութենէ :
 5. Յօրինակն իբրև ’ի հագագսփիու :
 6. Փոխանակ գուստիան լուսականացս միանդամ միւսանգամ , չյոյն դեկ միւ :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՅԻ ԹԵՐԱՎԱՐ

ԵՐԿՈՏԱՍԱԱՆԵՐՈՐԴ

Ասացեալ յայն՝ որ մարդուացան և մարդացան . և
ընթերցուած յեսայեայ , որ տու : “Յաւել անք
խօսել ընդ աշակը և առն . կնդրեա գու ժեղ նշան
՚ի պետանէ Աստուծոյ քումմէ ՚ի խորութեան իտ ՚ի
բարձրութեան . . միշտ յայն վայր , որ տու . “Ելեւ
ինյան յպացի , և ձեզ որդի . և իշխացեն պահուան
հորս կմանուել” :

Օնունդք սրբութեան և ղգաստութեան աշա-
կերտք , որ ՚ի կուսէ անտի ծնանելոց էր Աստուած՝
սրբութեամք և լի բերանով օրհնեսցուք : Որ ՚ի
հոգեւոր գառինն մոյ անտի ճաշակել արժանի լի-
նելոց էք , զոտս և զգլուխ փորութեաւն հանդերձ
կերիջնիք . գլուխ իբրև զաստուածութիւն , և ոտք
իբրև զմարդկութիւնն , և փորոտի իբրև զլորհորդն
ծածկեալ : Որք սրբոյ աւետարանին ՚ի լսելիս
մտեալ էք , աստուածապատումն յովհաննու հնա-
զանդեալ ունկնդիր լերուք . զի այն՝ որ ասայն
բա . “Դ սկզբանէ էր բանն , և բանն էր առ Աս-
տուած , և Աստուած էր բանն , . ած թափեաց վաղ-
վաղակի և առէ . “Եւ բանն մարմին եղեւ , : Արդ

ու լոկոյ մարդոյ երկիրպաղանել արժան ինչ է ,
և ոչ Աստուած լոկ ասել առանց մարդկութեան
բարի : Օի եթէ ասեմք եթէ Աստուած՝ Քրիստոս
էր , որպէս էն իսկ . և ոչ ասեմք՝ թէ առ զգե-
ցաւ զմարդկութիւն , անձամք անձին զանձինս մեր
՚ի փրկութենէ անտի օտարացեալս կացուցանեմք :
Արդ երկիրպաղցուք մեք իբրև Աստուծոյ , բայց
հաւատասցուք ևս՝ թէ եկն մարդկութիւն զգեցաւ :
Օի ոչ զմարդն լոկ ասել առանց աստուածու-
թեանն յօգուտ է , ոչ զմարդկութիւնն ընդ աս-
տուածութեանն չխոստովանել փրկութիւն է :
Խոստովանեսցուք զթագաւորին և զբժշկին դա-
լուստն միանգամայն . զի թագաւորն Յիսուս իբրև
եկն բժշկել զկտաւոտեակն զմարդկութիւնս սփա-
ծեալ բժշկէր զհիւանդս : Կատարեալն տղայոց
վարդապետն՝ տղայացաւ ընդ տղայսն , զի իմաս-
տուն արասցէ զանմիտսն : Հացն երկնաւոր եկն
յերկիր , զի կերակրեսցէ զսովամահսն :

Խսկ որդիքն կրծատելոցն զայն որ եկն՝ անար-
դեն , և որ գալոցն է՝ նմա ակնունին . ՚ի ճշմարիտ
՝ Քրիստոսէ անտի հրաժարեցան , և մոլորականին
մոլորականքն ակնունին : Ավակայն և յայսմիկ ճշմա-
րիտ փրկիչն ասաց . “Ճս եկի յանուն Հօր իմոյ ,
և ոչ ընկալայք զիս . եթէ այլ ոք եկեսցէ յանուն
իւր , գիտեմ” զի զնա ընդունիք , : Բայց լաւ է
հարցուած մի մատուցանել հրեիցն . ճշմարիտ ասէ
մարդարէն եսայի , զի ասէ , եթէ էմմանուէլ ՚ի
կուսէն ծնանելոց է , թէ սուտ ասէ : Արդ եթէ
ստութիւն դիցեն մարդարէին , մի ինչ զարմա-

նայք . զի սովոր են նոքա ո՛չ միայն ստութիւն գնել մարդարէիցն , այլ և քարշանս , և քարկոծանս , և մահունս ածել 'ի վերայ : Ապա թէ ճշմարիտ է մարդարէն , եկայք ցուցէք դուք զէմ մանուել : Եւ նախ զայս ասացէք . որ գալցն է , այնմ՝ որում դուք ակնունիք , 'ի կուսէ՞ ծնանելոց է , թէ ո՛չ . արդ թէ ո՛չ 'ի կուսէ ծնանելոց է , ստութիւն գնէք մարդարէիցն : Ապա թէ 'ի կուսէ ծնանելոց է այն , որում դուք ակնունիք . ընդէր բնաւ որ եկեալ հասեալս է հրաժարէք 'ի սմանէ :

«Եա՛ հրեայքն մոլորեսցին , քանզի կամին իսկ . բայց սուրբ եկեղեցի Աստուծոյ փառաւորեսցի : Անք ընկալցուք զբանն Աստուծոյ մարդկութիւն ընկալեալ ճշմարիտ . ո՛չ 'ի կամաց առն , և ո՛չ 'ի կամաց կնոջ , այլ 'ի կուսէ և 'ի Հոգւցն սրբոց ըստ աւետարանին մարդկութիւն զգեցեալ . ո՛չ առ աչօք իբրև թէ ցնորք ինչ լինիցին , այլ ճշշմարտութեամբ : Այլ զի 'ի կուսէ անտի մարդկութիւն զգեցաւ , անսասջիր վայր մի ժամանակի վարդապետութեան այժմ : Իազմապատիկ իմն է հերեսիովտացն մոլորութիւն . ոմանք ամենելին չասեն , թէ 'ի կուսէ ծնաւ . իսկ ոմանք զծնունդն ծնեալ ասեն , բայց ո՛չ 'ի կուսէ , այլ 'ի կնոջէ արամբուոյ : Եւ ոմանք ասեն , ո՛չ եթէ Աստուած եկն մարդկութիւն զգեցաւ , այլ այր մի յառաջադէմ եկեալ՝ անձին իւրում Աստուած անուն եղ : Օք իշխեցին ոմանք ասել . եթէ ո՛չ բանն որ յառաջ էր՝ սա եկն զմարդկութիւն զգեցաւ ,

այլ այր մի յառաջադէմ եղեալ եկն և պսակեցաւ :

Իսյց յուշ լիցին քեզ բանք որ վասն աստուածութեան՝ որ յառաջագոյն ասացան : Հաւատասաջիր դու , եթէ նոյն ինքն Որդին աստուծոյ միածին՝ նա եկն և 'ի կուսէ անտի ծնաւ . յովշաննու առաքելոյ հաւատան , որ ասէ : “Եւ բանն մարմին եղեւ , և բնակեաց 'ի մեղ ,” : Արդ բանն յառաջ քան զամենայն յաւխտենից յաւխտեանս առ 'ի հօրէ ծնեալ , բայց զմարմինն երադապէս եկն առ և զգեցաւ վասն մեր : Դարձեալ ընդդէմ կան բաղումք և ասեն . զի՞նչ այնչափ վտանգէր՝ մինչեւ Վատուած իջեալ զմարդկութիւն զգենցըր , և կամ բնաւ աղիկք ինչ էին Վատուծոյ ընութեան ընդ մարդկութիւնս իջեալ շրջեալ . կամ բնաւ մարդ ինչ և հնար էր կուսին առանց ամուսնութեան ծնանել : Արդ իբրև բաղում այսչափ հակառակութեան բանք են , և բաղմապատիկ պատերազմունք , առէք 'ի մէջ զշնորհս տեառն , և աղօթիւք ժողովելոցս զիւրագանչիւր բանի մեկնութիւն լուծանել ջանացուք :

Եւ նախ այս 'ի միջի ձերում ինզրեսցի , ընդդէր բնաւ եկն և էջ ջիւսուս յերկիր : Եւ մի իմց բանի գիտութեանցս անսացեալ հայեսջիր . զի մարդ և հնար է թերես աշառել . բայց եթէ ոչ 'ի մարդարէիցն վասն միոյ միոյ իրացս ընկալցիս վկայութիւնս , մի հաւատար բանիցս ասացելոց . թէ ոչ վասն կուսին , և վասն ժամանակին , և վասն տեղւոյն ուսցիս 'ի գրոց սրբոց , մի ընդդունիր 'ի մարդկանէ վկայութիւն : Օի այն՝ որ

'ի միջին կայցէ և խօսիցի , թերեւս մարդ՝ ինչ
լոցէ կարծել վասն նորա . Իսկ որ յառաջքան զշա-
զար ամ մարդարէացան , ոյր միտք առ իւր իցեն ,
եթէ աշառանս համարիցի : Արդ եթէ խնդրես
զ՞րիստոսի գալստեան հանդամաննն , եկ ըն-
թերցիր գու զառաջին գլուխ գրոց : 'Դ վեց ա-
ռուր արար Աստուած զաշխարհ , այլ աշխարհս
վասն մարդոյ : Արեգակն լուսաւոր ճառագայթիւքն
ծագէ , սակայն վասն մարդկան ծագել ստեղծաւ .
և ամենայն անասուն 'ի մեր ծառայութիւնն հաս-
տատեցաւ : Բանջար և ծառ վասն մերոյ վայել-
չութեան ստեղծաւ : Ամենայն բարի է յարարածս ,
սակայն և ոչ մի ինչ 'ի նոցանէ պատկեր է Աս-
տուծոյ , բայց միայն մարդ : Արեգակն լոկով հրա-
մանաւ , բայց մարդ ձեռօք աստուածութեանն
ստեղծաւ . "Արասցուք , ասէ , մարդ ըստ նմա-
նութեան պատկերի կերպարանաց մերոց" : Պատ-
կեր փայտեղէն առն երկրաւոր թագաւորի մեծա-
րեալ կայ , որչափ ևս առաւել պատկերս այս բա-
նաւոր մտաւոր աստուածութեանն ստեղծաւ : Արդ
այս պատկեր մեծ էր յարարածս , մինչդեռ ան-
դէն 'ի դրախտի անդ ձեմէր . նախանձու եհան
սատանայ , ոտնհարութեամբ խանտացեալ իջեալ
կայր 'ի վերայ անկելցն թշնամին : Արդ կամեի՞ր ,
թէ նոյնպէս անկեալ կայր եղեալ 'ի վերայ թշնա-
մին ոտնհարութեամբ խնդացեալ : Օք սա իրքե
ռչ իշխեաց մատչել առ այրն , զի հզօրագոյն էր ,
'ի տկարակողմն կուսէ անտի մատչէր առ կին անդր ,
մինչդեռ կոյս ևս էր . զի յետ ելանելց 'ի դրախ-

տէ անտի , ապա գիտաց աղամ զեւա կին իւր :
 Երկրորդ ծնունդք եղեն մարդկան աղգիս կային
 և արել . կային մարդասպան առաջին : Յ քհեղեղեկն
 ելից զերկիբ վասն բազում անօրէնութեանց մարդ-
 կան : Առւրյերկնից եկն էջ՝ի վերայ սոդովմայեցոց
 և գոմորացոց վասն նոցուն անօրէնութեան : Ին-
 տրեաց յետ բազում ժամանակաց զիսրայէլ , սա-
 կայն և նա կործանեցաւ . և վիրաւորեցաւ աղգն
 ընտրեալ : Անդ մովսէս 'ի սինեական լերինն յան-
 դիման կայր Աստուծոյ , և աստ փոխանակ Աս-
 տուծոյ ժողովուրդն որթոյն երկիրպագանէր :
 Առաջին օրինադիրն մովսէս , որ ասաց “Ի՞ս մի
 շնայցես , այր մի ’ի հնոց ⁵ մի մտեալ աղտեղու-
 թիւն գործէր : Առաքեցան մարդարէքն յետ մով-
 սեսի բժշկել զիսրայէլ , այլ ընդ բժշկել անդ
 բողոք բարձեալ ողբային՝ իբր ո՛չ յաղթեցին չար-
 եաց ախտին ժողովրեանն , մինչև ասել ոմանց ’ի
 նոցանէ : “Ա այ ինձ , զի կորեաւ արդար յերկը .
 և որ գործէ զուղղութիւն՝ի մարդկանէ չիք ’ի
 միջե , : Եւ գարձեալ այլ մատուցեալ ասէ :
 “Ամենեքեան խոտորեցան ’ի միասին և անպիտա-
 նացան . ո՛չ ոք է , որ առնէ զքաղցրութիւն , և
 ո՛չ ոք է մինչև ’ի մի , : Դարձեալ այլ մատու-
 ցեալ ասէ : “Եղովք և գողութիւնք և սպանու-
 թիւնք հեղեալ է յերկիր , : Դարձեալ ասէ .
 “Օդորդիս նոցա և զդստերս նոցա զենուին առաջի-
 դից իւրեանց , ’ի հաւահմայս , և ’ի կախարդու-
 թիւնս , և ’ի գիւթութիւնս և ’ի հմայել իւր-
 եանց , : Դարձեալ ասէ . “Օձորձս իւրեանց

կցեցին , առադաստ առնեին անջրպետել զսե-
ղանն , :

Այն էին վերք մարդկութեան , յոտից
մինչև 'ի գլուխ վիրաւորեալ էին . ոչ գոյր դեղս
դնել , ոչ ձեթ և ոչ պատանս : Դարձեալ մար-
դարէքն գուժէին յաշխատութեան իւրեանց և ա-
սէին . “Ո՞տացէ 'ի սիովնէ զփրկութիւն իսրայելի , :

Դարձեալ այլ . “Եղիցի ձեռն քո 'ի վերայ առն
աջ քո . և ոչ ևս 'ի բացեայ եղիցուք մեք 'ի քէն , :

Դարձեալ նոյն 'ի նմին սաղմոսարանի աղաչք և
ասէր , “Տէր խոնարհեցն զերկինս և Էջ , : Օի-
արդ անցանէ զանցանէ զձերով բժշկութեամբքդ
վերք մարդկութեան . դու լուր , զինչ ասէ մար-
դարէն եղիս . “Տէր , ասէ , զմարդարէս քո կո-
տորեցին , և զսեղանս քո կործանեցին , սյսու-
հետև անհնարին է առ 'ի բժշկութիւն չարիք մեր .
դու միայն պիտոյ ես առ 'ի բժշկութիւն , :

Ասկայն իրրե լուաւ զայս Հայր , ոչ արհա-
մարհեաց զազգն կորուսեալ որդւոց մարդկան .
առաքեաց զլրդին իւր զմիածին զտէր մեր Յիսուս
Քրիստոս բժիշկ յերկնից : Արդ ասէ ոմն անդուստ
'ի մարդարէիցն : “Տէրն զոր դուք խնդրէք՝ գայ ,
և յանկարծակի եկեսցէ , ուր , 'ի տաճար անդր , .
յորում քարկոծ առնեին զնոյն : Դարձեալ իրրե
լուէր զայս այլ մարդարէ , ասէ ցնա . զգալստենէ
աստուածութեանն ասես , և իրրե լոելեայն իմն
խօսիս . զգալուստ աստուածութեանն աւետարա-
նես , և գաղտուկ խօսիս : Խակ զիարդ ասացից ,
ասէ . “Ե լեառն բարձր ել , որ աւետարանեսդ

զսիովմ . և ասաւ դու ցքաղաքսդ յուղա,, : Օի՞նչ
ասեմ . ասաւ դու , “Վհաւասիկ Աստուած ձեր ,
ահաւասիկ տէր զօրութեամբ գայ , : Կարձեալ
նոյն ինքն տէր ասէ . “Վհաւասիկ ես գամ , ասէ ,
և բնակեցից ես ’ի մեջ քո ասէ տէր , . և փա-
խստեայ յիս անկանիցին բազումք ՚ի հեթանո-
սաց , : Կարայելացիք յիմմէ փրկութենէ անտի
հրաժարեցին . “Կամ ժողովել զամենայն հեթա-
նոսս . և բազում լեզուս ’ի մի վայր կուտեցից , :
“Օի յիւրսն անդրեկն , ասէ , և իւրքն զնա ոչ ըն-
կալան , : Արդ գաս աւադիկ տէր . և զի՞նչ տացես
դու հեթանոսաց : “Կամ ժողովել զամենայն հե-
թանոսս , և եդից ’ի վերայ նոցանշան դրոշմն զար-
քունի , . եդից յիմոց ճգնութենէ անտի ’ի վերայ
իւրաքանչիւր ճակատուց զօրականացն իմոց զնշան
խաչին : Կարձեալ անտուստ սյլ ոմն ’ի մարդա-
րէից ասէ . “Խոնարհեցո զերկինս , և էջ , . ու-
րեմն տղէտ էին երկինք յիշանելոյ նորա :

Կարձեալ իբրև զայս լսէր սողոմնն ’ի հօրէ
իւրմէ , սքանչելի տաճար շինէր . յառաջահայեաց
եղև , զարմացեալ և ասէ . թէ արդարե բնակիցէ
Աստուած ընդ մարդկան յերկրի : Այո , յառա-
ջադոյն ասէ գաւիթ , որ ’ի նորին սաղմոսարանի
անդ գրեցաւ . և “Իջցէ , ասէ , իբրև զանձրե ’ի
վերայ գեղման , : Անձրե վասն երկնաւորին՝ ’ի վե-
րայ գեղման վասն մարմնոյն , անձրե ’ի վերայ
գեղման , զի իջանէ առանց բարախելոյ , իջանէ
իջրե ծածկեալ խորհրդով՝ ’ի ծնունդն : Եւ ասեն
հարցանելով մողքն . “Ուէ ուր իցէ արքայն հրէից .

մինչև հերովդէս խռովեալ հարցանէր վասն մանկանն , և ասէ . “Ո՞ւր իցէ թագաւորն հրէից , որ ծնանելոցն է , :

“Ո՞վ է այս , որ իջանէս ’ի լիբանոսէ , այլովքն հանդերձ : Դարձեալ ասէ . “Ալացցէ և մնասցէ ընդ արեւու՝ յառաջ քան զլուսին յազգէ մինչև յաղդ , : Դարձեալ ասէ այլ մարդարէ : “Ուրախ լեր դուստր սիովմի , ցնծաւ և գոչեաւ դուստր եւ րուսաղեմի . ահաւասիկ թագաւոր քո դայ , արդարեւ փրկիչ դայ , : Բազում թագաւորք են , վասն որպէս թագաւորի ասես ով մարդարէ , տուր մեզ նշան , զոր այլ թագաւորք ոչ ունիցին : Եթէ ասես ծիրանեկիր շքեղազարդ թագաւոր , այդպիսի զարդուք բազումք յառաջագոյն եկեալ են : Եթէ ասես ’ի կառս ոսկեհուռս նստեալ , և բազում զօրք պաշտպանեալ , եկեալ են և այդպիսիք : Արդ տուր ինձ նշան առանձին զթագաւորին , որոյ զգալուստն պատմես : Վարդարէն տայ զպատասխանի , և ասէ . “Ահա թագաւոր քո դայ , արդարեւ փրկել դայ . նա ինքն հեղ է , հանդարտ է , հեծեալ է ’ի վերայ յովանակի տրմղի կրմղի , և ոչ ’ի վերայ կառաց : Առեր դու քեզ առանձինն նշան եկելը թագաւորին : Արդ միայն արքայ Ծիսուս նստաւ ’ի տրմղի կրմղի յովանակի , և մեծաւ գոհութեամբք իբրև թագաւոր մտանէր ընդ յայդ դուռն երուսաղեմի : Եւ արդ զի՞նչ գործեսցէ այս թագաւոր եկեալ , զայն որ գրեալն է . “Եւ արեամբ ուխտիցն , ասէ , արձակեացէ զկապեալսն ’ի զբոյ , որ բնաւ ջուր ոչ գուցէ , :

Այո , եր էր մարթ և 'ի վերայ յովանակի նստել ումեք . բայց դու տուր մեղ նշան սյլ , յորման վայրի եկեալ հաստատեալ կայցէ թագաւորն : Եւ զնշանն մի հեռագոյն 'ի քաղաքէ աստի տայցես , զի ստուգել մարթասցուք . մօտ առ մեղ տուր , ակնտեսի տուր զնշանն , զի թէ և 'ի ներքս իցէք 'ի քաղաքիս , զտեղին տեսանել մարթասցուք : Խակ մարդարէն դարձեալ տայր պատասխանի , և ասէք : “Եւ կացցեն ոտք նորա , ասէ , յաւուր յայնմիկ 'ի լերինն ձիթենեաց գէմ յանդիման երուսաղեմի , 'ի կողմանց արևելից , : Արդ դու միտ դիր , ոչ թէպէտ և 'ի քաղաքի աստ ոք կայցէ , կարիցէ տեսանել զտեղին :

Արդ ունիմք աւասիկ երկուս նշանս , և զերը որդին ցանկամք տեսանել : Ասա դու , զի՞նչ եկեալ գործիցէ թագաւորն : Ասէ սյլ մարդարէ . “Ահաւասիկ Աստուած մեր , սյլովքն հանդերձ . դարձեալ ասէ . “Եկեսցէ և փրկեսցէ զմեղ : Յայնմ ժամանակի բացցին աչք կուրաց , և խուլք ականջօք լուիցեն : Յայնմ ժամանակի վազս առնուցուն կաղք իբրև զեղջերուս . և պարզ՝ լիցին լեզուք հազիւախօսաց , : Տացի մեղ և սյլ վկայութիւն զտեառնէ : Ասես դու , եթէ գալոց է ով մարդարէ . և զնշանացն ասիցես առնելոց , որ բնաւչիցէ եղեալ : Օ՞ք բնաւ նշան ճշմարտագոյն առնիցէ : “Ինքնին տէր , ասէ , 'ի գատաստանն հասցէ ընդ ծերս ժողովրդեան , և ընդ իշխանս նոյսա , : “Աշան ճշմարիտ , տէր 'ի ծառայից դաստապարաեալ , և յանձն առեալ համբերութեամբ :

Արդ զայս ամենայն ընթեռնում , և ոչ լսեն .
 զի խցին զականջս իւրեանց , զի մի լուիցեն : ԱՅԼ
 մեք հաւատացուք 'ի տէր մեր Յիսուս Քրիստոս
 յերկնից եկեալ և մարդկութիւն զգեցեալ : Քան-
 զի սյլաղդ մեք ինչ ոչ կարէաք հանդարտել . իսկո-
 րովհետեւ սյլ աղդ ոչ կարէաք հանդարտել , կամ
 վայելել 'ի նմա , եկն եղեւ իբրև զմեզ , զի մեք նովաւ
 'ի նմա վայելել արժանի լիցուք : Օի եթէ զարե-
 դակնս զայս որ չորեքօրեայք արարածք են նորա
 հայելընդ նա , և նկատել զնա ոչ կարեմք , զիա՞րդ
 զնորուն արարիչն տեսանելկարէաք : Խփայլիւն հրոյ
 եկն էջ տէրն 'ի վերայ սինէական լերինն , և ոչ կա-
 րէր հանդարտել ժողովուրդն . այլ ասեն ցմովսէս ,
 “Խօսեաց դու ընդ մեզ , և լուիցուք . և մի խօ-
 սեսի ընդ մեզ տէր Աստուած մեր , գուցէ մոռա-
 նիցիմք . զի ովկ է , որ լուաւ զձայն տեառն Աս-
 տուծոյ կենդանւոյ , զի խօսիցի 'ի միջոյ հրոյ , և
 լինիցի կենդանի միօրեայ ժամանակի , : Խսկ արդ՝
 եթէ լսել զձայն Աստուծոյ զի խօսիցի , մահու
 պատճառք լինէին և սատակման ⁵ : Խւ զի՞ զարմա-
 ցար , քանզի մովսէս ասէ , թէ “Օահի հարեալ
 եմ և դողամ , :

Խսկ արդ դու զիա՞րդ կամէիր : ԱՅն որ եկն
 վասն փրկութեան մերոյ , մահու պատճառք լինել
 և կորստեան . քանզի զինչ կարէ մարդկութիւնս
 համբերել , կամ զիա՞րդ մարթ ինչ էր շնորհացն
 նուաղել : Պանիկլ ոչ կարաց հանդարտել տես-
 լեան հրեշտակին , և դու տեառն հրեշտակաց տես-
 լեանն հանդարտել կարես : Պաբրիկլ երևեցաւ ,

և կործան՝ ՚ի վերայ երեսաց իւրոց անկեալ էր
դանիէլ : Արդ որպիսի՞ էր , որ երեեցաւն , կամ
զի՞ն օրինակ էր տեսլեան երեսացն : “Իբրև զփայ-
լակն մի էր,, այլ ոչ եթէ իբրև զարեգակն ,” Այւ աե-
սիլ աչաց նորա իբրև զբոց հրոյ , , ոչ է իբրև
զհնոց հրոյ , “Այւ ձայն բարբառոյ նորա իբրև զբար-
բառ ազգի միոյ , , ոչ եթէ իբրև երկոտասան բիւ-
րուց լէգէովն հրեշտակաց , և սակայն կործան՝ ՚ի
վերայ երեսաց իւրոց անկանէր մարդարէն : Ո՞ի
երկնչիր դանիէլ , ’ի միտս քո լի՞ր . “Յոտն կաց ,
լսելի եղեն բանք քո , : Այւ ասէ դանիէլ . “Յար-
եսայ լի դողութեամբ , , սակայն և այնպէս ոչ կա-
րէր տալ պատասխանի , մինչև եկն մերձեցաւ առ
նա նմանութիւն ձեռին մարդոյ : Այւ իբրև փոփո-
խեցաւ՝ ՚ի տեսիլ մարդոյ որ երեեցաւն , ապա դա-
նիէլ ասէ : “Տէր յերեել քո խռովեցաւ փոր իմ
յիս , և շունչ բնաւ ամենեին ոչ մնաց յիս , :
Արդ եթէ երևել հրեշտակին քաղեաց զբարբառ
մարդարէին և զօրութիւն , եթէ Աստուած երե-
եալ էր , ոչ զոդիսն ՚ի բաց քաղէր : Այւ մինչև
ուր ասէ զիրն , թէ մերձեցաւ իբրև զտեսիլ նմա-
նութեան մարդոյ , ոչ զօրացաւ հանդարտել դա-
նիէլ : Արդ զփորձ առեալ տկարութեանս մերոյ
ցուցանէ , եկն առ տէր զայս , զոր խնդրէր մարդ-
կութիւնս այս . քանզի համանշան ՚ի նմանութենէ
անտի խնդրէր լսել մարդն , եկն էառ փրկիչն զհա-
մանշան նմանութիւնս , զի դիւրագդոյն մարդիկս ՚ի
խրատ դառնալ մարդասցեն :

Քնդունիս և այլ վկայութիւն գալստեանն առ

մեղ տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի : Եկն
 Վրիստոս , զի մլրտեսցի և սրբեսցէ զջուրսն մլր-
 տութեամբն : Եկն զի արասցէ սքանչելիս , դնա-
 լովն իւրով՝ ի վերայ ալեաց ծովուն և ջուրցն կու-
 տակելըց : Արդ որովհետեւ յառաջ քան զգալուստ
 նորա ծովլ ետես և փախեաւ , և յորդանան յետս
 դարձաւ : Եկն առ զմարմին տէրն մեր , զի տես-
 ցէ զնա ծովն և հնազանդեսցի , և յորդանան միւս-
 անգամ զարարին իւր 'ի զիրկս ընկալցի : Այս
 մի պատճառք գալստեանն . իսկ երկրորդն՝ որով-
 հետեւ 'ի կուսէ անտի յեւայէ եկն մահ , պարտ և
 պատշաճէր 'ի ձեռն կուսին , մանաւանդ թէ 'ի կուսէ
 անտի երեւել կենացն : Օի զոր օրինակ զնա օձն
 խարեաց և պատրեաց , սոյնպէս և զսա գաբրիէլ
 աւետարանեսցէ : Կամիս՝ տեսանել և այլ պատ-
 ճառք գալստեան նորա : Ձառղին մարդիկ զլո-
 տուած , և արարին իւրեանց ձեռագործս մարդա-
 կերպս , կուռս կարկատունս , յայտապատկերս մար-
 դոյ . իբրև զի թէ աներեսոյթն Աստուած ստու-
 թեամբ պաշտեացի : Աստուած եկն , և եղեւ մարդ
 ծամարիտ , զի լուծցէ զնոցա կարծիսն ստութեան :
 Իբրև գործի առեալ զմարմինս մեր՝ զէն ընդդէմ
 մեր կրէր սատանայ , և զայս գիտաց պաւղոս և
 ասէ : «Պատի ես այլ օրէնս 'ի մարմինս իմ , որ
 հակառակ կան օրինացն մտաց իմոց» , այլովքն
 հանդերձ : Արդ որովլ զինու սատանայ ընդ մեղ
 մարտնչէր , սովին զինու 'ի գալստեան նորա ապ-
 րեցաք մէք : Եկն առ զնանն մեր 'ի մէնջ տէր ,
 զի մէք նորա մարդկութեամբն կեցցուք : Առ նա

զնմանն մեր 'ի մէնջ , զի պակասութեան մերում
առաւել տացէ զնորհմն , զի մարդկութիւնս մե-
ղաւոր աստուածութեան լիցի բաժանորդ : “Օք
ուր յաճախեցին , ասէ , մեղքն , առաւել ևս յաւե-
լան շնորհքն , : Պարտ և պատշաճ էր գալ չար-
չարել վասն մեր տեառն մերոյ , այլ ոչ էր իշ-
խեցեալ մերձենալ սատանայի , թէ զայս էր գի-
տացեալ : “Օք թէ դիտացեալ էր զայս , ոչ
զտէրն փառաց 'ի խաչ լինէր հանել , : Արդ
խանձ մահու եղե մարմինս , զի յուսացեալ
կլանել վիշապն , և զկլեալսն առաջինս 'ի ներ-
քուստ արտաքս փսխեսցէ : “Օք եկուլ մահ զօ-
րացեալ 'ի վերայ , . և գարձեալ . “Որբեաց Առ-
տուած զամենայն արտօսր յամենայն երեսաց , :

Արդ միթէ տարապարտուց ինչ եկն Կրիստոս ,
և մարդկութիւն զգեցաւ . միթէ բանք դիտութեան
ինչ իցեն վարդապետութիւնքս , և կամճարտարու-
թիւնք մարդկան : Ոչ գիրք սուրբք զայս ցուցանեն ,
ոչ գիրք սուրբք փրկութիւն եղե մեղ , ոչ մարդա-
րէիցն յառաջնօսութիւնքն հաստատեն զմեղ :
Պահեա դու յանձն քո անշարժ զաւանդ զայս ամե-
նայն , և մի ոք զձեղ շարժեսցէ 'ի հաւատոց անտի ,
եթէ Աստուած եկն , և մարդկութիւն զգեցաւ : Այլ
զի զմարդն զգենուլ նմա հնար էր , ցուցաք լիով .
ապա թէ գարձեալ թերահաւատ ինչ լինիցին որ-
դիքն հրէից , գիցուք և մեք նոցա առաջի : Օքնչ
օտարաձայն իցէ՝ զոր մեքս պատմեմք , եթէ Առ-
տուած եկն մարդկութիւն զգեցաւ . քանզի դուք
խել ասէք , մանեաւանդ թէ ձերոյն իսկ մնարդարէք

ասեն , թէ արրահամ զտէր ընկալու : Իսկ արդ
որ առ արրահամն եկն հանգեաւ , և ճաշակեաց
յայնժամ , առ մեղ ոչ կարէ ճաշ ուտել : Արդ
զի՞նչ նորաձայն է զոր պատմեցաքս : Այլ ևս եր-
կուս վկայս 'ի մէջ մատուցից , որ 'ի սինէական
լերինն առաջի Աստուծոյ յանդիման կացին . զմով-
սէս 'ի ծերպի անդ վիմին , և զեղիա 'ի ծածուկ
անդ լերինն՝ որ առաջի Աստուծոյ յանդիման կացին :
‘Երքին իսկ էին , որ 'ի ժամանակին յայլակերպսն
լինելոյ եկին կացին 'ի լերինն թափոր , և պատ-
մէին աշակերտացն զելսն , որ կատարելոց էր նա
յերուսաղէմ : Այլ զի պարտ և պատշաճ էր նմա
մարդանալ , զայս ցուցաք լիով իւրով որպէս և
ասացի . և որ ինչ մնացեալ իցէ 'ի յանդիմա-
նութեանց անտի , այս մասն նոյս կացցէ , որ շու-
տագոյնք և իմաստնագոյնք իցեն :

Խոստացայ ասել ձեղ զբանն , և զամենայն
ժամանակին , և զտեղի գալստեան փրկչին մերոյ .
արդ պարտ և պատշաճ այսպէս է , զի մի ստու-
թեան նախատինս յանձն առեալ գնասցուք 'ի
տեղւոյս , այլ զի զեկեղեցւոյս զնորեկսդ զբուշա-
ցեալս արձակեսցուք : Արդ խնդիր լիցուք նախ ժա-
մանակին , յորում եկն տէր մեր Հիսուս Քրիս-
տոս . քանզի նորոգ է գալուստն և վտարանդի .
և զի “Տէր Հիսուս Քրիստոս երէկ և այսօր , նոյն
և յաւիտեանս ժամանակաց , : Արդ մովսէս մար-
գարէ ասէ : ‘Ո՞նրդարէ յարուցէ տէր Աստուծած
յեղեարց ձերոց իւրեւ զիս , նմա լուիջնիք , : Բայց
այս պահեալ յիւրում տեղւոջ կացցէ առ ժամա-

Նակ մի հարցման : Իսյյօ դու ասա՛ , յո՞ր վայր
եկեսցէ մարդարէն այն , որում ակնունիք : Եշտ
պատասխանի և ասէ . ընթացիր յայն , որ յինէն
գրեալն է քեզ , մատիր դու քննել զմարդարէու
թիւնն զասացեալն յակորու առ յուղա , ասէ .
“Յուղա , զքեզ օրչնեսցեն եղբարք քոր , այլովքն
հանդերձ , անդէն ասէ . “Ո՞յն պակասեսցէ իշխան
՚ի յուղայ , և մի պետ յերանաց նորա , մինչեւ ե-
կեսցէ այն , որ դալոցն է . զի նա իսկ է յոյս հե-
թանոսաց , : Տեսանե՞ս , ոչ հրէից , ասէ , այլ
հեթանոսաց : Արդ նշանակ մի տապար աւագիկ
դալստեան տեառն՝ դադարեալ թագաւորութեան :
Արդ եթէ չիցեն այժմ իսկ ընդ տէրութեամբն
հռովմայեցւոց , ապա չեւ ևս եկեալ է Վրիստոս .
Եթէ ունին նոքա զաթոռն դաւթի և զտէրութիւն
դաւթի , ապա չիցէ եկեալ այն , որում ակնու-
նին : Ամաչեմ ասել զնորոգմն վասն անուանն ,
որ անուանեալ նոցա նահապետացն իրք են . կամ
զազգատո՞յմ նոցա , կամ ովկ է մայր նոցա , թու-
ղից զայս նոցա այնոցիկ՝ որ դիտենն : Այլ այս որ
ասէ , թէ “Հեթանոսք ՚ի նա յուսացին , . զի՞նչ
այլ ինչ նշանակ ցուցցէ իւրոյ դալստեանն : “Ալա-
պեսցէ զգրաստ իւր զորթոյն , և զյաւանակն իւր
զորթոյն գնդակէ , : Տեսանե՞ս զյաւանակն զայն
որ ՚ի զաքարիայն պատմեցաւ , յայտնապէս երե-
եալ :

Այլ ինդրե՞ս և այլ նշան ժամանակի դա-
լստեանն : “Տէր ասաց ցիս որդի իմ ես դու , . և
դարձեալ ասէ . “Հովուեսցես զնոսա դաւազանսու

երկաթեաւ,, : Ասացեալ է զոյս և յառաջ յայտնապէս , թէ գաւաղան երկաթի անուանեալ է հռովմայեցւոցն թագաւորութիւնք . և վասն այսորիկ որ ինչ պիտոյ իցէ 'ի դանիէլէ անտի զգուշացուք : Ոչ մինչև պատմերն , դեռ և մեկներ զերազն պատկերին նաբուգողնոսորայ արքայի , ած եղ 'ի միջի և զամենայն տեսիլն յայտնութեան նորա : Եւ վէմ մի առանց ձեռին մարդոյ հատեալ 'ի լեռնէ , և ոչ մարդոյ ձեռամք գործեալ , իջեալ ունել զերկիրն ամենայն . և լուսաւորագոյնս ևս ասէ այսպէս : “Յաւուրս թագաւորացն այնոցիկ կանգնեսցէ Աստուած յերկնից թագաւորութիւն , որ ոչ անցանէ յաւիտեան . և արքայութիւն նորա այլում ժողովրդեան ոչ մնացէ,, :

Արդ եկ յայտնագոյն ևս խնդրեսցուք վասն գալստեան ժամանակաց զընտրութիւն : Ձերա՛աւատ են ասէ , աղդ մարդկան , թէ ոչ զնոյն ինքն զամացն չափ ճշմարտիւ 'ի համար ոք ածցէ բանիցն ասացելոց , ոչ հաւատամք : Արդ որ ժամ է , կամ որ ժամանակ : ’Ի ժամանակի յորժամ անցեալ էր թագաւորութիւնն հրեաստանի , և սպառեալ էին թագաւորքն . հերովլէս յայլաղգեաց եկն թագաւորեաց : Եւ ասէ ցդանիէլ հրեշտակն որ խօսէր . “Իայց դու դի՞ր 'ի մոի զբանսդ նշանակեալ , և դիտացես և 'ի միտ առցես յելից բանիցդ տալոյ պատասխանի . 'ի շինել զքաղաքն երուսաղեմի՝ մինչև 'ի ժամանակս Կրիստոսի գալստեանն եօթներորդք եօթն , և եօթներորդք վաթուն և երկուն : Արդ վաթունն և ինն եօթ-

Ներորդ ամացս՝ ածեն ժողովին ամս չորեքհարիւր
ութսուն և երիս : Ասէ , բայց յետ շինելց զե-
րուսաղէմ չորեքհարիւր ութսուն և երից ամաց
անցանելոց , և իշխանացն պակասելոց , ապա դայ
այլաղդի ոմն թագաւոր , և 'ի նորա ամս ծնանի
Քրիստոս : Արդ դարեհ պարթև շինեաց 'ի վե-
ցերորդ ամի իւրոյ թագաւորութեան , բայց յառաջ-
նորդ ամի անդ յունաց 'ի վաթմներորդ վեցերորդ
յոլիմպիաթացն : Արդ յոլիմպիաթն առ յունօք
անուանի այն , որ ըստ չորս չորս ամացն ժողովին
'ի տօն տարեկանացն , վասն ըստ չորից ամաց արե-
գականն ընթացից , որ ըստ ամի ամի երեք ժամք
ժողովին , և լինին օր մի : Արդ հերովդէս թագա-
ւորէ յամին հարիւրորդի ութմներորդի վեցե-
րորդի յոլիմպիաթացն՝ յամին չորրորդին իւրոյ :
Արդ 'ի վաթմներորդէ անտի և 'ի վեցէ մինչ 'ի
հարիւրորդ ութմներորդ վեցերորդ անդք՝ լինին
ընդ մէջ հարիւր և քսան ոլիմպիաթքն , և սակաւ-
ինչ : Արդ ժողովին լինին հարիւր և քսան ոլիմ-
պիաթքն՝ չորեքհարիւր և ութսուն ամք , զի երեք
ամքն չորրորդ ոլիմպիաթաւն հանդերձ բոլորին :
Արդ առեալ ունիս աւադիկ զշափի ժամանակաց
ըստ գրոյն , որպէս ասաց : “Ճելից գրոյն տալ
պատասխանի , 'ի շինելն զերուսաղէմ մինչև Քրիս-
տոսի առաջնորդութիւնն Եօթներորդք Եօթն՝ և
Եօթներորդք վաթսուն և երկու , : Արդ ժամանա-
կացդ ունիս աւադիկ առ ժամանակ մի զշափի . բայց
և այլ և այլ ևս թարգմանութիւնք 'ի ներքս են
վասն ասացելոց իրացդ , որ ասացան 'ի դանիէլէ

Եօթնելորդ ամացդ :

Իսյց պատմեսցես և գու , թէ “Եւ դու բեթ-
ղեշէմ տուն եփրագայ , սակաւառոր իմն էիր ’ի
հաղարաւորս յուղայ . զի ’ի քէն ելցէ ինձ իշխան
իսրայելի , և ելք նորա ’ի սկզբանէ մինչև յաւուրսն
յաւիտենից , : Այլ վասն տեղեացն , զի երուսա-
ղեմացի էր՝ յառաջագոյն գիտես և զայն , որ ’ի հա-
րիւրորդի երեսներորդի առաջներորդի սաղմոսի
գրեալ է : “Ահաւասիկ լուաք զնմանէ յեփրագայ ,
և գտաք զնա ’ի դաշտու մայրեաց , : Օի յառաջ
քան զսակաւ մի ամաց , մնյըրի ունէր զտեղին :
Լուար գու ապաքէն , զոր ամբակումն ասաց ցտէր :
“Դ մերձենալ ամաց՝ յայտնի լիցիս , . իսկ արդ
զի՞նչ նշանակի է ով մարդարէ դալստեան տեառն :
Ասէ յառաջագոյն “Դ մէջ երկուցն կենդանու-
թեանց յայտնի լիցիս , : Օչյս առ տէրն ասէր
յայտնապէս , թէ եկեալ մարմնովդ կեցցես , և
մեռեալդ և յարուցեալդ ’ի մեռելոց՝ միւսանդամ
կեցցես : Եւ արդ յորմէ կողմանէ երուսաղեմին գայ-
ցէ , թէ յարեւելից՝ թէ յարեւմտից , թէ ’ի հիւսիսոյ՝
թէ ’ի հարաւոյ . ասա դու մեզ ճշմարիս : “Եւ ետ
պատասխանի ճշմարտիւ և ասէ , թէ Աստուած ”Դ
թեմանայ եկեսցէ , . և թեմանն թարգմանեալ կոչչ
հարաւ . “Եւ սուրբն ’ի փառան լեռնէ , . փառանն
անտառախիտ թանձրամայրի . վասն սորին իսկ
միաբանութեամբ ասէ սաղմոսարանն : “Դտաք
զնա ’ի դաշտու մայրեաց , :

Արդ եկ ’ի խնդիր լիցուք . ուստի՞ գայ , կամ
զիանդ : Օչյս մեզ եսայի մարդարէն ցուցանէ :

“Ահաւասիկ կոյս յղասցի , և ծնցի որդի , և կո-
չեսցեն զանուն նորա էմմանուել” : Արդ ընդդեմ
դառնան այսորիկ որդիք հրէիցն . սովոր իսկ են
նոքա ճշմարտութեանն հակառակ կալ , և ասեն
այսպէս . թէ ոչ է գրեալ եթէ կոյմն , այլ աղ-
ջեկն : Իսկ ես թէպէտ և ներեցից զեջից ըստ բա-
նիցն , սակայն և այնպէս զճշմարտութիւնն գտա-
նեմ : Արդ հարցցուք զնոսա . կոյս ’ի բննադատել
խրում երբ ճչէ , յառաջ քան զբոնադատել ,
եթէ զկնի՝ խնդրէ օգնական : Արդ եթէ այլ ուրեք
ասեն գիրք , եթէ բողոք բարձ աղջիկն , և ոչ ոք
էր որ օգնէր նմա , ոչ վասն կուսի ասէ : Այլ
զի յայտնադպյն ուսչիք , թէ և կոյմն ’ի գիրս
սուրբս աղջիկ կոչեցաւ , լուր գու գրոցն թագա-
ւորութեան վասն արիսաքայ սովմանիտացւոյ , զի
ասէ : “Աւէր աղջիկն գեղեցիկ յոյժ” , այլ զի կոյս
իսկ ընտրեցին , և ածին առ դաւիթ , այն յայտ
իսկ է :

Դարձեալ ընդդեմ դառնան հրեայբն և ա-
սեն . ’ի վերայ ախազու ասացաւ բանդ այդ վասն
եղեկիայ : Արդ եկ ընթերցցուք զգիրս : “Խըն-
դրեա գու քեզ նշան ’ի տեառնէ Աստուծոյ քում-
մէ , ասէ , կամ ’ի խորութիւնս կամ ’ի բարձրու-
թիւնս , նաև նշանն իսկ նորօրինակ ինչ պարտի
երեւել : “Նշան ջուրն , որ ’ի վիմէն հոսեցաւ .
նշան ծովուն պատառել , նշան արեգականն յետո
դառնալն , և այսպիսի ինչ որ յայտնադպյնն է .
իրբու ասի կարող լինի յանդիմաննել զշրեայսն :
Եւ գիտեմ , զի շատ խօսեցայ , և վաստակեալս և

աշխատեալս տեսանեմք զլսողսդ , սակայն ունկն-
դիր լինիցիք մեկնութեան բանիցդ + քանզի վասն
Վրիստոսի այսց ճառից յոյզք եղեն , և ոչ վասն
թեթև ինչ բանից : Արդ թագաւորէ ախաղ ըստ
բանին եսայեայ վեշտասան ամ միայն . և մար-
դարէութիւն , որ յետ սորա ասացաւ , յանդի-
մանէ զհակառակութիւն հրէից : Արդ որ զկնի ա-
խաղու եղեւ նորուն որդի եզեկիայ՝ էր իբրև ամաց
քսան և հինգ թագաւորութեան նորա : Արդ
մարգարէութիւնն 'ի վեշտասան ամի թագաւորին
լինէր . սյս յայտ է , թէ ինն ամաւ յառաջ էր
ծնունդն քան զմարդարէութիւնն : Արդ զի՞նչ
պիտոյ էր յետ ծնանելցյն ասել մարգարէութեան .
զի ոչ ասաց թէ յղացաւ , սյլ կոյսն յղասցի ,
յառաջգիտութեամբ ասաց :

Արդ վասն կուսիդ ծնանելցյ յայտնապէս
ասացաւ . բայց թէ յորմէ աղգէ իցէ կոյսդ , ցուց-
ցուք : “Երդուաւ տէր դաւթի ճշմարտութեամի ,
և ոչ ստեսցէ . 'ի պտղոյ որովայնէ քումմէ նըս-
տուցից յաթոռ քո , : Եւ դարձեալ ասէ . „Արա-
րից յաւիտեանս յաւիտենից զզաւակ նորա , և զա-
թոռ նորա իբրև զաւուրս երկնից , . այլովքն հան-
դերձ : Ո՞իւսանգամ ասէ . “Երդուայ դաւթի
ծառայի իմում , և այլ ոչ ստեցից . զաւակ նորա
յաւիտեան մնացէ , և աթոռ նորա իբրև զարե-
գակն առաջի իմ , և իբրև զլուսին հաստատեալ
յաւիտեան , : Տեսանե՞ս , զի վասն Վրիստոսի է
բանդ , և ոչ վասն սողոմնի . զի ոչ աթոռ նորա
իբրև զարեգակն մնաց , և ոչ իբրև զլուսին : Ապա

թէ ոք ընդդէմ դարձցի վասն չնստելցն յաթոռ
անդ , թէ Վրիստոս Ե՞րբ նստաւ 'ի վերայ փայ-
տեղէն աթոռոյն դաւթի , բերցուք զայս բան
յառաջ : “Ի վերայ աթոռոցն մովսեսի նստան
դպիրքն և մեկնիչքն,, . ոչ զփայտեղէն աթոռոցն
ասէ , այլ զիշխանութեան ցուցանէ զտէրութիւն :
Այնօրինակ և աթոռ դաւթի իրբե ասէ , մի զփայ-
տեղէն խնդրեր , այլ զթագաւորութեան զիշխա-
նութիւն : Եւ առ նմին վկայ կալջիր զմանկունս
որ օրհնէին : “Օրհնութիւն տան դաւթի , օրհ-
նեալ է արքայ իսրայելի,, : Եւ կըրքն աղաղա-
կէին և ասէին . “Որդի դաւթի , ողորմեաց մեղ,, :
Եւ գաբրիէլ վկայէ յայտնապէս , և ասէ ցԱն-
րիամ . “Եւ տացէ տէր Աստուած զաթոռն դաւթի
հօր նորա,, : Եւ պաւղոս ասէ . “Հոռշ լիցի քեզ
Յիսուս Վրիստոս յարուցեալն 'ի մեռելոց 'ի զա-
ւակէ դաւթի ըստ աւետարանիս իմում,, : Եւ 'ի
սկզբան անդ թղթոյն հոռվմայեցւոց : “Որ եղէ 'ի
զաւակէ դաւթի,, : Արդ ընկալ դու , որ 'ի դաւ-
թէն ծնեալ է . հնազանդեսցիս և մարգարէու-
թեան , որ ասէ . “Եւ եղիցի , ասէ , յաւուր յայն-
միկ արմատն յեսսեայ , և որ կանգնելոց է իշխան
հեթանոսաց , 'ի նա հեթանոսք յուսացին,, :

Եսկ նա գժգմեալ զայրացեալք վասն այսո-
րիկ որդիքն հրեից , այլ և զայս յառաջագոյն զի-
տէր եսայի , և ասէ : “Կամէին նոքա , ասէ , թէ
քնաւ հրձիդ լեալ է . զի մանուկ ծնաւ մեղ,, . և
զի ոչ եթէ նոցա . “Որդի տուաւ մեղ,, : Եւ դար-
ձեալ ասէ , “Եւ խաղաղութեան նորա ոչ դոյ սահ-

ման,, : Աահմանկք են հոռոմնց , այլ ոչ դոն Որդւ-
ւոյ աստուծոյ սահմանկք արքայութեան : Աահ-
մանկք են պարսից և պարթևաց , այլ ոչ դոյ Որդւ-
ւոյ աստուծոյ սահմանկք : Եւ դարձեալ . “Յաթոռ
նորա , ասէ , և յարքայութիւն նորա,, : Արդ գի-
տասջնը , եթէ ՚ի դաւթայ է սուրբ կոյսն :

Օի վայել էր սրբութեան վարդապետին ՚ի
նոցուն սրբոցն առագաստից ելանել . զի եթէ պաշ-
տօնեայք Հիսուսի սրբութեամբ կան ՚ի կանանց ,
ինքն Որդին զիանրդ որ գալոցն էր՝ լինէր յառ-
նէ և ՚ի կնոջէ : Օի դու ես , ասէ , որ “Առչե-
ցեր զիս յարդանդէ,, : Հայեաց ճշմարտիւ , զիանրդ
ասէ կորզեցեր զիս յարդանդէ . յայտ է՝ թէ
առանց առն անկոլնոյ , զի ՚ի կուսէ արդանդէ
մարմին կորզեալ համարի զնա : Օի այն որ յա-
մուսնութեանց անկոլնոց ծնունդք են , այլ օրի-
նակաւ առնի :

Իայց արդ դու տես , զիանրդ ոչ ամօթ հա-
մարի յայնպիսի մարմնոյ մարմին զգենուլ , որ ինքն
իսկ մարմնոցն արարիչ է : Իսկ արդ ովլ իցէ , որ
մեղ զայս ցուցանէ ճշմարտիւ . ինքն տէր մեր ասէ
ցերեմիսյ մարդարէ : “Յառաջադոյն մինչև նկա-
րեալ էր իմ զքեղ յորովայնի , ծանեայ զքեղ . և
մինչև ելեալ էր քո յարդանդէ , սրբեցի զքեղ,, :
Իսկ արդ որ ՚ի ստեղծանել անդ զմարդիկս զձե-
ռամբ ածել ոչ ամօթ համարի , զիանրդ ՚ի ստեղ-
ծել զսուրբ մարմինն առագաստ աստուծութեան
իւրոյ վասն իւր ամօթ համարէր : Աստուծ է ,
որ յարդանդի մինչև ցայսօր ժամանակի զսաղմն

ստեղծանէ , որպէս և գրեալ է 'ի յովք : "Ո՞հ-
թէ ոչ իբրև զկաթն կթեցեր զիս , և մածուցեր
զիս իբրև զպանիր , մորթով և մսով զգեցուցեր
զիս , ոսկերը և ջղօք հանար զիս,, : Ոչինչ դյ
պիղծ 'ի մարմինս մարդոյ 'ի ստեղծուածի անդ ,
եթէ ոչ շնութիւն պղծութեան աղտեղացուցանէ
զնա : Որ ստեղծ զադամն , նոյն ստեղծ և զես ,
և սրբութեան աստուածութեանն ձեռքն զարոն
և զէգն արար + ոչ մի ինչ յանդամոցն է պիղծ ,
որ ստեղծան 'ի սկզբանէ : Արդ կարկեսցին բե-
րանք հերեսիուլտացն , որ դրսովեն զմարմինս .
մանաւանդ թէ ոչ զմարմինս , այլ զարարիչ մար-
մնոյս : Արդ մէք յիշեսցուք զպաւղոսի երանել-
ւոյ , զի ասէ . թէ "Ո՞չ գիտէք , եթէ մարմինք
ձեր տաճար են Հոգւոյն , որ 'ի ձեզ բնակեալ
է,, : Եւ դարձեալ և մարդարէն ասէ յերեսաց
տեառն : "Մարմին իմ 'ի նոցանէ,, : Եւ այլուր
ասէ . "Ա ասն այսորիկ տացէ զնա մինչեւ 'ի ժամա-
նակ ծնանելոյն,, : Եւ զի՞նչ նշան իցէ , ասէ . "Ա-
պա ծնցին , ասէ , և կէսք յեղեարց նորա դարձ-
ցին առ նա , : Արդ եկ ասած դու , զի՞նչ էին վար-
ձանք սրբոյ կուսին հարսինն : "Եւ խօսեցաց ինձ
դքեզ հաւատովք և արդարութեամբ , : Եւ եղե-
սարէթ 'ի խօսել անդ իւրում ասէ : "Երանի իցէ ,
ասէ , որ հաւատացէ , եթէ եղիցի կատարումն
ամենայն բանիցն , զոր խօսեցաւ ընդ նմա տէր , :
Իսկ նա որ դրսովեն զմեզ հեթանոսք և
հրեայք , և ասեն ոչինչ էր հնար Կըրիատոսի 'ի կու-
սէն ծնանել : Արդ զհեթանոսս 'ի նոցունց ա-

ռասպելաց անտի կարկեսցուք . զի որ ասեն , բա
քարինս թաւալեցուցանել՝ և մարդիկ լինի , զիարդ
ասեն՝ եթէ չէ մարթ Աստուծոյ մարմին զգենուլ :
Արդ որք յուղղոյ գլխոյն դուստր ծնանել բար-
բացեն , զիարդի հի կոյս արգանդէ անտի որդի ծնեալ
անհնարին համարին : Որք յերանաց անտի արա-
մաղդայ ձերոյ յղացեալ ծնեալ ասէք զդիոնէսիոս ,
զիարդ զմեր ճշմարիտն անարգել իշմէք : Ես գի-
տեմ , զի անարժան է բանդ ըստ տեղւոյդ , բայց
զի մարթասցես նախատել զշեթանոսս 'ի նոցունց
առասպելաց անտի , զայս բանս մատուցաք , զիարդ
առ ասել անդ նոցա տայցես պատասխանի :

Իսկ առ կրծատականսն՝ որ 'ի թլփատութե-
նէ անտի են , այսպէս պատահեսցես : Հարցանի-
ցես ցնոսա , թէ զի՞նչ դժուարին է . ամուլ ծե-
րացեալ 'ի կանանց կրօնից⁹ պակասեալ ծնանել որ-
դի , եթէ 'ի կուսին յերիտասարդութեան ման-
կութեան ծնանել : Ամուլ էր սառա , 'ի չափոց
իրաց կանանցն պակասեալ էր , և ծնաւ որդի յան-
կարդ ժամանակի : Արդ ամլցն ծնանել կարդ էր ,
և կուսին ծնանել անկարդ էր . արդ կամ անար-
դեալ զերկոսին , կամ ընկալ զերկոսին . զի նոյն
Աստուած էր , որ զայն արար , և զայս հաստա-
տեաց . և զայս ոչ իշխես ասել , թէ անդ հնար էր ,
աստ անհնար է Աստուծոյ : Դարձեալ և զայս ևս
հարցջեր . զի՞նչ բնութիւն է մարդոյ փոփոխեալ
'ի միում ժամանակի յայլագոյն անդամոց , և դար-
ձեալ անդրէն վաղվաղակի 'ի նոյն դոյն հաստատել :
Զիարդ ձեռն մոլխեսի իբրև զձիւն սպիտակացաւ ,

և անդէն վաղվաղակի՝ 'ի նոյն գոյն հաստատեցաւ։
 Այլ թերեւս ասիցէ, թէ Աստուած կամցաւ, և
 անդէն շրջեցաւ։ Իսկ Աստուած անդ կարաց կամել,
 և աստ ոչ կարէ կամել։ Եւ անդ նշան մի լոկ էր
 միայն առ եղիպտացին, և աստ նշան էր առ
 ամենայն տիեզերս շնորհեալ։ Եւ կամ զի՞նչ էր
 առաւել դժուարագոյն։ կուսին ծնանել, եթէ դա-
 ւազանին՝ 'ի շնչաւորութիւն դառնալ։ Այս յայտ
 է, թէ գաւազանն մովսեսի բրտացեալ օձաձեւ կա-
 մակոր էր, ահազին էր այնմիկ՝ որ ընկէց՝ 'ի ձեռա-
 նէ։ և որ յառաջն՝ 'ի նա իբրև 'ի ցուպ յեցեալն
 շրջէր, փախստեայ լինէր իբրև 'ի վիշապէ, և եղեւ
 արդարեւ վիշապ։ բայց փախստեայ լինէր որ ըն-
 կէցն, ոչ երկուցեալ յայնմանէ՝ զոր 'ի ձեռինն ու-
 նէր, այլ զահի հարեալ յայնմանէ՝ որ զբիրտ ցուպն
 'ի շնչաւորութիւն դարձուցեալ սողեցուցանէր։ արդ
 ժանիք էին ցպոյն, և աչք վիշապացեալք։ Արդ
 'ի ցպոյն աչք տեսաննելի բուսանէին, և յարդան-
 դէ կուսին մանուկ ոչ ծնանէր կամօքն Աստուծոյ։
 Այլ զայն լուռ իսկ եղէց, եթէ գաւազանն ահա-
 րովի առաւել իմն լինէր քան զամենայն ծառս
 անտառի։ զի այն բաղում ժամանակօք բուսանի
 և մնանի, և այս 'ի միում գիշերի 'ի նոյն չափ
 հասանէր։ Իսկ արդ՝ ովէ է, որ ոչ գիտէ, եթէ
 գաւազանն հատեալ յարմատոյ քերծեալ 'ի կե-
 ղեոյ, թէ և 'ի մէջ գետոյն դնես, ոչ երբէք դա-
 լարանայ։ Այլ զի Աստուած՝ ոչ եթէ ըստ բա-
 րուց բուսոցն կարդաց զչետ երթայ ծառոց, այլ
 ինքն է բուսոց բարուցն ամենայնի արարիչ։ քըշ-

տեալն , և անպտուղն , և անկեղեն , և ցամաքն
բուսաւ , և ոստո արձակեաց , և պտուղ երեր վաղ-
վաղակի արքայկաղին : Իսկ արդ գաւաղանին վասն
մարմնաւոր քահանայապետին արտաքոյ բնու-
թեան իւրոյ պտուղ շնորհեաց , կուսին արդեօք
զջմարիտ քահանայապետն ծնանել ոչ շնորհէր :

Գեղեցիկ են այս յիշատակք բանից . բայց
ընդդեմ գառնան հրեայքն , և ոչ հնազանդին՝ որ
ինչ վասն գաւաղանին բանք են , եթէ ոչ նմա-
նագոյնս ինչ օրինակս և նորօրինակագոյնս ինչ
ծնունդս տեսցեն : Արդ եկայք հարցցուք զնոսա
այսպէս : “Եախ եւա իսկ գլխովին ուստի՞ ծնաւ .
կամ ով է մայր , որ զանմայրն զայն յղացաւ :
Եսեմ իսկ այսպէս , թէ ’ի կողից անտի եղեւ ադա-
մայ : Իսկ եւայ ’ի կողից անտի առանց մօր ծնա-
նէր , և ’ի կուսէ անտի յարդանդէ առանց առն
մանուկ ոչ ծնանէր : Պարտիք ծննդեանն մթերեալ
կային առ դուրս կանանց ծննդեանն յարանց շնոր-
հէ , զի եւայն յադամայ ծնեալ՝ և ոչ յարդանդի
յղացեալ , այլ յառնէ անտի իբրև ’ի դուրս իմն
ծնեալ . զայն պարտիս ծննդեանն շնորհի եկն հա-
տուցանել Արբիամ” ոչ ’ի յառնէ , այլ յանձնէ
իւրմէ իբրև առանձին իմն ծնանելոյ առանց թա-
թաւելոյ , ’ի Հոգւոյն սրբոյ զօրութեամբ աս-
տուածութեամբն ծնեալ յանձնէ :

Արդ եկ ևս իմն մի մեծ առցուք քան զայս .
զի այն՝ որ ’ի մարմնոյ մարմինք ծնանին , թէպէտ և
նոր ինչ օրինակ է , սակայն ընդ հնարաւ է . իսկ
հող յերկրէ մարդ լինել , այս սքանչելագոյն է :

Կաւ զանգեալ՝ աչաց պարուտակս և առագաստս
և ձաճանչս ծնանէր, այս սքանչելի է : Եմեկնակ
հողյ լինել ոսկերացն կարծրութիւն, և շնչափու-
ղոցն փափիկութիւն, և բիւրազգի ինչս ինչս ան-
դամոց ըստ իւրաքանչիւր կարգի, այս է սքանչելի :
Կաւոյն շնչանալ, և ըջել ընդ տիեզերս ինքնա-
կամն գնալով . շինել և գործել ընդ տիեզերս
և ջանալ, այս է սքանչելի : Կաւոյն վարդապետել
և խօսել, և հիւսնել և թագաւորել, այս է սքան-
չելի : Այ անոպայ հրեայ, ուստի՞ եղեւ ադամ .
ոչ էառ Աստուած սակաւ մի հող յերկրէ, և
ստեղծ զայս ստեղծուած սքանչելի : Խակ արդ կաւ
'ի ստեղծուած ական ըռւսաւորի, և կոյսն որդի
ծնանել ոչ կարէ : Որ մարդկան անհնար է, ընդ
հնարիւ մարժ է լինել . և որ հնարինն է, ան-
հնարի՞ն լինիցի :

Օսյս միշտ յիշատակ կալցուք, այսու զի-
նու ընդ մարտիկսն մարտնչել մարթասցուք : Այի
ինչ յանձն առցուք զայն հերեսիովտացն, որ իբրև
ցնորիւք առաջօք լինելոյ զգալուստն ուսուցանեն :
Թաքցուք, ընկեսցուք և զայն որ ասեն, յառնէ և
'ի կնոջէ եղեալ զծնունդն . որ իշխեցինն ասել
եթէ էր 'ի յովսեփայ և 'ի Անարիամայ, քանզի
գրեալ իսկ է . 'Առ զկին իւր,, : Յիշեսցուք մեք
անդ զյակովք . զի մինչև առեալ էր զհռաքէլ,
ասէ ցլաբան . “Երաց տուր զկինն իմ,, : Օի զոր
օրինակ անդ յառաջ քան զամուսնութիւնս հար-
սանեաց՝ ըստ խոստանալոյն միայն կին յակովըայ
կոչեցաւ . սոյն օրինակ և աստ յաւետարանիս :

Տես դու զՃմարտութիւն բանին : “Համեանն
վեցերորդի , ասէ , առաքեցաւ դարրիէլ ’ի քա-
ղաք մի նաղարէթ՝ առ կոյս մի , զոր խօսեալ զնա-
տոն , զի անուն էր նորա յովսէփի,, : Եւ դարձեալ
“Իրեւ աշխարհագիր լինէր , և գայր յովսէփ գրել
տալ զանուն իւր Անրեմաւ հանդերձ , զոր խօսեալ
էր նմա կին , զի էր յղե,, : Յղի իսկ էր . բայց ոչ
ասաց , թէ գայր կնաւ իւրով , այլ գայր այնուիկ՝
զոր խօսեալ էր նմա , որպէս ասէ առաքեալ . “Ա-
ռաքեաց , ասէ , Աստուած զորդին իւր,, . ոչ եթէ
ծնանել յառնէ և ’ի կնոջէ , այլ “Օնանել ’ի կնոջէ
միայն,, . այսինքն՝ ’ի կուսէ անտի : Օի կինն կոյս
ինքն անուանեալ է , յառաջադոյն ցուցաք : Օի
’ի կուսէ ծնանելոց էր կուսարարն հոգւոց :

Արդ զարմացար դու ընդ բանսդ . զարմացաւ
ընդ այս և ինքն իսկ , որ ծնանելոցն էր . և ասէ
ցգաբրիէլ : “Եւ զիարդ լինիցի ինձ այս , զի ես
զառն չափ ոչ գիտեմ,, : Ետ պատասխանի , և
ասէ . “Հոգին սուրբ եկեսցէ ’ի վերայ քո , և զօ-
րութիւն բարձրելոյն հովանի լիցի , ասէ , քեզ .
զի այն՝ որ ’ի քեն ծնանելոց է , սուրբ կոչեսցի ,
և Որդի աստուծոյ,, . անարատ և առանց աղտե-
ղութեան ծնունդն : Օի ուր Հոգին սուրբ է ,
անդ քշտեալ և ’ի բաց ընկեցեալ է աղտեղու-
թիւն : Արդ առանց պղծութեան է ծնունդ սուրբ
միածնին ’ի կուսէն : Օի թէպէտ և ընդդէմ
գառնան հերեսիովտայլքն ճշարտութեան , կշտամ-
քեալ յանդիմանէ զնոսա Հոգին սուրբ . բար-
կասցի ’ի նոսա զօրութիւն բարձրելոյն , որ հովա-

նի եղեւ՝ ի վերասյ կուսին . ընդդէմ հակառակ կաց-
ցէ նոցա դաբրիէլ յաւուրն դատաստանի : Յա-
մօթ արասցէ զնոսա և տեղի մսրոյն , որ ընկալաւ-
դուէր պատեալ ՚ի խանձարուրս : Տացեն վկայու-
թիւն և հովեքն , որ ՚ի ժամանակին յայնմիկ վկայ-
եցին . և գունդք գունդք հրեշտակաց վկայեսցին ,
որ օրհնէին զլստուած , և ասէին . “Փառք ՚ի
բարձունս Աստուծոյ , և յերկիր խաղաղութիւն և
՚ի մարդիկ հաճութիւնն : Տաճարն վկայեսցէ , յոր
տարանն ութօրեայ ժամանակի : Գալրթակն ¹⁰
տատրակացն , որ վասն նորա պատարագս մատու-
ցանէր : Ա կայեսցէ , որ անդ ՚ի ժամանակի ՚ի գիրկս
իւր առ ինքն շմաւոն , և որ անդն առ նմին կինն
աննա :

Արդ Աստուծոյ վկայութիւնքն ՚ի ներքս , և
սուրբ Հոգւոյն վկայութիւնք , և Վրիստոս զի
ասէ . “Օ ի՞ խնդրէք զիս սպանանել , այր մի որ
ձեզ զջմարտութիւն խօսեցայ : Արդ կարկեսցին
բերանք հերեսիովտացն , որ հակառակ կան վասն
մարմին զգենլցն . զի հակառակ կան նոքա այն-
միկ , որ ասէ . “Շ զշափեցէք զիս և տեսէք . զի
ողի երբէք ոսկր և մարմին ոչ ունի ընդ իւր , որ-
պէս և այժմ տեսանէք զիս , զի ունիմ : Արդ
երկրագցուք այնմիկ՝ որ ՚ի կուսէ անտի ծնաւտէր .
և ծանիցեն և կուսանք զիւրեանց պատուին պսակին :
“Օ անիցեն և գունդք գունդք հաբեղայից զսրբու-
թեան իւրեանց պսակ , զի ոչ եթէ զրկեալ ինչ
եմք մէք ՚ի սրբութեան պատուոյ : Օ ի թէպէտ
և յարգանդի անդ եղեւ իննամսեայ ժամանակօք

փրկիչն , սակայն յայր կատարեալ հասեալ եղեւ
ընդ մեզ զերեսուն և զերիս ամս : Արդ եթէ պար-
ծանս ևս ունիցին կուսանք վասն իննամսեայ ժա-
մանակին , առաւել ևս ունիմք և մեք՝ վասն բաղ-
մամեայ ժամանակացս :

Արդ ամենեքեան զսրբութեան ձանապար-
հացն՝ շնորհօքն Աստուծոյ զընթացս ընթացարուք .
Երիտասարդք և կուսանք , ծերք և տղայք մի ՚ի
ցանկութիւնս ինչ պատրեալք , այլ յօրհնութիւնս
կանխեալք անուան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-
տոսի : Ո՞ի տգէտք լինիցիմք սրբութեան փառա-
ւորութեան , զի հրեշտակականք են պատկեն , և
հրեշտակաց է յաջողութիւն : Անխայեսցուք ՚ի
մարմինս մեր , որ ծագելոցն են իբրև զարեգակն :
Ո՞ի վասն փոքր մի ցանկութեան՝ այսպիսի և զայս-
չափ մարմին պղեսցուք : Օ՞ի առ փոքր մի ժա-
մանակի են մեղք , և մշտնջենաւոր են տանջանքն
և ամօթն յաւիտենից : Օ՞ի իբրև հրեշտակք յեր-
կրի շրջին , որ սրբութեան մշակք : Կուսանք
ընդ աստուածածնին Ո՞արիամայ ունին զբաժինն :
Ո՞քեալ ՚ի բաց ընկեցեալ լիցին ամենայն պաճու-
ծանք զարդարանաց , և ամենայն ակն յարատա-
բաց , և ամենայն ձեմելիք ստորագարշ , և ամե-
նայն պաճուծանք պաճուծեալք , և ամենայն խունկք
յուղակք ցանկութեանց : Եւ մեզ խունկ լիցին
անուշութեան աղօթք սրբութեան , դործք բա-
րութեան , մարմնոց սրբութիւնք . զի որ ՚ի կու-
սէ անտի ծնեալ է տէր , ասասցէ վասն ձեր , ա-
րանց սրբականաց՝ և կանանց պատկելոց . “Ո՞ե

բնակեցայց 'ի նոսա , և ձեմեցայց առ նոքօք , և
եղէց նոցա Աստուած , և նոքա եղիցին իմ ժո-
ղովուրդ» : «Մա փառք և պատիւ յաւիտեանս
յաւիտենից . ամէն :

ՅԱՐԵՎԱՆԻ ԱՐԵՎԱԿԱՆ ՎՐԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՋԱԿԱՐԱՎՈՐԻ ՎՐԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՋԱԿԱՐԱՎՈՐԻ

1. “ՅԱՐԵՎԱՆԻ ՎՐԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՋԱԿԱՐԱՎՈՐԻ” :
 2. Տղամարդության առաջնակամ բնաւա պատճեն ինչ էին ,
որ առաջնակամ այս է իմաստից և իտքի բանին .
Յայն դեպքությունը և զինու այնչափ պատճառք էին ,
զի Աստուծության իմ մարդկութիւնս զիշանիցէ .
կամ Աստուծոյ բնութեան իցէ ընդ մարդկան ըրջել :
 3. Յայն ամսությունը այս նշանակին հնոց , գույնելու
բողանոց :
 4. Այլ օրինակ և առաջինն ապարդախօս լիցին
լեզուք ծանրախօսաց :
 5. Յայն յաւելու ապա զԱստուծություն գլխովին
տեսանել , քանիպատիկ ևս զմահն գիտէ ՚ի
վերայ ածել :
 6. Յօրինակին պահանջմէր ոչ իբրև զհնոց հրու ,
պար ՚ի յունականէն յաւելուք :
 7. Յայն զբեղ :
 8. Օրինակ մը զբանսն :
 9. Այլ օրինակ օրինից :
 10. Տղամարդության զուխտակն :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ
ԸՆԴՀԱՅԻ ՅՈՒԹԵՐՆ
ԵՐԵՖՏԱՍԱՆԵՐՈՒԴ

Ի նույնուն, 'ի լուսավետուն, և 'ի յարուցեալն . և ընթեր-
ցուած յեսոյեայ որ առէ : "Տեր ՞ հաւաքառ ՞ լուր մեր,
և բազուկ առեառն ուշ յայդի եցաւ,, , միջն յայնձնուր որ
առէ . "Իբրև որոջ պէտուն ՞ սպանու մարեցաւ , և
իբրև առաջն իտրչ անմասունչ իայ,, այլուն հանդեպ :

Պարծանք սրբութեան կաթուղիկէ եկեղեցւոյս
են ամենայն գործք Քրիստոսի . և առաւել պար-
ծանք պարծանաց խաչն : Եւ զայս յառաջագոյն
գրէր պաւղոս երանելի , զի ասէ . "Ինաւ ամենեին
մի լիցի ինձ պարծել , բայց միայն 'ի խաչն տեառն
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,, : Են զարմանք և կու-
րին 'ի ծնէ 'ի սելովամն ակն բացեալ . իսկ արդ
զի՞նչ է այս առ ամենայն կոյրս տիեզերաց : Են
մեծ սքանչելիք՝ և առաւել քան զչափ , և որչափ
զզազար չորեքօրեայ 'ի մեռելոցն յարուցանել .
բայց սակայն նովաւ չափ և որչափ նայն էր՝ են
շնորհք . բայց զի՞ առ այնս , ուր առ ամենայն տիե-
զերս առ մեղս իւրեանց մեռեալ գնեին : Մեծ
էին սքանչելիքն բխեալ 'ի հինգ նկանակէ անտի՝
կերակուր 'ի հինգ հազարաւոր ժողովուրդն . բայց

զի՞ առ այնոսիկ , որ ընդ ամենայն տիեզերս սովաշահն մեռեալ էին : Աքաննչելի էր լուծանելն և զութուտասնամեայ կապեալն 'ի սատանայէ . բայց զի՞ առ մեզ ամենեսեան , որ 'ի տոռունս մեղաց մերոց կաշկանդեալ կայաք : Խակ խաչին պսակ լուսաւորեցոյց զամենեսեան , որ 'ի տգիտութեան կուրացեալ էին . և ելոյծ զամենեսեան , որ 'ի մեղս կաշկանդեալ կային , և փրկեաց զամենայն աշխարհս լի մարդկամբ :

Եւ զի՞ զարմացեալ ես , թէ աշխարհս ամենայն փրկեցաւ , զի ոչ եթէ դուզնաքեայ ոք էր , այլ Որդի աստուծոյ միածին , որ եկն և մեռաւ վասն մեղաց մերոց : Եւ քանզի յաղթահարեալ էաք 'ի մեղաց անտի միոյ մարդոյն ադամայ , և մտեալ էին մեղքն յաշխարհս , որպէս և դրեալ է , ասէ : «Որպէս 'ի միոջէ մեղաց մարդոյ մահ թագաւորեաց յաշխարհի , որչափ ևս առաւել արդարութիւն միոյն Հիսուսի Քրիստոսի կենօքն թագաւորեսցէ , : Եւ երբեմն վասն փայտի կերակրոյն ելին 'ի դրախտէ անտի , արդ փայտիւն Քրիստոսի դիւրագոյն հաւատացեալք 'ի դրախտ անդր մոցեն : Եթէ առաջին ստեղծուածն որ յերկրէն էր , եկն երեր մահ յաշխարհ , արդ որ ստեղծ զմարդն հող յերկրէ , ոչ ևս յաճախեսցէ բերել զկեաննս յաւխտենից . զի՞ ինքն խսկ է կենդանութիւն : Եթէ փէնեհես նախանձեցաւ , և սպան զպղծագործն , և ցածոյց զբարկութիւն Աստուծոյ . իսկ Հիսուս՝ որ ոչ եթէ զայլ ոք սպան , այլ զանձն իւր փոխանակ մեր մասնեաց . իսկ

արդ ոչ լուծցէ զգատապարտութիւնն զի մարդկանէ :

Արդ մի ամօթ համարեսցուք զիսացն Քրիստոսի , այլ առաւել ևս պարծանս արասցուք : “Օի ձառ խաչին կորուսելոցն յիմարութիւն է , իսկ ապրելոցս մեղ խմաստութիւն Աստուծոյ է , : Օի ոչ եթէ դուզնաքեայ մարդ ոք էր , որ եկն մեռաւ վասն մեր , այլ Որդի աստուծոյ , որ եկն զգեցաւ զմարդկութիւնս : Իսկ արդ որ ՚ի ձեռն մովսեսի գառն զենաւ , բացուստ ՚ի բաց հալածէր զսատակիչ մահարեր հրեշտակն , իսկ Քրիստոս գառնն՝ որ եկն ՚ի բառնալ զմեղս աշխարհի , ոչ առաւել ևս աղատէր զմեղ ՚ի մեղաց անտի : Իսկ արդ արիւնն անսասուն գառինն զիրկութիւնն տայր ժողովրդեանն , իսկ միածնին արիւնն ոչ առաւել փրկութիւն տայ ժողովրդեանն : Արդ եթէ թերահաւատեսցէ ոք ՚ի խաչելոյն , զդես հարցցէ . եթէ ոք ոչ հաւատայ բանիցդ , հաւատասցէ արդեանցն երկելոց : Բազում են ընդ տիեզերս խաչեալք , այլ ոչ յումեքէ յայնպիսեաց անտի դեքն փախուցեալ սարսեն : Օի նոքա վասն իւրաքանչիւր մեղաց մեռանին , իսկ սա վասն բազում օտարաց մեղաց եկն և մեռաւ : Օի Այեղս , ասէ , ոչ արարեալ էր , և ոչ գտաւ նենգութիւն ՚ի բերան նորա , : Ոչ եթէ պետքոս էր , որ զայս ասէր , զի թերես կարծիք էին , եթէ շնորհեաց վարդապետին իւրում , այլ եսայի մարդարէ է , որ զայսն ասէ . որ ոչ եթէ մարմնովն անդ էր , այլ Հոգովն սրբով զմարմնաւոր գալուստն յառաջագոյն

տեսանէր : Իսկ արդ զի՞նչ պիտոյ է ինձ գմարդարէն միայն մատուցանել վկայ . ընկալ դու վկայ զպիղատոս , որ իբրև դատէրն , ասէր : “Ոչինչ վնաս մահու դտանեմ ես յառնս յայսմիկ , : Օք թէպէտ և մատնեաց զնա ’ի ձեռս . ջուր խնդրեաց , և զձեռս լուաց , և ասէ . “Արդար եմ ես յարենէ առնդ այդորիկ արդարոյ , : Գայ և այլ վկայութիւն անմեղութեան , որ առաջին լուծաւ ’ի մեղաց անտի . որ անդէն պատուհասէր զընկերն , և ասէր : “Գառնեայ մեք արժանի ըստ մեղացն մերոց զոր գործեցաք ընդունիմք . իսկ սա զի չար ինչ ոչ գործեաց , : ”

Վնդէր եկն և ընկալաւ չարչարանս Յիսուս ’ի վերայ ամենայն մարդկան . զի ոչ եթէ կարծեօք ինչ էր խաչն , ապա թէ ոչ կարծեօք համարեսջիր զփրկութիւն : Ոչ եթէ առաջօք ինչ էր մահն , ապա թէ ոչ առասպելք իցեն և փրկութիւն : Եթէ ցնորք ինչ առաջօք է մահն , ապա ճշմարիտ է այն , զոր ասէինն . “Եթէ յիշեցաք մեք , զի ասէր խարեբայն այն , մինչ կենդանի էր , այլովքն հանդերձ : Այլ չարչարանքն ճշմարիտ են , զի ճշմարտիւ եկն ել ’ի խաչ . և մեք ոչ ամօթ համարիմք : Եկն և խաչեցաւ , և մեք ոչ կամք յուրաստ . այլ առաւել ես պարծիմք ըստ բանին առաքելց , զի ասէ : “Ինձ բնաւ մի լիցի պարծել , բայց միայն ’ի խաչն տեառն մերս Յիսուսի Քրիստոսին : “Քանզի եթէ յուրաստ լինիմք , կշտամբեալ յանդիմանէ զմեղ այս գողգոթա , զորով այժմիկ պատեալ կամք : Կշտամ-

բեալ յանդիմանէ զմեղ և փայտ խաչին , որ առ
սակաւ է ելց զտիեղերս ամենայն բաշխեալ : Խոս-
տովանիմ զխաչն , քանզի ճշմարտեալ գիտեմ
զյարութիւն . զի եթէ իբրև խաչեցաւն , անդէն
մնացեալ էր , թերեւս ոչ արդեօք խոստովան լի-
նէր , այլ գողակից լինէր իմոյ վարդապետին :
Խոկ իբրև եկն պահակափոխ եղև յարութիւն մա-
հուն , ոչ ևս ամաչեմ խոստովանել զխաչն պար-
ծանօք :

Արդ ամենեցուն 'ի նոյն նմանութիւն մարմնոյ
եկն և խաչեցաւ , այլ ոչ եթէ ըստ նմին նմանու-
թեան մեղաց մարդկան եկն և խաչեցաւ : Ոչ ոչ
եթէ վասն ընչաւէտութեան էր վարդապետ , և
ոչ վասն ցանկութեան դատապարտեցաւ . զի ինքն
իսկ ասէր յայտնապէս , թէ “Որ հայեսցի ’ի կին
մարդ ’ի պատճառս ցանկութեան , անդէն իսկ շնա-
ցաւ ’ի սրտի իւրում,, : Ոչ եթէ յանդգնութեամբ
եհար , կամ վեասեաց զոք . զի նա ինքն շրջէր
ևս զմիւս ծնօտն ապտակատուին : Ոչ եթէ զօրէնս
անարդեաց , զի նա ինքն է օրինացն կատարիչ .
ոչ զմարդարէ ոք հայհոյեաց , զի նա ինքն էր , որ
’ի մարդարէիցն քարողեցաւ : Ոչ զրկեաց զվարձ
վարձկանի , զի ինքն առանց վարձու ձրի բժշկեաց :
Ոչ բանիւք յանցեաւ , և ոչ գործովք մեղաւ , և
ոչ խորհրդուլ նեղեաց ⁴ . զի “Ո՞եղս , ասէ , ոչ
արար , և ոչ գտաւ նենդութիւն ’ի բերան նորա,, .
որ ընդ հայհոյել ուրուք՝ ոչ հայհոյէր , որ ընդ
չարչարել ուրուք՝ ոչ սպառնայր : Որ եկն ’ի տեղի
չարչարանացն ոչ յակամայ կամաց , այլ կամնք

կամաւորութեամբ : Օք թէ ոք հրաժարեցուցանէր և ասէր . “Քանի քեզ տէր , մի եղիցի քեզ այդպէս,, . ասէ նա ցնա . “ԵՌԹ յետս սաւտանայ . զի ոչ խորհիս գու զլաստուծոյ , այլ զմարդկան :

Խսկ արդ՝ եթէ կամիս գիտել , եթէ կամօք կամաւորութեամբ եկն ’ի տեղի չարչարանացն . այլք ակամայ մեռանին , և ոչ գիտեն խսկ . խսկ սա յառաջագոյն ասէ վասն չարչարանայն : “Աշ հաւասիկ երթամբ մեք յերուսաղէմ , ասէ , և որդի մարդոյ մասնի ’ի խաչ ելանել , : Ճայց գիտե՞ս դու , թէ ընդէ՞ր ոչ խորսէր ’ի մահուանէ անափի մարդասէրն . զի մի միանգամայն ’ի մեղս իւրեանց տիեզերք աշխարհի կորիցեն : Եւ դարձեալ հաստատեաց զերեսս իւր , գայրնա յերուսաղէմ : Եւ զայս գիտել կամ՞ս ճշմարտիւ , եթէ փառս իւր համարէր զիսաչն Յիսուս . լուր դու նմա , զի ասէ . և մի յինէն համարիր : Վատնէր դնա յուրդա , զրկող եղեալ առ տանուտէր անդր . որ արդ ևս ել ’ի սեղանոյ անտի , և զօրհնութեան բաժակն արբեալ էր , և փոխանսակ ըմպելոյն փըրկութեան՝ զարիւն արդար կամէր հեղուլ : “Որ եւ կեր զհաց նորա , յաճախեաց ’ի վերայնորա առնել զիսարէութիւն , : Այն ինչ անդէն ձեռքն կարկառեալ զօրհնութիւն առնուին , և անդէն առ նմին վասն արծաթոյն զմատնութիւն մահու պատրաստէր : Եւ թէպէտ և յանդիմանեցաւ , և լուաւ թէ “Դու ասացեր , . դարձեալ անդրէն ’ի նոյն ելանէր : Ապա ասէր Յիսուս . “Եկն եհաս ժամ ,

զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ, : Խսկ արդ եսայի սղոցեալ չամաչէր, և Վրիստոս ՚ի վերայ աշխարհի մեռանել ամաչէ՞ր : “Այժմ փառաւորեցաւ որդի մարդոյ, ասէ . իբր ոչ եթէ յառաջ չունէր զիառմն, զի փառաւորեալ էր յառաջ քան զի նելն աշխարհի . այլ փառաւորեալ էր յառաջ իբրև զլստուած, բայց և այժմ փառաւորեցաւ առաւել, զի զշամբերութեան պսակն յանձն իւր առեալ հաւանեցաւ : Ո՛չ բռնադատութեամբ ինչ եթող յիւրմե զկենդանութիւն, և ոչ բռնազբօսութեամբ ինչ զենաւ . զի լուր դու, որպէս ասէ : “Իշխանութիւն ունիմ առնուլ յիս,, . կամօք թոյլ տամ թշնամւոյն, զի եթէ ես ոչ կամէի, այս ոչ լինէր՝ որ լինիս : Եյլ եկն ահաւասիկ կամօք կամակարութեամբ ՚ի տեղի չարչարանացն, խնդալով գայր ՚ի տեղի քաջութեան, ժապտելով գայր ՚ի տեղի պսակացն, ուրախութեամբ գայր ՚ի փրկութիւն ամենայն մարդկան : Չէր ինչ ամաչեցեալ յերկնից, զի զիրկութիւն բարձեալ բերէր ամենայն արարածոց իւրոց : Օխ ոչ եթէ մարդ ոք էր գուղնաքեայ, որ չարչարեցաւ, այլ լստուած էր, որ մարմին զգեցաւ . և զշամբերութեան պսակն առեալ ճգնութեամբ պատերազմէր :

Խսկ նա աւանիկ հակառակ դնեն հրեայքն . զի հանապազ պատրաստ են նոքա առ ՚ի հակառակել, և դանդաղագին են նոքա առ ՚ի հաւատալ . զի իբրու վասն նոցա ասէ մարդարէն . “Տէր, ո՞հ հաւատաց ՚ի լուր մեր,, : Պարսիկք հաւատան, և երրայեցիք թերահաւատեն : “Որոց ոչ պատմե-

ցաւ վասն նորա , տեսցեն , ասէ • ոյք ո՛չ լուան
զնմանէ , 'ի միտ առցեն , • որ ընթեռնուն՝ ընդդէմ
դառնան և ասեն , բնաւ յաղթական էին ձեռք մարդ-
կութեան առ աստուածութիւն : Եկայք ընթեր-
ցարուք զողըն , զի վասն ձերոյ գործոյ ողը
գրեաց երեմիայ + ետես զձեր կորուսան , հայեցաւ
'ի կործանումնն , և ողըայր զերուսաղէմն զայն :
Այլ որ այժմ երուսաղէմէ է , դա ո՛չ է ողըոց
արժանի . զի նա 'ի խաչ եշան , և սա մինչև ցայ-
սօր երկիրպատանէ խաչելոյն որ 'ի նմա : Արդ
յողըալն իւրում ասէ • “Ոգի երեսաց մերոց տէք
Քրիստոս , որ ըմբռնեցաւ յապականութեան մե-
րում 6 : Այդէ ես ինչ այժմ բան գիտութեան
խօսիմ : Կհաւասիկ վկայէ , թէ տէք Քրիստոս 'ի
մարդկանէ ըմբռնեցաւ : Եւ արդ զանցս ևս ասա ,
զի՞նչ վասն նորա անցանեն ընդ մեղ անցք : Որով
ասացաքն , թէ “Ի՞նդ հովանեաւ նորա մոցուք
մեք , և կեցցուք , • 'ի մեջ հեթանոսաց , և ո՛չ 'ի
մեջ խրայէլի :

Արդ վասն բազում հակառակութեանց նոցա
որ լինին , եկայք սակաւ ինչ վկայութիւն որչափ
ժամանակս 'ի ձեռս տացէ 'ի շնորհան Քրիստոսի
վասն չարչարանացն պատմեսցուք : Օի ամենայն
ինչ որ վասն Քրիստոսի է , գրով է + և չիք
ինչ բան վտարանդի , և չիք ինչ բան առանց վկայ-
ութեան , զի ամենայն իրու 'ի գրի հաստատեալ
է ճշմարտութեամք : Արդ որովհետև լուար յաւե-
տարանի անդ վասն յուդայի մատնելոյն , զի ասէ .
արդ ո՛չ պարտիս ընդունել վկայութիւն : Եղար

դու , թէ խոցեցաւ զկող գեղարդեամբ . արդ ոչ
պարտիս տեսանել թէ արդարեւ այդպէս գրեալ
է : Առար դու , թէ 'ի պարտիզի անդ կանգնեցաւ
խաչն , արդ ոչ պարտիս տեսանել , թէ արդարեւ
այսպէս գրեալ է : Առար դու , թէ թաղեցաւ .
արդ ոչ պարտիս տեսանել , թէ վասն թաղման
գրեալ է : Առար դու , թէ յարեաւ 'ի մեռելոց .
արդ ոչ պարտիս տեսանել , թէ արդարեւ խաղ
ինչ առնեմք մեք զքեղ զայս ուսուցանելով : «Օի
բանն մեր և քարոզութիւնն ոչ 'ի պատրանս իմաս ~
տութեան բանիւք» , ոչ եթէ 'ի պաճուճանս ինչ
ընդելուզանելով , կամ այն փակելոց է + ոչ բա ~
նից բանք յաղթեն , կամ այն լուծանելոց է : Այլ
քարոզեմք մեք ՚Յրիստոս 'ի խաչելեալ յառաջա ~
գոյն ուսեալ 'ի մարգարէից : Բայց դու իբրև ան ~
ցանես ըստ վկայութիւնն , ծրարեալ և կնքեալ 'ի
սրտի քում , և առեալ զպատճառսդ , լե՛ր գործա ~
սէր ջանասէր , և 'ի քննին լիջիր մնացելոցն : Ո՞ի ե ~
ղեցի քո ձեռն ասէ , յառնուլ միայն պատրաստ ,
այլ և 'ի գործել + զի զամենայն ինչ Աստուած
շնորհէ : «Ապա թէ ոք 'ի ձենք նուազեալ է յի ~
մաստութենէ , խնդրեսցէ 'ի տուողէն Աստուածոյ
պարզմտութեամբ , և տացի նմա,, : Օի և մեղ ևս
'ի ձերոց աղօթիցդ տացի , որ ասեմքս ասել . և
ձեղ՝ որ լսէքդ հաւատալ :

Արդ խնդիր է 'ի միջի ձերում այժմիկ վասն
չարչարանացն ՚Յրիստոսի վկայութեանցն . զի ժո ~
ղովեալ եմք մեք աւասիկ , ոչ եթէ գրոց ինչ վկա ~
յութիւնս 'ի հանդէս մատուցանեմք , այլ հաս ~

տատել առաւել վասն որոյ հաւատացաք : Այլ
վասն գալատեան տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի
ընկան դու վկայութիւնս : Եւ զի՞ ի վերայ ջուրցն
գնաց . “Ա ծովու են, ասէ, ճանապարհ քո” : Եւ
վասն աղգի աղգի բժշկութեանցն ուստեք ուստեք
առեալ վկայութիւնս : Բայց այժմ սկիզբն առնել
պարտիմ, ուստի չարչարանքն սկսան : Յուղա եր
մատնիչ, որ եկն ընդդեմ մերձեցաւ, և եկաց .
զիսաղղութիւն խօսէր, և զթշնամութիւննիւթէր :
Արդ ասէ վասն նորա սաղմոնն . “Բարեկամք իմ
և մերձաւորք իմ յանդիման իմ մերձեցան, և կա-
ցին,, : Եւ դարձեալ ասէ . “Կակուդ եին բանք
նոցա քան զձէթ, և ինքեանք եին որպէս սլաք,, :
“Ո՞ղջ ես ուարի, ասէր, և մատնէր զվարդապետն՝ի
մահ . ոչ ամաչեաց յայնմանէ, որ կարդալով
զանունն յիշեցուցանէր նմա : “Յուղա, ասէ,
զՈրդի աստուծոյ մատնե՞ս դու,, : Վրէ թէ զայս
խկ ասէր ցնա : Յմւշ լիցի քեզ քո խկ անունդ,
զի յուղա դարձ ’ի խօստովանութիւն կոչի . թէ-
պէտ և չոգար, ուխտ եղիր, առեր արծաթ, սա-
կայն դարձ ’ի խօստովանութիւն : “Աստուած օրհն-
նութեան իմոյ՝ մի լոեր, զի բերան մեղաւորի,
բերան նենդաւորի բացաւ ’ի վերայ իմ . խօսե-
ցան զինէն լեզուօք նենդաւորօք, և բանիւք ատե-
լութեան պաշարեցին զինև,, : Այլ զի և ’ի քահա-
նայապետիցն եին ոմանք, որ արտաքոյ քաղաքին
եին . լու եղեւ քեզ կանխաւ, եթէ յիշեցեր
զպատմութիւն, և զժամանակն, և զտեղին, և
զսաղմոսն զի ասաց, ասէ : “Անարձցին ընդ երե-

կոյս սովորացին , և իբրև շունք շրջեսցին դքառաքաւ , :

Իսյյօց աղէ՛ դու լուր վասն երեսուն արծաթոյն յայլմէ մարգարէէ : “Եւ ասասցես յնոսս , թէ բարիոք թուի առաջի ձեր , տուք զվարձս իմ , կամ յուրաստ լերուք , : Աակայն վարձ իմ ’ի ձէնց է , և դուք պարտիք բժշկութիւն կազաց և կուրաց . և արդ զի՞նչ հատուցանեն : Տես փոխանակ գովութեանցն պարսաւանս , և փոխանակ երկիրպագանելց դրսովանս և նախատինս : Տեսանե՞ս , զիարդ յառաջագոյն տեսանէ մարգարէն , “Եւ բերին կացուցին առաջի իմ երեսուն արծաթոյն : Ով մարգարէութիւն ճշմարիտ . ով մէծի իմաստութեան անմոլար ճոգւոյն սրբոյ . ոչ ասաց տասն , և ոչ քսան , այլ երեսուն՝ որպէս և էր իսկ ճշդիւ : Եւ յո՞ գնացին այն գինքն , ասավաղվաղակի ո՞ մարգարէ . տես ճշմարտիւ , որ առն առ իւր ունի , թէ ’ի դուրս տայ . և յետ ’ի դուրս տալց յո՞ գնաց : Ասէ մարգարէն . “Եւ առին զերեսուն արծաթին , և արկին ’ի տուն տեառն ’ի քուրայն , : Արդ աղէ ած ’ի մի վայր , կշռեալ զբանս մարգարէին ընդ աւետարանին . ասէ : “Իբրև զղացաւ յուրա , եբեր ընկէց զարծաթն ’ի տաճար անդր , և ’ի բաց եկաց , :

Արդ այսուհետև խնդիր է ’ի վերայ բանիդ , զի վտարանդի է ճշմարտութիւնն . զի որ անարդենն զմարգարէս , ասեն թէ մարգարէն ասէ . եկն եբեր , և ետ զայն ’ի տուն տեառն ’ի քուրայ անդր , և աստ ասէ , ետ զնա ’ի գինս ադա-

ըսկին բրտին : Արդ տե՛ս զիա՞րդ սոքա 'ի միմեանց արդարանան + լուր, զի որ անուանի հրեայքն էին և քահանայապետք և մեկնեչք, որ իբրև տեսինն զյուգա թէ զղջացաւ, և ասէ . “Անդայ, զի մատնեցի զարիւն արդար + ասեն + դու տեսցես,, : Խակ դուք զի՞նչ, որ 'ի խաչդ իսկ հանեք + իսկ արդ որ զլարձ սպանմանն առ և բեր ընկէց, նա տեսանիցէ + և դուք որ սպանեքդ իսկ, ոչ տեսանիցէ : Կարձեալ նոքա ասեն ընդ միմեանս . “Ո՛չ է պարտ զայն առնուլ և արկանել 'ի գանձանակ անդր, զի գինք արեան են,, : Ահա տեսանես, թէ 'ի բերանոյ ձերմէ ել վճիռ դատապարտութեան, թէ պիղծ են վարձքն, պիղծ են և գործքդ + ապա թէ արդարութիւն ինչ կատարես զի ասես, թէ հանեք 'ի խաչ զմբիստոս, ընդէ՞ր ոչ ընկալար զվարձն : “Եա որ խնդրելին է, այս է + զիա՞րդ ոչ են հակառակ բանք մարդարէին և աւետարանին + զի աւետարանն ասէ՝ ագարակ բրտին . և մարդարէն ասէ՝ քուրայն : Արդ ոչ միայն ոսկերչացն մանկանց և արծաթագործացն են քուրայք և պղնձագործաց, այլ և խեցագործաց կաւոյն գոնքուրայք + զի զմանըիկն և զպարարտն, և զպիտանացու հողն 'ի մանրխիձ աւաղց անտի պարզեն, և զլատոնամաղ կոշտն 'ի բաց մաքրեն + իբրև քուրայի նմանութեամբ ջրովի հալեն և պարզեն զկաւն, զի անխափան լիցի 'ի ժամանակի գործոյն առ ամանոցն ստեղծանելց : Արդ զի՞ զարմանաս, եթէ աւետարանն ասէ զագարակն բրտին, և մարդարէն ասէ օրինակաւ զքուրայն բրտին . և զի յամե-

նայն ժամանակի օրէն էր մարդարէիցն առակաւ խօսել :

Արդ կապեցին ասէ , զչիսուս , և առին տարան ՚ի գաւիթք քահանայապետին : Կամի՞ս տեսանել , թէ և այդ գրեալ է : «Ա այ նոցա , ասէ , եսայի , և վայ անձանց նոցա . զի խորհեցան խորհուրդ չարութեան զանձանց . զի ասացին , թէ կապեսցուք զարդարն , զի դժպհի եղե մեզ» : Եւ արդարեւ վայ իսկ եղե անձանց նոցա : «Օի եսայի սղոցեցաւ , և բժշկեցաւ յետ այնը ժողովուրդն , զերեմիայ ՚ի գուր տղմայ ընկեցին , սակայն բժշկեցան վերքն հրէից . սակայն փոքրագոյն էին վերքն , զի ՚ի մարդկութիւն էր յանցուցեալ : Իսկ իբրև յԱստուած ինքն գլխովին յանցեան , որ եկն մարդկութեամբ , արդարեւ վայ է անձանց նոցա : «Ապեսցուք զարդարն» : Տերեւս ոք ասիցէ , թէ ոչ կարէր զանձն իւր ապրեցուցանել , որ ելոյծ զշագար չորեքօրեայ , և զպետրոս ՚ի կապանաց բանտին : «Պատրաստեալ կային հրեշտակը , և ասէին . «Խղեսցուք զկապանս նոցա» . այլ ներէր վասն այնորիկ , զոր կամեր տէրն ըմբերել : «Խարձեալ ածին զնա առաջի իշխանացն յատեան դատաստանի : Արդ աւագիկ ունիս վկայութիւն : «Վանքն տէր եկեսցէ յատեանս ընդ իշխանս ժողովրդեանն» :

Արդ եհարց քահանայապետն , և լուաւ զճմարտութիւն , և բարկացաւ . և չարն մատուցեալ չարացն սպասաւորն՝ անդէն ապտակ մատուցանէր . և երեսք նորա իբրև զարեգակն ծագէին , յանօրէն ձեռաց անտի ապտակեալ համբէրէին , և

այլք եկեալ ընդ երեսս թքանէին այնորիկ՝ որ
թքովն իւրով զծնէ կոյրն բժշկէր : “Օ զյս տեառն
հատուցանէք այսպէս ժողովրդ մորոս՝ և ոչ իմաս-
տուն : Օսոյն զարմացեալ էր մարգարէն, և ասէր,
“Տէր ո՞հ հաւատաց ’ի լուր մեր,, : Անհաւատ են
դործքս, եթէ Աստուած, Որդի աստուծոյ, բա-
զուկ տեառն զյս համբերեալ հաւանեսցի : Արդ
զի մի թերահաւատեսցեն որ ապրելոցն իցեն, զրէ
յառաջագոյն կողին սուրբ, և ասէ յերեսաց
Քրիստոսի, ինքն ասէ, որ յայնժամ խօսէր,
ինքն իսկ անդէն ասէ : “Օ թիկունս իմ, ասէ, եւ
տու ’ի տանջանս,, : Օ ի պիղատոս զնա տանջեաց,
և ետ ’ի ձեռս խաչահանուացն . և “Օ ծնօտս իմ
յապտակս, և զերեսս իմ ոչ դարձուցից յամօթոյ
ընդ երեսս թքանելոյ,, : Իբրու զի թէ ասիցէ .
թէ յառաջագոյն իսկ դիտէի, զինչ առնելոցն էին .
և ոչ խուսեցից զծնօտս իմ : Օ ի որպէս պարտ և
պատշաճ էր ինձ զիմ աշակերտսն զօրացուցանել,
թէ որ ’ի վերայ ճշմարտութեան մահն էր, ես
զանդիտեալ խուսափէի : Օ ի ես ինձէն ասէի . թէ
“Որ սիրէ զանձն իւր, կորուսց զնա,, : Արդ թէ
կենասէր լինէի, ապաքէն չառնէին, զոր ուսու-
ցանէի : Արդ նախ ինքն Աստուած էր, և ’ի վե-
րայ մարդկան այս յանցից յանձն առնոյր . զի առ
յապա մարդիկ ’ի վերայ մարդկան զչարչարանս
յանձն առնուլ մի յամօթ համարեսցին : Տեսա-
նես, զի և զյս ճշմարտիւ գրեցին : Արդ բազում
'ի գրոց անտի վկայութիւնս վասն ժամանակիս կար-
ճեալ զանցանեմք : Օ ի եթէ զամենայն ինչ խըն-

Դրել ոք կամիցի ճշմարտիւ , ոչ մի ինչ՝ ՚ի գործոց
անտի ՚Քրիստոսի առանց վկայութեան թողեալ
դտանիցի :

Կապեալ եկն ՚ի կայխափայ առ պիղատոս +
արդ և զայս ուրեք գրեալ իցէ , ասէ : “Կապեցին
զնա , և տարան պատարագ թագաւորին յարիմ,, :
Իսկ արդ ընդդէմ բախիցէ ոք ՚ի սրունկն լսողաց
անտի , և ասիցէ , իսկ առ պիղատոս ասէ . դու
դրէ թէ զայն ամենայն ՚ի բաց թողցուք , արդ
առ պիղատոս ասաց՝ որ զայն ասաց : “Եա դու եկ
ընթերցիր զի՞նչ ասէ աւետարանն : “Դրբել լուաւ,
ասէ պիղատոս թէ գալիլեացի է , ետ տանել
զնա առ հերովդէս,, . քանզի հերովդէս էր յայնմ
ժամանակի արքայ , և էր եկեալ յերուսաղէմ :
Բայց աղէ , դու տես զմարգարէին ճշմարտութիւն ,
պատարագ տուեալ առնել զնա : “Եւ եղեն բարե-
կամք , ասէ , ընդ միմեանս յայնմ ժամանակի , զի
յառաջ էին թշնամիք : Օֆ վայել էր իսկ , որ
հաշտեցուցանելոցն էր զերկինս և զերկիր , և ՚ի
խաղաղութիւն ածելոց էր զարարին ընդարարածս ,
նախ զնոսա ՚ի հաշտութիւն ածել , որ զնայն դա-
տէին . և էր առ նոսա տէրն : “Որ հաշտեցուցա-
նէր զարտս իշխանաց երկրի,, : Արդ ընկալ դու
զմարգարէիցն զճշմարտութիւն , և զհաստատու-
թիւն վկայութեան :

Զարմացիր դու զտէրն դատապարտեալ յանձն
առնուլ ՚ի զինուորաց անտի զինքն տանել , ածել
և բերել : Պիղատոս նստէր և դատէր , և որ ընդ
աջմէ ։ օրն նստեալ էր , առաջի նորա յոտն կայր

և ներէր : Եշւ ժողովուրդ փրկեալ՝ ի ձեռն նորա
յերկրէն եգիպտացւոց՝ և սյլուստ ուստեք բա-
զում անգամ, դոչէին և ասէին : “Բարձ զդա,
և ’ի խաւ հան զդա,, : Ընդէր ու անօրէն հրեայք,
զի զկուրաց զաւս բանայր , և կամ զի կաղացն
ձերոց տայրը ընթանալ , և զայլ ազգի ազգի երախ-
տիսն զըր առնէր ձեղ : Իբրև զարմացեալ կայր
մարդարէն և ասէր , “Իբրու զի յ՞ բացէք զբերանս
ձեր , կամ իբրև՝ ի վերայ յ՞ պատճառի ոխաթափ
եղերուք,, : Եշւ նոյն ինքն տէր ’ի ձեռն մարդարէին
ասէր . “Եշլէ ժառանգութիւն ինձ իբրև առիւծ
յանտառի , վասն այսորիկ ատեցի ես զնոսա,, . ոչ
եթէ լքի ես զնոսա , այլ նոքա հրաժարեցին յի-
նէն . վասն այնորիկ յիրաւի ասաց . “Բարձի լքի
թողի զձեղ տուն իմ,, :

Վրդ՝ ի դատել անդ իւրում լուռ միայն կայր .
մինչեւ արդահատել սկսաւ պիղատոս և ասել : “Ո՞չ
խօսին նորա զքէն,, . ոչ եթէ նա գիտէր , թէ ով
էր զըր դատէրն , այլ երկնչէր յերազոյ անտի զօր
ետես կինն , և յղեաց առ նա : Եշւ տէրն լուռ
միայն կայր , որպէս և ասէ՝ ի սաղմոսարանի անդ :
“Եշլէ ես իբրև զմարդ , որ ոչ լսէ . և ոչ գուցէ
բարբառ՝ ի ըերան նորա,, : Կարձեալ ասէ . “Եշլէ
ես իբրև զխուլ , զի ոչ լսէ . և իբրև համր , զի
ոչ բանայ զբերան իւր,, : Կուեալ էր քո և այլ
երբեմն վասն նորա յառաջագոյն Դ , թէ ունիցիս
’ի մտի :

Այլ զինուորքն շուրջ զնովաւ եղեալ խալ
առնէին զնա . և լինէր խաղ տէրն երկնից , որպէս

ասէ 'ի բերանոյ մարգարէին : « Այեցան յիս , և շարժեցին զգումս խրեանց , : Եւ անդ սակայն առակ մի լինէր օրինակի թագաւորութեան , առնել առնէին զնա խաղ , խաչեալ խաչէին զնա , բայց յառաջագոյն զգեցուցին նմա ծիրանիս , և 'ի ծունք իջանէին , և նմա երկիրպագանէին զինուորքն , և պսակ դնէին : Քեզ զի՞ է , թէպէտ և 'ի փոց էր , սակայն ամենայն թագաւոր 'ի զօրաց պսակեալ թագաւոր անուանի , նաև պարտ խակ էր . Քըիստոսի առակաւ 'ի զօրացն պսակել , որպէս զի վասն այսորիկ ասէ գիրն յերգս երգոցն . « Ղկայք , ելէք , տեսէք դստերք երուսաղեմի . 'ի պսակ անդ , յուրում պսակեաց զնա մայր իւր , : »

« Աև պսակն ինքնին խորհուրդ մի մեծ է , զի լուծումն մի էր մեղաց , և արձակումն մի էր արձակալճիու դատաստանին . թողութիւն՝ զոր դատապարտեցաւ աղամ 'ի դրախտէ անտի : « Անիծեալ լիցի երկիր 'ի գործս քո , փուշ և տատասկ բուսցի քեզ , վասն այսորիկ , զի լուծցէ զլճիու դատաստանի զառաջնոյ դատապարտութեան . և վասն այսորիկ թաղեցաւ յերկրի , զի երկիր որ ընկալաւ զանէծս առաջինս , փոխանակ նզովիցն զօրչնութիւն ընկալցի : Առ ժամանակի մեղացն պատսպարան դտերեւ թզենւոյն կարկատեալ զգենուին , վասն այսորիկ Հիսուս 'ի վախճան նշանացն ամենայնի զթզենին զնէր : Զի իբրև դիմեալ դայր 'ի տեղի չարչարանացն , նզովեաց զթզենին . ոչ զամենայն թզենի , այլ զմին միայն առ օրինակի , և ասէ . « Ամենակին 'ի քէն պտուղ ոք մի ճաշաւ

կեսցէ այսուհետեւ,, : Արդ լուծեալ լիցի ասէ այսուհետեւ վճիռ դատապարտութեան , և անցցէ պատիժ պատուհասիդ : Արդ որովհետեւ զտերեւ թղենոյդ առին արկին զիւրեամբք , եկն՝ի ժամանակի , յորում ոչ գտանէր պտուղ : Խակ նվշէ , որ ոչ գիտէր՝ թէ՝ի ժամանակի ձմերայնոյն պտուղ թղենոյդ ոչ գտանի , բայց միայն տերեւով զարդարեալ կայ + արդ զոր ամենեքեան գիտեն , զայս Քրիստոս ոչ գիտէր : Եաւ գիտէր , և գայր պահանջել . ոչ եթէ չգիտէր թէ զի՞նչ գտցէ , այլ զի զասսանզովիցն տերեւովն չափ կամէր առնել , և ոչ պտղովն :

Խակ որովհետեւ՝ի սքանչելի իրացս իբրև՝ի դրախտ մխեցաք , զարմացեալ եւմ ճշմարտիւ վասն ճշտութեան առակացս : Արդ՝ի դրախտին կործանումն , և՝ի պարտիզի փրկութիւն .՝ի փայտէ մեղք , և՝ի ձեռն փայտին փրկութիւն : Խեղ երեկս օր ժամանակի իջեալ շրջէր տէր մեր՝ի դրախտի անդ , և նոքա թագեան . ընդ երեկս աւուրն ժամանակի աւաղակն՝ի ձեռն տեառն՝ի դրախտ անդք մտանէր : Խակ արդ թերեւս ասիցէ ոք , թէ բան գիտութեան խօսիս , աղէ ցոյց ինձ՝ի մարդարէից զփայտ խաչին . զի եթէ ոչ վկայութիւնս ինչ ածցես՝ի մարդարէիցն , ոչ ընդունիմ ⁸ : “Ես իբրև դգառն անմեղ՝ի զենումն եկեալ եմ,, . միթէ ոչ գիտէր , զի այդպէս պարտէ ընթեռնուլ իբրև հարցանելով : Օի որ ասէրն . “Եթէ գիտէ՞ք դուք , յետ երկուց աւուրց զատիկ լինելոց է հրէիցն , և որդի մարդոյ մատնելոց է՝ի խաչ ելանել” :

Արդ ոչ գիտէր նա . “Ես , ասէ , իրրե զգառն
անմեղ ածեալ եմ՝ ՚ի զենումն , : Խսկ որ իցէ
գառնն . ասասցէ յովշաննէս : “Ահաւաղիկ գառն
Աստուծոյ , : “Եւ վերայ իմ խորհեցան , : Արդ որ
զեսորհուրդն գիտէր , զանցս ոչ գիտէր վիճչ ան-
ցանելոց էին : Բայց և վիճչ խորհեցան . “Երկայք ,
ասէ , արկցուք փայտ ՚ի հաց նորա , : Եւ եթէ
զըեղ տէր արժանի արասցէ , յառաջագոյն գի-
տասցես դու , եթէ մարմին նորա ըստ աւետարա-
նին օրինակ հացի է : “Արդ եկայք , ասէ , արկ-
ցուք փայտ ՚ի հաց նորա . և ջնջեսցուք զնա յեր-
կրէն կենդանեաց , : Կեանիքն ոչ ջնջի . ՚ի զուր
ջանայք վաստակիք : “Եւ անուն նորա պյլ
յիշեսցին . ՚ի զուր տարապարտուց են խորհուրդ
ձեր . “Օք յառաջ քան զարե է անուն նորա ,
և ՚ի մէջ եկեղեցեաց կայ և մնայ յաւիտեան :
Եւայն զի կեանք էին , մովսէս ինքնին ասէ . “Եւ
եղիցին կեանք ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց .
և երթիցես դու ՚ի տուէ և ՚ի գիշերի , և ոչ
հաւատասցես ՚ի կեանս քո , : Եւ որ այժմ իսկ
ընթերցան , զի ասէ . “Տէր՝ իսկ ո՛հ հաւատաց ՚ի
լուր մեր , :

Զայս օրինակ առեալ ունէր մովսէս ՚ի կա-
տարածի հանեալ ՚ի խաչ զօձն , զի որ հարկանէր
՚ի կենդանի օձէ անտի , և տեսանէր զօձն պղնձի ,
ապրէր իրրե հաւատայր : Խսկ արդ օձն պղնձի
զփայտէ կախեալ ապրեցուցանէր , և Որդին աս-
տուծոյ ՚ի խաչ ելեալ չապրեցուցցէ զձեղ : Համե-
նայն ժամանակի ՚ի ձեռն փայտին է փրկութիւն :

Համս նոյի փայտեղէն տապանն փրկութիւն լինէր
մարդկան : Խոկ ծովն մեծ 'ի ձեռն մովսեսի զառակ
օրինակի դաւաղանին իբրև տեսանէր , փախչէր
յայնմանէ որ Եհարն : Խոկ արդ դաւաղանն մով-
սեսի զօրանայր , և խաչն Քրիստոսի տկարանայ :
Թռողից զայլ ամենայն առակս օրինակացն վասն
բաղմութեան բանից : Փայտն՝ որ 'ի ձեռն մովսե-
սի էր , քաղցրացուցանէր զօռւրսն , և 'ի կողից ան-
տի Ծիսուսի ջուրք բխէին 'ի փայտէ :

Ակիզն նշանաց արիւն և ջուր 'ի ձեռն մով-
սեսի , և 'ի կատարած ամենայն նշանաց նոյնպէս
Քրիստոսի : « Ա,ախ մովսէս շրջէր զգետն յարիւն .
և յետոյ ջուր հանէր 'ի կողից արեւամբն հանդերձ ,
վասն երկուց բարբառոցն , այն՝ որ դատէինն և
աղաղակէինն , և կամ վասն այնորիկ՝ որ դատէինն և
թերահաւատէինն . կամ վասն այնոցիկ՝ որ վկայէինն
յարիւն վկայութեան , և կամ վասն այնորիկ՝ որ
մլրտէին ջրով . զի պիղատոս ասէր . « Ուռը եմ
ես , և ջրով լուանայր զձեռուն : Խոկ որ աղաղա-
կէինն և ասէին . « Արիւն դորա 'ի վերայ մեր և 'ի
վերայ որդուց մերոց : Արդ երկոքին սոքա 'ի կո-
ղից անտի էին . ջուրն՝ թերեւս դատելոյն , և ա-
բիւնն՝ որ աղաղակէին : « Կարձեալ այլաղք իմաս-
ցուք + հրեից արիւնն , և քրիստոնէից ջուրն .
նոցա վասն խարդախութեան յարենէ անտի դա-
տապարտութիւն , և ձեղ հաւատացելոցդ 'ի ջրոյ
անտի փրկութնւն , զի ոչինչ տայ զուր տարապար-
տուց : Անկնիչքն հարքն մեր և սյլ իմն իրացց
այդոցիկ հնարս ցուցին . քանզի կրկին իմն է զօ-

բութիւն մլրտութեան յաւետարանսդ . մի՛ որ
զկնիքն առնուն , նոցա շնորհեալ է 'ի ջրոյ . երկ-
րորդ այն է , որ սրբոց մարտիրոսացն վճարի ա-
րեամբ նոցունց : Եշտ ասէ 'ի փրկութեան կողից ան-
տի արիւն և ջուր . որ վասն խոստովանութեանն
Քրիստոսի առակի 'ի մլրտութեան և 'ի մարտի-
րոսութեան հաստատէ շնորհս ⁹ : Կո՞ն և այլ հան-
գամանք կողիցն : Աին եղե առաջնորդ մեղաց , որ
'ի կողից անտի ստեղծաւ . այլ որ եկն Հիսուս ա-
րանց և կանանց միանգամայն շնորհել զանյիշատա-
կութիւն մեղաց , խոցեցաւ զկողսն 'ի վերայ կա-
նանց , զի լուծցե զմեղս՝ որ 'ի կանանց մտին :

Եւ եթէ այլ ոք ինչ քննեսցէ , շատ գտանէ
զհանգամանս . այլ մեք զասելս շատ համարիմք
վասն ժամանակիս պնդութեանն , և վասն զի ան-
յագ լինիք դուք 'ի լսել : Քանզի ո՞չ է մարթ-
աշխատութիւն համարել լսել զճառս տեառն
մերոյ պսակելոյ , մանաւանդ 'ի սրբութեան տեղ-
ւո՞ս յայսմիկ գողգոթայ : Արդ այլը լսելով միայն
լսեն , այլ մեք տեսանեմք և շօշափեմք : Արդ մի՛
ոք դանդաղեսցի , այլ առցեն զէն ընդդէմ թշնամ-
ւոյն , նշան կանգնեսցեն զշաւատս խաչին ընդդէմ
թշնամւոյն . զի յորժամ կամիցիս խօսել վասն
խաչին Քրիստոսի առ անհաւատսն , յառաջագոյն
զնշան խաչին տեառն տուր ձեռամբ ընդդէմ , և
կարկի որ խօսին : Ո՞ի ամօթ համարիր զխաչն խոս-
տովանել , զի հըեշտակիք զնմանէ խօսին պարծա-
նօք : “Կիսեմ զոր խնդրէքն , զէկիսուս զխաչե-
լեալն , : Խակ արդ ո՞չ կարէր ասել , գիտեմ զոր

իսնդրէքն , զտէրն իմ իսնդրէք . զի պսակ է խաչն
և ոչ անարդանք :

Ա.ՅԼ մեք այսուհետեւ եկամբ ընթասցուք 'ի
յանդիմանութիւնս մարգարէիցն : 'Ի խաչ ել տէրն
առեալ ընդ իւր զմեղս աշխարհի : Տեսանես զգող-
դոթա զօրինակդ , և լիարերան գոչես գովել ոք
յանձն առեալ : Օքոյշ լինիջիր , գուցէ 'ի ժամա-
նակս հալածանաց ուրանայցես , զոր խոստովանե-
ցարն . գուցէ 'ի ժամանակին խաղաղութեան մի-
այն ուրախ լինիցիս 'ի վերայ խաչելցյն , այլ և 'ի
ժամանակս հալածանաց զնոյն հաւատսն առ խա-
չելեան պահեսջիր . մի 'ի ժամանակս խաղաղու-
թեան բարեկամ Քրիստոսի , և 'ի ժամանակս
պատերազմի թշնամի : Ա.ոնոււս այժմիկ թողութիւն
զքոյոց մեղացն , և զհոգեւոր պարգեացն 'ի թա-
գաւորէն զշնորհս : Յորժամ հասցէ պատերազմ ,
քաջութեամբ մարտիջիր 'ի վերայ քո թագաւորին
Քրիստոսի + վասն քո եկն անմեղն և խաչեցաւ ,
և դու որ վասն քո եկն ել 'ի խաչ , 'ի խաչ ոչ
ելսնես : Ոչ շնորհ ինչ առնես , զինորա տուեալ
է քեզ . այլ շնորհս հատուցանես խաչելցյն՝ որ
յայսմ գողգոթա եկն ել 'ի խաչ վասն քո : Գող-
դոթա թարգմանեալ կոչի տեղի դադաթան : Ո՞վ
իցեն , որ մարգարէութեամբ զտեղիս զայս գող-
դոթա անուանեցին . յորում ճշմարիտ դլուխն
Քրիստոս՝ զխաչն առեալ վերանայր , որպէս և ա-
սաց առաքեալ : «Որ ինքն է , ասէ , կերպարանք
աներեութին Աստուծոյ» : Եւ դարձեալ ասէ .
«Եւ ինքն է , ասէ , գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ» .

դարձեալ ասէ . “Ամենայն առն գլուխ Քրիստոս
է,, . դարձեալ ասէ . “Օք նա ինքն է , ասէ , գլուխ
իշխանութեանց և պետութեանց : Արդ գլուխն ’ի
դադաթան տեղւոջ աստ չարչարանս ընդունէր :
Ովմէծի¹⁰ մարդարէութեանն անուանելցն միայն .
ոչ եթէ զանուն ինքն վասն նմանելց ասեն , մի
հայեսցիս իբրև ’ի դուզնաքեայ ինչ ’ի խաչեալն ,
գլուխ է ամենայն իշխանութեանց և պետութեանց :
Գլուխն ’ի վերայ ամենայն իշխանութեանց խա-
չեցաւ . և իւր գլուխ Հայր : “Գլուխ առն , ասէ ,
Քրիստոս , և գլուխ Քրիստոսի Աստուած,, :

Եւ Քրիստոս վասն մեր եկն յայսմ վայրի
խաչեցաւ , զոր դատեցանն ’ի գիշերի ընդ ցուրտն ,
ուր կայծակունքն իսկ կային առաջի : Խաչեցաւ
յերեք ժամէ , և խաւար կալաւ զերկիր ’ի վեց ժամէ
մինչև ցինն ժամն . և դարձեալ զինն ժամու միւս
անդամ լոյս : Խսկ արդ՝ իցէ² և զայս գրեալ . ա-
սէ և զաքարիա այսպէս : “Եղիցի յաւուրն յայն
միկ , ասէ , զի չիցէ լոյս , ցուրտ և սառնամանիք
մի օր,, : Ծուրտն յանժամ էր , զի պետրոս նըս-
տէր և ջեռնոյր . “Եւ օրն այն ծանօթ տեառն,, :
Եւ զիարդ , զայլ աւուրս ոչ ճանաչէր : Բազում
աւուրք են , սյլ օրն այն համբերութեան տեառն ,
զոր արար տէր . “Եւ օրն այն ծանօթ տեառն . և
օրն այն ոչ տիւ իցէ , և ոչ գիշեր , : Արդ զի՞նչ
է առակդ , զորմէ ասէ մարդարէն . օրն այն ոչ
տիւ էր , և ոչ գիշեր . արդ զի՞նչ կոչեսցուք զնա :
Ձարդմանէ անդէն աւետարանն զգործսն պատմե-
լով . ոչ էր տիւ ասէ , զի ոչ յարեելից յարե-

մուտս ըստ նմին նմանութեան ծագեր արեգակն ,
այլ 'ի վեց ժամէ մինչև ցինն ժամ խաւար էր 'ի
միջօրեայ ժամանակի : Ապա անջրպետ ուրեմն էր
խաւարն , զոր անուանեաց Աստուած գիշեր . վասն
այսորիկ ոչ տիւ էր , և ոչ գիշեր . զի ոչ գիշեր
էր համօրէն , և ոչ տիւ համարձակ՝ թէ լցու կու-
չեսցի . և ոչ բնաւ խաւար էր , զի գիշեր կոչեսցի .
և յետ ինն ժամու արեգակն ծագեաց : Իսկ ասէ
զայս մարդարէն . զի ասէ : “Ո՛չ տիւ էր , և ոչ
գիշեր” . զայն ևս եղ , զի ասէր . “Ի՞նդ երեկոյս օր
լցու ծագեսցէ” : Տեսանե՞ս զմարդարէիցն ճշգրտ-
տութիւնն . տեսանե՞ս և զգրոցն ճշմարտութիւնն :

ԱՅԼ ինպրեաւ դու ճշմարտիւ , յորո՞ւմ ժա-
մու արեգակն խաւարեցաւ . 'ի հի՞նգ ժամու ար-
դեօք , եթէ յուլթ ժամու , եթէ 'ի տան ժամու .
ասաւ դու ճշմարտիւ հրէիցն անլուաց և ով մարդա-
րէ : Ասէ ամովս մարդարէ . “Եւ եղեցի յաւուր
յայնմիկ ասէ տէր Աստուած , մոցէ արեգակն 'ի
միջօրեայ ժամանակի , (զի 'ի վեց ժամէ աւուրն ,
ասէ , խաւար եղև) և խաւարեսցի , ասէ , 'ի վե-
րայ երկրի տունջեամբ լցու , : Օզրմէ ասէ . “Իար-
ձուցից զտարեկանս ձեր 'ի սուդ” . և զի օր բաղար-
ջակերաց էր չարչարանացն տեսառն , օր տօնի . և
գարձեալ ասէ : “Եւ դիցես զնոսա իբրև սուդ սի-
րելոյ . և որ ընդ նմա իցեն՝ իբրև զօր տառապա-
նաց” . զի բաղարջակերաց էր օրն և տօնն : Արդ կա-
նայք կոծէին և լային , և 'ի տառապանս կային թա-
գուցեալ առաքեալքն : Աքանչելի է ևս մարդա-
րէութիւն :

Ծայց թերևս ասիցէ ոք , թէ բեր և այլ .
 զի՞նչ նշան է ճշմարտագոյն 'ի վերայ իրացդ ե-
 ղելոց : Եկն ել 'ի խաչ Հիսուս , բայց մեկնահան-
 դերձ էր , և կրկնոցակ մի զիւրեաւ ունէր . այլ
 զինուորքն բաժանէին զկրկնոցն , 'ի չորս պատա-
 ռէին : Այլ զադանելին ոչ պատառէին , և վի-
 ճակս յայնր վերայ արկանէին , զի ագանելիքն պա-
 տառեալ յոչինչ օգուտ լինէին . և վիճակ 'ի վե-
 րայ նորա արկանէին , և զայն բաժանէին : Արդ և
 այս գրեալ իցէ 'ի գիրս : Գիտեն և զայս կորովե
 մոօք երգեցիկք եկեղեցեաց , որ հրեշտակաց զօ-
 րաց նմանեալ են , և յամենայն ժամանակս զաղօթս
 'ի վեր յերկինս առ Աստուած արժանի լինին
 մատուցանել 'ի սմին խակ գողգոթայ , և ասեն :
 “Ինաժանեցան զհանդերձս իմ յիւրեանս , և 'ի
 վերայ պատմութանի իմոյ վիճակս արկանէին , և
 վիճակք նոյն են , որում և հանգանակս ասեն :

Դարձեալ առաջի պիղատոսի յատեան տա-
 րեալ՝ ագուցանէին նմա ծիրանի , և արկանէին
 քղամիդ կարմիր : Արդ և այս գրեալ է : Ասէ ե-
 սայի , “Ո՞վ է այս , որ դիմեալ գայ յեղովմայ ,
 մթագոյն ձորձք իւր 'ի բոսորայ , : Ո՞վ է սա , որ
 վասն անարգանաց զգեցեալ գայ զկարմիր . զի բո-
 սորդ 'ի հերբայեցւոց բարբառոյ անտի թարգմա-
 նեալ կոչի 'ի մեր լեզուս՝ մութ : “Ի՞նդէ՞ր են քո
 մթագոյն ձորձք , և հանդերձք քո իբրև 'ի հնձանէ
 հնձանահարաց , : “Աա պատասխանի ետ և ասէ ,
 “Օքրն ամենայն ձգեցից զձեռն իմ առ ժողովուրդ
 անհաւան և հակառակորդ , :

Տարածեալ զձեռս իւր 'ի խաչին , զի տարածեալ ձեռօքն 'ի գիրկո խւր ընկալցի զամենայն տիեզերս առ հասարակ . զի միջոց ամենայն երկրի այս դողգոթա : Աչ իմ է բանդ , այլ մարդարեին որ ասէ . “Արարեր զփրկութիւն 'ի միջոցի երկրի” : Տարածեաց զձեռսն մարդկեղէնս , որ հոգեւոր ձեռօքն զերկինս և զերկիր հաստատեաց : Աշ բեեռօքն ընդ փայտն բեեռէր , զի մարդկութեամբն ընդ փայտն բեեռելով , և աստուածութեամբն բարձեց զամենայն մեղս մարդկութեանս . և 'ի մեռուցանել զմարդկութիւն՝ մեռցին մեղքն ընդ նմին , և յարկցուք մեք 'ի կենդանութիւն : Քանզի 'ի ձեռն միոյն մարդոյ մահ , և 'ի ձեռն միոյ մարդոյ կենդանութիւն , ինքնակամ զմահն յանձն առնլով : Քեզ յուշ լիցի , զի ասէ . “Աշ իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զնա յիս” :

Արդ նա նախ զայս եկն առ յանձն վասն ամենեցուն փրկութեան , և ժողովուրդն չարաչար վարձուցն հատուցումն հատուցանէր : Ասէ Հիսուս , “Օքարաւի իմ” , որ հանէր նոցա զջուրն 'ի վիմէ , և խնդրէր . զ՞ր խնդրէր , զպտուղն յայգւոյն զոր տնկեաց . և այն զի ընութեամբ 'ի հարցն սրբութենէ , բայց բարուք 'ի սոդոմայեցւոցն դառնութենէ . որպէս ասէ : “Այդի նոցա 'ի սոդոմայ , և որթ նոցա 'ի գոմորոյ” : “Ի ծարաւ տեառն սպնդով թացեալ և 'ի փող եղեալ մատուցանէին նմաքացախ : Այսուն 'ի բերան իմ լեղի , և 'ի ծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ” : Տեսանես զյայտնութիւն զյառաջասաց մարդարեիցն : Օքը լեղի ետուն . “Աշ

տուննմա գինի զմռսեալ,, . զի լեղեհամ իսկ և դառն
է զմռւռսն : Օպյու տեառն մատուցանէք : Օպյու մա-
տուցանէք տեառն իւրում այգին հանդերձեալ :
Յիրաւի ուրեմն ողբայր զձեզ յառաջագոյն մար-
գարէն եսայի , և ասէ : “Այդի եղե սիրեցելցն ’ի
տեղի պարարտութեան,, . արդ զի մի զամենայն
ինչ ասիցեմք + “Լացի մնացի , զի բերցէ ինձ խա-
շը” . ծարաւեցի , զի տացէ ինձ գինի . նա եկն և
եթեր ինձ պսակ ’ի փշոց : Տեսանե՞ս աւադիկ պսակ ,
որ եղեալ էր և իմ : Արդ զի՞նչ տաց հրաման .
“Պատուէր տաց ամպոց իմոց , զի մի տեղասցեն
’ի նա անձրե,, : Եւ բարձան իսկ արդարե ’ի նո-
ցանէ մարգարէքն , զի մարգարէք իսկ արդ այսու-
հետեւ յեկեղեցիս գնացին , որպէս ասացն պաւ-
ղոս : “Մարգարէք երկու , կամ երեք խօսեսցին ,
և որ այլքն իցեն՝ թարգմանեսցեն,, : Եւ դարձեալ
ասէ . “Աստուած եդ զոմանս առաքեալս , զոմանս
մարգարէս,, : Մարգարէ էր ադարոս , որ կապեաց
զոտս և զձեռս անձին իւրոյ :

Եւ վասն աւազակացն , որ ընդ նմա ’ի խաչ
հանեալ էր , ասացաւ . “Եւ ընդ անօրէնս հա-
մարեցաւ,, : Երկու էին , և երկոքին յառաջ անօ-
րէն , բայց մին այսուհետեւ ոչ , զի մինն մինչեւ
ցվախճան կենաց անօրէն , և ոչ զզացաւ . ձեռն
բեեռեալ ընդ խաչն , բայց լեզուաւն հայհոյու-
թիւն խօսէր : Հրեայքն անցանէին առ նոլաւ , և
շարժէին զգլուխս իւրեանց : “Տեսանէին զիս , և
շարժէին զգլուխս իւրեանց,, . և աւազակն ընդնո-
սա հայհոյէր , և միւսն զհայհոյիչն պատուհասէր .

և լինէր նմա վախճան կենացն իւրոց՝ սկիզբն առողջ ջութեան կենացն յաւիտենից, ոգւոցն հանել՝ ընդունելութիւն փրկութեան : Եւ յետ պատուհանիցն պատուհասելց՝ դարձաւ՚ի տէր իւր և ասէր: “Յիշեա զիս տէր,, . զի բանք իմ առ քեզ են, թող անդր զսա, զի կուրացեալ են աչք մտաց իւրոց: Իսայց դու “Օ իս յիշեա,, . ոչ ասեմ թէ զգործս իմ յիշեա, զի երկնչիմ յցժ: Ամենայն մարդ ապաստան լինի յուղեկիցն իւր, ուղեկից եմ քեզ՚ի մահ, յիշեա զիս յարքայութեան քում. ոչ եթէ այժմ ասեմ, թէ “Յիշեա, այլ յորժամբ դայցես դու արքայութեամբ քո,, :

ՈՎ, զի՞նչ զօրութիւն, որ լուսաւորեաց զքեզ աւաղակդ, ովլ ուսոց քեզ երկիրպագանել արհամարհելցյդ, և ընդ քեզ խաչելցյդ: ՈՎ լսու մշտնջենաւոր, որ լուսաւոր առնէ զխաւարեալսդ: Ետես, և յիրաւի լոււաւ. քաջալերեաց ասէ, իբր ոչ եթէ գործք նորա քաջալերութեան են արժանի, այլ ինքն թագաւորն ’ի մէջ կայր, որ շնորհէր զմնասն: Ինդ երկար էին խնդրուածքն պարզեկն՝ զոր խնդրէր աւաղակն, այլ երազագոյն էին շնորհքն, զոր հասուցանէր նմա թագաւորն. “Արդարեւ ասեմ քեզ, այսօր ’ի ներքս իցես ընդ իս ’ի դրախտի անդ,, . քանզի այսօր իսկ լուար ձայնի իմում, և ոչ խստացուցեր զմիրտ քո: Արագ արագ հրամայեցի զմիրտ դատաստանին ադամայ, արագագոյնս հասուցից ’ի վերայ քո զնորհս թողութեան պարտեացն, զոր գործեցէր: “Եմա ասացաւ. “Յորում աւուր կերիցես, մահու մեռանիւ-

յիս,, . դու այսօր հնազանդեցար հաւատոցդ , սոյն
օր քեզ փրկութիւն : “Եա ’ի ձեռն փայտի ել ’ի
դրախտէ անտի , և դու ’ի ձեռն փայտի մտանես’ի
դրախտն կենաց : Ո՞ի երկնչիր յօձէ անտի , ոչ
կարէ հանել զքեզ , զի նա կանուխ անկաւ յեր-
կնից : Եւ ոչ ասեմքեզ , թէ այսօր երթաս , այլ
թէ այսօր ընդ իս իցես : Ո՞ի երկնչիր , քաջալեր-
եաց , այլ ոչ ելանես անտի . մի երկնչիր ’ի հրե-
ղէն սուսերէ անտի , զի նա գիտէ զանգիտել ’ի
տեառնէ անտի : Ո՞վ մեծի անպատում սքանչե-
լեաց շնորհաց . չե են մովսէս և մարդարէքն յա-
րուցեալ , և անօրէն աւաղակն ’ի դրախտն մտա-
նէր : Օարմացեալ էր յառաջ քան զայս պաւ-
զոս , և ասէր , “Ուր յաճախեցին մեղքն , առաւել
ևս եղեն շնորհքն,, : Որոց բարձեալ էր զտօթն
ցերեկութեան , նոցա չե էր մտեալ . և որ ’ի մե-
տասաններորդ ժամուն հաւատաց , նա եկն եմուտ
վաղվաղակի : Ո՞ի ոք տրտունջ լիցի զտանուտեառ-
նէն , որ ասէ . “Ե՛յր դու , ոչինչ զրկեմ զքեզ ,
միթէ ոչ ունիմ իշխանութիւն յիմում աստ առ-
նել զինչ և կամիմ,, : Կամէր աւաղակն , եթէ ար-
դարագործութիւն ինչ երեեցուսցէ , և կանխեաց
մաշն ’ի վերայ : Ո՞չ գործոց ինչ մնացի ասէ , այլ
շհաւատս ընկալայ : Եկի ես արածել ’ի շուշանս ,
եկի արածել ’ի պարտէզս . դտի ոչխար մի կորուսեալ ,
և ’ի վերայ ուսոց իմոց բարձեալ տանիմ : Օի հաւա-
տացեալ գտի , քանզի ինքն իսկ ասաց : “Ո՞լորեցայ
ես իրմէ զուխար կորուսեալ . ինդիրեա զծառայ
քո , յորժամ գայցես արքայութեամբ քոլու :

Յառաջադոյն ասացի յերդս երդոցն վասն պարտիղիս այսորիկ ցհարսն իմ , և այսպէս ասեմ : „Ո՞տի ես 'ի պարտէղ իմ քոյր իմ հարսն,, . քանզի պարտէղ իսկ էր , ուր 'ի խաչն հանին : Եւ արդ զի՞նչ առցես անտի : “Ալթեցի ես զմուռս,, . զի զինի զմուսեալ արբ և քացախ : Եւ զայն իրրե առ ասէ . “Եւ կատարեցաւ,, . և այս գիրք կատարեցան ասէ , և խորհուրդն 'ի գլուխ ել . կատարեցաւ որ գրեցան , և լուծան պարտիք մեղացն,, : Վրիստոս եկեալ քահանայապետ եղեալ հանդերձելոց բարեաց՝ 'ի մեծադոյնս և 'ի կատարելադոյնս չսփի խորանին ոչ ձեռագործի , այլ 'ի ձեռն արեանն իւրոյ՝ եկն միայն եմուտ 'ի սուրբն սրբոց : Ելմէ արին ցլուցն և քօշիցն , և մոխիր երնջոցն զաղտեղեալսն սրբէր առ 'ի մարմնոյ մաքրութիւն , որչափ ևս առաւել արիմն Վրիստոսի , որ եկն նորոգեաց մեղ ճանապարհ առժամայն և կենդանի վարագուշան , այսինքն՝ մարմնովն իւրով” : Արդ որովհեակ մարմին իւր վարագոյր անուանեցաւ , անարգեցաւ . վասն այսորիկ վարագոյր տաճարին պատառեցաւ : Վհաւասիկ վարագոյր՝ զի և ոչ սակաւ ինչ ոչ մնաց : Վհանզի տէրն ինքնին ասաց . “Վհաւասիկ տունդ ձեր լքեալ թողեալ լիցի ձեղ,, . վասն այսորիկ աւերակ լինէր տաճարն :

Այլ այսմ ամենայնի համբեր փրկիչն , որ եկն և խաղաղութիւն արար արեամբն իւրով՝ 'ի ձեռն խաչն , անդ յերկինս՝ և աստ յերկրի : Զի թշնամիք եղաք մեք Աստուծոյ վասն մեղաց , հրաման ետ Աստուծած մեղաւորին մեռանել : Արդ

յերկուց մի ինչ արժան էր առնել . կամ արդարանալ բանին Աստուծոյ , և ամենեցուն մեռանել . կամ ողօրմութիւն խառնել մարդասիրին , լուծանել զշրամանն : Բայց աղէ , դու տես զԱստուծոյ ի- մաստութիւնն , պահեաց և զշրամանին ճշմար- տութիւնն , և զմարդասիրութեան զողօրմութիւն : Եկն առ Քրիստոս զմեղս մեր յիւր մարմին անդր , և եդ՝ ՚ի վերայ խաչին , և մեռաւ . զի՞նորա մահուն մեք թօթափեալ գտցուք՝ ՚ի մեղաց անտի , և արդա- րութեամբ նորա կեցցուք : Ո՞չ փոքրիկ ոք էր՝ որ մեռանէր ՚ի վերայ մեր . ոչ ոչխար էր անասուն , և ոչ մարդ ոք դուզնաքեայ , և ոչ ըսկ հրեշտակ ոք , այլ Աստուած էր մարմին զգեցեալ : Ո՞չ այն- չափ էին մեղքն մեղաւորաց , որչափ արդարու- թիւն այնորիկ՝ որ ՚ի վերայ մեր եկեալ մեռանէր . ոչ այնչափ մեղաք , որչափ նա արդարութեամբն վառեալ էր , որ զոգիսն եկն ՚ի վերայ մեր դնել . որ եկն եդ՝ յորժամ և կամեցաւ , և դարձեալ անդրէն առ՝ յորժամ և կամեցաւ : Արդ կամի՞ս գիտել , թէ ոչ կենդանասիրութեամբ եթող զո- գիսն , և ոչ յակամայ կամաց արձակեաց զոգիսն , այլ խօսէր ինքն ընդ Հօր : “Հայր՝ ՚ի ձեռս քո յանձն առնեմ զշոգի իմ” : Յանձն առնեմ , զի դարձեալ առից զնա յիս : “Եւ զայս իբրև ա- սաց , արձակեաց զոգին” : Եւ ոչ եթէ բաղում ժամանակ ինչ յամեաց , այլ վաղվաղակի եկն ել ՚ի մեռելոց :

Չքացաւ արեգակն վասն արեգականն ար- դարութեան . վէմք պատառեցան վասն հոգեւոր

վիմին . գերեղմանք բացան , մեռեալք յարեան վասն այնորիկ , որ աղատն էր 'ի մեռեալս . որեւ դրեալն իսկ էր . “Վրձակեցեր զկապեալս 'ի դբոյ , ուր ոչ գոյ ջուր,, : Ո՞հ ամօթ համարեսջիր զնաշելեալն , այլ համարձակ աչալը ջութեամբ ասասջիր . “Եշ սա ինքն զմեղս մեր բառնայ , և վիրօք նորա բժշկեցաք մեք,, : Ո՞հ ապաշնորհ արասցուք զերախտաւորն : Եշ դարձեալ . “Յանօրէնութեան ժողովեան իմոյ մատնեցաւ 'ի մահ , և տացես , ասէ , զանօրէնս փոխանակ թաղման նորա,, : Ա ամս այսորիկ յայտնապէս ասէ պաւլոս . “Ճաէ Քրիստոս մեռաւ վասն մեղաց մերոց ըստ գրոց , զի՞ե թաղեցաւ , թէ և յարեաւ յաւուր երրորդի ըստ գրոց,, :

Ի այց մեղ ինդիր է գիտել ճշմարտիւ , թէ ուր թաղեցաւ , արդեօք ձեռագործ իցէ տեղին , արդեօք ըստ շիրիմն թագաւորաց ինչ բարձրացեալ իցէ յերկրէ . արդեօք 'ի վիմածակ կոփածոյ քարանց իցէ շինեալ գերեղմանն , և 'ի նմա զի՞նչ գնեն . ասացէք մեղ ճշմարիտ ով մարդարէք , և զգերեղմանին ճշմարտութիւն , ուր դնի , ուր ինդրեցուք զնա : “Եոքա ասեն . “Հայեցարուք 'ի վէմն կենդանի , զոր կոփեցէք . հայեցարուք և ամաչեցէք , : “Եա դոյ և յաւետարանն , թէ “Ե կոփածոյ գերեղմանի անդ , զոր էր փորեալ 'ի վիմին , անդ եղին զէնիսուս,, : Ի այց աղէ , դու եկ ասա ինձ , և զի՞նչ լինի , կամ որպիսի է դուռն գերեղմանին : Դարձեալ սյլ մարդարէ ասէ . “Ո եռուցին 'ի դբի զկեանս իմ , և եղին

վէմ 'ի վերայ իմ,, . վէմ անկեան պատուական , վէմ անկեան , որ 'ի ներքսագոյն կայ վիմին , որ յառաջ քան դասակաւ ժամանակս վէմ գայթադշութեան հրէիցն էր , և վէմ փրկութեան հաւատացելոց : Արդ տնկեցաւ փայտն կենաց յերկրի , զի յօրհնութեան անդ վայելեսցէ երկիր նղովեալ , և զի լուծցին մեռեալք :

Արդ մի ամօթ համարեսցիս խոստովան լինել 'ի խաչ անդր , 'ի ճակատուդ մեծաւ վայելըութեամբ դրոշմեալ լիցի , և 'ի վերայ ամենայնի խաչն նկարեսցի . 'ի վերայ հացին ուտելոյ , և 'ի վերայ բաժակին ըմպելոյ . յելս և 'ի մուտս , յառաջ քան զքունն , ընդ անկողինսն մտանելոյ , և յանկողնոյն յառնելոյ , գնալոյ , շրջելոյ , դադարելոյ : Մեծ է պահպանութիւնդ՝ ձրի վասն աղքատաց , առանց ջանալոյ է վասն տկարաց , քանզի յԱստուծոյ է շնորհքդ . նշան է հաւատացելոց , և ահ 'ի վերայ դիւաց : Օի խայտաւակեաց զնոսա : Օի յորժամ տեսանեն զիսաչն , յուշ լինի նոցա խաչելեալն . զահի հարկանին յայնմանէ , որ փշրեաց զգլուխ վիշապին :

Արդ մի վասն ձրոյն արհամարհէր դու զդրոցմն , այլ վասն այսորիկ առաւել ևս մեծարեաւ դու զբարերարն : Եւ եթէ երբէք 'ի բանա քննութեան անկցիս , և բանիցն յանդիմաննութեան չիցես աեղեակ , հաւատքն և եթ հաստատուն կացցեն 'ի քեզ : Կաւ ուսումնասէր ևս լիջիր , զի ըմբերանել մարթասցես զհրեայսն 'ի մարդարէից անտի , և զիւ-

թանոսն յիւրեանց առասպել դիտութենէ անտի : Օք թէ նոքա երկնահարացն երկիրպագաննեն , զի հարուածքն այն յերկնից ոչ դատարկ առանց յանցուածոց իջանեն . արդ եթէ նոքա զերկնահարսն , որ յԱստուծոյ ատեցեալ են զնոսա պաշտել և երկիրպագաննել ոչ ամաչեն , դու զաստուածամէքն զաստուծոյ Որդին՝ որ վասն քո 'ի խաչ ելեալ է , ամաչե՞ս երկիրպագաննել : Ես ամաչեմ ասել , որ նոցա աստուածք անուանեալ են . նաև թողում ևս և լքանիմ վասն անսագան ժամուս . իսկ որ դիտենն , նոքա իսկ ասասցեն : Կարկեսցին այսուհետե հերեսիովլուայքն ամենեքեան . զի եթէ ասիցեն նոքա , թէ կարծիք ցնորք իմն են խաչն , մեկնեաց , ատեա , 'ի բաց կաց 'ի նոցանէ որ զայն ասեն , թէ առաջօք է 'ի խաչ ելանելն : Արդ 'ի խաչն է փրկութիւն , ապա եթէ առաջօք է խաչն , առաջօք է և փրկութիւն : Եթէ առաջօք է խաչն , առաջօք է յարութիւն . եթէ Քրիստոս չէ յարուցեալ , ապա դեռ անդէն կայք 'ի նոյն մեղս ձեր : Թէ առաջօք է խաչն , առաջօք է և վերանալն յերկինս , ապա և առաջօք է միւսանդամ դալուստ նորա յերկնից յերկիր , և ահա ամենայն ինչ յանհնար կործանեցաւ :

Դայց դու ընկալ անշարժ հիմն զխաչն , և շնեա 'ի վերայ նորա զամենայն հանդէսս հաւատոյ : Վի ուրանար զխաչեալն , զի թէ յուրաստ լինիս , բազում են՝ որ կշտամբեալ յանդիմանեն զքեղ : 'Եախ յուդա կշտամբեալ յանդիմանէ զքեղ առաջին մատնիչն . զի որ մատնեացն՝ դիտէ

նա , թէ 'ի քահանսայից և յերիցանց դատապարտեցաւ նա 'ի մահ : Յառաջ դան այսուհետեւ վկայք բաղումք + յառաջ կացեալ վկայէ երեսուն արծաթին , անդէն վկայէ գեթսեմանին , ուր մատնեցաւն իսկ + զլեառն ձիթենեաց չեւ է իմ ասացեալ , յորում եկեալ յաղօթս կային գիշերին : Ա կայէ անդէն 'ի նմին գիշերի լուսինն , վկայէ անդէն և տիւն . և արեգակն որ չքացաւ , զի՞ ոչ կարաց հանդարտել տեսանել զանօրէն գործ դաւաճանաց : Աշտամբեալ յանդիմանէ և հրատն , առ որում հասեալ կայր պետրոս և ջեռնոյր : Եթէ յուրաստ լիցիս 'ի խաչէ անտի , կայ մնայ քեզ հուրն յաւիտենից + վասն այսորիկ խիստ ասացի , զի՞ մի ընդ քեզ խիստ անցք անցանիցեն : Յուշ լիցին քեզ սուսերքն , որ 'ի գեթսեմանին 'ի վերայ եկին նորա , զի՞ մի սուրքն յաւիտենից պահեցին քեզ : Աշտամբեն զքեզ և ապարանքն կայիափայ , որ և այժմիկ կործանումն ցուցանեն քեզ զգատապարտելոյն զօրութիւն : Ինդդէմ կացցէ քեզ և պաշտօնեայն , որ զապտակն տեառն մատուցանէր , և որ կապեցինն զնա , և առին գնացին : Ինդդէմ կացցեն քեզ հերովդէս և պիղատոս + միայն ոչ եթէ զայս բողոքեսցեն քեզ , թէ զի՞ ուրանաս , որ 'ի հրեից առաջի մեր դատեցաւն , և մէք մեզէն գիտացաք , զի վնաս ինչ ոչ դպր 'ի նմա : Օի ես իսկ պիղատոս լուսացի զձեռս իմ , և 'ի բաց կացի : Ինդդէմ կացցեն քեզ և սուտ վկայքն և զինուորքն , որ զծիրանի հանդերձն արկին զնովաւ . և փուշ պսակն , որ եղին 'ի վերայ

գլխոյ նորա , և 'ի գողգոթայս յայս 'ի խաչ հա-
նին զնա , և 'ի վերայ հանդերձի նորա վիճակս ար-
կանէին : Յանդիմանեալ կշտամբեսցէ զքեղ և
շմաւոն կիւրենացի , որ զխաչն առեալ բերէր զշետ
Քրիստոսի :

Յանդիմանեսցէ զքեղ 'ի լուսաւորաց արե-
գակն ինքնին դլխովին , որ յանկարծակին չքա-
ցաւ . և յերկրէ գինին զմնւեալ , և յեղեգանցն
եղէգն , և 'ի բանջարոց զոպայն , և սպունգն 'ի
ծովային թաղանթացն , և 'ի ծառոց փայտ խաչին :
Օինուորքն՝ որ բևեռեցին ընդ փայտն զոտսն և
զձեռսն , և 'ի վերայ հանդերձին վիճակս արկանէին .
զինուորն այն՝ որ գեղարդեամբն զկողսն բանայր ,
կանայքն կշտամբեսցեն զքեղ , որ յայնժամ շուրջ
զնովաւ կային , վարագոյր տաճարին , որ պատա-
ռեցաւ վերուստ 'ի վայր : Հրապարակն պիղատոսի ,
որ յայնժամ 'ի զօրութենէ խաչելցյն՝ և այժմիկ
կործանեալ յաւեր բերի միշտ : Վողգոթայն սուրբ ,
որ բարձրացեալ է քան զամենայն , և մինչև ցայ-
սօր երեկ ամենեցուն , և ցուցանէ մինչև ցայժմ
խսկ՝ որպէս և յայնժամ վասն Քրիստոսի վէմքն
որ պատառեցան : Վերեզմանն մօտ խսկ աստէն ուր
եղաւն , և վէմն որ 'ի վերայ դրանցն եղաւ . որ
մինչև ցայսօր 'ի վեր քան զգերեղմանն երեկի :
Հրեշտակքն՝ որ շուրջ զնովաւ կային , կանայքն՝
որ երկիրպագանէին յետ յարութեան . պետրոս
և յովհաննէս՝ որ 'ի գերեղման անդր ընթացան .
և թովմաս՝ որ զձեռսն 'ի կողսն անդր արկանէր ,
և զմատունս ընդ վէրս բևեռացն : Օի նա վասն

մեր ճշմարտէր՝ի շօշափել անդ, և զոր գուրդ խըն
դրելըց էիր սյժմ, որ յայնժամ չէիր անդ, նա
իսկ խորհրդով խնդրեաց :

Ահաւասիկ կան և երկոտասան առաքեալքն
վկայք խաչին • ահաւասիկ տիեզերք ամենայն, և
աշխարհ ամենայն վկայէ՝ի հաւատալն իւրեանց
վասն խաչելցն՝ի վերայ ամենայն մարդկան : Քո
իսկ աւագիկ գալ յայս տեղի՝ հաճէ զմիսա քո
վասն խաչելցն զօրութեան : Օք ովէ, որ զքեզ
ժողովեաց • ո՞ր զօրք, ո՞ր գահիճք, ո՞ր կապանք,
զի՞նչ շտապ տագնապի, զի՞նչ պատիժ փութա-
ցոյց գալ հասանել յայս տեղի քեզ, եթէ ոչ
նիշն յաղթութեան և փրկութեան խաչին զամե-
նեսեան ժողովեաց : Այս է՝ որ զպարսիկս՝ի ծա-
ռայութիւն նուաճեաց • այս է՝ որ զիսուժադուժ
ազգս յընդանութիւն կոչէ • այս է՝ որ եղիստաց-
ւոցն փոխանակ կղիցն և շանցն և ազգի ազգի մո-
ւրութեանցն զաստուածգիտութիւն շնորհեաց :
Այս է՝ որ մինչև յայսօր բժշկէ զիւսնդս • այս
է՝ որ մինչև յայսօր հալածէ զդես • այս է՝ որ
զդիւթաց և զկախարդաց մինչև յայսօր կործանէ
զթովչութիւնս : Այս է՝ որ ընդ տեառն Կրիստոսի
երկելոց է դարձեալ միւսանդամ յերկնից յեր-
կիր : Օք գայ առաջի մեծի թագաւորին, զնշանն
յաղթութեան առաջի բերէ • զի տեսցեն յոր խո-
ցեցինն, և 'ի խաչ անտի ծանիցեն զանարդեալն,
յոր ոչ ապաշաւեցին հրեայքն . և անդէն զկոծ
առցեն նոքա, և կոծեսցին ազգս առ ազգս : Օք
յայնժամ դարձցին յապաշարութիւն, յորժամ

չլցէ նոցա փրկութեան ժամանակ : Այլ մեք
պարծեսցուք պերճացեալ երկիրագանել խաչն
այնմա որ առաքեցաւ տէրն , և եկն ել՝ ի խաչ
վասն մեր , և որ առաքեացն Հայր , նովաւ հան-
դերձ նմա վառք յաւիտեանս . ամէն :

արմէն և բայ մաք որ ուժաւոր միանիցն :

։ Յանձնում

։ Շահնախուր ք խոնից (1) և
առ ու ու շահնախուր պատ պու . մասն մասն մէն (2) և
առջան առջան խոնից ըստ . մասիս

։ ըստ բանձն միանից (3)

։ ովզանակ միանից (4)

(1) : անունավոր սպառաւ միջանու ուստ լոլ . թ
Նիսուն զանազ զանազ նեղա չմի ու մի
մելուրաբն Ֆարի բայ կմասսու թիսունշա
մմային Ֆանքրուն ի սասակի (5) քնու մի
սպառաւ ին եռու ու սպառաւ քու ու (6) : առց
քնու նոյ (7) : Ծմենցն մայրեն քու ու , եղ
անդայ քոնի և յմենուն առնմայն ուսու
և , պատմույն զանանեն (8) ին կ' , միլր

։ Անցուն չմա կ' յն

պի կ' ուս , խոն մայսիս նայուու ունց (9)

։ ըստ անձն ք

ուն կ' , յանձնու ուն քու այս անձնու մին (10)

։ յանձնուան

միջան և ուսու միջանու մայսիս ուն (11) Յ
ունցուն սշունց նայուու (12) : յանձն
անձն (13) իսունդն (14) : մասք ունց մասն նուու
։ մանենանքրուն ի և մասն

ՅԱՅՆՈԹԱՒԹԻՒՆՔ

1. Յօրինակն աղջոսեր զի ինքն իսկ է կենդանութիւն :
2. Օրինակ մը զբարկութիւն :
3. Յոյն մասն մասն . յոյն մէտ եռեալ է և առ սակաւն . այլ օրինակ սակաւ սակաւ :
4. Տղագիրն նենդեաց :
5. Յօրինակն հրաժարելու :
6. Այլ ըստ բնուածրներ այսպէս ընլեռնաւունք : Ո՞չ թէ ես ինչ այժմ ճարտար բանի՞ւք խօսիմ . ահաւասիկ յայտնի իսկ վկայէ մարդկանէն , թէ տէր ՚Վրիստոս ՚ի մարդկանէ լմբոնեցաւ : Եւ արդ զանցս ես ասաւ ո՛վ մարդարէ , որ ընդ հրեայսն անցանեն : ՚Եաւ ընդ որոյ հովանեաւ մտանել և կեալ փափագէին , ՚ի մէջ հեթանոսաց յայտնեսցի , և ոչ ՚ի մէջ իսրայելի :
7. Ուենու յայլում ադենական ճառէ , պէ՞ ՚է գէր ՚չ ացյանոցոյց :
8. Յոյն յաւելու արդ լուր յեսայեայ , և լուր հաւատացեալ :
9. Բայ յաւելական սկզբանագրներ աղջոր է այսպէս պարզել . Որ հաստատէ զնորհս խոստովանութեան եղելց վասն ՚Վրիստոսի ՚ի մկրտութեան և ՚ի մարտիրոսութեան :

10. Յոյն այսպիս ունի . ովլ մեծի մարգարէտական
անուանակոչութեանս . զի և անունն իսկ աղդ
առնէ իբրև թէ ասելով , մի հայիցիս իբրւ
'ի գուզնաքեայ ոք :
11. Այսին՝ ըսողաց :

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՅԻ ՅՈՒԹԵՐԸ

ԶՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Հայոց՝ որ յարեւառն՝ ՚է մեռելոց յեւեր տուր . և յեր-
իշնու համբայացեալ նստու ընդ ազմէ ձօք : Եւ ըն-
թերցուած՝ ՚է խորհուացուց լողլոյ անոի , որ ասէ .
“Հուցանեմյեւ եղբայրք պատկարանն իմ , զոր տու-
առարանեցիյեւկ” . մենչև յայու ալեզն , որ ասէ . “Հու-
րու երբորտէ ըստ գլուխ” . այլովն հանդելոյ :

“Ուրախ լեր երուսաղէմ , և զուարթացարուք ա-
մենեքեան , որ սիրէքն , զնիսուս , զի յարեաւ :
“Խոնդացէք ամենեքեան , որ յառաջ սուր առեալ
տրտմեալ կայիք” . Վասն հրէիցն ժպրհութիւնս և
զանօրէնութիւնս լսելոյ . որ թշնամանեցաւն ’ի նո-
ցանէ , արդ դարձեալ աւասիկ յարուցեալ է : Օզր-
օրինակ ճառ խաչին տրտմութիւն ոմանց էր , նոյնպէս
որ վասն յարութեան աւետիքն են , ուրախ արասցէ
զամենեսեան : Դարձցի սուրգն յուրախութիւն , և
կոծն ’ի խնդութիւն . և լցոցին խնդութեամբ և ու-
րախութեամբ բերանք մեր , վասն այսորիկ՝ որ յետ
յարութեան եկն և ասէ . “Ողջոն ընդ ձեզ” : Ես
գիտեմ զքրիստոսասէր մարդկան զանցեալ աւուրդ
զտրտմութիւն . քանզի բանք ’ի մահ անդր կա-

տարեցան , և 'ի թաղումն , և զաւետեաց բանն չկ
էր լուեալ . յակձիռս կային միաքն առ 'ի լսել
զանձկացեալն : Արդ յարուցեալ է աւասիկ , որ
'ի մեռեալն ազատիչ . որ ըստ անարգութեան
զպսակն 'ի փշոց ընկալաւ , և յարուցեալ զթագ
արքայութեան առեալ 'ի վերայ մահու յաղթու-
թեամբ կայ պսակեալ փառօք :

Արդ զորօրինակ վասն խաչի նորա վկայու-
թիւնս 'ի մէջ առաք , սոյնօրինակ ե'կ և վասն
յարութեան՝ հաստատութեամբ զյանդիմանու-
թիւնս հաւատարմացուսցուք : «Քանզի առաքեալ
ինքնին ասաց . «Ուաղեցաւ , և յարեաւ յերիք
աւուր ըստ գրոց» : Արդ առաքեալ ինքնին զվկայ-
ութիւն ընդ գրովք արկանէ , որչափ ևս առաւել
լաւ է մեզ գիտել զմերոյ փրկութեան զյոյս , և ու-
սանել : «Եալ՝ եթէ գիրք սուրբք ասեն մեզ զժա-
մանակ յարութեան նորա , եթէ ամարայնի իցէ ,
եթէ յաշնայնի իցէ , եթէ ձմերայնի իցէ , եթէ
յետ ձմերայնւոյ իցէ . և կամ յորո՞ց տեղեաց
փրկիչն յարուցեալ գայցէ . կամ զի՞նչ անուն է
տեղւոյն յարութեան՝ 'ի սքանչելի մատեանս մար-
գարէիցն ցուցանիցի : Եւ կանայք 'ի խնդիր ելեալ
նորա և չգտեալ լարով կոծէին , և դարձեալ գը-
տեալ խնդան : Օի սուրբ աւետեացն ընթերց-
ուածքն մի իբրև առասպելք կամ ճառատողք երե-
ևսցին՝ սրբոց աւետարանացն պատմութիւնք :

Արդ վասն թաղման փրկչին լուարուք դուք
յառաջադոյն 'ի բանի անդ . զիա՞րդ ասաց եսայի .
և «Եղեցի , ասէ , խաղաղութիւն թաղումն նորա,,.

զի արար խաղաղութիւն յերկինս և յերկրի , առաջաւ զմեղաւորս մատուցանէր աստուածութեան : Եւ զի ասէ . “Հերեսաց անիրաւութեան բարձաւ արդարն . և տաց , ասէ , զշարս փոխանակ թաղման նորա,, : Եւ մարգարէութիւնն յակովբայցուցանէ ’ի գիրս : “Ալեք բաղմեցար , ննջեցեր , ասէ , իբրև զարիւծ , և իբրև զկորիւն առիւծու,, : Եւ ’ի սաղմոսարանի անդ լուարուք , զի ասէ . “Եւ ’ի հողմահու իջուցին զիս,, : “Եաւ զտեղին խոկ նշանակեցաք , որ ասէ . “Հայեցարուք ’ի վէմ անդր , զոր կոփեցէք,, : Ա.Յ. այսուհետեւ վասն յարութեան նորա մատիցեն մեզ վկայութիւնք :

“Եախ՝ ասէ ’ի մետասաներորդ սաղմոսի անդ : “Ա ասն տառապանաց աղքատի , և հեծութեան տնանկաց այժմ . յարեայց ասէ տէր,, : Ա.Յ. այս բան թերեւս առ ոմանս վտարանդի իցէ . թէ վասն բարկութեան յառնէ , զի վըէժ խնդրեացէ ’ի թշնամեաց իւրոց : Իայց դու եկ ’ի հնդետասաներորդ սաղմոս անդր , զի ասէ յայտնապէս : “Պահեան զիս Ա.ստուած , զի ես ’ի քեզ յուսացայ,, . և յետ այսորիկ ասէ . “Ո՛չ ժողովեցից զժողովս նոցա յարեան , և ոչ յիշեցից զանուանս նոցա ’ի շրթունս իմ,, . քանզի զիս թողին , և խնդրեցին իւրեանց արքայ զկեսար . այլովքն հանդերձ : “Տեսանէի զտէր յամենայն ժամ , զի յաջմէ իմմէ իցէ . զի մի սասանեցայց,, . և յետ այսորիկ ասէ : “Եւս և մինչ ’ի գիշերի , ասէ , խրատեցին զիս երիկամունք իմ,, : Եւ դարձեալ ևս յայտնագոյնս ասէ . “Ո՛չ թողցես զանձն իմ ’ի դժոխս , և ոչ տացես

սրբոյ քում տեսանել զապականութիւն,, : Արդ
ոչ ասաց, եթէ ոչ տացես սրբոյ քում տեսանել
զմահ, կամ չմեռանել . այլ զապականութիւն
ասէ ոչ տեսանեմ . իսկ 'ի մահուանէ ոչ հրա-
ժարեցուցանէ : “Ճուցեր ինձ գճանապարհս կե-
նաց,, . տեսանե՞ս, զիարդ յայտնապէս յետ մա-
հուն կենդանութիւն քարողի : ԱՅԼ Ե'կ դու 'ի
քսաներորդ իններորդ սաղմոսն . “Քարձը արարից
զքեղ տէր, զի ընկալար զիս . և ոչ ուրախ ա-
րարեր զթշնամիս իմ յիս,, : Օինչ անցք անցին,
զինչ գործ գործեցաւ, 'ի թշնամեաց ճողովրեցար,
թէ 'ի գանէ փրծար : Խնդն ասէ յայտնապէս .
“Ճէր, ասէ, հաներ 'ի գժոխոց զանձն իմ,, : Անդ
ասէ . “Ո՛չ թողցես զիս,, . մարդարէութեամբ .
և աստ ասէ որ լինելոցն է իրեւ եղեալ : “Փրկե-
ցեր զիս յայնցանէ, որ իջանեն 'ի գուբ,, : Ե՛րբ,
և յորո՞ւմ ժամանակի այս լինէր . ասէ, “Ինդ երե-
կոյս հանդիցեն լալիք, առաւօտուն եղիցի ուրա-
խութիւն,, : Ինդ երեկոյս էր սուգն աշակերտացն,
և ընդ առաւօտս էր ուրախութիւն յարութեանն :

Կամի՞ս գիտել և զտեղին . ասէ և յերգս եր-
գոցն : “Դ պարտէղ ընկուզաստանի շրջէիք,, : Եւ
արդարեւ պարտէղ իսկ էր, ուր 'ի խաչն հանին :
Օի թէպէտ բիւր այժմիկ առատութեամբ զարդուք
զարդարեալ է, և զուարթանայ յամենայն ժամ .
սակայն պարտէղ էր յառաջ, և նշանակն կայ մնա-
ցորդացն : “Պարտէղ վակեալ, աղբիւր կնքեալ,,
'ի հրէից անտի, որ ասացին . “Ճիշեցաք մեք, զի
մոլորեցուցիչն այն ասէր մինչ կենդանին էր, թէ

յետ երից աւուրց յառնեմ : Արդ հրամայեաւ զգուշանալ գերեղմանին,, . այլովքն հանդերձ : “Եւ նոքա գնացին զգուշանալ զգերեղմանն , և կնքեցաւ մատանեաւ քահանայիցն,, : Առ որս գեղեցիկ իմն ձգեաց զբանն , և ասէ : “Եւ հանգիստ համարեսցեսնմա,, : Արդ ովկէր “Աղբիւր կնքեալ,, որ թարգմաննեալ կոչի աղբիւր ջրոյ կենդանութեան . սա ինքն է փրկիչ , վասն որոյ ասացաւն . “Ա քէն է աղբիւր կենաց,, :

Բայց իսկ արդ՝ զի՞նչ ասէ ցաշակերտսն սովոնիա յերեսաց տերուն : “Պատրաստեաց կանխեաց ընդ առաւօտն , ապականեցաւ ամենայն տերեն,, . այսինքն Ե՛ հրեիցն , ուր բնաւ ոչ մնաց ողկոյզմի փրկութեան . նաև տերեն իսկ ոչ մնաց , զի առ արմամբն խլեցաւ այդի նոցա : Տեսանե՞ս , զիարդ ասէ ցաշակերտսն , “Պատրաստեա , կանխեա ընդ առաւօտս,, . զի ակն ունէր ընդ առաւօտս յարութեան : Եւ ըստ նմին կարգի գրոյն ասէր . “Ա ասն այսորիկ համբեր ինձ տէր , յաւուր յարութեան իմոյ ’ի վկայութիւն,, : Տեսանե՞ս և զտեղին յառաջագոյն ասէ զյարութեան . թէ ’ի վկայութիւն կարգալոց էր . ապա թէ ոչ ընդէ՞ր ոչ ըստ այլոց եկեղեցեաց և այս գողգոթայս տեղիս յարութեան եկեղեցի կոչեցաւ , այլ տուն վկայութեան : “Ա ուրեմն վասն մարգարեին , որ ասաց . “Յաւուր վկայութեան իմոյ,, :

Իսկ արդ ովկէր իցէ , կամ զի՞նչ նշան յարուցելցյն իցէ , կարդ մարգարեինցուցանէ : “Յայնժամ դարձուցից ’ի ժողովուրդս լեզուս,, : Վան-

զի յետ յարութեան իբրև առաքեցաւ ։ Հոդին
սուրբ , տուաւ շնորհք լեզուաց : “Առ ՚ի ծառայել
տեառն ընդ լծով միով , : Եւ զի՞նչ նշանակէ ՚ի նմին
մարդարէին , որ ասէն . բա ծառայել Տեառն ընդ
լծով միով : “Ի ծաղաց գետոյն եթէովպաց-
ւոց բերցեն պատարագս ինձ , : Գիտես զգրեալսն
՚ի գործս առաքելոցն . զի եկն ներքինին ՚ի ծաղաց
գետոցն հնդկաց : Արդ յորժամ տեսցես զժամա-
նակն ես , և զտեղւոյն բնութիւն , և զնշան յա-
րութեան , հաւատարիմ արասցէ քեզ այն ամե-
նայն զյարութիւն . և մի ոք շարժեսցէ զքեզ ՚ի
խոստովանութենէ անտի ասել զՔրիստոս յա-
րուցեալ ՚ի մեռելոց :

Արդ ընկապէ դու և այլ վկայութիւն յութմնե-
րորդ յեօթներորդ սալմոսի անդ , զի ասէ . սա
ինքն է ասէ , որ խօսէրն , յետոյ եկն : “Տէր Առ-
տուած փրկութեան իմոյ , ՚ի տուէ կարդացի առ
քեզ , ՚ի գիշերի առաջի քո , . և յետ այսորիկ
ասէ : “Եղէ ես որպէս մարդ առանց օգնականի ,
և ՚ի մեռեալս ազատ , . ոչ ասաց թէ եղէ ես որպէս
այր առանց օգնականի ՚ի մեռեալս աղատ ¹ : Օի և
՚ի խաչ ել ոչ ՚ի տկարութենէ , այլ կամաւ . և
ոչ ՚ի տկարութենէ յակամայ կամաց էր մաշն :
“Համարեցայ ես ընդ այնոսիկ , որ իջանեն ՚ի գուբ , :
Եւ զի՞նչ նշան է . “Հեռի արարեր զծանօթս իմ
յինէն , . փախատեայ զնացին աշակերտքն : “Վի-
թէ մեռելոց առնիցես սքանչելիս , : Ապա յետ սա-
կաւու ինչ ասէ . “Ես առ քեզ տէր կարդացի , ընդ
առաւոտս աղօթք իմ կանխեցին առ քեզ” : Տե-

սանե՞ս, զիա՞րդ յառաջադոյն ցուցանէ զժամանակն, և զշարչարանս, և զյարութիւն :

Եւ ուստի յառնէ փրկիչն, ասէ յերգս երգոյն : “Արի եկ մերձաւոր իմ,, և որ այլ ևս յառաջադոյն՝ “Ճարկ վիմին,, ասէ, որ յայնժամ յառաջ քան զբուրս, և ’ի վերայ գերեզմանի դրացն քիւ գերեզմանն ունէր . և անդէն ’ի նմին իսկ վիմի անդ, որպէս սովոր են աստ առաջի գերեզմանաց վէմ փորեալ : Իայց այժմ ոչ երեխ քիւն . քանզի քանդեցաւ քիւն վասն զարդու, և զարդարեցաւ . զի յառաջ քան զարքունի առատութեամբ զարդարելն զգերեզմանն՝ քիւ էր առաջի գերեզմանին : Իայց արդ ուր է վէմն այն, որ ունէր զքիւն . ’ի մէջ ուրեք իցէ քաղաքին, թէ զպարըսպօքն իցէ, թէ հուսկ ուրեք յետոյ իցէ : Իսկ յառաջի պարսպի անդ իցէ, թէ որ յետոյն իցէ, անդէն յերգս երգոցն ասէ . “Ի՞նդ քուաւ վիմին, ասէ, առաջի պատուարին,, :

Իսկ թէ յորո՞ւմ ժամանակի յարիցէ փըսկիչն, յամարան ժամանակի իցէ . դարձեալ անդրէն վերադոյն ասէ յերգս երգոցն : “Զմեռն անց, անձրեք մեկնեցան գնացին յինքեանս . ծաղիկք երևեցան յերկրիս, ժամանակք յատանելոյ հասին,, : Արդ ոչ այժմիկ ծաղկօք լի է երկիր, և յատանել զայդիս : Տեսանե՞ս, զիա՞րդ յայտնապէս զձմեռն ասէ անցեալ, զի արեգ ամիս հասեալ է աւասիկ, դարուն է ժամանակս : Այս է՝ որ առ հերքայեցւովքն նիսան կոչեցեալ էր . յորում տօնն իսկ զատկաց, որ յառաջ ընդ օրինաւորացն էր, և

այժմ դեռ ճշմարտութեամբ : Այս այն ժամանակ
է աշխարհիս արարչութեան . այս ժամանակ է ,
յորում ասաց Աստուած . “Բաղսեսցէ Երկիր զբան-
ջար ըստ ազդի սերմանեաց իւրեանց,, : Եւ այժմ
իբրև տեսանես , քաջ քաջ ամենայն բանջար սեր-
մանեալ է : Եւ զորօրինակ յայնմ ժամանակի
արար Աստուած զարեգակն և զլուսին , և զաւուրց
շնորհեաց նոցա զընթացսն . սոյնպէս և յառաջ
քան զսակաւ աւուրս էր հասարակ աւուրցն ժա-
մանակ : Հայնժամ ասաց Աստուած . “Արասցուք
մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան,, :
Արդ զըստ պատկերին առեալ ունի , իսկ որ ըստ
նմանութեան , զայն վասն յանցաւորութեան շա-
ցոց : Արդ ’ի ժամանակի՝ յորում կորոյմն , ’ի նմին
ժամանակի եղեւ ուղղութիւն նորոգման : Օի յո-
րում ժամանակի մարդն ստեղծեալ էանց զպատուի-
րանաւն , և ել ’ի դրախտէ անտի , ’ի նմին ժա-
մանակի՝ որ հաւատացն և հնազանդեցաւ , եմուտ
’ի դրախտ անդր : Արդ յայնմ ժամանակի եղեւ
փրկութիւն , յորում կործանումն եղեւ : “Իբրև
ծաղիկք երևեցան , և ժամանակիք այդեաց յա-
տանելոյ հասանէր,, :

Պարտէղ էր տեղի թաղմանն , և այդի տնկե-
ցաւ : “Ես եմ , ասէ , այդի,, արդ տնկեցաւ յեր-
կրի , որ վասն աղամայ նղովք ծնան : Փուշ և տա-
տասկ պարտեցաւ Երկիրս ծնանել . բղսեաց յեր-
կրէ այգին , զի կատարեսցի բան զրցն , զի ասէ :
“Ճշմարտութիւն յերկրէ ծագեաց , արդարու-
թիւն յերկնից երևեցաւ,, : Արդ զի՞նչ ասելոյ

իցէ , որ թաղեցաւն՝ի պարտիզին . “Անդ , ասէ , զմուռս կթեցի , զմուռս և հալուէ ամենայն անուշիւքն խնկօքն հանդերձ , . այսինքն՝ թաղմանննշանակ : Այլ ասացաւ սա յաւետարանի անդ : “Եւ կին , ասէ , բերին՝ի գերեզման անդը զամենայն խունկսն , զոր պատրաստեալ էր : Եւ նիկոթեմոս , ասէ , եկն երեր զմուռս և հալուէ խառնեալ , . այլովքն հանդերձ . զրեալ է ասէ : “Աերայ զչաց իմ մեղու իմով , . զդառն՝ յառաջ քան զչարչարանսն , և զքաղցրն՝ յետ յարութեան : Արդ եկն եհաս եմուտ յարութիւն առ դրօքն փակելովք , և թերահաւատէին . զի այնպէս համարէին , թէ ոդի ինչ տեսանեն : “Աա ասէ . “Շօշափեցէք և տեսէք զիս , ասէ , և դիտասջիք . արկ զմատունս քո , ասէ , ընդ վէրս բևեռացն , . որպէս և խնդրեաց թովմաս : “Եւ մինչդեռ անհաւատագոյն ևս էին՝ի խնդալը անտի և՝ի զարմանալը , ասէ ցնոսա , ունիք ինչ կերակուր աստ . և նոքա ետուն՝ի ձեռս նորա պատառ մի խորսխոյ , : Օխարդ կատարեցաւքանն , որ ասէ , կերայ զչաց իմ մեղու իմով :

Եւ անդէն՝ի մոտանել անդնորադրօքն փակելովք՝ խնդիր էր՝ի մէջ քաջացն և՝ի մէջ առաքինի կանանցն . բայց խնդիր էր փեսային , և որ ոգւոցն դարմանիչ էր : Եւկին հասին՝ի գերեզման անդը երանելիքն , և խնդրէին զյարուցեալն . և կաթէին յաչաց նոցա արտասուքն , փոխանակ զի պարտ և պատշաճ էր խնդալ և ուրախ լինել ընդ յարուցելըն : Եւկն մարիամ ըստ աւետարանին խնդրել , և ոչ գտանէր . ապա լուաւ՝ի հրեշտա-

կաց անտի , և դարձաւ ետես զտէր : Արդ և այս ևս գրեալ իցէ . ասէ Եկլեսիաստէսն : “Ի՞նդ անշ կողինսն խնդրեցի զոր սիրեաց անձն իմ” , : Ո՞ր ժամանակ իցէ . “Ի՞նդ անկողինսն գիշերի, ասէ , խնդրեցի զոր սիրեաց անձն իմ” , : Եկն ասէ , մարիամ մինչ դեռ գիշերոյն կայր , և խնդրէ զնա . խնդրեցի ասէ , գիշերոյն , խնդրեցի զնա ասէ , և ոչ գտի զնա : Եշ յաւետարանն ասէ մարիամ . “Բարձին զտէր իմ , և ոչ գիտեմ , ուր եղին զնա,, . և հրեշտակը յամենայն ժամ միսիթարեն զտգէտս : “Օք խնդրէք ասէ , զկենդանին ’ի մէջ մեռելոց . յարեւաւ,, . և ոչ միայն յարեւաւ , այլ և մեռեալս ընդիւր բազումն յարուցեալ տանէր : Բայց ասէ Եկլեսիաստէսն իրեւ ՚ինմանէ ցհրեշտակսն . “Ո՞իթէ զոր սիրէ անձն իմ տեսէք դուք : Իբրև սակաւ ինչ անց ընդնոսա . խնդրեմ , ասէ , մինչև գտից , զոր սիրեաց անձն իմ . կալայ զնա , և ոչ թողից զնա,, :

Օի յետ տեսլեան հրեշտակացն , ինքն Յիսուս հրեշտակն Յեկն և ասէ , որպէս աւետարանն ասաց : “Պատահեաց նոցա Յիսուս , և ասէ , ողջ էք կանայք . և նոքա մատեան բուռն հարին զոտից նորա,, . զի կատարեսցի բան գրոյն , թէ “Կալայ զնա , և ոչ թողի զնա,, : Տկար , տկար է յաղգս մարդկան մարմին կանանց , այլ հաստատուն է զօրութեամբ խորհուրդն խորհրդականաց . ջուրք բազումք ոչ կարեն շիջուցանել զեռանդն սիրոյ և ոչ գետք ողողանել : Մեռեալ է զոր խնդրէին , այլ ոչ եթէ շիջանէր յոյմն յարութեան : Եւ հրեշ-

տակն ասէ դարձեալ ցնոսա . “Այս երկնչիք դուք,,
ոչ ասեմ ցզինուորսն , թէ մի երկնչիք դուք , այլ
դուք մի երկնչիք : “Եռքա երկիցեն , զի զչափ առ
ցեն զահին , թէ “Արդարե նա է Որդի աստուծոյ :
Զեղ ոչ պիտի երկնչել , զի սէրն կատարեալ ’ի
բաց մերժէ զերկիւղն : “Դնացէք ասացէք դուք
ցաշակերտսն , թէ յարուցեալ յառաջագոյն երթայ
քան զձեղ՝ի գալիլեայ , : Եւ գնացին նորա խըն-
դութեամբ և երկիւղիւ : Արդ և զայս ևս գրեալ
իցէ : Ասէ յերկրորդ սաղմոսի անդ , ուր զչարչա-
րանս պատմէ : “Օառայեցէք տեառն երկիւղիւ ,
և ցնծացէք առաջինորա դողութեամբ , : Ցնծացէք
վասն յարուցելցյն տեառն , և դողութեամբ վասն
շարժմանն և հրեշտակին , որպէս փայլակն ե-
րեցաւ :

Արդ կնքեցին զգերեզմանն մատանեաւ քա-
հանսյապետիցն և փարիսեցւոցն՝ի ձեռն պիղատո-
սի . և կանայք տեսին զյարուցեալն : Եւ զայս
յառաջագոյն ետես եսայի , և ասէ զքահանայա-
պետիցն զվատթարութիւն , և զկանանցն զառաքի-
նութիւն : “Կանայք , որ դիմեալ գայք՝ի հան-
գիսէ , յառաջ մատիք . զի ոչ եթէ այս այն ժո-
ղովուրդ է , յորում գոյ իմաստութիւն , : Արդ
քահանայքն անմտանան , և կանայքն ականատես
լինին : Արդ իբրև եկին զինուորքն՝ի քաղաք անդր ,
և պատմեցին զամենայն որ եղեն , ասեն ցնոսա
քահանայապետքն : “Ասացէք դուք , եթէ աշա-
կերտքն նորա եկեալ գողացան զնա , մինչ մեք՝ի
քուն էաք , : Գեղեցիկ ասէ եսայի և զայս իբրև

՚ի նոցանէ . “Վ.ՅԼ ասացէք մեղ , և պատմեցէք մեղ զօտար մոլորութիւնն , : Հարեաւ յարուցեալն , և տան գանձս , զի զմիտս հաճեսցեն զգինուորացն . արդ ոչ եթէ զարդի թագաւորացն զմիտս կարասցեն հաճել . զի որ յայնժամ զինուորքն էին , արծաթոյ մատնեցին զջշմարտութիւն . բայց որ այժմ թագաւորքդ են , արծաթապատ և ոսկիապատ զսուրբ տեղիդ փրկութեան յարութեան կանգնեցին . և ազգի ազգի գանձիւք ազգս ազգս զտեղիս զուարթացուցին : “Օ ի թէպէտ և լուիցի բանս այս առաջի դատաւորին , զմիտս հաճեսցուք , . նորա զմիտս հաճէք , այլ զտիեզերաց միտս ոչ կարէք հաճել . իսկ ընդէ՞ր , զի որպէս առ պետրոսիւն՝ զի ել . ՚ի բանտէն , պատժին բանտապահըն . սոյնպէս և որ ՚Քրիստոսի պահապանքն էին՝ ոչ պատժեցան : Վ.ՅԼ նոցա պատիժն գայր ՚ի հերովուէս արքայէ , զի ՚ի տգիտութենէ չգիտէին տալ պատասխանի . իսկ սոքա զջշմարտութիւն տեսեալ , և զայն կաշառօք քահանայիցն թագուցեալ՝ արծաթովն և քահանայապետիւքն ապլուէին : Վ.ՅԼ սակաւք էին , որ թերահաւատէին ՚ի հրէից անտի յայնմ ժամանակի . այլ աշխարհք ամենայն հաւատացին , և հնաղանդեցան : Որ ծածկեցին զջշմարտութիւն , ընկղմեցան . և որ ընկալան զջշմարտութիւն , լուսաւորեալք երեեցան ՚ի զօրութիւն փրկչն . որ ոչ միայն ինքն յարեաւ ՚ի մեռելց , այլ ընդ իւր զմեռեալսն ամենայն յարուցեալ տանէր յերկինս : Որոց յերեսաց յայտնապէս ասէ մարդարէն ովսէէ . “Ողացուցէ զմեղ յետ երկուց աւուրց . և

յաւուրն երբորդի յարիցուք մեք , և կացցուք առաջի նորա,, :

Իսկ արդ որովհետեւ ոչ հաճեն գիրք զանլուր հրեայսն . և մոռացեալ իցէ նոցա զամենայն ինչ որ գրեալ է , ընդդէմ դառնան յարութեան Քրիստոսի . բարւոք է ընդ նոսա ասել այսպէս : Որովհեանիւ զեղեշայէ և զեղիայէ մեռեալ յարուցեալ ասէք , և յարութեան մերոյն Քրիստոսի ընդդէմ դառնայք : Եթէ այժմիկ կարդ այնոցիկ յայնց ժամանակաց վկայս չունիմք 'ի միջն բանիցս ասացելոց , ապա և գուք բերէք վկայք եղելոցն յայնմ ժամանակաց : Այլ որպէս այն գրով է , և այս գրով . արդ ընդէ՞ր զմին ընդունիք , և զմիւսն խոտէք : Հերայեցիք գրեցին զայն , հերայեցիք գրեցին և զմերն . և առաքեալքն ամենայն հերայեցիք էին , իսկ արդ ընդէ՞ր թերահաւատէք . 'ի հրէից մատթէ է որ գրեաց զաւետարանն հերայեցի լեղուաւ , և պաւղոս քարոզ հեթանոսաց հերայեցի յերայեցւոց , և առաքեալքն երկոտասան հերայեցիք էին : 'Կարձեալ հնգետասան եպիսկոպոսք , որ յայսմ քաղաքիս կացեալ , հերայեցիք էին . արդ է՞ր , կամ վասն ոյր զձերդ ընդունիք , և զմերս խոտէք . և զայս 'ի ձերոց հերայեցւոց անտի գրեալ է :

Իսկ արդ անհնարին ինչ համարիք զյառնելու 'ի մեռելոց , նա աւանիկ գիտեմք , զի յարոյց եղիշա երկիցս և կենդանութեամբ և մեռելութեամբ : Իսկ արդ հաւատամք թէ եղիշա մեռեալ էր , և մերձեցաւ 'ի նա այլ մեռեալ , զոր ընկեցին և յա-

բեաւ . իսկ Քրիստոս ոչ կարէր յառնել : Արդ յեղշայի դիակն անդը այլ մեռեալ մերձեցեալ և յարեաւ , և որ յարոյց զմեռեալն՝ անդէն մնաց մեռեալ . իսկ արդ մեռեալն մեր յարեաւ , և մեռեալքն որ ոչ մերձեցան 'ի նա յարեան . զի դրեալ է , ասէ : “Իազում մարմինք ննջեցելց սրբոց յարեան , և ելին յիւրաքանչիւր գերեզմանաց , և եկին մտին 'ի քաղաքն սուրբ , ” ապաքէն այս այն քաղաք է , յորում մեքս եմք . “Եւ երևեցան բաղմաց , ” : Յարուցեալ յարոյց եղիսէոս զմեռեալն , այլ ոչ եթէ տէր ինչ էր աշխարհաց . յարուցեալ յարոյց և եղիա մեռեալ , այլ ոչ եթէ 'ի նմանէ փախչէին դեք : Ոչ եթէ դրսովեմք ինչ զմարդարէսն , այլ զտէրն մարդարէիցն առաւելագոյն փառաւորեմք : Եթր ոչ եթէ 'ի նոցա դրսովութեան անդ՝ մեքս փառաւորի . զի և այն մեր է , և այս մեր . այլ 'ի նոցայոցն մեքս հաւատարմագոյն ևս լինի :

Դարձեալ ասեն , եթէ մեռեալ նորոդ կենդանւոյն կանդնեցաւ . բայց արդ աղէ ցուցէք մեղ , եթէ մարթ ինչ իցէ մեռելց երեքօրեայ յառնել : Արդ իբրև խնդրեմք այդպիսեացդ վկայութիւն , մատուցեալ տայ մեղ զայն ինքն տէր Յիսուս յաւետարանսն , և ասէ : “Օօրօրինակ յովեան էր 'ի պորտ ձկանն զերիս տիւս և զերիս դիշերս , ” : Արդ մինչդեռ հարցանեմքս զյովեանու պատմութիւնն , բազում նմանութիւնք մտանեն զօրութեան : Յիւսուս առաքեցաւ ապաշխարութիւն քարողութեան , և յովեան առաքեցաւ ապաշխարութիւն քարողել . իսկ յովեան փախեաւ , քանզի չգիտէր զինչ լինե-

լրց էր . Յիսուս եկն կամակարութեամբ վասն փրկութեան ապաշխարելոցն : Յովեան ննջէր՝ ի նաւի անդ և խորդայր , և ծովն խռովեալ էր . և Յիսուս ննջէր խորհրդով , և ծովն՝ ի վերայ սաստ կացեալ էր , զի յետ այսորիկ յայտնի լինիցի ննջեցելոյն զօրութիւն : Անդ ասեն ցնա . “Օքանկեալ խորթաս . արի , կարդա զտէր Աստուած քո , զի թերեւս ապրեցուսցէ զմեզ , : Եւ աստ ասեն ցտէր մեր . “Տէր , փրկեա զմեզ , զի կորնչիմք աւասիկ , : Անդ ասացին , թէ կարդա առ տէր Աստուած ոք . աստ ասացին , թէ փրկեա զմեզ : Անդ նա նոցա ասէր . “Առէք ընկեցէք զիս՝ ի ծովդ , և դադարեսցէ ծովդ՝ ի ձէնջ , : Եւ աստ ասէ . “Յարուցեալ սաստէր հողմոցն և ծովուն , և կարկեցան . և եղեւ խաղաղութիւն մեծ , : Իսկ անդ արկին զնա՝ ի ծով անդր , և էջ նա՝ ի սիրտ ձկանն : Այլ սա կամօք կամակարութեամբ էջ՝ ի հոգեւոր մահուն՝ ի ձուկնն . կամօք էջ կամակարութեամբ , զի զմահն առաջին կլելովքն փսխեսցէ , որպէս ասաց : “Ի ձեռաց դժոխոց փրկեսցէ զդոսա , և ՚ի մահուանէ դարձուսցէ , :

Յայսմ վայրի հասեալ բանիդ՝ գէտ ակն կալցուք զի՞նչ դժուարագոյն իցէ , մարդոյ թաղելոյ յերկրէ՝ յառնել , եթէ մարդոյ՝ ի ներքս՝ ի պորտ ձկանն մտանել , և յայնչափ դազանին ջերմութիւն չնեխել : Ո՞վ է մարդ՝ ի մարդկանէ , որ ոչ զիտէ , որչափ ջերմութիւն է՝ ի փորի . մինչեւ յուկերս անդամ կլեալ , ՚ի ներքս անդ հալեալ նեխել և եռացուցանել : Արդ զիանդ յովեան՝ ի փոր ձկան

մտեալ, զերիս տիւս և զերիս գիշերս եղեալ, և
ոչ նեխեցաւ : Կամ զիարդէ, զի բարք բուսոյ ծը-
ննդեան մարդկանս, եթէ ոչ շնչէ, և ոգւով զօդս
զայս 'ի ներքս կլանէ, չկարէ մի ժամ կենդանի
լինել . նա ոչ միայն զերիս տիւս, այլ և զերիս
գիշերս ոչ եկուլ զօդս զայս, և կենդանի կայր :
‘Աա՝ տան պատասխանի հրեայքն ևասեն . զօրու-
թիւն Աստուծոյ էջ ընդ յովեանու : Արդ ընդ
ծառայի իւրում զօրութիւն առաքէ տէր, և կայ
կենդանի . իսկ ինքն անձին իւրում ոչ տայր . թէ
այն հաւատոյ է, և այս հաւատարիմ . թէ այն
անհաւատոյ է, և այս անհաւատոյ է : Այլ ինձ
երկրքին հաւատարիմ են, և հաւատամ զի և յով-
նան պահեցաւ, զի առաջի Աստուծոյ ամենայն ինչ
հնար է . հաւատամ, զի և Քրիստոս յարուցեալ
է 'ի մեռելոց : Եւ բազում վկայութեամբ զբանն
հաստատեալ, անտի 'ի գրոց սրբոց, և աստի մինչեւ
յայսօր ժամանակի զյարուցելոյն զօրութիւն ար-
դեամբք ցուցանելով . որ միայն միով անձամբ էջ
'ի դժոխս, և բազմօք այսրէն ել եկ նա 'ի դժոխոց :
Եւ զի էջ նա 'ի մահ անդր, և բազում մարմինք
նաջեցելոց սրբոց յարոյց ընդ իւր :

Օարմացեալ էր մահ, և կայր հիացեալ, նոր
իմն տեսիլ տեսանէր . զայն՝ որ էջ 'ի դժոխս, և
'ի կապանս նորին ոչ արգելաւ խափանեալ : Արդ
էր, վասն ոյր դարապետք դժոխոց տեսեալ զնա
սարսեցէք . զի՞նչ է, որ զձեզ անընտել երկիւ-
զիւդ յիմարեցոյց : Աարսեաց մահ, և փախստեամբ
յարդարութենէ կշտամբեալ յանդիմանէր . ընդ-

առաջ մատուցեալ էին սուրբ մարդարէքն մովսէս օրինադիրն , և արքահամ , և սահակ , և յակովը , և գաւիթ , և սամուել , և եսայի , և մկրտիչն յով հաննէս որ ասէր վկայութեամբ : “Դու ես որ գալցն ես , թէ այլում ակնկալցուք,, : Պրծանէին արդարքն ամենայն , զորս կլեալն էր մահու . զի պարտ և պատշաճ էր այնմիկ՝ որ քարողեցաւ ’ի գեղեցիկ քարողաց անտի՝ լինել նոցունց փրկիչ : Եւ ապա իւրաքանչյուր յառաջ մատուցեալ յարդարոց անտի ասէին : “Ո՞ւր է յաղթութիւն քո մահ , զի փրկեաց զմեզ յաղթողն,, :

Օպյս փրկչին մերոյ առակ օրինակի կալեալ մարդարէն յովնան , ’ի պորտոյ ձկանն կայր յաղօթու և ասէր : “Աղաղակեցի ’ի նեղութեան իմում,, այլովքն հանդերձ . “Յորովայնէ գժոխոց,, : Այլ նա ’ի ձկան պորտի անդ էր , և ’ի գժոխս համարէր՝ թէ իցէ . զի օրինակ էր Քրիստոսի , որ գալցն իջանելոցն էր ’ի գժոխս : Եւ դարձեալ յերեսաց Քրիստոսի լուսաւորագոյն ևս ասէ մարդարէն . “Ամուտ գլուխ իմ ընդ փառարս լերանց,, : Իսկ նա ’ի պորտ ձկանն էր , ուր էին անդ լերինք և փառարք լերանց : “Եա գիտեմ ասէ , զի օրինակ մի առի զայնորիկ , որ գալցն մեռանելոց դնելոցն է ’ի փորեալ վկի անդ : Եւ որ ’ի ներքս ծովու անդ էր յովնան , ասէր . թէ “Դջի ես յերկիր,, . որովհետեւ զօրինակն ունէր գըքրիստոսի , որ իջանելոցն էր ’ի սիրտ երկրի : Յառաջագոյն տեսանէր , զի հրապուրէին հրեայքն զգինուորսն ստել : “Ասացէք , ասեն , թէ գողացան զնա,, . ասէ . “Պահէին

զնանրութիւն, և ստութեամբ զողորմութիւնս իւրեանց լքին,, : Օք եկն ասէ, որ ողորմէր նոցա, և 'ի վերայ նոցա խաչեցաւ, և յարեաւ, և եղ զարիւն իւր պատուական 'ի վերայ հրէից և հեթանոսաց . և նոքա ասեն, թէ “Կողացան զնա”, “Պահէին զրանայնութիւն և զստութիւն,, : Ա.ՅԼ վասն յարութեան նորա և եսայի մարգարէ ասէ . “Ար հաներ, ասէ, յերկրէ զհովիւն հօտից», եղ անդէն “Օմեծն,, : զի մի որ յառաջագոյն հովիւք լեալ իցեն, հաւասարութիւն ինչ ընդ իւրեանս համարիցին :

Արդ ունիմք մեք զայսպիսի մարգարէ, զհաւատս առ մեղ հաստատուն պահեսցուք . կործանեցին, որ կործանելոցն իցեն 'ի թերահաւատութեան իւրեանց, քանզի կամին իսկ կործանիլ . իսկ դու հաստատուն կաց 'ի վերայ վիմին հաւատոյ, գուցէ երբէք զքեղ հերեսիովտայքն հաւանեցուցեն 'ի հրապոյքս դրսովել զյարութիւնն : Օք մինչև ցայսօր մանկքեցիքն առաջօք համարին և ոչ ճշմարտութեամբ զփրկչին յարութիւնն . և ոչ հնաղանդին պաւղոսի, որ ասէ : “Ար եղև, ասէ, 'ի զաւակէ դաւթի ըստ մարմնոյ,, և դարձեալ ասէ . “Դ յարութենէ մեռելոց Յիսուսի Քրիստոսի տեառն մերոյ,, : Եւ դարձեալ տայ պատասխանի նոցա և ասէ . “Ո՞ի ասիցես 'ի սրտի քում,, . այլովքն հանդերձ . և դարձեալ ասէ : “Ո՞վ իցէ, որ իջանիցէ 'ի դժոխս, այսինքն՝ զՔրիստոս 'ի մեռելոց յարուցանել,, : Եւ դարձեալ զգուշացուցեալ յայլում վայրի գըէ . “Յուշ լիցի քեղ յա-

ըուցեալն՝ ի մեռելոց Յիսուս Քրիստոս,, . և դարձեալ ասէ : “Ապա եթէ Քրիստոս չէ յարուցեալ, զուր ուրեմն է քարոզութիւնս մեր . նա զուր են հաւատքն ձեր . և գտանիցին սուտ վկայք Կստուծոյ, թէ յարոյց նա զ՞Քրիստոս, զոր ոչն արդեօք յարոյց” : Եւ դարձեալ ասէ . “Իայց այժմիկ յարեաւ Քրիստոս ՚ի մեռելոց սկիզբն ննջեցելոց, և երեցաւ կեփայի, դարձեալ երկոտասանիցն,, : Ոի եթէ միում վկայութեանս ոչ հաւատաս, գոնքեղ երկոտասանիցն, որ վկայեն : “Դարձեալ երեցաւ նա աւելի ևս քան զինդ հարիւր եղբարց միանգամայն,, . Արդ եթէ երկոտասանիցն չհաւատաս, գոնէ զինդ հարիւրսն ընկալցիս : Ապա երեցաւ նա եղբօր իւրում յակովը եպիսկոպոսի առաջնոյ այսր իշխանութեան : Արդ այսչափ եպիսկոպոսացս յառաջագոյն տեսողացս զգօրութիւն Քրիստոսի, գու որ աշակերտդ ես՝ մի թերահաւատ լինիր ՚ի նմանէ : Խսկ արդ ասես, թէ յակովը եղբայր էր նորա, առ շնորհս վկայէր, պաւղոս ասէ, դարձեալ աւասիկ ինձ թշնամոյս երեցաւ . արդ զի՞նչ վկայութիւն է թշնամոյն, զի քարոզէ զբանս վտարանդիս, որ յառաջ հալածիչն, և արդ աւասիկ աւետարանեմ զյարութիւնն :

“Եա և այլ ևս բազում վկայք են վասն յարութեանն Քրիստոսի . գիշերն ըուսանայր լի լուսովն, զի վեշտասանօրեայ էր ըուսինն . վէմն գերեզմանին, որ ընկալաւն . և կափարիչն ընդդէմ գառնան հրէիցն, զի ինքնին ետես զտէրն : Եւ

վէմն զոր թաւալեցուցին յայնժամ , և այսօր կայ
'ի դիմաց . և հրեշտակք Աստուծոյ որ անդ կային ,
վկայեն մեծի յարութեանն : Պետքոս և թովմաս
և յովչաննէս , և այլ ամենայն առաքեալքն .
ոմն 'ի գերեղման անդր ընթացեալ , և ոմն 'ի
կտաւս պատանացն , որ անկեալ դնէին զյարու-
թիւնն նշանակեալ . և ոմանք զձեռս և զոտս շօ-
շափէին , և զտեղիս բեեռացն տեսանէին . և ամե-
նեքեան 'ի փրկութեան փրկչին անդ վայելեալ , և
'ի թողութիւն մեղաց զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ
արժանի եղեալք : Կանայք՝ որ կալան զոտս նո-
րա , և շարժմանն մեծութիւնն և դալուստն հրեշ-
տակին՝ զի լցո ծագեաց . զիւրեաւ արկեալ պա-
տանքն , զոր եթող ընդ յառնելն . զինուորքն ,
արծաթն որ տուաւ , տեղին ինքն ուր կոյսն եր ,
տուն սուրբ եկեղեցւոյս , որ 'ի քրիստոսամէր բա-
րուցն երանութեան կոստանդի արքայի շնեալ ,
որպէս տեսանես զուարթացուցեալ :

Ա կայէ զյարութիւնն Քրիստոսի , և որ յա-
նուն նորա 'ի մեռելոց յարուցեալ դաբիթայն .
արդ զիա՞րդ թերահաւատեսցէ 'ի Քրիստոս հա-
ւատացեալն , որ և անուն նորա մեռեալս յարու-
ցանէր : Ա կայէ յարութեանն Քրիստոսի և ծովե ,
որպէս յառաջ տեսեր . վկայէ որս ձկանցն , և
կայծակունքն , և ձուկն որ 'ի վերայ եգեալ դնէր :
Ա կայէ և պետքոս , որ յառաջագոյն երիցս ան-
գամ ուրացաւ , դարձեալ անդրէն խոստովան լի-
նէր , որում հովուել զմուաւոր գաոինսն հրամայե-
ցաւ : Հաստատեալ կայ մինչեւ յայսօր ժամանակի

և լեառն ձիթենեաց, զայն՝ որ յամպն վերացաւ,
հաւատացելոց աչացն յայտնապէս ցուցանէր զերկ-
նաւոր դուռն վերանալոյ : Արդ՝ ի բեթղէհէմն
յերկնից իջանէր, և ՚ի լեռնէն ձիթենեաց յեր-
կինս վերանայր : Անդ սկիզբն պատերազմին յանձն
առեալ, և աստ ՚ի վերայ յաղթութեան պատե-
րազմին պսակս ընկալեալ : Արդ բազում ունիս
վկայս յարութեան, ունիս զտեղիս զայս յարևե-
լից կողմանէ զվերանալոյ, ունիս վկայս և որ անդ
հրեշտակքն վկայեցին . և զամպն՝ որ ելեալ վե-
րանայր, և որ անտի իջին աշակերտքն :

Իսկ արդ կարդ բանիցս վարդապետութեան
յօժարեցուցանէ զմեղ ասել և վասն վերանալոյն .
այլ շնորհքն Աստուծոյ այնպէս կարգեցին, լիով
իմացեալ ըստ մերում տկարութեանս զերեկի ա-
ւուրն ժամանակի, և ըստ մի միաւուրն շաբաթոյն
պաշտաման՝ որով շնորհաւ ՚ի ժողովրդեան անդ
ըստ ընթերցուածոյ կարգին վասն վերանալոյ փրկ-
չին յերկինս ասացաւ ⁴ : Որ ասացաւ վասն ամենե-
ցուն և վասն հաւատացելոցն բազմութեան, բայց
առաւել վասն քո : Ի՞սկ աստ խնդիր է, թէ միտ
գնես դու բանիցն ասացելոց, զի դու դիտես, թէ
կարդ հաւատոցդ ուսուցանէ զքեղ հաւատալ յայն,
որ յարեաւ յերիր աւուր, և վերացան յերկինս,
և նստաւ ընդ աջմէ Աստուծոյ . առաւել յուշ լի-
նել համարիմ քեղ պատմութեան : Ի՞սկ սա-
կայն և այժմ փոքր ՚ի շատէ յիշեցուցանեմ քեղ
զհանգամանս բանիցն ասացելոց : Յուշ լիցի քեղ,
որ գրեցաւ ՚ի սաղմոսարանի անդ և ասէ . ‘Ո՛ ե-

բացաւ Աստուած ձայնիւ գովութեամբ,, : Յուշ
լիցին քեզ՝ և որ զօրութիւնք Երկնայինք ընդ մի-
մեանս խօսէին : “Ամբարձէք իշխանք զդրունս ձեր
’ի վեր,, . այլովքն հանդերձ : Յուշ լիցի քեզ
սաղմոսարանն որ ասէ . “Աշեր ’ի բարձունս , գե-
րեցեր զգերութիւն,, : Յուշ լիցի քեզ և մարդա-
րէն որ ասէ . “Որ շնչ յերկինս զելս վերանալց
իւրոյ,, . և այլն ամենայն , որ ասացաւ վասն հա-
ռակութեան հրէից .

Օի յորժամ անհնարին համարին զվերանալն
փրկչին , և ընդդէմ դառնան , յիշեսջիր գու վասն
փոփոխման ամբակումայ ’ի հրեշտակէ անտի , զի
երարձ վերացոյց զվարսից գագաթան իւրոյ . որ-
չափ ևս առաւել որ տէրն իցէ մարդարէից և հրեշ-
տակաց՝ ’ի լեռնէն ձիթենեաց զելս ճանապարհին
զօրագոյնս ևս առնէր ընդ վերանալ ամոլով : Մդդ
զգօրութիւն սքանչելեացն ’ի մոթի կալջիր . բայց
զառաւելութիւն զօրութեան պահեսջիր տեառն
սքանչելարարի . զի զամբակումն փոփոխեալ բար-
ձեալ տանէին , իսկ տէր Յիսուս բարձեալ ունի
զամենայն յանձն իւր : Քեզ յուշ լիցի , զի ենովք
փոխեցաւ . բայց Յիսուս վերացաւ ել յերկինս :
Յուշ լիցի քեզ և որ վասն եղիային ասացաւ ,
թէ եղիա կառօք վարեցաւ յերկինս . իսկ Քրիս-
տոսի կառք բիւրապատիկ են , և հաղարք են ուղ-
ղեք : Եւ զեղիայ վերացուցին յերկինս յարեւ-
լից կողմանէ յորդանան գետոյ . իսկ Քրիստոս
ընդ արեւելս իսկ ’ի կեդրոն հեղեղատէ վերացաւ :
Օի նա ասաց , ասէ կրկին տացի ողին իւրոյ աշա-

կերտին . իսկ Վրիստոս այնչափ շնորհեաց իւրոց
աշակերտացն զվայելըութիւն շնորհաց Հոգւոյն սրբ-
րոյ , մինչև ո՞չ միայն 'ի նոսա բաւական լինել ,
այլ և 'ի ձեռնադրութենէ նոցա հաւասարութեան
տալ լնուլ ամենայն հաւատացելոց :

Եւ յորժամ այսպէս ընդ հրեայսն մաքառի-
ցիս , և յորժամ 'ի նմանութենէ հաւասարութեան
յաղթեսցես , ապա յայնժամ եկեսջիր այնու-
հետեւ յառաւելութիւն անդր փառաց փրկչին . ե-
թէ նոքա ծառայք , և սա Որդի աստուծոյ , և
այսպէս զառաւելութիւն յիշեսցես : Եւ միտ դի-
ջիր , թէ պաւղոս որ ծառայ իսկ էր Վրիստոսի՝
յափշտակեցաւ մինչև յերրորդ յերկինս . իսկ արդ-
եթէ եղիա եհաս մինչև յառաջին յերկինս , պաւ-
ղոս մինչև յերրորդ յերկինս , ապա թէ այդ այդ-
պէս է , առաւել պատուականագոյն փառաց ար-
ժանի եղև : Ո՞ի ամօթ ինչ համարիցիս վասն քո-
յոց առաքելոցն . չեն ինչ նոքա խոնարհագոյն քան
զմովսէս , և ո՞չ յերկրորդ ինչ փառս են մարդա-
րէիցն , այլ լաւք առ լաւս են , և քան զսաւսն
լաւագոյնք : Զեղիա վերացուցին յերկինս , իսկ
պետրոս ընաւ և զփականս ունի զարքայութեան
երկինց . և լուաւ ես , “Թէ զոր լուծոցես յերկրի ,
լուծեալ եղիցի յերկինս” : Եղիա յերկինս միայն
վերացաւ , իսկ պաւղոս յերկինս և 'ի դրախտ
անդր : Զի վայել էր Վրիստոսի աշակերտացն ա-
ռաւելագոյն ընդունել շնորհս : Տեսե՞ր . “Պուաւ
բանս անձառոս , զոր ո՞չ էր մարդ մարդոյ խօսել” :
Իսկ արդ եկն էջ դարձեալ պաւղոս 'ի վերուսմ

այսրէն , իբր ոչ եթէ անարժան ինչ էր յերրորդ
երկինս անդ ընակութեան ; որպէս զի վայելեալ
առաւել ինչ քան զայլ մարդկութիւնս և պատ-
ռականագոյն՝ իջեալ զՔրիստոս քարողեսցէ . և
'ի վերայ նորա մեռցի , և առցէ զմարտիրոսութեան
պսակն : Այլ և այլ բազում են , զոր թողի յերե-
կի բանից անտի՝ որ 'ի մէջ ժողովրդեան ասացան .
զի 'ի լսելիս իմաստնոց բաւական է և լոկ յիշա-
տակ բանից մատուցանել :

Այլ քեզ յուշ լիցի ասացեալն բարդում ան-
դամ վասն ընդ աջմէ չօր նստեալ զՈրդի . վասն
հաւատոյն կարգի որ ասեն ել յերկինս , և նստաւ
ընդ աջմէ չօր : Արդ զաթուոցն տեսիլ և զչափ
մի քննեսցուք , զի անբաւ է , և անչափ է , ան-
հաս է : Եւ մի այնց բանից անսար , որ չարաչարն
կարգեալ է , եթէ յետ խաչին և յետ յարու-
թեան՝ ապա սկսաւ ընդ աջմէ չօր նստել Որդին :
Ոի ոչ եթէ այնու յառաջադէմ դոլով ըմբռնեաց
զաթուոն , այլ որպէս էրն 'ի սկզբանէ՝ մշտնջենա-
ւոր աթոռակից էր չօր : Եւ զայս աթոռ յառաջ
քան զփրկչին գալն տեսանէր եսայի մարգարէ :
“Տեսանէի , ասէ , զտէր 'ի վերայ աթուոցն վե-
րացելոցն , այլովքն հանդերձ : Արդ զայր ոք
երբէք ոչ կարէ տեսանել . իսկ որ մարգարէիցն
երեւեցաւ այն Որդին էր : Եւ սաղմոսարանն այս-
պէս ասէ . “Պատրաստ է աթոռ քո , և յաւիտե-
նից դու ես , : Արդ բազում են և այլ վկայու-
թիւնք . բայց մեք վասն բաւական ժամանակիս և
զայս շատ համարիմ :

Աակայն փոքր 'ի շատէ առեալ յիշեցուացուք
ձեզ վասն ընդ աջմէ Հօր նատելց Որդւոյ . զի
հարիւրերորդ իններորդ սաղմոսն յայտնապէս ասէ :
“Ասաց տէր ցտէր իմ , նիստ ընդ աջմէ իմմէ , ասէ ,
մինչև եղից զթշնամիս քո պատուանդան ոտից
քոց” : Եւ զայս հաստատէ փրկիչն յաւետարանսն
և ասէ . եթէ ոչ դաւիթ յանձնէ ինչ ասաց զայս ,
այլ ’ի խորհրդոց Հոգւոյն սրբոյ : “Օ խանրդ , ասէ ,
դաւթի Հոգին տեառն տէր կոչէ զնա և ասէ .
ասաց տէր ցտէր իմ , նիստ ընդ աջմէ իմմէ,, : Եւ ’ի
գործս առաքելոցն յաւուրն պենտեկոստէից . “Եւ
կաց , ասէ , պետրոս ’ի մէջ մետասանիցն,, , այլովքն
հանդերձ . և ասէ ցհրեայսն , և զբանս զայս ’ի հա-
րիւրորդ իններորդ սաղմոսին նովին ճառիւք վկայու-
թիւն մատուցանէր :

Իսյց մեք յիշեցուք և այլ վկայութիւն
վասն ընդ աջմէ Հօր նատեալ Որդւոյն , զի ’ի մատ-
թէ գլուխ աւետարանին գրեալ է : “Յայսմ հետէ ,
ասէ , տեսջիք զօրդի մարդոյ . զի նստի ընդ աջմէ
զօրութեան,, : Ամին նման և առաքեալն պետրոս
գրէ , և ասէ վասն յարութեան տեառն մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի : “Որ էր ընդ աջմէ Աստուծոյ
երթեալ յերկինս,, : Խսկ պաւզոս առ հոռվմայե-
ցիսն գրեալ ասէ : “Քրիստոս մեռաւ , մանաւանդ
թէ և յարուցեալ իսկ է , և կայ ընդ աջմէ Աս-
տուծոյ,, . խսկ առ եփեսացին այսպէս ասէ : “Բստ
հաստատութեան իշխանութեան զօրութեան նո-
րայ , եթէ զի յարոյց նա զՔրիստոս , և նստոյց
ընդ աջմէ իւրմէ,, . խսկ առ կողոսացիսն այսպէս գրէ .

“ՅԺԵ յարերուք ընդ՝ Քրիստոսի, զվերինն խնդրեցէք,
ուր ՚Քրիստոս ընդ աջմէ Հօր նստեալ,, : Իսկ առ եր-
բայեցիսն այսպէս զրէ : “ ՚Քաւութիւն արար մե-
ղաց մերոց , և նստաւ ընդ աջմէ մեծութեանց ’ի
բարձունս,, : Եւ դարձեալ ասէ . “ ՚Ա ՞ երբէք
ուրեք ասաց ’ի հրեշտակաց , նիստ ընդ աջմէ իմ-
մէ , մինչև եղից զթշնամիս քո պատուանդան ոտից
քոց,, : ՚Կարձեալ ասէ . “ ՚Ա մի պատարագ վասն
մեղաց մերոց մատոյց Հօր , և մշտնջենաւոր նստաւ
ընդ աջմէ աթոռոյն ՚Աստուծոյ . այսուհետեւ կալ
ակնունել է , մինչև դիցին թշնամիք նորա պա-
տուանդան ոտիցնորա,, : Եւ դարձեալ ասէ . “ ՚Ա-
յիմք յառաջնորդն հաւատոց և ’ի կատարիչն ՚Յի-
սուս , որ փոխանակ ուրախութեան՝ որ առաջի
կայր նորա , արհամարհեաց զամօթ , և ընդ աջմէ
աթոռոյն նստաւ,, :

Եւ այլ ևս բաղում վկայութիւնք են վասն
ընդ աջմէ աթոռոյն միածնին նստելոյ . այլ այս
բաւական իսկ է որ ասացաւն , զնոյն անդրէն յի-
շատակս մատուցանելով : Օի ՞ ոչ եթէ յետ մար-
մնով գալստեանն առ զպատիւ զաթոռոյս զայս ,
այլ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս միածնին
՚Աստուծոյ տէր մեր ՚Յիսուս ՚Քրիստոս ընդ աջմէ
Հօր ունի զաթոռումն : ՚Այլ ՚Նոյն ՚ինքն՝ որ ամե-
նայնի ՚Աստուած է , որ ՚Քրիստոսի Հայրն , և տէր
մերոյ ՚Յիսուսի ՚Քրիստոսի . որ էջն , և ել նստաւ
ընդ աջմէ Հօր⁵ , պահեսցէ զոդիս ձեր անշարժ և
անարատ զյոյսն ձեր զայն որ յարուցեալն է . և
զձեզ ընդ նմա յարուսցէ ’ի մեռելոտի գործոց ան-

տի ձերոց յերկնաւոր նորա պարզես : Եւ արժանի արասցէ զձեղ յափշտակել ամպօք ընդ առաջ տեառն յօդս 'ի ժամանակս ուղղութեան , մինչեւ 'ի ժամանակս փառաց գալստեան նորա միւսանգամ . և գրեսցէ զանունս ձեր 'ի գպրութեան կենաց . և իբրև գրեսցէ , այլ մի ջնջեսցէ . զի բազմաց ջնջին անուանք , որ գայթագետեալ են : Եւ տացէ ձեղ ամենեցուն Աստուած հաւատալ յայն , որ յարեան 'ի մեռելոց . և ակնունել այնմ՝ որ համբարձաւ յերկինս , և դարձեալ դալոց է . և դալոց է ոչ յերկրէ , գու զդոյշ լեր այր գու անձին քում վասն այնոցիկ , որ բաղում մոլարքն դալոց են : Եւ ակնկալ այնմ՝ որ 'ի վերն նստի , և այժմիկ աստ ընդ մեղ է , և որ զեւրաքանչիւր զմեր ճանաչէ զբափս և զկարգս և զհաստատութիւն հաւատոց : Ան համարիր , եթէ մարմնով այժմիկ 'ի մէնջ 'ի բաց է , նոյնպէս և հոգւովն : Պատուով առ մեղ է , լսէ որ զինչ վասն նորա խօսիրք , և տեսանէ որ զինչ 'ի քեզ կայ , և քննէ զսիրտս և զերիկամունս : Եւ որ այժմիկ պատրաստ էք մատուցեալքդ առ մկրտութիւն , զամենեսեան զձեղ սուրբ Հոգւովն կենդանւով արժանի արասցէ մատուցանել Հօր և ասել : “Ահա հաւասիկ ես և մանկունք իմ , զոր ետ ինձ Աստուած” . նմա փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից , ամէն :

ՕՐԵՈԹԱԽԹԻՒՅՔ

1. “Եաւ ՚ի յունական յեւագիւր վըեղտէ ինչ նուռ-
նեալ էրանհաստիր-լւենէ գրչոց յայս բան , ”ը
պէմսագն լւերէ յուցանէ . յայ յաւելու հաւըն-
եան օրինակն այսողէս : Ո՛չ ասաց եղէ ևս մարդ
առանց օգնականի , այլ թէ եղէ ևս որպէս
մարդ առանց օգնականի :
2. Եշ սակառ մը յաստաջ հապուցեալ յարկ վիմին
տաէ . զէ յայն ժամանակնէ , յորքամ լաղեցան-
էլսուս , յաստաջ քան պուրու գերեզմաննէն ՚ի
վերոց գերեզմաննէն ժե ծածիւեալ ու-
ներ գերեզմանն : Օչ սանդուցեն եր նախնեաց
իւրին այս կապէւ ՚ի պատրաստուցեն գե-
րեզմաննէն այս յայրէն մջէ . որպէս և աւեաննէւ ՚ի
գերս ձնն . գլ . իտ . 19 . և իտ 9 . Արտա-
քնն յանձնայն կողմանց ծածիւեալ ուներ պեր-
քնն , և ՚ի նելքանաւն անդ լաղենն պետեալ :
3. Այս ենքն՝ աւետարերն :
4. Օպյս բան , ”ը անդարակի՞յս աղուաղեալ և ՚ի
գրոց , ըստ յանականնէն այսողէս պարզէլ և :
Ծնորհիքն աստուծոյ այնպէս կարգեցին , զի
լիով լուար և իմացար յերեկն յաւուր կիւ-
րակէի ըստ մերում տկարութեան զասաց-
եալմն . իբրու զի՞ ըստ տնտեսելոյ շնորհացն
աստուծոյ , որպէս և կարգ ընթերցուածոցն

բերին, վասն վերանալոյ ասացաւ առ ժողովուրդն :

5. Աստված մինչև յեզու . ճառ պահանձե՞ է առաջիկ օլենանին :

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԲՆԴ ՇԱԾՈՒԹԵՐԵՐ

ՀՆԳԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Վասն այն՝ զե տակ . այն որ գուղցն է ժամառ Հօք
բարել զիշնդանիս և պլութալս , և արայութեան
նորա ոչ կցէ վակճան . և ըստն նկանին : Եւ ըն-
թերցուած 'ի դանիելը որ տակ . “Տեսանին, տակ, Աւ-
ալուստ անիսն , և հին աւուրցն նասիլը , . մինչև ցայն
ձոյր . “Եւ ահաւանի ընդ ամպ Երինից գոյր եբեկ-
պրէ հարդոյ , . այլովն հանդեպ :

Օ գալուստն ՚Քրիստոսի պատմեմք ոչ մի միայն ,
այլ երկուս . և զերկրորդն կարի լաւագոյն քան
զառաջննն : Յայնմ գալստեան միայն ունէր զհան-
գէս . իսկ այս երկրորդս երկնաւոր թագաւորու-
թեան թագ 'ի գլուխ բարձեալ բերէ : Օի յա-
ճախ կրկին է ամենայն առաջի տեառն մերց Յի-
սուսի ՚Քրիստոսի : Կրկին ծնունդք . մի յլստու-
ծոյ յառաջ քան զլաւիտեանս , և մի 'ի կուսէ
անտի : Երկու էջք , մի անյայտք և աներեսյթ
խորհրդով 'ի վերայ գեղման . և երկրորդ՝ որ յայտ-
նապէս հանդերձեալ գայ փառօք և գովութեամք :
Յառաջնում գալստեան գայ փառօք և գովու-
թեամք : Յառաջնում գալստեան անդ պատե-

յաւ 'ի խանձարուրս , և եղաւ 'ի մսուր : Յերկրորդ գալստեան անդ արկեալ գայ զիւրեաւ զըսյ իբրև զօթոց : Յառաջնում գալստեան անդ յանձն էառ զշամբերութիւն , զամօթ նախատանաց , և զիսաչն և զարհամարհանս . յերկրորդում աստ գայ 'ի զօրաց հրեշտակաց փառաւորեալ : Արդ ոչ կամք յառաջնում գալստեան անդ միայն , այլ և երկրորդումն ակնունիմք : “Օրհնեալ է այն , որ գալոց է յանուն տեառն , , ասէ . և յերկրորդումն աստ ասեմք զնոյն առաջ երթեալ նմա հրեշտակօքն հանդերձ . օրհնեալ է այն , որ գալոցն է յանուն տեառն : Ահա գայ փրկիչն՝ ոչ 'ի դատապարտութիւն միւսանգամ , այլ 'ի դատապարտել զդատապարտիչնն : Որ յառաջ 'ի լուռ եր 'ի դատել անդ իւրում . յուշ առնէ և ասէ , անօրինեցան , որ իշխեցին զինչ պէտ զինչ կամք իւրեանց գնալ առ խաչին : “Օայս ամենայն , ասէ , արարեր , և ես լուեցի քեզ , խորհրդով յայնժամ . արդ եկն նա հնազանդութեան խոնարհութեամբ ուսուցանել զմարդիկ . այլ և արդ 'ի հարկէ ակամայ մտցեն ընդ լուծ ծառայութեան թագաւորութեան նորա :

Եւ վասն երկուցս այսոցիկ գալստեանց ասէ մաղաքիա մարդարէ : “Եւ յանկարծակի եկեսցէ հասցէ տէր 'ի վերայ տաճարին իւրոյ , տէրն՝ զոր գուքն խնդրէիք , : Ահաւասիկ այս մի գալուստ : Պարձեալ վասն երկրորդ գալստեանն ասէ . “Եւ հրեշտակն ուխտիցն՝ զոր գուքն կամփցիք , ահաւասիկ գայ ասէ տէր ամենակալ . և ով իցէ՝ որ համբերելն կարասցէ աւուր մեծի գալստեան նորա .

կամ ովլ իցէ , որ կարիցէ ժուժ ունել տեսլեան դալստեան նորա : Օք ինքն եկեսցէ և մացէ որպէս զշուր քուրայի , և իրրե զշուրն այն աճառոյ թափաց . և հաստատեսցի կացցէ 'ի վերայ , հալեսցէ և սրբեսցէ , այլովքն հանդերձ : Եւ անդէն ասէ փրկիչն : «Անտեայց ես առ ձեղ դատաստանօք , ասէ , և եղէց ես սաստիկ երագ վկայ 'ի վերայ դիւթացն և պոռնկացն շնացելոցն , և 'ի վերայ ամենայնի , որ ստութեամբ երդնուցուն յանուն իմ» , այլովքն հանդերձ : Ա ասն այսորիկ զգուշացեալ մեզ պաւղոս ասէ . «Եթէ ոք շինէ 'ի հիմանս այսորիկ ոսկի , արծաթ , ականս պատուականս , փայտ , խոտ , եղէզն , իւրաքանչիւր գործն յայտնեսցի . օրն այն ինքնին յայտնի առնէ , քանզի հրով դատելոց է , : Վիտեր զայս երանելին պաւղոս , և զերկոցունց գալստենէ գրէ առ տիտոս և ասէ : «Երեւեցան շնորհքն Աստուծոյ 'ի վերայ ամենայն մարդկան , իրատել զմեղ , զի ուրասցուք մեք յամբարտաւանութենէ անտի , և յաշնարհական ցանկութեանց . զգուշութեամբ և զգաստութեամբ կեցցուք 'ի ժամանակի աստ յայսմիկ , և ակնկալեալ երանելի յուսոյն և յայտնութեան մեծի փառաց տեառն մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի , : Տեսանե՞ս , զիարդ ասաց զառաջին դալուստն յոյր վերայ գոհանայ . և երկրորդին ակն ունի : Ա ասն այսորիկ և հաւատոցն զոր դուք համար տայք , այսպէս վարդապետեցաւ ձեղ . հաւատալ յայն՝ որ վերացաւն և ել յերկինս , և նըստաւ ընդ աջմէ ձօր , և գայ միսանգամ փառօք

և դովութեամբ դատել զկենդանիս և զմեռեալս,
և արքայութեան նորա ոչ գոյ վախճան :

Արդ գոյ աւասիկ տէր մեր Հիսուս Քրիստոս
յերկնից ։ գոյ մերձ 'ի կատարած աշխարհիս այ-
սորիկ փառօք և դովութեամբ յաւուրն յետնում.
զի լինելոց է աշխարհիս այսորիկ վախճան , և աշ-
խարհս այս՝ որ լինելով եղեալ է , միւսանգամ նո-
րոգի : Քանզի ապականութիւն , և պոռնկութիւն ,
և դողութիւն , և շնութիւն , և ամենայն աղջք
աղջք մեղաց հեղան տարածեցան յերկրի ։ արիւնք
'ի վերայ արեանց մըմկեալ՝ խառնակեցան յաշխար-
հի , զի մի կացցէ մասաց սքանչելի բնութիւնս այս
անօրէնութեամբ լցեալ : Անցանէ աշխարհս այս ,
զի որ լաւագոյն աշխարհն է , այն երկեսցի : Արդ
կամիս տեսանել զշանդէս բանիցն ասացելոց ։ լուր
դու զի՞նչ ասէ մարգարէն եսացի : « Ձւ գալարես-
ցին , ասէ , երկինք որպէս զմագաղաթ , և ամե-
նայն աստեղք թօթափիեսցին իբրև զտերև յայդ-
ւոյ . և որպէս թօթափի տերև 'ի թզնւոյ , այն-
պէս թօթափիեսցին , . Եւ աւետարանն ասէ : « Արե-
գակն խաւարեսցի , և լուսինն ոչ տացէ զլոյս իւր ,
և աստեղք յերկնից թօթափիեսցին , : Արդ մի
տրտմեսցուք մէք , թէ իբրև միայն մեռանիմք , նաև
աստեղք մեռանին աւասիկ , թէպէտ և միւսանգամ
յառնեն և կենդանանան : Կալարէ և զերկինս
տէր իբր ոչ եթէ 'ի բաց կորուսցէ զնոսս , այլ
զի միւսանգամ զնա 'ի գոյնս գեղեցկագոյնս յա-
րուսցէ : Արդ դու լուր մարգարէին դաւթայ ,
որ ասէ : « Դ սկզբանէ տէր զերկինս հաստա-

տեցեր, և դործք ձեռաց քոց երկինք են : “Ես-քա կորիցեն, և դու կաս և մնաս յաւիտեան,,,: Ապա թէ ասիցէ ոք, թէ աշա յայտնապէս ասաց՝ թէ կորիցեն . լուր և որ անդր ես ասացան : “Ամե-նեքեան իրու զձործս մաշեսցին, և իբրև զվերար-կուս փոխեսցես զնոսա, և փոխեսցին,, : Օի զոր-օրինակ մարդոյ կորուստ կոչի, ըստ բանին . “Տե-սեք, ասէ, որպէս արդարն կորեաւ, և ոչ ոք ակն ունի ’ի սրտէ իւրմէ,, . և այսպէս ասի, թէպէտ և յարութեան ակն ունիմք և երկնից : “Արեգակն դարձի, ասէ, ’ի խաւար, և լուսինն յարիւն,, : Խորատեսցին՝ որ ’ի մանիքեցւոցն դարձեալ են . և մի զլուսաւորս այսուհետեւ աստուածացուսցեն, և մի զայն որ խաւարելոցն է արեգակն՝ Քրիստոս համարեսցին անօրէնութեամբ իւրեանց : Բայց դու լուր տեառն, զի ասէ : “Երկինք և երկիր անց-ցեն, ասէ, և բանք իմ ոչ անցցեն,, : Օի ոչ եթէ համեմատ ինչ են արարածք բանին Աստուծոյ :

Արդ անցանելոց է աւաղիկ որ երկին, և գա-լոց է այն՝ որում ակնունին, որ քան զայնս գե-ղեցիկ է : Ա.ՅԼ վասն ժամանակաց մի ոք ամենեին իշխեսցէ քննել . զի “Ոչ եթէ մեր է գիտել զժամն և զժամանակս, զոր Հայր եղ յիւրում իշխանու-թեան,, : Եւ իշխել բնաւ մի քննել, թէ ե՞րբ լե-ցի այս, գուցէ անկեալ յորսայս գայուիցես : “Ար-թուն կացէք, ասէ, զի յորում ակն ոչ ունիցիք, գայ որդի մարդոյ,, : Ա.ՅԼ որով պարտ է մեզ գիտել զկատարածին նշանս, և զիարդ քրիստոսի ակն ունիմք . զի մի ’ի խարէութեան մեռցիմք, և մի ’ի

սուտ ՚Քրիստոսէ անտի ’ի մոլորութիւն դարձցուք ,
աստուածեղէն կամօք հաստատեալ խորհրդով
միաբանեալ առաքեալքն մատեան առ ճշմարիտ
վարդապետն և ասեն : “Ասա մեզ , Երբ իցէ այս ,
և զի՞նչ նշան քոյս գալստեանդ և կատարածի
աշխարհի , զի ակնունիմք քեզ միւսանդամ գալ :
Խսկ նա ասէ . աւանիկ սատանայ կերպարանի ’ի
կերպարանս լուսոյ հրեշտակի . արդ ’ի զգմւշի արա
դու զմեզ , զի մի ընդ քո այլ ումեք երկիրպագա-
նիցեմք : Խսկ նա զերանելի աստուածեղէն բերանն
բանայր և ասէր : “Օքոյշ լերուք , գուցէ ոք զձեզ
մոլորեցուցանիցէ , այլովքն հանդերձ : Արդ և
մեք որ լսեմք , իբրև աչօք մտաց մերոց այժմիկ
տեսեալ համարեսցուք , թէ առաջի նորա կամք և
լսեմք դեռ : “Օքոյշ լերուք , գուցէ ոք զձեզ մո-
լորեցուցանիցէ : Եւ աղաւէ զձեզ ճառդ՝ միտ
դնել ձեզ բանիցդ ասացելոց . զի ոչ եթէ մա-
տեանք ինչ են իրաց անցելոց , այլ մարդարէութիւն
իրաց լինելոց , և եթէ օն թէ օն ² գալոց իրացն :
Իբրև ոչ եթէ մեք մարդարէանամք , զի չեմք ար-
ժանի , այլ պատգամք դրոցն՝ որ ’ի մէջ ճառիցն ,
նորա ցուցանեն , և նշանքն որ լինին : Արդ դու
տե՛ս , զի՞նչ եղեալ է , և զի՞նչ կայ լինել :

“Եւ զգոյշ լերուք , զի մի ոք իցէ , որ մո-
լորեցուցանիցէ զձեզ . զի բազումք են , որ գալոց
են յանունիմ , և ասասցեն թէ ես եմ ՚Քրիստոսն .
և զբաղումն մոլորեցուցանիցեն , : Եւ այս եղեալ
է , զի զսոյն ասէր սիմովն կախարդ , և մենանդրոս
և այլք ոմանք , որ անաստուած հերեսիովտացն իշ-

խանք են, ասեն առ մեօք, և յետ մեր ասելոց են:

Աշկըրոդ նշան, եթէ “Ասելոց էք պատերազմ մունս, և զչամբաւս պատերազմաց”, որպէս և այժմ լինի զմիջադետօքն ասորւոց : “Յարիցեն, ասէ, ազգ յազգաց վերայ, և թագաւորութիւնք ’ի թագաւորութեանց վերայ, և եղիցին սովք և սուր ’ի տեղիս տեղիս,, : Ի՞սոյց և այս եղեալ է: “Յւնշանք ահագինք յերկնից, և կարեծմերունք յերկրի: Վա-ժուն կացէք, ասէ, յորում աւուր տէրն ձեր գայ, : ”

Այսկ խակ խնդրեմք մեք աւասիկ եկեղեցա-կանքս ընտանի նշան եկեղեցական գալստեան նո-րա : Խակ փրկիչն մեր ասաց . “Յւն յայնժամ գայ-թագղեսցին բաղումք, և ատեսցեն զմիմեանս, և զմիմեանս մատնեսցեն,, : Հորժամ լուիցես, եթէ եպիսկոպոսք զեպիսկոպոսաց, և ուխտականք զուխ-տականաց, և ժողովուրդք ժողովրդականաց արեամբ չափ գայցեն, մի խոսվեսցիս, զի յառաջագոյն գրեալ է . դու մի յայդ հայեսցիս որ լինի, այլ յայն հայեսցիր, որ գրեալն է : Օի ոչ եթէ ես եմ՝ որ ուսուցանեմ քեզ, կորնչիմ, և դու ընդ իս պարտիս կորնչել . այլ պարտ է քեզ և լսող լինել, և լաւագոյն ինչ քան զվարդապետս, և յետոյ եկեալ առաջին երկեալ . քանզի ընդ մե-տասանաժամորդմն ընդունի տէր վարձուն : ” Ի մէջ առաքելոցն գտաւ մատնութիւն, և դու զարմա-նաս, եթէ ’ի մէջ եպիսկոպոսաց գտանի եղբայր-ատեցութիւն : Վայլ ոչ միայն վասն իշխանացն է նշանն, այլև վասն այլոց . ասէ : “Ի բազմանալ անօրէնութեան՝ ցամաքեսցի սէր բազմաց” : Խակ

արդ պարծեսցի ոք՝ որ աստ կայցեն, առանց երկ-
մտութեան սէր ունել ընդ լնկերին. որ զշթունսն
թերևս բազում անդամ բերէ 'ի համբոր, և ե-
րեսքն ժպտիցին, և աչքն յանունսն զուարթադին
հայիցին, և 'ի սրտի անդ 'ի ներքս նենգութիւն
նիւթիցէ : Ո՞հտք զշարիս ժողովիցեն, և լեզուն
զեսաղաղութիւն խօսիցի :

Ունիս և զայդ նշան : “Եւ քարոզեսցի աւե-
տարանս վկայութեան ընդ ամենայն տիեզերս, և
ապա եկեսցէ կատարած,, : Արդ որպէս տեսանես,
գրեթէ ամենայն աշխարհս վարդապետութեամբ
լցեալ է :

Արդ զի՞նչ ևս լիցի յետ այսորիկ : “Հոր-
ժամ տեսանիցէք, ասէ, զպիղծն յանապատին,
որ ասացաւ 'ի դանիելէ մարդարէէ, զի կացցէ 'ի
տեղւոջն սրբում, որ ընթեռնուցու իմասցի . ապա
յայնմ ժամանակի եթէ ոք ասիցէ ձեզ, թէ աչա-
ւասիկ է Քրիստոսն կամ աւանիկ, մի հաւա-
տայք,, : Եղասյրատեցութիւն այնուհետեւ առնէ
տեղի նեռինն : Եւ յառաջագոյն սատանայ պատ-
րաստէ զշերձուածս ժողովրդեան, զի ընդունելի
լիցի, որ գալոցն իցէ : Ա, յլ քան լիցի ումեք 'ի ձենջ
որ աստ կայք, կամ ուր այլ ուրեք իցեն ծառայք
Քրիստոսի, ընդ առաջ երթալ թշնամոյն :
Ա ան սորա գրեաց առաքեալն պաւզոս յայտնա-
պէս, և ետ նշան, և ասէ : “Եթէ ոչ նախ ե-
կեսցէ ապստամբութիւն, և ապա յայտնեսցի մարդն
անօրէնութեան որդին կորստեան հակառակորդն,
հպարտացեալն վերացեալն 'ի վերայ ամենայնի

անուանեալն աստուած կամ պաշտօն ինչ . զի վնյն
ինքն 'ի տաճարն Աստուծոյ մտանել , նստել և
երկեցուցանել զանձն իւր թէ աստուած է,, :
Ո՞հնչւ յայն վայր որ ասէ . “Որոյ դալուստն իւր
ըստ զօրութեան սատանայի ամենայն զօրութեամբք
նշանօք և արուեստիք ստութեան , ամենայն պատ-
րանօք անօրէնութեան և խաբէութեան 'ի վե-
րայ ամենայն կորուսելոցն,, : Օայս պաւղոս ասաց :
Իսայց աւասիկ եկեալ կայ ապստամբութիւն . զի
ապստամբ եղեն մարդիկ , և յետս կացին յուղիղ հա-
ւատոյ անտի : Եւ ոմանք որդեհ արութեամբ պատ-
մեն , և ոմանք զՃրիստոս 'ի չեղելոյ եղեն ասել
իւնեն : Եմն , էին և յառաջ յայսնի հերեսու-
թիւնք , բայց այժմ լի են եկեղեցիք թագուցե-
լովք հերեսիովտօք : Ապստամբ եղեն մարդիկ 'ի
ճշմարտութենէ անտի , և քորէին ³ զանկանաբոթս
իւրեանց . բանք պատիրք , և ամենեքեան լսեն
քաղցրութեամբ . բանք դարձի ապաշխարութեան ,
և ամենեքեան յետս դառնան յուղիղ գործոց ան-
տի , և առաւել զկարծեօքն ընտրեն , քան զՃշմար-
տութիւն : Այսէ ապստամբութիւն , և արդ ակն-
ունել թշնամոյն . և արդէն իսկ տակաւ տակաւ
սկսաւ արձակել զիւր կարապետոն , զի ինքն կազ-
մեալ պատրաստեալ եկեսցէ հասցէ յորս : Արդ
զգոյշ լեր այր դու անձին քում , պատրաստեա
զանձն քո . վկայութիւն դնէ քեղ եկեղեցիս ա-
ւասիկ յառաջադոյն , ուխտէ , խօսի ընդ քեղ ա-
ռաջի Աստուծոյ կենդանւոյ : Արդ եթէ առ քե-
լոցէ , չպիտեմք . և եթէ յետ քո իցէ , չպիտեմք :

Բայց քեզ պարտ և պատշաճ իցէ զայս ամենայն դիտել և զգուշանալ :

Օխ Քրիստոս Որդի աստուծոյ միածին ոչ այսուհետեւ յերկրէ դաս : Եթէ ոք եկեսցէ յանապատէ , որ համբաւակոծ ցնորակոծ առնիցէ , մի ելաներ : Եթէ ոք ասիցէ ահաւասիկ է Քրիստոսն կամ աւանիկ , մի հաւատար : Հերկիր մի հայիցիս այսուհետեւ , զի յերկնից գալոց է տէրն . ոչ միայն որպէս յաւաջն , այլ 'ի բազում բիւրուց բիւրուց հրեշտականաց պաշտպանեալ . ոչ թագուն և ոչ ծածուկ խորհրդով իբրև անձրև 'ի վերայ գեղման , այլ իբրև զփայլակն յայտնապէս ճառագայթիւք լուսաւորեալ : Օխ ինքն իսկ ասաց , ասէ . “ Օզրօրինակ զի արեգակն ելանէ յարեւելից , և ծագէ յարեւմուտս , այնպէս եղիցի գալուստն որդույ մարդոյ” : Եւ դարձեալ ասէ . “ Տեսանիցն զորդի մարդոյ , զի դայցէ ընդ ամպս երկնից , զի դայցէ փառօք . և առաքեսցէ զհրեշտակս իւր փողով մեծաւ , . այլովքն հանդերձ :

Արդ զորօրինակ մինչդեռ կամէր յառաջ գալ տէր մեր , և 'ի կուսէ անտի ծնանել որպէս ակնունէին աստուածութեան սուրբքն յերկրիս , զառաջաւոր ետ սատանայ , յառաջագոյն խորաման կութեամբ 'ի գործ անդր հայեցեալ , դիս մնութիս պաշտամունս անաստուածս ծնանելովս կանանց , առասպելապատիրս յառաջագոյն 'ի յաշխարհ արձակեաց . զի վասն ստութեան որպէս նա կարծէր , թէ Ճշմարտութիւնն անհաւատ լիցի : Այնպէս և Ճշմարտութիւն երկրորդ գալստեանն Քրիստոսի ,

իբրև զպաշար դնէ զսոյն անմեղաց թշնամին , և
մանաւանդ թլիատելըցն . ածէ 'ի մէջ այր մի դիւժ
և կախարդ և մոդ , լի ամենայն կախարդութեամբք
և թովչութեամբք , դիւժութեամբք հմուտ տեղե-
կացեալ , որ յափշտակէ յանձն իւր զհռովմայեց-
ոց թագաւորութիւն . և սուտ քրիստոս անձին
իւրօւմ անուանէ , և գալստեամբն Քրիստոսի
անուամբն զհրեայսն՝ որ օծելցյն Քրիստոսի ակն-
ունին , պատրէ . և որ 'ի հեթանոսաց անտի են ,
զնոսա դիւժութեամբն և կախարդութեամբն առա-
ջքն առնելով զարմացուցանէ :

Արդ դայ այս սուտ քրիստոս օրինակ զայս :
Յորժամ լցեալ լինի հոռոմոց ժամանակը տէրու-
թեան , և մերձեսցի կատարած ժամանակաց վախ-
ճանի աշխարհիս , տամն միանգամայն հոռոմոց
թագաւորք յարիցեն 'ի տեղիս տեղիս , բայց 'ի
ժամանակի միում թագաւորեսցեն : Եւ յետ սոցա
մետասաներորդն սուտ քրիստոս գիւժութեամբ
և կախարդութեամբ զհռովմակողմն թագաւորու-
թեան զիշխանութիւն յափշտակեսցէ , և զերիս 'ի
թագաւորաց անտի նկուն արասցէ , և զեօթանսն
առ ժամանակ մի ընդ իւրեաւ հնազանդեսցէ հնա-
զանդութեամբն : Եւ զիսնարհութիւն , և զպար-
կեշտութիւն , և զգաստութիւն յանձն առեալ
կերպարանեալ կեղծաւորեսցէ . և նշանօք և արուես-
տիւք դիւժութեան և կախարդութեան և ստու-
թեան առ հրեիւքն , իբրև Քրիստոսն որում ակն-
ունէին՝ շրջեցի պատրանօք առ ժամանակ մի : Վա-
յետոյ մեծապէս խստութեամբ և անօրէնութեամբ

չարեօք դատի զնոսա . իբրև յայտնի երևեալ , Եթէ քան զամենայն ոք , որ յառաջ քան զնալեալ են անիրաւս և անօրէնս , և ամբարիշտս , յորդեալ անցեալ զանցեալ դտանիցի . խստութեան և մարդասպանութեան և անողորմութեան , և աղդի աղգի չարութեան 'ի վերայ ամենայն մարդկան բարս բերեալ կրիցէ . բայց առաւելապէս 'ի վերայ քրիստոնէիցս զչարութեան զխորհուրդն կատարիցէ : Իսայց երիս ամս միայն և վեց ամիս այսպիսի չարութեամբ իշխանն կացցէ . յերկրորդ գալուտեան անդ յերկնից փառաւոր գալստեան միածնի Որդւոյն աստուծոյ խափանիցէ : Առ խափանեսցէ զնա տէր մեր Հիսուս Քրիստոս փրկիչն , որ Ճշմարիտն Քրիստոս է . հաշեսցէ և մաշեսցէ զայն սուտ քրիստոսն յոդի բարկութեան իւրոյ , և 'ի հուրգէնի մատնեալ յուղարկեսցէ զնա :

Այլ զայս զի ուսուցանեմք մեք , ոչ 'ի բան գիտութենէ , այլ 'ի գրոց սրբոց եկեղեցական պատգամաց . և մանաւանդ 'ի դանիելի մարդարէութենէ և ուսեալք , որպէս և գաբրիէլ հրեշտակապետն թարգմանեաց , և ասէ այսպէս : «Կաղանն ըորըորդ՝ թագաւորութիւնն ըորրորդ կայցէ յերկրի , որ առաւելլիցի քան զամենայն թագաւորս,,»: Այսնքն է՝ հռովմայեցւոց , որպէս ցուցին պատմութիւնք եկեղեցւոյ : Օխնախ առաջին երևեալ պարթեաց և թագաւորութիւն ասորեստանեայց , և երկրորդ պարսից միանդամայն . և յետ այսորիկ մակեդոնացւոց երրորդն ապաքէն թագաւորիցէ : Խակ ըորըորդ թագաւորութիւն , այսինքն է՝ հռովմայեց-

ւոց : Յայտնագոյն մեկնէ գարբիել և ասէ . “Զորք
եղիւրք նորան չորք թագաւորութիւնք յարիցեն .
և զկնի նոցա յարիցէ այլ , որ առաւելեալ իցէ
չարեօք քան զառաջինն , : Եւոչ միայն քան զոա-
սունս , որ լինին յայնմ ժամանակի , այլ և որ
յառաջ ժամանակօքն էին : Քանզի ’ի տասանց
անտի զերիսն կործանեսցէ , “Եւ բանս ընդ բարձ-
րեալն խօսեսցի , . այլ հպարտ և ամբարտա-
ւան և հայհոյիչ , և ոչ զհայրենի տէրութիւն ինչ
ըմբռնեալ , այլ ’ի դիւթութենէ և ’ի կախար-
դութենէ :

Արդ ուստի՞ իցէ սա ; կամ յորմէ զօրութենէ .
եկ , ասա՞ դու ցիս պաւղոս երաննելի : “Որոյ գա-
լուստն է , ասէ , ըստ զօրութեան սատանայի ամե-
նայն նշանօք և արուեստիւք ստութեան , : Օնա
ցուցանէ պաւղոս , թէ սատանայ՝ զնա իբրև գոր-
ծի արարեալ ’ի կիր արկանէ դէմ յանդիման գալ
մարտնչել : Օի ինքնին դիտէ , թէ յայսմշետէ
ոչ ևս է լինել նմա հանգիստ ’ի գատաստանի .
ոչ այսուհետեւ սպասաւորօք իւրովք և արբաննեկօք
իւրովք ըստ սովորութեան մարտնչի , այլ անձամբ
յայտնապէս նշանօք և արուեստիւք ստութեամբ
խարէութեան գործովքն ցնորակոծ առնէ : Օի
մարդիկ իբրև տեսանիցեն , համարիցին թէ ճշմարիտ
տեսանիցեն զմեռեալս յարուցեալս , և զկոյրս լու-
սաւորեալս : Արդ լինել լինիցին նշանք , բայց
բժշկութիւնք չլինին :

Դարձեալ ասէ . “Ձաշնամին , հակառակորդն ,
հպարտացեալն , և ամբարտաւաննեալն , ասէ , որ

'ի վերայ ամենայնի անուանեալ աստուած , կառ
պաշտօն ինչ , . այնպէս երևեցուցանէ զանձն , եթէ
զկուս և զպաշտամունս հեթանոսաց ատիցէ ,
մինչեւ «Կալ մտանել նմա 'ի տաճար Աստուծոյ» , .
և նստել նմա 'ի տեղին սուրբ : Արդ խնդիր է ,
յոր տաճար , յաւերակն 'ի քակեանըն հրէից . այլ
քաւ լիցի ասել , թէ յայս տաճար մտանէ նա ,
յորում մեք եմք բնակեալ : Խսկ արդ եթէ ասի-
ցէ ոք , եթէ ընդէր բնաւ զճառդ 'ի մէջ բերեմք ,
վասն այսորիկ զի իրեւ զՅքիստոս գայ , զի նախ
նոքա երկիրպագցեն նմա . զի զնոսա առաւելա-
գոյն պատրեալ խարիցէ , և ձեպս կացուսցէ 'ի վե-
րայ տաճարին . զի կարծիս տայցէ նոցա՝ թէ ճշմար-
տիւ սա է 'ի զաւակէ դաւթի , որ եկեալ է 'ի սողով-
մոնեան տաճարն , զաւերեան առաջի արկեալ շե-
նէ : Եւ նշանակն ժամանակի գալստեան նեռինն
այն է , յորժամ 'ի տաճարն հրէից քար 'ի քարի
վերայ ոչ մնացէ ըստ հրամանի փրկչին : Ոյ 'ի
ժամանակի իրեւ քակտեսցի շինուածն այն , և
կործանեսցէ զքարինս ամենայն , ոչ ասեմ զար-
տաքին պարիսպն , այլ զտաճարին որ 'ի ներքս ուր
քրովեկըն էին : Յայնժամ եկեալ հպարտանայցէ
նշանօք և արուեստիւք ստութեան , ձեպս կացու-
ցանէ շինել զտաճարն : 'Ի թշնամութեան զանձն
երևեցուցանէ 'ի վերայ ամենայն կոոց , զաւաջինն
մարդասիրութիւն կեղծաւորեալ երևեցուցանիցէ ,
և յետոյ խստութեամբ դատի զամենեսեան , առա-
ւել զսուրբսն Աստուծոյ . և ասէ իսկ մարդարէն :
«Տեսանէի , ասէ , զի եղիւրըն այն տայր պատերազմ

ընդ սուրբս ամենայն,, : Եւ գարձեալ այլուր ասէ .
“Եղիցին ժամանակըն այն նեղութեան , որպէս զի
ոչ երբէք իցէ լեալ ’ի վերայ երեսաց երկրի , մինչև
’ի ժամանակն յայն,, : Դառն է գաղանն , անհնաւ-
րին է վիշապն , ամենայն պատրաստեալ է կլանել .
վասն սորա բաղում ինչ ունէի ասել ’ի դրոց սըր-
բոց , բայց առ ժամանակս շատ է վասն չափոյ :

Ա ասն այսորիկ գիտակ արարեալ զհակառա-
կորդին չարէն , զմեծի թշնամոյն խաբէութենէն ,
իբրև արգահատէ իմն երկիւղածաց իւրոց տէր և
ասէ : “Հայնմ ժամանակի , ասէ , որ ’ի հրէաս-
տանի իցեն , փախիցեն ’ի լերինս,, : Վաղա թէ գի-
տիցէ ոք զանձին կարծրութիւն ընդ սատանայի
մարտնչել , պինդ կացցէ , հաստատուն լիցի . ոչ
այսու հատանեմ զյոյս եկեղեցւոյ զօրութեան .
այլ ասասցէ համարձակ : “Ո՞վ է , որ մեկնել
կարիցէ զիս ’ի սիրոյն Քրիստոսի , այլովքն հան-
դերձ : Բայց որ վատասիրտքն են , դգոյշ կացցեն .
“Օի լինիցի նեղութիւն մեծ , որպէս զի ոչ իցէ
եղեալ ’ի սկզբանէ արարածոց մինչև ցայսօր , և ոչ
այլ լիցի” : Բայց Վատուծոյ շնորհքն , որ զբաղ-
մութիւն նեղութեանցն ընդ սակաւ աւուրբք ժա-
մանակի փակեաց . զի ասէ : “Ա ասն ընտրելոց ի-
մոց կարծեսցին աւուրբն այնոքիկ , : Բայց թա-
գաւորէ նեռնն զերիս ամս և զվեց ամիս , այլ զայս
ասեմք ոչ ’ի ծածուկ գրոց ուստեք , այլ ’ի դա-
նիելի մարգարէութենէ . ասէ այսպէս : “Տացի ’ի
ձեռւ նորա , ասէ , ’ի ժամանակ , և ’ի ժամանակս ,
և ’ի կէս ժամանակին : Ժամանակ մի ամն է , յո-

ըում դեռ աճէ դալուստն , ժամանակըն երկուք ամք անօրէնութեան նորա . երիս ամս թուեալ , և կէս ժամանակի , որ վեցամսեայ ժամանակն է : Դարձեալ այլ ուրեմն ասէ դանիէլ . “Ճաէ երդուաւ , ասէ , կենդանին յաւիտենից , թէ ’ի ժամանակս ժամանակաց , և կէս ժամանակի,, : Արդ թերես ոմանք յայս տարան արդեօք , զի ասէ . և “Ապա , ասէ աւուրք հաղարք և երկերիւր և իննունն , և այլ ուրեմն ասէ . թէ “Հրանի որ կարաց համբերել , և եհաս յաւուրս հաղար և երեք հարիւր և երեսուն և հինգ , : Ա ասն այսորիկ պարտէ փախչել , թերես ոչ կարացուք սպառել զքաղաքս Աստուծոյ , մինչև եկեսցէ որդի մարդոյ :

Արդ ովկ իցէ երանեալն այն , որ ’ի վերայ Վրիստոսի բարեպաշտութեամք մարտիրոսութիւն ընկալցի . զի ես քան զամենայն մարտիրոսս համարիմ լաւ , որ յայնժամ ժամանակի մարտիրոսութեան դիպեսցի . զի որ յառաջն մարտիրոսք եղեն , ընդ մարդկան միայն լոկ տային պատերազմ . իսկ որ առ նեռամբն լինին , նոքա դէմ յանդիման գլխովին պատերազմին . և որ յառաջ թագաւորքն հալածէին , սպանումն միայն ածէին ’ի վերայ , մեռեալս ոչ կեղծաւորէին յարուցանել . և ոչ նշանօք և արուեստիւք ցնորս առաջօք ինչ երեւցանէին : Իսկ յայնմ ժամու ահին և պատրանացն յօժարութիւն , իբրև գեղեցիկ իմն պատճառք լինէին . “Ողորեցուցանել թէ հնար իցէ և զընտրեալսն Աստուծոյ” : Արդ մի՛ ոք իցէ , որ ’ի ժամանակսն յայնս հասանիցեն , եթէ ’ի սրտի իւ-

ըում դնիցէ , եթէ ՚Քրիստոս զի՞նչ այլ ինչ աւելի առնէ քան զայս . և կամ որով զօրութեամբ սա զայս գործիցէ , եթէ ոչ կամօքն Աստուծոյ : Օի եթէ չէր կամեցեալ , թոյլ չէր տուեալ : Արդ զգուշացուցանէ զքեղ , և պատուիրէ առաքեալ : ԱԱսն այսորիկ առաքեսցէ Աստուած 'ի վերաց նոցա մոլար զօրութիւն,, . իբրև ոչ եթէ զի զղասցին , այլ զի ՚Կատապարտեսցին,, . ընդէ՞ր . “Օի որ ոչն հաւատացին ճշմարտութեան , այսինքն՝ 'ի ճշմարիտն ՚Քրիստոս , այլ հաճեցան ընդ անօրէնութիւն,, . այսինքն՝ 'ի սուտն քրիստոս : Այլ տայ թոյլ նոցա Աստուած ըստ ժամանակի հալածանացն . իբր ոչ եթէ տկար ինչ իցէ արգելուլ , այլ համբերութեամբ ըստ սովորութեան պսակէ զիւր պատերազմողն 'ի նմանութիւն իւրոցն առաքելոց . զի առ փոքր մի ճգնեալ ժամանակ՝ յաւիտենից ժառանգեսցեն զարբայութիւն երկնից : Որպէս և ասէ դանիէլ . “Կ ժամանակի յայնմիկ փրկեսցի ժողովուրդն քո ամենայն , որ գրեալ իցէ 'ի դիրս,, . այսինքն՝ 'ի դպրութեան կենաց . “Եւ բաղումք 'ի ննջեցելոց անտի եկեսցեն արտաքս . ոմանք 'ի կեանսն յաւիտենից , և ոմանք յամօթ և 'ի նախատինս յաւիտենից . և որ 'ի միտ առցեն , ծագեսցեն նոքա իբրև զՃառագայթս արեգական . և յարդարոց անտի բաղումք իբրև զաստեղս երկնից յաւիտեանս և ևս,, :

Արդ զգ՞նշ լինիջիր անձին քում այր դու . ահաւասիկ զնշանս ամենայն սուտ քրիստոսին տուեալ է քեղ , և դու մի միայն 'ի մտի ունիցիս

զայդ , սյլ առանց չարութեան և ակնառութեան ըաշխեսջիր ամենայնի . Եթէ որդի կացցէ քո մարմնով , զնա անդէն իսկ Խրատեա : Այս եթէ վարդապետութեամբ զոք ծնար , զնա քաջ զգուշացուսջիր , զի մի զսուտն իբրև զճմարիտն ընկալցին . զի “Խորհուրդն արդէն իսկ զօրացեալ է անօրէնութեան” : Արկեցուցանեն զիս պատերազմունքդ հեթանոսաց , երկեցուցանեն զիս հերձուածքը եկեղեցւոյ . զահի հարեալ եմ յեղբայրատեցութենէ : Ասել ասացի զայս ամենայն , բայց քանելիցի , թէ կատարեսցի այս յամն մեր . սակայն դու զգոյշ լինիջիր : Այլ վասն սուտ ՚Քրիստոսին սյսչափ բանք :

Այլ մեք ակնկալցուք տեառն մերոյ յերկնից գալստեան , որ գայ ընդ ամպս երկնից . փողք հրեշտականք յայնմ ժամանակի գոշեն . որ ՚ի ՚Քրիստոս մեռեալքն են՝ յառաջադոյն յառնեն : Կենդանիքն արդարքն ընդ ամպս յափշտակին , զպարգևս վաստակոցն առեալ , որ աւելի քան զամենայն մարդիկ պատուեսցին : ՚Քանդի ՚ի վերայ ամենայն իսկ մարդկան պատերազմեցան , որպէս և ասէ իսկ պաւղոս առաքեալն : “Թէ ինքն տէր հրամանաւ ՚ի ձեռն հրեշտակապետին , և ՚ի փող Աստուծոյ իջաննէ յերկնից , և մեռեալք ՚ի ՚Քրիստոս յարիցեն յառաջադոյն + ապա մեք կենդանիքս որ մնացեալս եմք , ընդ նոսա յամպս յափշտակեսցուք ընդ առաջ տեառն յօդս , և այսպէս ամենեքին ընդ տեառն լիցուք” :

՚Իմէր զայս զգալուստս տեառն , և զվախ-

Ճան կատարածի ժամանակացս Եկեղեցիաստէսն զի
ասէր : “Ուրախ լեռ Երիտասարդ՝ ’ի մանկութեան
քում,, , այլովքն հանդերձ : “Եթաց արա զսրտմը-
տութիւն ’ի սրտէ քումմէ , և անցու զչարիս ’ի
մարմնոց քոց , և յուշ լիցի քեզ արարիչ քո .
մինչեւ իցեն հասեալ աւուրբք չարութեան , մինչեւ
իցէ խաւարեալ արեգակն և լուսին , և աստեղք .
և խաւարեսցին տեսանելիք ’ի ծակս իւրեանց . զտե-
սանողական զօրութիւն առակէ . մինչեւ ընկնձեռ-
նեալ ⁵ իցէ լարն արծաթոյն,, , զշաղապատելն իսկ
աստեղաց ասէ , ընդ միմեանս , ուսուցանէ զի ար-
ծաթաճաճանչ է տեսիլն . “Եւ թարշամեսցի ոսկե-
ծաղիկն,, , ⁶ . զոսկեճաճանչ արեգակն առակէ : Օֆ
անթեմն այս Երեելի բանջար է . բազմապատիկ
որ շուրջ զիւրեաւ ունի բուսեալ Ճառագայթաճես
զտերեւովն : “Եւ զարթիցէ ’ի ձայն ձագուն , և
իբրև թէ ’ի բարձանց տեսցեն , և զարմանք ’ի
Ճանապարհի , : Օֆնչ տեսցեն . “Յայնմ ժա-
մանակի տեսցեն , ասէ , զորդի մարդոյ , զի գայցէ
ընդ անպս , և կոծեսցին ազգք առ ազգս : Եւ
իբրև Եկեսցէ , զի՞նչ լինիցի : “Օաղկեսցի նուշն ,
ստուարասցի մարախն , ցրուեսցի կապարն , : Արդ
զի՞նչ ասասցեն մեկնիչքն զնուշն : “Եուշ ծաղկեալ
ցուցանէ զապառել ձմերայնւոյ . զի ծաղկելոց Են
մարմինքն մեր յետ անցիցն ձմերայնւոյ զերկնաւոր
ծաղիկն : Եւ ստուարասցի մարախ . զի՞նչ այն ինչ
է , եթէ ոչ ոդիքն թուչունք նորափետուրք մար-
մուլ զարդարեալք : Եւ ցրուեսցի կապարն . այս-
ինքն է՝ փշալից անօրէնք , զի ’ի ժամանակի անդ-

յայնմիկ ցրուեսցին :

Տեսանե՞ս , զիա՞րդ յառաջագոյն անդ ասեն զգալուստն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի . տեսանե՞ս , զիա՞րդ գիտեն զձայն ձագուն : Այս այն է որ ասէ . “Ինքն տէր , ասէ , ’ի հրաման հրեշտակապետին , և ’ի փողն Աստուծոյ իջանէ յերկնից” : Արեշտակ առաջի գոչէ , և ասէ ցամենեսան . “Արեք մեռեալքընդառաջ տեառնն” : Եւ ահագին է իջանել տեառն . դաւիթ ասէ : “Աստուած յայտնապէս եկեսցէ , Աստուած մեր ոչ դադարեսցէ . հուր առաջի նորա բորբոքեսցի , և շուրջ զնովաւ մրրիկ յոյժ” : Գայ աւանիկ առ ՚ի հօրէ ըստ գրոց , որ արդարե ընթացաւն ընդ ամպս : “Հուր առաջի նորա գնայ” . փորձիչ մարդկան : Եթէ իցէ՝ որ գործք իւր ոսկի իցէ , լուսաւորագոյն լինի . եթէ իցէ՝ որ եղեգնախառն իցէ գործովք , արդելեալ կայ ’ի մէջ հրոյն : Արդ հայր նստի ’ի հանդերձս սպիտակս իբրև զձիւն , և հեր դլսոյ իւրոյ իբրև զասր սպիտակ : Այս մարդկօրէն վասն այսորիկ ասացաւ . քանզի թագաւորէ նա այնոցիկ , որ ’ի մեղս իւրեանց թաւալեալ են : “Սպիտակ արարից , ասէ , զմեղս ձեր իբրև զձիւն , և իբրև զասր սպիտակեցուցից” . այսինքն է թողութեան նշանակ : Այս յերկնից տէր ընդ ամպս , որով ամպովք երևեցաւ : “Ո՞ք տեսցեն , ասէ , զորդի մարդոյ , զի գայցէ ընդ ամպս երկնից փառօք իւրովք և զօրօք բազմօք” :

Իսկ զի՞նչ նշան է գալստեան նորա . զի մի իշխեսցէ այլ զօրութիւն թշնամւոյն նմանել նման :

“Յայնժամ երևեսցի , ասէ , նշան որդւոյ մարդոյ
յերկինս , : “Եշան ճշմարիտ առանձինն՝ Քրիստոսի
խանը լուսաճաճանչ . իսկ նշան խաչին այս ինչ է .
յառաջադոյն գայ քան զարքայ , յայտ առնէ զիսա-
չելեալն յառաջադոյն , զի տեսցեն՝ զոր յայնժամ
խոցեցին ընկեցին և նշկահեցին նոքա , կոծեսցին
աղդ առ աղդս , և ասասցեն . սա է , որ ապտակե-
ցաւ . սա է , որ թքաւ ընդ երեսս . սա է , որ կապե-
ցաւն . սա է , որ խաչեցաւն , նշկահեալ յառաջ
և անարդեալ : Այդ յո՞ք փախիցուք յերեսաց բար-
կութեան հրեշտակական զօրացդ զմեօք շուրջ պա-
տելովք , ոչ ուրեմք կարեմք փախուստ գտանել :
Ահ մեծ թշնամեաց խաչին նշանն , և ուրախութիւն
հաւատացելոց , որ զնայն միրեցին , և որ ’ի նայն
հաւատացին , կամ ’ի վերայ նորա չարչարեցան :
Ովկ իցէ արդեօք այն երանելին , որ յայնմ ժա-
մանակի բարեկամ Քրիստոսի գտանիցի : Օի ոչ
արհամարհիցէ նա զսեփհական ծառայսն , որ ’ի
նայն հաւատացին . այդպիսի թագաւոր փառա-
ւոր յայնչափի հրեշտակաց փառաւորեալ , Նօր ա-
թոռակից : Այլ զի մի խառնակեսցին ընտրեալքն
ընդ թշնամիսն . “Առաքէ զհրեշտակս իւր ’ի
ձայն փողոյ մեծի , և ժողովեսցէ զընտրեալս ’ի
ըորից հողմոց” : Եշէ զմի զփոքրիկ զտնանկն ոչ
արհամարհեաց , զիանդ զբազում արդարսն արհա-
մարհեսցէ : “Եշէյք առ իս օրհնեալք Նօր իմը” ,
ցամպեղէն կառաւորն ասիցէ , որ յամպեղէն կառսն
նստեալ իցեն , և ’ի հրեշտակաց անտի ժողովեալ
իցեն : Իսէ արդ թերես ասիցէ ոք՝ որ աստէն .

թէ ես տկար եմ, կամ հիւանդ եմ, կամ կին մի առ երկանս գտանիցիմ, գուցէ արդեօք արհամարհիցիմ: «Քաջալերեաց, մի երկնչիր + անտչառէ գատաւորն: «Ո՞չ ըստ կարծեաց դատի, և ոչ բանից յանդիմանէ,, + այլ դատի իրաւամբք զաղքատու, ոչ մեծարէ զձարտարս փոխանակեալ տգիտաց, և ոչ զմեծամեծս աղքատաց, եթէ յադարակի դիպեսցիս, ընդունին զքեզ հրեշտակը: Ա՞հ համարիր, թէ զըողակալն առնուցուն, և զքեզ արդիւնարարդ թողուցուն: Արդ եթէ ծառայ իցես, եթէ տնանկ իցես, մի ինչ տագնապիր + որ զկերպարանս եկն զծառայի զգեցաւ, զծառայս իւր ոչ արհամարհէ: Եթէ յախտի եղեալ կայցես 'ի մահիճս, գրեալ իսկ է, ասէ. «Հայնժամ եթէ երկու իցեն 'ի մահիճս մի, զմին առնուցուն, և զմիւսն թողուցուն,, : Եթէ 'ի հարկէ ընդ երկանս կապեալ իցես, եթէ այր իցես, եթէ կին իցես, ոչ արհամարհէ զքեզ: «Որ հանէ զկապեալսն քաջութեամբիւրով,, + որ եհան զյովսէփ 'ի բանտէ կապանացն յարքայութիւն, և զքեզ աղատեալ 'ի նեղութեանց աստի, ածցէ հասուցէ յարքայութիւն երկնից: «Քաջալերեաւ, գործեաւ և եթ, ճգնեաւ յօժարութեամբ, զի ոչինչ կորնչի: Գրով հաստատեալ կան ամենայն աղօթք քո և օրհնութիւնք, գրով հաստատեալ կան ամենայն ողօրմութիւնք քո և տքնութիւն քո, պահ պնդութեան քո, գրով հաստատեալ կան ամենայն սրբութիւնք պնդութեան քո, որ

վասն աստուածպաշտութեան կատարեցան : Ի՞սկ առաջին պսակքն կան և մնան , որ կուսութեամբ և սրբութեամբ անցուցանեն : Եւ ծագեսցէ ասէ լյո քո երեւ զըրեշտակաց : Արդ որպէս լուար դու մոտադիւրութեամբ զըարիդ , սոյնպէս եկ լուր դու անաշտուութեամբ զչարդ : Վրով հաստատեալ կան քո ամենայն ագահութիւնք և պոռնկութիւնք , և սուտ մուտ երդմունք , և հայհօյութիւնք , և կախարդութիւնք , և գողութիւնք , և սպանութիւնք : Արդ այսուհետեւ թէ բարի գործեսցես , ամենայն ինչ որ յառաջն եղեւ , քեզ թողցի :

Օի Հորժամ եկեսցէ ասէ որդի մարդոյ փառագ իւրովլք , և ամենայն հըրեշտակք իւր ընդ իւր , քանի մարդկան առաջի մոտանես 'ի դատաստան , զի ամենայն ազգ և ազինք մարդկան յայնմ ատենին : Արդ աղէ , եկ դու համար կալ , որչափ են աղքաք հոռոմոց . կալ դու որչափ են աղքքն խուժադուժ աղքացն , որ այժմիկ կենդանի իցեն , և քանի իցեն որք յառաջ քան զչարիւր ամ թաղեալ իցեն : Օհամար կալ դու , որ յադամայ մինչև ցայսօր եղեալ և անցեալ իցեն , և կամ որ գայցեն : Արդ թերեւս բաղում ինչ թուեցաւ քեզ . նա փոքր է այս առ այն , որ ասելոցն եմ , զի բաղում են այն գունդք գունդք հըրեշտակաց : Ինչ նսուն և ինն ոչխար է այն . իսկ դու՝ այսինքն մարդկութիւնս միայն , զի ըստ մեծութեան վայրացն ամենայնի , սոյնպէս և զբաղմութիւն բնակչացն համարել պարտիս : Աշխարհս ամենայն տիեզերքք հանդերձ իբրև ցատեղի մի է 'ի մէջ երկնեց . և

այդշափ բազմութիւնս ունի յանձին իւրում . և երկինք երկնից անբառ ունի զթիւ նոցա : Վրեալ է ասէ . “Հաղարք հաղարաց կան առաջի նորա . և բիւրք բիւրուց պաշտեն զնա,, : Իբր ոչ եթէ այս միայն է բազմութիւն , այլ զի աւելի քան զայս ոչ կարեմք իմանալ , և ոչ մարգարէն կարէր ասել : Աներձեալ կայ վասն քո Հայրն ամենայնի , և ընդ նմա նստի Վրիստոս , և ընդ նոսա Հոգին սուրբ . փողք հրեշտակականք որ կոչեն զմեզ զամենեսեան հանդերձ գործովք , զի բարձեալ յանձինս բերիցեմք : Արդ ոչ պարտիմք աստստին ճգնել , զի և 'ի փոքր ինչ պատիժս մի մոցուք : Դարձեալ և զայն մի փոքր ինչ պատիժս համարիցիս , առաջի այնչափ զօրաց յայտնանախատ լինել . ոչ աստէն իսկ բազում անդամ լաւ համարիմք մեռանել , քան 'ի բարեկամաց ստղիւտ լինել :

Արդ եկա՞մք ճգնեսցուք Եղբարք , զի մի Աստուած ստգացէ զմեզ . զի առաջի նորա հարցափորձ ինչ կամ յանդիմանութիւնք չեն պիտոյ : Ան ասիցես , թէ 'ի գիշերի պոռնկեցայ , կամ գիւթեցի , կամ այլ ինչ յանցեայ , և ոչ ոք ետես , և մարդ ոք չէր անդ : 'Ի քոյին իսկ մտաց խղճէ դատին զքեզ . և քոյին իսկ խորհուրդ ամբաստանեն զքէն՝ յաւուր յորում դատի Աստուած զգաղտնիս մարդկան : Ահեղ տեսիլ թագաւորին տագնապէ ասել քեզ զջշմարիտն . մանաւանդ թէ ոչ ասլիցես , յանդիմանեալ կշտամբիս , զի քեզէն իսկ զքեւ արկեալ զքոյին իսկ զգործսն յառնիցես : Եւ զայս նոյն ինքն դատաւորն յայտնեաց , և ասէ ,

զի ինքն ՚Քրիստոս է , որ դատէ . “Օ ի ոչ եթէ
Հայր դատի զօք , այլ զդատաստանս զամենայն
ետ յՈրդի իւր,, . և ոչ եթէ ինքն զինքն ինչ օտար
առնէ ’ի դատաստանէն , այլ յակնարկել անդ իւ-
րում ’ի ձեռն Որդւոյ դատի : Արդ յակնարկել
Հօր՝ Որդի դատի : Դարձեալ ոչ այլ է ակնարկել
Հօր , և այլ ակնարկել Որդւոյ , այլ մի և նոյն
է : Արդ զի՞նչ ասէ դատաւորն վասն այնը , զի
բարձեալ ունիցիս զգործս քո , և կամ թէ չունի-
ցիս : “Եւ ժողովեսցին առաջի նորա ամենայն աղդ
երկրի,, . զի պարտ և պատշաճ է առաջի ՚Քրիստոսի
ամենայն ծունը կրկնել , երկնաւորաց և երկրա-
ւորաց և սանդարամետականաց : “Եւ մեկնեսցէ
զնոսա իւրաքանչիւր ’ի միմեանց , զորօրինակ հո-
վիւ մի մեկնեսցէ զօդիս յայծեաց” : Արդ հովիւն
զիանրդ մեկնէ , զիանրդ հարցանէ գրով , զի՞նչ օդին
է , և կամ զի՞նչ այծին : Այնպէս եթէ սրբեսցիս
այր դու ’ի մեղաց քոց , և գործք քո իցեն յառա-
ջագոյն իբրև զձանձախարիթ , սրբեսցիս իբրև զասր
սուրբ , և կացցէ մնասցէ առանց պղծութեան ար-
ձանդ քո , և ասիցես հանապաղ : “Մերկացայ զշան-
գերձ իմ , արդ զիանրդ զգեցայց անդրէն զնոյն,, :
Ի հանդերձէ քումնէ ձանաչէ զքեզ , եթէ դու
օդի ետ : Կպա թէ ձարի դտցիս ըստ եսաւայ թա-
ւոյ , մազել իցես , և պիղծ բարոյիւք իցես , որ
կորոյս զանդրանկութիւն իւր վասն միոյ կերակրոյ ,
և վաճառեաց զանդրանկութիւնս իւր , եղիցիս դու
’ի ձախակողմն ’ի կուսէ անտի : Այլ մի եղիցի
ումանց , որ աստ կան անկանել ’ի շնորհաց անտի ,

և մի վասն չարութեան գործոց 'ի ձախակողմն կուսէ 'ի մեղաւորաց կարգի գտանել :

ԱՇԵՂ է ճշմարտիւ դատաստանն, և դողումն է 'ի վերայ բանիցդ ասացելոց, արքայութիւն երկնից առաջի կայ, և հուրն յաւիտենից պատրաստեալ : Իսկ արդ թերեւս ասիցէ ոք, զիանրդ ապրեսցուք 'ի հրոյ անտի, և զիանրդ եկեսցուք մոցուք յարքայութիւն : «Քանզի «Քաղցեայ, և ետուք ինձ ուտել,, : Արդ ուսիր գու զՃանապարհն, ոչինչ պիտոյ է այդը մեկնութիւն, այլ զի կատարեսցուք զասացեալսն : «Քաղցեայ, ասէ, և ետուք ինձ ուտել : »Օարաւեցի, և արբուցէք ինձ . մերկ էի, և զգեցուցէք զիս . օտար էի, և ժողովեցէք զիս . հիւանդ էի, և տեսէք զիս . 'ի բանտի էի, և եկիք դուք առ իս,, . զայս ամենայն թէ արասցես, թագաւորեսցես ընդ իս . և եթէ ոչ արասցես, դատապարտեսցիս : Արդ արդէն իսկ սկսարուք գործել զայդ, և հաստատուն կացէք 'ի հաւատս . և մի ըստ մորոս կուսանացն զվաճառաւ ձիթոյն լիցիս, և փակեալ գտանիցիս 'ի գրաց հարանեաց : Ո՞չ քաջալեր լինիցիս 'ի ձեռինն, այլ պահեալ ուշ արասջիր զնա նովին լուսովն վառեալ : »Օագեսցէ լրյան քո գործոցն բարեաց առաջի ամենայն մարդկան . և մի հայհոյեսցի անուն տեառն վասն քո : Եշ զոր առնուս 'ի տեառնէ, մատակարարեսջիր պիտանութեամբ . եթէ ինչք հաւատացան քեզ, մատակարարեան զայն գեղեցիկ՝ աղքատաց բաշխելով . եթէ բան հաւատացաւ, մատակարարեան գեղեցիկ : Ա երակացու լինել կարող ես, փութապէս

լինիջնը : Բազում են դրունք բացեալ մատակա-
րարութեանցն , մի ոք բնաւ ամենեին 'ի մէնջ
ստգիւտ եղեալ կործանեսցի , այլ զի մէծաւ աչալը-
ջութեամբ ընդ առաջ երթիցուք Քրիստոսի , որ
թագաւորեալն է յաւիտեանս յաւիտենից : Որ
դատի զմեռեալս և զկենդանիս , որ 'ի վերայ կեն-
դանեաց և մեռելոց եկն մեռաւ , որպէս և պաւ-
զոսն ասաց : “Ա ան այսորիկ Քրիստոս մեռաւ , և
եկաց , զի մեռելոց և կենդանեաց առ հասարակ
տիրեսցէ , :

Արդ թէպէտե ուրեք ուրեք լսիցես յումեքէ
երբէք զի ասիցէ ոք , եթէ վախճան գոյ Քրիս-
տոսի արքայութեան , ատեսջնը զայն չարաղանդ
վիշապին : Ի միւս ևս այլ իմն գլուխ նորոգապէս
'ի կողմանս գաղատացւոց բուսեալ . զի իշխեաց
ասել , թէ յետ վախճանի աշխարհիս Քրիստոս
այլ ոչ թագաւորէ . և զայս իշխեաց ասել , թէ
բանն 'ի չօրէ ելեալ՝ միւսանգամ առ չայր դար-
ձեալ , այլ ոչ ևս է : Օանձն իւր հայհոյէր այն-
պիսին , զսուր իւր անդէն յանձն իւր վարեալ է :
Օի ոչ լուան արդեօք , զի ասաց տէրն , թէ “Որ-
դի կայ մնայ յաւիտեանս,, ոչ լուաւ նա , զոր ա-
սացն գաբրիէլ . թէ “իմագաւորեսցէ նա 'ի վե-
րայ տանն յակովբայ , և արքայութեան նորա ոչ
գոյ վախճան,, : Արդ աղէ , դու դէտակն կալ 'ի
վերայ բանիցդ ասացելոց . արք հերեսիովայք
վասն Քրիստոսի ուսուցանեն , և գաբրիէլ հրեշ-
տակ վասն մշտնջենաւորութեան փրկչին ուսուցա-
նէ , արդ ում առաւել հաւատասցուք . ոչ գար-

ըիելի : Արդ աղէ , եկ առ դու զվկայութիւն 'ի նմանէ ղդանիելի . “Տեսանէի , ասէ , 'ի տեսւ լեան գիշերոյ . և ահաւասիկ ընդ ամպս երկնից իրեւ զօրդի մարդոյ դայր . Եհաս նա մինչև 'ի հին աւուրցն առաջի նորա . և նորա տուաւ իշխանութիւն փառք և պատիւ և արքայութիւն . և ամենայն աղքք և տոհմք և լեզուք նմա ծառայեսցեն : Իշխանութիւն նորա իշխանութիւն յաւիտենից , որ ոչ անցանէ , և արքայութիւն նորա մի պակասեցէ , : Զայս ընկալ , մանաւանդ թէ յայսմ իսկ հաւատացեալ կացջիր . 'ի հերետիկոսաց բարբառոյ անտի հրաժարեսջիր . յայտնապէս լուար վասն անվախձան թագաւորութեանն Կրիստոսի :

Ծնկալ և զթարգմանութիւնս 'ի դանիելէ մարգարէե անտի վասն վիմին , որ հատանէր 'ի լեառնէ անտի առանց ձեռին մարդոյ . “Եւ թագաւորութիւն նորա այլում ժողովրդեան ոչ մնասցէ , : Եւ դաւիթ երբեմն ասէ . “Աթոռ քո Աստուած յաւիտեանս յաւիտենից , . երբեմն ասէ . “Խսկղբանէ տէր զերկիր հաստատեցեր , . այլովքն հանդերձ : “Բայց դու նոյն իսկ ես , և ամք քո ոչ պակասեն , : Եւ զայս ամենայն պաւղոս յՈրդի անդր թարգմանեաց :

Արդ կամի՞ս գիտել դու , ուստի եկին յայն մոլորութիւն , որ հակառակն ուսուցանեն . ընթերցան նոքա զբարիոքն չարաշար , որ ասէ . թէ “Պարտէ նմա թագաւորել , մինչև դիցին թշնամիք նորա 'ի ներքոյ ոտից նորա , : Եւ ասեն թէ յորժամ դիցին թշնամիք նորա 'ի ներքոյ ոտից նորա ,

այնուհետև ոչ է նա թագաւոր , չարաշար և անմտութեամբ զըանսն 'ի կարդ արկանեն : Օք որ յառաջ քան զթշնամին թագաւորեալ էր , զիարոդ յետ յաղթութեան ոչ թագաւորեացէ :

Եւ իշխեցին և զայս ևս ասել , որ գրեալն է ասէ . “Ձեւ յորժամ հնազանդեսցի նմա ամենայն , յայնժամ և ինքն Որդին հնազանդեսցի այնմ , որ հնազանդեցոյց նմա զամենայն , . այս ցուցանէ , թէ Որդին անդրէն լուծանի 'ի նոյն 'ի այր : Խոկ ով քան զամենայն մարդիկ անմտագոյնք ևս անագորունագոյնք . դուք՝ որ ՚Քրիստոսի արարածքդ էք , կայք և մնայք . և ՚Քրիստոս՝ որով ամենայն եղև , կորնչեցի : Այս զյուլթեան է բարբառուդ . և արդ ասեն , խոկ զիարդ հնազանդեսցի . կորուսելովքն , եթէ մնացելովքն : Խոկ արդ այն՝ որ ամենայն 'ի հնազանդել անդ Որդւոյն կայ և մնայ , և Որդին 'ի հնազանդել անդ աօր ոչ կայ և մնայ : Այլ զի հնազանդեսցի , իբր ոչ եթէ յայնժամ սկսեալ իցէ հնազանդել աօր , զի ՚Վիշտ զշաճոյս նորա առնէ յամենայն ժամ , . այլ զի և յայնմ ժամանակի հնազանդեսցի , ոչ եթէ շտապտագնապի 'ի վերայ կացեալ հնազանդութեան , այլ ինքնակամ կամօք հնազանդութեան զհնազանդութիւն ունիցի : Օք ոչ եթէ ծառայ ինչ է , զի ակամայ հնազանդեսցի , այլ Որդի է ինքնակամ կամօք և գթով հնազանդեսցի :

Բայց աղէ եկայք հարցցուք զնոսա , թէ մինչն կամ ցերքն հնազանդութիւն ոչ է : Այլ ես նմին ըանի ընդդէմ երթեալ փորձեալ կործան-

եցից զմոլորութիւն նոցա : «Քանզի իշխեցին ասել ,
թէ «Վինչև գիցէ զթշնամիս նորա 'ի ներքոյ ոտից
նորա» . յայտ առնէ զկատարած նորա . և իշխեցին
'ի միջոյ հանել զյաւիտենից տէրութիւնն «Քրիս-
տոսի . և լոեցուցանել բանիւք իւրեանց զանըս-
պառ իշխանութիւնն : Արդ եկ բեր 'ի մէջ ընթերց-
ցուք նման առաքելոյն . «Ձագաւորեաց մահ յա-
գամայ մինչև 'ի մովսէս» . արդ մինչև յայնժամ
միայն մեռանէին , և այլ ոչ մեռանէին . նաև յետ
մովսեսի ոմանք մեռանէին , և յետ օրինացն ոչ ևս
եղել մահ 'ի վերայ մարդկան : «Եաւ տեսանես ա-
ւաղիկ , եթէ «Վինչև» , բան , ոչ եթէ ժամանակինչէ
սահմանարկու , այլ զի այսչափ միայն յայտ արար
պաւղոս . և զայս զի մովսէս արդար այր էր և
սքանչելի , սակայն որ 'ի վերայ աղամայ վճիռ սահ-
մանեցաւ , եհաս 'ի վերայ նորա , և որ ըստ նմա-
նէն էին : Եշ այս 'ի վերայ որ ոչ ինչ էր մեղու-
ցեալ ըստ նմանութեան անհնաղանդութեան աղա-
մայ յանցաւորութեան փայտին կերակրոյ :

Ինկա՛լ գու գարձեալ միւս ևս այլ բան նման .
«Վինչև ցայսօր , ասէ , որչափ որ ընթեռնուն
զմովսէս , առագաստեալ կան սիրտք նոցա» : Որ
մինչև յայսօրն պաւղոսի չափ միայն իցէ , թէ մինչև
ցայսօր , և մինչև 'ի կատարած ժամանակաց : Օի
թէպէտ ասէ պաւղոս ցկորնթացինն , թէ «Վինչև
առ ձեզ ևս հասաք աւետարանաւն «Քրիստոսի .
բայց յոյս ունիմք աճեցեալ հաւատովք քան զձեղ
և անդր ևս աւետարանել» : §եսանե՞ս յայտնա-
պէս , թէ «Վինչև» , ոչ եթէ կատարած ինչ էր , այլ

Եր իմն , որ զկնի երթայր : Արդ որպէս պարտ և պատշաճ էր յիշել “Օմինչն քեզ , մինչև դիցէ զթշնամիս նորա,, . և այլուր ասէ պաւղոս : “Միսիթարեցէք զմիմեանս զօրհանապաղ , մինչդեռ այսօրն կոչի” . յայտ է թէ հանապաղ : “Օի զորօրինակ սկիզբն աւուրց ասել դՔրիստոսի չէ պարտ , սոյն պէս և ոչ զկատարած Քրիստոսի թագաւորութեան եթէ ասիցէ ոք , յանձն առնուցուս : “Օի արքայութիւննորա , արքայութիւն յաւիտենից” : զրեալ է :

“Եաւ այլ բազում վկայութիւն ունէի ’ի զրոց սրբոց վասն անսպառ յաւիտենից արքայութեան Քրիստոսի . շատասցուք առ անգամ . մի ասացելովքս վասն չափ ժամանակիս : Իայց դու որ լողդ ես , նմա միայն թագաւորի երկիրպագանիջիր . խոյս տուեալ յամենայն հերեսիովտացն մոլորութենէ : Ապա եթէ տայցեն շնորհըն Աստուծոյ , և զմնացեալսն հաւատոց ըստ ժամանակին ձեզ ասացից : Այլ Աստուածն ամենայնի՝ զամենեսեան զձեզ պահեսցէ . զի յուշի ունիցիք զնշան կատարածին , և անհնարինս յաղթութեամբն արասցէ զձեզ ’ի վերայ սուտ քրիստոսին համբերութեամբ : Արդ առեալ ունիս դու նշանս գալստեան մոլորականին , ունիս դու ևլյանդիմաննութիւնս ճշմարտութեանն Քրիստոսի , որ գալոցն է իջանելոցն է ’ի վերուստ յերկնից . ’ի նմանէ փախիջիր , որ ստութեամբն և խաբէութեամբն գայ , և սմա ակնկալջիր , որ հանդերձեալ է ճշմարտութեամբ դալ յերկնից : Ուսար դու զՃանապարհն , զոր-

օրինակ յաւուր գալստեանն յառաջակողմն կուսէ
անտի գտանիցիս ՚Քրիստոսի : Պահեա՛ դու վասն
՚Քրիստոսի զաւանդն գործովք բարութեան վայ-
ելութեամն զի աչալրջութեամք կացցես առաջի
թագաւորին , զարքայութիւն ժառանգել . զի 'ի
նմա և 'ի ձեռննորա փառք Աստուծոյ սուրբ Հոգ-
ւովն կենդանեաւն յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

‘Օ Ե ‘Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ե Վ Ե Վ’

1. Եւնէ չեցէ պատրահ գրչոց , իսրբ բանին բերէ
հեղեալ , հոսեալ :
 2. Յօրենամին արքայն , ամենելին անձանօլ . չեւ ե-
թ Յոյնն . Աւելիս ապագայն :
 3. Ուղեւս յայտ է ’ի յանապահնեն , է բան աստաքել ըստ
առ պէմուլ . Բ . պար այսողէս աւելին մերս Ատրդա-
խան , ասպառածաշշունչ գրոց . ըստ մարմանջե-
լց լսելեաց իւրեանց :
 4. Յօրենամին պահաներ մետասաներորդն սուտ
քրիստոս :
 5. Յոյնն դնէ արարքնութ պար Ատրդախանիչ սուրբ գրոց
կործանել Ատրդախանեցին , Ճող . Գլ . ԺԲ . 6 :
 6. Փախանակ ոսկեծաղիկ բառելս Յոյնն դնէ . ուժ ար-
թեմուն ուժ չըսութ . Պար Ատրդախանիչ մանեակ
ոսկի Ատրդախանեն . Ճող . Գլ . ԺԲ . 6 . Օսոյն
բառ յետ սախասուս անժեմս ասկ մերս Ատրդա-
խանիչ յանապահ յայնիւն հլորեալ . “Ի նշանակին
պառակի ինչ արջեռեռու , ”Ի բառավարութիւն շուրջ
պէտքառ բառաւառ աւելի ծաղկէս ճառագայթիւն-
յես պարեւունչն :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՎԵՇՏԱԽԱՆԵՐՈՐԴԻ

Եւ ՚է Հայութեան սուրբ , ո՞ր կոսուցաւ ՚է Տարբարբեան .
և ընթերցուած ՚է իրանըացւոց լողլոյ տնորէ ո՞ր առնէ :
“Ա ասն հայութեարացն էղքարչ ո՞չ խամբ , ելնէ ագեաւ
եցէն , այլովէ հանդեպյ : “Օէ լեհոնդ և բառձենն
շնորհաց են , այլ Հայութեան մէ են . այլովէն հանդեպյ :

Ընորհք հոգեւորք ճշմարտիւ պիտոյ են , զի վասն
Հոգւոյն սրբոյ ճառեսցուք պատգամ . իբր ո՞չ եւ
թէ արժանապէս ինչ կարեմք ասել , զի անհնաւ
ըին է . այլ զի զայն՝ որ գրոց սրբոց ասացեալ է ,
ասասցուք , և անպատուհաս անցցուք : Օի եր-
կիւղ է ճշմարտիւ , որպէս և յաւետարանն գրեալ
է . “Ա,թէ ոք ասասցէ բան զՀոգւոյն սրբոյ , մի
թողինսմա ո՞չ ՚ի ժամանակիս յայս , և ո՞չ ՚ի ժա-
մանակին հանդերձեալ , : Եւ բաղզում երկիւղ է ,
գուցէ ոք կամ ՚ի տղիտութենեէ , կամ ՚ի կարծեալ
երկիւղածութենէ , և ասիցէ ինչ որ ո՞չ պարտ է
վասն նորա , և առցէ նա զպատիժ պատուհասից :
Արդ զատաւորն կենդանեաց և մեռելոց Ծիսուս
Վրիստոս ետ զվճիու դատաստանին , եթէ ո՞չ գոյ
թողութիւն , եթէ զթեսցէ ոք :

Վրդ զի՞նչ յոյս : է , եթէ ոչ նորին շնորհացն
 Քրիստոսի գործ է տալ մեզ առանց արատոյ ա-
 սել , և ձեզ իմաստութեամբ լսել . զի պիտոյ են
 միտք իմաստութեամբ ոչ միայն ասողացն , այլ և
 լողացն , զի մի այլ ընդ այլոյ լուեալ , այլազգ
 ընդունիցին 'ի միտս իւրեանց : Ասացի այսուհետե-
 և 'ի մէնջ վասն Հոգւոյն սրբոյ , որպէս և գրեալ
 է լոկ միայն . ապա թէ գրեալ ոչ իցէ , զայն և
 քննել մի իշխեսցուք : Ինքն Հոգին սուրբ խօսե-
 ցաւ 'ի գիրս սուրբս , ինքն վասն իւր ասաց՝ որչափ
 և որպէս կամեցաւ . ոչ եթէ որչափ և կամեցաւ ,
 այլ որչափ մեք ընդունել մարթեցաք : Վրդ ասա-
 ցի այնչափ , որչափ ասացն . զի զօր ո՛չ ասաց ,
 զայն և քննել ոչ կարեմք :

Ո՞ի միայն է Հոգին սուրբ բարեխօս , և զօր
 օրինակ մի է աստուած Հայր , և ոչ գոյ երկրորդ
 հայր . և զօր օրինակ մի է միածին Որդին աստու-
 ծոյ , և եղբայր ոչ գոյ նորա . սոյնպէս մի է Հո-
 գին սուրբ միայն , և երկրորդ ոչ գոյ նմա Հոգի
 հաւասար : Եւ Հոգին սուրբ մեծ զօրութիւն ,
 սքանչելի իմն և անքննին . կենդանի է , բանաւոր
 է , սրբարար է , որ Աստուծոյ 'ի ձեռն Քրիստոսի
 եղեալ են ամենայնի : Աալուսաւորէ զոգիս արդա-
 րոց . սա է , որ Խօսեցաւ 'ի մարգարէսն , և յա-
 ռաքեալսն , և 'ի նոր կտակարանսն : Եւ ատելի
 լիցին որպէս թշնամիք , որ մեկնել իշխեն Հոգւոյն
 սրբոյ զզօրութիւնս : Ո՞ի է աստուած Հայր , որ
 հին և նոր կտակարանացն տէր է . և մի է տէր
 Զիսուս Քրիստոս , որ 'ի հնումն անդ մարգարէ-

իւքն եցոյց , և նորովս եկն . և մի է Հոգի սուրբ , որ 'ի ձեռն մարդարէից խօսեցաւ վասն Քրիստոսի և վկայեաց . եկն էջ , և յայտ յանդիման եցոյց զայն , որ 'ի վերայ յորդանան գետոյն :

Արդ մի՛ ոք իշխեսցէ մեկնել զհին կտակարանսն 'ի նորոց կտակարանաց անտի . մի՛ ոք իշխեսցէ ասել , թէ այլ է Հոգին սուրբ , որ անդ է , և այլ է , որ աստ է : Ապա թէ ոչ 'ի Հոգին սուրբ մեղմնչէ , որ ընդ Հօր և Որդւոյ փառատրութեամբ պատուեալ , և 'ի ժամանակի մլրտութեան սուրբ Երրորդութեամբն հանդերձ ընկալեալ : Օի միածին Որդին աստուծոյ յայտնապէս ասաց յառաքեալսն : “Երթայր աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս , մլրտեցէք զեռսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ , : Եւ զի յոյն մեր 'ի Հայր և յՈրդի , և 'ի Հոգին սուրբ , մեք ոչ երիս Աստուածս պաշտեմք : Կարկեսցին բերանէք մարկիոլնացւոց . արդ մի Հոգի սուրբ , միով Որդւով մի Աստուած պաշտեմք : Առանց բաժանման են հաւատք , առանց անջրպետելոյ է սրբութիւն Երրորդութեան : Ո՛չ բաժանեմք զԼյորրորդութիւն , որպէս և ոմանք . և ոչ խառնակեմք , որպէս սարելիսնոսքն գործեն : Այլ գիտեմք աստուածպաշտութեամբ մի Հայր , որ առաքեաց զՈրդի իւր փըրկիւմ մեղ . զմի Որդի գիտեմք , որ խոստացաւ մեղ առաքել առ մեղ առ 'ի Հօրէ զքարեխօսն զՀոգին սուրբ . գիտեմք և զՀոգին սուրբ , որ խօսեցաւ ընդ հարսն ընդ նահապետս և յօրէնս , և յաւուրն պենտէկոստէիցն՝ որ եկն էջ 'ի վերայ առաքելոցն

'ի տեսիլ հրեղէն լեզուաց՝ 'ի ամին երուսաղեմի
'ի վերին եկեղեցի առաքելոցն : Օք ամենեցուն
նոցա պատիւք առ մեղ են . աստ իսկ այսը եկն էջ
Քրիստոս յերկնից , այսր եկն էջ ։ ողին սուրբ
յերկնից : Արժան և վայելուշ էր ճշմարտիւ , զոր
օրինակ վասն Քրիստոսի յայս սուրբ գողգոթայս
ասացաք , այնպէս և վասն ։ ողեցին սրբոյ 'ի վեր-
նում եկեղեցւոջ անդ ասել : Այլ քանզի 'ի փառա
անդ՝ որ աստն խաչեցաւ , հասարակ վայելէ ։ ողին
սուրբ իջեալ . սոյնպէս և որ անդն էջ , աստ խօ-
սիմք , զի առանց բաժանելոյ է պաշտօնն Աստուծոյ :

Արդ կամիմ բանս ինչ վասն ։ ողեցոյն սրբոյ
ասել . ոչ եթէ պատմել զօրութենէ նորա ճշմար-
տիւ , զի անհնար է դա . այլ ասել զպէսպէս ոմանց
զխոտորութիւն , զի մի երբէք 'ի տգիտութիւն անդ
և մէք կործանեցուք . այլ կարճեսցուք զմոլորու-
թեան ճանապահ , զի զմի ճանապահ զարքունի
գնացուք : Ապա եթէ ինչ ասացեալ 'ի հերե-
սիովտաց անտի պատմեսցուք այժմիկ վասն զգու-
շութեան , այս 'ի նոցուն գլուխ դարձցի . և մէք
անմեղք եղիցուք որ ասեմքս , և դուք որ լսէքդ :

Օք յամենայնի անօրէն են հերեսիովտայքն .
և զողեցոյն սրբոյ իշխեցին սրել զլեզուս իւրեանց ,
և իշխեն ասել զանարժանն , որպէս երիանոս մեկնիչն
զէրեսիովտացն գրեաց : Օք ոմանիք 'ի նոցանէ զին-
քեանս իսկ իշխեցին ասել զողին սուրբ . որոց նախ
առաջին սիմովն կախարդ՝ որ 'ի գործս առաքելոցն ,
որ 'ինոցանէն իսկ կործանեցաւ , զայսպիսի ինչ ու-
սուցանել իշխեաց : Իսկ ոմանիք՝ որ գէտքն ² անուա-

նեալ են , որ անօրէնքն են , այլ ինչ վասն Հոգ-
ոյն սրբոյ խօսեցան : Իսկ անօրէնն մանի , ընտ-
ղանձն իւրիշխեաց ասել , թէ ես եմ բարեխօսն ,
որ 'ի Վրիստոսէ առաքեցայ : Իսկ այլքն այլ ողի
մարդարէիցն ասեն , և այլ զայս որ 'ի նոր կտա-
կարանսն . և բաղում իմն է նոցա մոլորութիւն ,
մանաւանդ թէ հայհոյութիւն իսկ իցէ : Արդ ա-
տեսջիր գու զայնպիսիսն , և փախիջիր 'ի նոցանէ .
զի հայհոյեն նոքա զՀոգին սուրբ , և թողութիւն
ոչ գոյ նոցա : Օի զինչ հաւասարութիւն է քեզ ,
որ այժմիկ մկրտելոց ես 'ի մի Հոգի սուրբ . զի որ
մերձենայ 'ի գող անդր , և ընդ նմա ընթանայ ,
ընդ պատուհասիւք է . իսկ որ յանցանէ 'ի Հոգին
սուրբ , զի՞նչ գոյ նորա յոյս փրկութեան :

Արդ ատեսցին մարկիովնացիքն , որ շուրջ
կրծատեցին զպատգամն հնոց կտակարանաց 'ի նո-
րոց կտակարանաց անտի : « Աախ մարկիովն անօրէն
ամպարիշտ , որ նախ երիս աստուածս քարոզեաց .
դիտէր՝ թէ կան 'ի նոր կտակարանս աստ վասն
Վրիստոսի մարդարէութիւն 'ի հնոց մարդարէից
անտի , և կրծեաց և կտրեաց զվկայութիւնսն , որ
'ի հին կտակարանսն գրեաւլ է , զի անվկայ լիցի
թագաւորն : Ատեսցին , որ յատաջն ասացաք գէտքն ,
որ լոկ անուամբ են , և լի են տղիտութեամբ . որ
իշխեցին ասել , զօր ես ասել գանդաղիմ և չիշխեմ :

Ատեսցին որ 'ի կողմանս փիւրիւգացւոց են ,
և մանտանոս , որ չարեացն ամենայնի առաջնորդ .
և երկու յանուան մարդարէ կանայք , մաքսիմի-
լա , և պրիսկիլա : Օի մանտանոսս այս , որ ա-

ուաջնորդէր նոցա մոլեգնեալս . զի եթէ ոչ էր
մոլեգնեալ , ոչ իշխէր ասել զայս , զի իշխեաց ասել
նա , թէ ես եմ Հոգի սուրբ , պիղծն անօրէնն ,
ամենայն պղծութեամբ լի և գիջութեամբ . զի շատ
իսկ է թէ լոկ բանիւք անուանեացուք վասն պար-
կեշութեան կանանց , որ 'ի սուրբ եկեղեցւոջ աստ
են : Եւ զպեպուզաս , որ փոքրիկ ագարակ մի է ,
որ 'ի փոխւդիսյ հասեալը մբռնէր , և ստութեամբ
երուսաղէմ անուն կարդայր նորա . և զժանտ կա-
նայս ժողովեալ , և 'ի նոցանէ մատաղ մանկունս
զենոյր , յօշէր , կոտորէր յանօրէն կերակուր ,
պատճառանօք՝ որ խորհուրդն անուանեալ էր նո-
ցա : Օի վասն նորա իսկ մինչև 'ի հալածանսն
զմէնջ իսկ կարծէին հեթանոսք , եթէ զսոյն գործ
գործեմբ . զի և նոքա իսկ՝ որ մանտանուն աշա-
կերտքն էին , զշամանուն մեծ քրիստոնէից գնէին
անձանց իւրեանց ստութեամբ : Խշխեաց ասել ,
թէ ես իսկ եմ Հոգին սուրբ , որ ամենայն պըլ-
ծութեամբ և անօրէնութեամբ լի էր , առանց պա-
տասխանի տալոյ և առանց հարցանելոյ 'ի պատիգ
պատուհասից մատնէր :

Պանացաւ 'ի վերայ , որպէս ասացաւ և ա-
նունն մանի , որ զշերեսիովտայն զշարիսն զամե-
նայն ժողովեաց , և սա յետին խորխորատ կործան-
ման եղեւ ամենայն կորստեան նոցա : Օի զամենայն
հերեսիովտաց յինքն ժողովեաց զմոլորութիւն , և
նոր գործ գործեաց , և նոր ուսումն ուսոյց զմոլո-
րութեան իւրեանց . իշխեաց ասել , թէ ես իսկ
եմ բարեխօսն , զոր խոստացաւ Վրիստոս առա-

քեալ իսկ արդ փրկիչն խոստացաւ առաքելոցն . և
ասէ : «Դուք նստարո՞ւք՝ ի քաղաքիդ երուսաղէմ,
մինչև զգեցջիք զօրութիւն ՚ի բարձանց», : Արդ
հաւատացեալ առաքեալքն կային մնային յերկե-
րիւր ամէ հետէ մինչ դայր մանի , մինչև զգեցցին
նոքա զգօրութիւն նորա : Եւ իշխէ ոք ասել , թէ
ոչ յայնմշետէ իսկ լցան նոքա Հոգւովն սրբով :
Իսկ որ գրեալն ասէ , «Հայնմշետէ դնէին նոքա
զձեռս իւրեանց , և լնուին նոքա Հոգւովն սրբով» ,
որ յառաջ քան զմանին էր , և ևս յառաջադոյն
քան զամն բազումն լինէր այս :

«Խարձեալ իբրև իջանէր յաւուրն պենդէկու-
տէիցն Հոգին սուրբ , ընդէ՞ր դատապարտեցաւ
սիմովն կախարդ . ոչ վասն այսորիկ , զի մատեաւ
առաջի առաքելոցն և ասէ : «Տուք և ինձ զիշ-
խանութիւնդ զայդ , զի և ես յորոյ վերայ դնիցեմ
զձեռս իմ , առնուցու նա զՀոգին սուրբ» : Եւ ոչ
ասաց , թէ տուք ինձ հաղորդութիւն , այլ թէ տուք
ինձ իշխանութիւն , զի առեալ ՚ի նոցանէ զանվախ-
ճան վաճառն , այլոց վաճառիցէ , զոր ինքն եր-
բեմն մ ոչ էր ստացեալ : «Եաւ արծաթ ևս բերել
մատուցանէր անստացուածիցն . և զայս ինքնին իսկ
տեսանէր , զի որ բերէին զգինս վաճառելոցն , և
զնէին առ ոտս առաքելոցն , ոչ ած զմտաւ՝ թէ որ
զանչափ ինչս արհամարհեն , և առ ոտն հարկանեն ,
և բացուստ ՚ի բաց ՚ի կերակուրս աղբատաց հրա-
մայեն , սոքա չեն ինչ ՚ի վարձու տալց զիշխա-
նութիւն Հոգւոյն սրբոյ : Իսկ արդ՝ նոքա տեսանէ՞ս ,
զինչ ասեն ցախմովն : «Արծաթ քո քե հանդերձ

'ի կորուստ երթիցէ . զի զշնորհս Աստուծոյ կամեցար դու քեղ ընչեւք ստանալ , : Օի երկրորդ յուղա խակարիովտացի է սա , որ ակնկալաւ վաճառաւ զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ ստանալ : Արդ եթէ սիմովն այն , որ կամեցաւ 'ի վարձու առնուլ զեշխանութիւնն , 'ի կորուստ գնաց , մանի՝ որ զանձնիւր ասէր , թէ ես եմ հոգին սուրբ , որչափ ևս առաւել դատապարտութեան կորստեան և պատժի պատուհասից արժանի իցէ : Ատեսցուք ատելութեամբ զատելութեան արժանաւորմն . 'ի բաց դարձարուք 'ի նոցանէ , յորոց դարձոյց զերեսսիւր 'ի նոցանէ Աստուած : Ասասցուք և մեք ամենայն համարձակութեամբ ցԱստուած վասն ամենայն հերեսիովտացն : "Եթէ ոչ զատելիս քո տէր ատեցի , և 'ի վերայ թշնամեաց քոց մաշեցայ , : Ե՛ ուրեմն է գեղեցիկ և թշնամութիւն , որպէս և գրեալ է : "Եղից , ասէ , թշնամութիւն 'ի մէջ քո , և 'ի մէջ նորա . և 'ի մէջ զաւակի քո , և 'ի մէջ զաւակի նորա , : Օի բարեկամութիւն առ օձ անդր՝ թշնամութիւն է առ Աստուած . մահ ևս գործէ : Այլ այս մեզ 'ի վերայ կործանելոցն ասցեալ լիցի :

Բայց մեք եկայք դարձեալ անդրէն 'ի գիրս սուրբս . "Արբցուք ջուր 'ի մերոց ամանոց , և 'ի մերոց ջրհորցն աղբերացն ականց , . այլովքն համագերձ : Արդ տես , զի՞նչ ասէ փրկիչն . "Որ հաւատայ յիս , որպէս ասեն դիրք , գետք յորովայնէ նորա հոսեսցեն ջուրց կենդանութեան , , Զգեաց ընկէց զքեղ 'ի հին կտակարանսն , ուր գետքն հոգեւ

ւորք , ոչ զերկիր դատարկ և ոչ զերկիր վշաբեր արբուցանեն , այլ զոգիս լուսաւորեն հաւատացելոց : Եւ այլուր ասէ . “Եւ ջուրն , զոր ես տաց նմա աղբիւր ջուրց կենդանութեան բխելոյ ’ի կեանսն յաւիտենից” : “Առողապէս իմն ասէ ջուր կենդանութեան , և վաղեաց ’ի վերայ արժանեաց :

Խակ արդ ընդէ՞ր բնաւ զհոգեւոր շնորհսն ջուր անուանեաց : “Քանզի ’ի ջրոյ է հաստատութիւն ամենայնի . քանզի դալարարար և կենդանարար է ջուր , և յերկնից իջանեն ջուրք անձրեաց . և զի միանդամայն իջանեն , և բազմադոյն զօրանան : Արդ մի աղբիւր զգրախտն ամենայն արբուցանէ . միանդամայն և նոյն անձրե ընդ ամենայն աշխարհ ցողէ . և իջեալ լինի ’ի շուշան ծաղկի սպիտակ , և մատուցեալ ’ի վարդ կարմիր երփն հարկանէ , ծիրանացեալ զմանուշակն երևեցուցանէ . և յայլս մատուցեալ երփն երփն կապուտակի հարկանէ յակինթ ծաղիկ , և աղգի աղգի գոյնս բանջարաց յաղգս յաղգս բաժանեալ գտանի : Անատուցեալ յարմաւ այլաղգ քաղցրանսյ , եկեալ յայգի այլ աղգ լինի , և ընդ ամենայն ամենայն ինչ լինի . և ինքն միագոյն , և ոչ այլ և այլ կերպարանս բաժանեալ : Եւ ոչ եթէ ինքն ’ի կերպարանս կերպարանս ինչ այլաղգունեալ անձրեն յերկնից բաժանեալ իջանէ , այլ յամանս ընդունելեացն ըստ արարչութեան վոփոխեալ , իւրաքանչիւր աղգի պատեհութիւնս ցուցանէ : Այսնպէս և զոգին սուրբ մի է , և միագոյն , առանց բաժանման է . և բաժանէ զշնորհսն որպէս և կամի իւրաքանչիւր : Եւ

զորօրինակ փայտ մի լոկ հատեալ 'ի զօրութիւն
ջըոց բխումն ոստոց երևեցուցանէ , սոյնպէս և որ
'ի մեղսն մեռեալ են ոգիքն՝ ապաշխարութեան 'ի
ձեռն Հոգւոյն սրբոյ սրժանի եղեալ , ողկոյզս ար-
ձակեն արդարութեան : Խնքն մի է , միադոյն է .
և բազում յակնարկեալ աստուածութեան և յա-
նուն ՚Քրիստոսի զքաջութիւնս զօրացուցանէ :
Օզմանց զլեզուս առեալ նիւթէ առ իմաստութիւն ,
ոմանց զոգիս լուսաւորէ առ 'ի մարդարէութիւն .
ոմանց տայ զօրութիւն դես հանել , այլում տայ
զօրութիւն գիրս սուրբս թարգմանել : Օզմանս
զօրացուցանէ առ պարկեշտութիւն զքաստութեան ,
ոմանց ուսուցանէ զգութ ողօրմութեանց . ոմանց
ուսուցանէ պահս պնդութեան , և արհամարհանս
իրաց մարմնոյ : Օզմանս պատրաստէ առ հաստա-
տութիւն վկայութեան մարտիրոսութեան , և այլ
այլոց բիւրապատիկ . և ինքն յինքն ոչ եթէ այլ
և այլ է , այլ մի և նոյն , որպէս և ցուցանէ գիրս :
“Աւրաքանչիւր տուեալ է յայտնութիւն Հոգւոյն
առ 'ի յօգուտս պիտոյից . ումեմն , ասէ , 'ի ձեռն
Հոգւոյն տուեալ է բան իմաստութեան,, այլովքն
հանդերձ : “Այլ զամենացն հնարէ և զօրացուցանէ
մի և նոյն Հոգի , և բաշխէ իւրաքանչիւր ըստ իւ-
րաքանչիւր կարի որպէս և կամի , :

Այլ քանզի վասն Հոգւոյն բազում ինչ և
աղքի աղքի խօսս գրեալ է 'ի գիրս սուրբս , եր-
կիւղ անկաւ գուցէ ոք 'ի տգիտութենէ 'ի պղտո-
րութիւն ինչ անկանիցի . իբր ոչ գիտէ , վասն որոյ
Հոգւոյ խօսիցին գիրք : Իարիոք թուեցաւ այժմ

զգուշանալ և զգուշացուցանել, ո՞ր իցէ, զոր ասեն
 դիրք զՆողին սուրբ : Օքրօթինակ անուանեալ
 օծեալ կոչի ահարովն, և դաւիթ և սաւուղ, և
 այլ օծեալքն կոչին . բայց միայն մի է՝ որ Ճշմարիտ
 օծեալն է Քրիստոս : Այնպէս և անուն հոգւոյն
 վասն բաղմապատիկ իրաց ասացեալ, լաւ է տե-
 սանել և դիտել, զինչ է առանձին սեպհականու-
 թեամբ Հողին սուրբ . զի անուանեալ կոչին բա-
 զում ոգիք . որպէս մեր շունչս ոգի կոչեցեալ է,
 և հրեշտակ ոգի կոչեցեալ է, և օդս այս որ շնչէ
 ոգի կոչեցեալ է . և արութիւն ինչ մեծ ոգի կո-
 չեցեալ է, և պիղծ ինչ ոգի կոչեցեալ, և դե հա-
 կառակորդ ոգի կոչեցեալ, և վարդապետութիւն
 արդարութեան ոգի կոչեցեալ : Իսայց դու զգոյշ
 լինիջեր իբրև լսիցես, գուցէ յանունարդարութենէ ։
 անտի համարիցիս այլ ընդ այլոյ ինչ : Օի վասն
 հոգւոյս մերոյ ասէ զիր . “Եղթէ, ասէ, ոգի նորա,
 և դարձցի անդրէն ’ի հող իւր,, : Եւ դարձեալ
 վասն նորին ոգւոյ ասէ : “Որ ստեղծ զողին մար-
 դոյ ’ի նմին,, : Եւ վասն հրեշտակաց ’ի սաղմոսա-
 րանի անդ ասէ : “Ո՞վ արար զըրեշտակս իւր հո-
 գիս,, : Եւ վասն հողմոյ ասէ : “Յոգի բռնութեան
 խորտակեսցես զնաւն ’ի թարշիշ . և զորօթինակ յան-
 տառի փայտ, ասէ, յոգւոյ շարժեսցի . և հուր և
 կարկուտ և ձիւն և սառն, ոգի մլրկեալ,, : Խոկ
 վասն բարւոյ վարդապետութեան ինքն տէր ասէ :
 “Օքանս, զօր ես խօսեցայ ընդ ձեղ, հոգի և կեանք
 են,, : Խըր զի ասելն թէ հոգի և կեանք են, այ-
 սինքն՝ թէ հոգի է : Խոկ Հողին սուրբ ոչ խօսի

լեզուաւ, այլ կենդանութիւն տայ իմաստութեամբ
խօսել և ասել զնոյն :

Արդ կամի՞ս գիտել, եթէ խօսի . փիլիպպոս
յայտնութեամբ հրեշտակին եկն էջ՝ ի ճանա-
պարհն, որ տաներ ՚ի գաղա, ուր էր ներքինին :
“Եւ ասէ Հոգին ցփիլիպպոս, մատիր մերձեաց գու
՚ի կառսդ յայնդ,, : Տեսանե՞ս, զիարդ խօսի Հոգին
սուրբ, որ լսեն նմա : Եւ եղեկիէլ ասէ այսպէս :
“Եւեղէ ՚ի վերայ իմ Հոգին տեառն, և ասէ ցիս,
այսպէս ասէ տէր, : Եւ դարձեալ ասէ . “Ասաց,
ասէ, Հոգին սուրբ առաքելոցն, որ յանտիոք քա-
ղաքի էին . ընտրեցէք զատէք դուք ինձ զբառնա-
բաս և զաւղոսն ՚ի գործն, յոր կոչեցի ես զնոսա,, :
Տեսանե՞ս Հոգի կենդանի, որ ընտրէ և զատանէ,
և կոչէ իշխանութեամբ, և առաքէ : “Աաւ պաւ-
զոս ասաց . “Թէ Հոգին սուրբ քաղաքի քաղա-
քի վկայէ, թէ կապանք և նեղութիւնք մնան քեզ,, :
Արդ գեղեցիկ է այս եկեղեցւոյ սրբարար և օգնա-
կան և բարեխօս Հոգին սուրբ, և վարդապետ .
Վասն որոյ ասաց փրկիչն : “Աաւ ուսուցանէ ձեզ
զամենայն ինչ, զոր ասացի ձեզ,, : Ո՛չ ուսուցանէ
միայն, այլ և յիշեցուցանէ զօր ինչ ասացի ձեզ .
Օի ոչ եթէ այլ վարդապետութիւնք են Քրիս-
տոսի, և այլ Հոգւոյն սրբոյ, այլ մի և նոյն :
Յառաջագոյն ուխտեաց պաւղոսի, որ ինչ անցք
անցանելոց էին ընդ նա, զի բարեմտագոյն ես լիցի
յառաջգիտութենէ անտի առաւել : Այլ զայս
ամենայն վասն այնորիկ ասացաք, վասն բանին զի
ասաց : “Բանն՝ զօր ես խօսիմ ընդ ձեզ, ասէ, Հոգի

է,, : Օի մի իրրե զճառս ինչ շըթանց զայս հա-
մարիցիս , այլ գեղեցիկ վարդապետութիւն :

Անուանեալ կոչի հոգի և մեղք , ոչ որպէս
ասացաքն միայն , այլ և այլաղգագոյն ես . զի յոր-
ժամ ասէ հոգւով պոռնկութեան մոլորեցան :
Անուանեալ կոչի ոգի և այսն պիղծ , զի իւրա-
քանչիւր դնելով եղեալ է անուն , զի իւր բնա-
կան անունն յայտնեցի : Օի եթէ վասն ոգւոց
մարդկան ասէ , զոգին յաւելորդաւն ասէ մար-
դոյն , և եթէ զհողմոյն ասէ , ոգի մրրկեալ ասէ :
Այլ բաղում ընտրութիւնք են ասէ 'ի միջի : Օի
ոյսն պիղծ յորժամ գայ յանձն մարդոյ , բայց
պահեցէ զձեղ Աստուած զամենայն ոգիս լսողացդ .
զի իրրե զգայլ գիշակեր պատրաստեալ 'ի վերայ
գիշե իրրե յոշխար իջանէ . դառնագոյն վայրենա-
գոյն է գալուստ նորա , ծանրագոյն է հսկայութիւն ,
և խաւարին է խորհուրդ նորա , և յարձակումն ա-
նիրաւութեան , և յափշտակութիւն օտար ստա-
ցուածոց : Օի 'ի մարմին օտար , յաման օտար
մտեալ իրրե զիւր ընդ գործ արկեալ բռնադատէ .
զկանգնաւորն կործաննէ , զի ընտանի է այնմիկ , որ
կործանեցաւն յերկնից . թիւրէ զլեղուն , ծուէ
զըթունս , փոխանակ բանից փրփուր զըթամբք
գիղանէ : Յիմարեալ է մարդն . բաց են աչք , և
ոչ տեսանեն . թալթալ դողայ խաղալով թշուա-
ռականն յառաջ քան զմահ մարդոյ . թշնամի մար-
դոյ դեք են , թշնամութեամբ վարին և անողոր-
մութեամբ :

Խոկ Հոգին սուրբ թշնամի է նոցա , և 'ի

բարիս վարէ , և 'ի փրկութիւն հայի իրօք իւրովք : Վախ առաջին հեղութեամբ քաղցրութեամբ է գալուստ նորա , անոյշ է օգնականութիւն նորա , թեթև և փոքրոգի է բեռն նորա : Յառաջադոյն փայլեն ճառագայթք լուսոյ գիտութեան նորա , մինչև հասեալ է 'ի վերայ : Խնտրութեամբ խնամով գայ և գթով . և գայ փրկել և բժշկել , և զօրացուցանել և միսիթարել , լուսաւորել զմիտու . նախ զընդունելին , ապա նովաւ և զայլսն : Եւ զրոյինակ զի 'ի խաւարի ոք իցէ յառաջադոյն , և ապա յանկարծակի զարեւ տեսանիցէ , զուարժանայ և զուարժանայ , և լուսաւորի ընդ մարմայն տեսիլ , և տեսանէ յանդիման՝ զոր յառաջն չտեսանէր : Այնպէս և որ Հոգւոյն սրբոյ արժանի լինին , լուսաւորէ զոգիսն , և առաւել քան զմարդիկ տեսանէ , զոր յառաջն չտեսանէր : Եերկրէ մարմինք , և ոգիքն նկատեն զերկինս : Տեսանէ իրեւ զեսայի “Օտէրն , զի նստէր 'ի վերայ աթոռոցն բարձանց վերացելոց” : Տեսանէ իրեւ եղեկիէլ . “Օայն որ 'ի վերայ քերովքէիցն նստէր” : Տեսանէ իրեւ զդանիէլ . “Դիւրս բիւրոց հրեշտակաց , և հաղարս հաղարաց” . և փոքրիկ մարդն զկիզբն աշխարհի տեսանէ , և զկատարած աշխարհի և զմիջին ժամանակաց , և զթագաւորութեանց փոփոխմունս գիտէ ճանաչել , զոր երբէք չիք ուսեալ , զի ընդ նմա է ճշմարիտ լուսատու առաջ նորդն :

Երդ 'ի ներքոյ որմոյ է մարդն , և զզօրութիւն գիտութեանցն ճանաչէ 'ի հեռաստանէ .

տեսանէ զինչ ոք ուրեք այլուր գործէ : Ո՞չ էր
անդ պետրոս , ուր անանիա և սափիրայ վաճա-
ռէին զինչս իւրեանց . այլ Հոգւովն սրբով առ
նոսա էր . զի ասէ այսպէս : “Օ ի՞ն է , զի ելց սա-
տանայ զիրտ ձեր , և ետ ձեզ ստել Հոգւոյն սրբ-
բոյ” . չարախօս ոք չէր , որ ամբաստանէր . վկայ
չուր , ուստի՞ գիտէր նա զեղեալն : “Ո՞չ մինչ
կայրն , ասէ , քեղզյն խկ կայր . և իրրե վաճառե-
ցաւն , ընդ քոյով իշխանութեամբ էր . զի՞ն է , զի
եղեր ’ի սրտի քում զիրս զայս” : Պետրոս՝ որ ա-
ռանց դպրութեան էր , ուսաւ զայն , զոր ո՛չ գի-
տէին յունաց ճարտարապետքն : Բատ նմին օրինա-
կի և եղիշա , զի նա ձրի բժշկեաց զըորոտութիւն
նեեմանայ . և գեեղի առնոյր զվարձ բժշկութեան
նեեմանայ . օտար գործոցն զուղղութեան վարձն
առնոյր , և առնոյր գեեղի զինչսն , և տանէր զնէր
’ի խաւարի : “Եա խաւար ո՛չ խաւարեսցի առաջի
սրբոցն : Եւ իրրե եկն ասէ ցնա եղիշա ’ի նմանու-
թիւն պետրոսի . “Ասա ցիս , թէ այնչափ գնոց
զգեղին վաճառեցէք , : Այնպէս և եղիշա ասէ ցգեե-
զի . “Ուստի՞ դայիր , . իբր ո՛չ եթէ չգիտեմ զուս-
տին , այլ սուգ առեալ ունիմ զուստիոյն : Փոխա-
նակեցեր բժշկութեան զըորոտութիւն , ’ի խաւա-
րէ եկիր , և ’ի խաւար գնասցես , զնոյն ժառանգես-
ջիր : Կատարեցի ես ասէ եղիշա զհրամանն ’ի ձեռն
Հոգւոյն սրբոյ , որ ասացաւ . “Ձրի առէք , և ձրի
տուք , : Դրու վաճառեցեր զընորհսն . ընկալ դու
զգործոցն զարդիւնսն : Իայց աղէ եկ տես , զինչ
ասէ եղիշա : “Ո՞չ սիրտ իմ ընդ քեզ զնացեալ

դայրու : Ես աստ կայի առաջաստեալ իմով մարշմով, այլ հոգին իմ որ յԱստուծոյ տուեալ է, ընդ քեզ էր . և տեսաներ զգործս քո 'ի հեռաստանէ, և զայլուր եղեալն ճշմարտիւ իբրև առաջի աչաց ցուցանէր : Տեսանե՞ս, զիարդ լուսաւորէ զանձինս Հոգին սուրբ : Տեսանե՞ս, զիարդ ոչ զերծանէ հանէ 'ի բաց միայն զտղիտութիւն, այլ և գիտութիւն զգեցուցանէ :

Եսայի մարդարէ յառաջ հուպ 'ի հաղար ամ, և տեսաներ իբրև զտաղաւար մի զսիովն . մինչդեռ քաղաքն շէն բարեշէն էր, վաճառօք զարդարեալ, և պատուով իւրով պսակեալ էր . և նա ասէ : “Ուստի իբրև զագարակ մի արօրադիր լիցի,, յառաջադոյն ասէր, որ այժմիկ առ մեօք կատարեցաւ : Այլ դու զՃշմարտութիւն տե՞ս զմարդարէութեան . ասաց թէ “Ձողեալ լքեալ լիցի դուստր սիովնի, իբրև զտաղաւար մի այդեստանի, իբրև հիդք մրդապահաց 'ի սեղխեստանի,, . և արդարև սեղխեստանօք լի էր տեղին մինչև ցայսօր : Տեսանե՞ս, զիարդ լուսաւորէ զարդարս Հոգին սուրբ : Ո՞ի այսուհետեւ վասն կից անուանն այլ ընդ այլ ինչ գնայցես, այլ պահեսջիր զՃշմարտութիւն :

Ո՞չ իցէ քո երբէք նստեալ վասն սրբութեան, և կուսութեան խորհուրդ զմտաւ ածեալ . նորա է այն վարդապետութիւն : Ո՞չ իցէ քո տեսեալ բազում անդամ, եթէ աղջիկ մի յառադաստ հարսանեաց հասեալ 'ի վախուստ լինէր . զայն նորա ուսուցեալ է նմա վասն կուսութեան . Ո՞չ իցէ քո տեսեալ բազում անդամ, զի արք 'ի հրա-

պարակս լի վայելըութեամբ արհամարհեցին և
 թքին , ընկեցին զմեծութիւնն և զպատիւս , վար-
 դապետեալք 'ի Հոգւոյ անտի սրբոյ : Ո՞չ իցէ քո
 բաղում անգամ տեսեալ արս երիտասարդս , զի
 իբրև հայեցան 'ի գեղ կանանց , խցին զտեսանելիս
 իւրեանց , և ապրեցան 'ի պղծութենէ : Խնդրե՞ս
 գիտել , թէ ուստի իցէ այս : Հոգին սուրբ ու-
 սոյց զանձինս երիտասարդաց : Այսչափ մեծութիւն
 ստացուածոց , և ոչ գիտեն ստանալ քրիստոնեայք .
 ուստի՞ է . 'ի Հոգւոյն վարդապետութենէ է :
 Պատուական է արդարև Հոգին սուրբ բարերար .
 յիրաւի մկրտիմք մեք 'ի Հոգը և յՈրդի և 'ի
 սուրբ Հոգին կենդանի : Այր ոք այր ոք՝ դեռ ան-
 գէն 'ի մարմնի իւրում ընդ վայրենի դես մարտ
 եղեալ յաղթէ . և իցէ՞ արդեօք բաղում անգամ
 դեն որ 'ի կապանս երկաթիս բաղում անգամ ըմբըռ-
 նեալ 'ի բաղմաց ոչ հնազանդեցաւ , բանիւք լո-
 կովք աղօթից ըմբոնեցաւ վասն զօրութեան Հոգ-
 ւոյն սրբոյ , որ յառն անդ բնակեալ էր . և դուզ-
 նաքեայն փչումն երդմնեցուցչն՝ հուր լինի առ ա-
 ներեոյթ հողմոյն : Ո՞ճ ունիմք այսուհետեւ յԱս-
 տուծոյ զօգնականութիւն վերակացութեան , մեծ
 ունիմք զվարդապետն եկեղեցւոյ , մեծ ունիմք
 զվերակացուն ամենեցուն : Ո՞ի երկիցուք մեք 'ի
 դիւաց , և մի 'ի սատանայէն իսկ գլխովին . զի
 մեծ է յաղթութեամբ վերակացուն քան զամե-
 նայն : Իսյց միայն բացցուք նմա զդրուսս մեր . զի
 շուրջ գայ խնդրէ զարժանիս , և խնդրէ ում բաշ-
 եալ շնորհեսցէ պարդես :

Հարելսոս կոչեցեալ է վասն միմիթարութեան բարեխօսութեան և օգնականութեան տկարութեանս մերոյ : “Օ ի այն ինչ որ մեք յաղօթան կամք , որպէս արժան իցէ ոչ դիտեմք . այլ նոյն ինքն Հոգին վասն մեր բարեխօսէ ’ի հեծութիւնս անմռունչս” , այսինքն է՝ առ Աստուած : Բազում անդամ վասն Վրիստոսի ոք թշնամանեցաւ և անարգեցաւ տարապարտուց , ’ի մարտիրոսութիւն դրեցաւ , տանջանք յամենայն կողմանց և սուր և հուր , և գաղանք և գուբք և տապակք . այլ Հոգին սուրբ ’իներքուստ ’ի ներքս ուսուցանէ , համբեր ասէ այր գու , փոքր ինչ այդ որ անցք անցանելց են , և բազում ինչ է այն , որ պարզեւլցն է , սակաւ ինչ ժամանակաւ վաստակեալ , և մշտնջենաւոր հանդերձեալ ժամանակօք ընդ հրեշտակս ճեմեսցիս : “Ոչինչ է համեմատ չարչարանք ժամանակաց այսոցիկ առ հանդերձեալ փառսն , որ յայտնելոց է մեղ” : “Վկարէ առաջի մարդոյն զարքայութիւն երկնից , բերէ հատուցանել զդրախտին փափկութիւն . վկայըն բարձեալ բերեն զերեսս մարմնոյն ’ի հարկէ առ դատաւորն , և ’ի ներքուստ ’ի ներքս խորհրդով արհամարհեն զայտնի տանջանօքն :

Եւ կամի՞ս դիտել գու , եթէ զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ մարտիրոսք համբերեն . ասէ ցաշակերտսն փրկիչն : “Յորժամ գայցեն բերիցեն զձեղ ’ի հրապարակս առաջի իշխանաց և պետաց , մի հոգայցէք թէ զինչ պատասխանի տայցէք , կամ զինչ խօսիցէք . զի Հոգին սուրբ տացէ ձեղ

յայնմ ժամանակի զինչ արժան իցէ խօսել ձեզ, :
Օի ոչ է մարթ, և անհնար, որ գայ ՚ի վկայու-
թիւն վասն Վրիստոսի, եթէ ոչ ՚ի ձեռն չոգ-
ւոյն որբոյ վկայեսցէ :

Մեծ իմն է և մեծազօր շնորհքն, և սքան-
չելի է չողին սուրբ : Համարեաց դու, քանի էք
դուք որ նստկդդ աւադիկ, քանի հողիք հասեալ
են յայս տեղի . արդ իւրաքանչիւր ըստ իւրաքան-
չիւր կարգի զօրութիւնս բաշխէ, և ՚ի մէջ կա-
ցեալ իւրաքանչիւր զբարս տեսանէ : Տեսանէ զիսոր-
հուրդս, տեսանէ և զբարս, դիտէ զինչ խօսիմք,
և զինչ իմանամք, զիարդ հաւատամք : Մեծ է
Ճշմարտիւ որ ասացաւդ . այլ փոքր է առ այն, որ
կայ ասել : Արդ տես դու խորհրդով քով լուսա-
ւորեալ ՚ի նմանէ . քանի քրիստոնեայք են գա-
ւառիս այսորիկ և քանի իցեն բնաւ աշխարհիս
պաղեստինացւոց : Եւ լսյնեաւ դու զմիտս քո ՚ի
պաղեստինացւոց աշխարհէ աստի ՚ի հոռոմոց թա-
գաւորութիւն . և անտի տես զպարսից աշխարհն,
զհնդկաց աշխարհն, զգթաց, զուրամատաց, դա-
ղիաց, սպանիաց, մաւրոսաց, լիբէացւոց, եթեով-
պացւոց, և զայլոց, զորոց անուանս զգխենմք մէք .
զի բազում աղքաց անուանք և ճառք չեն եկեալ
առաջի մեր : Արդ տես զիւրաքանչիւր աղքաց զե-
պիսկոպոս, զերիցունս, զսարկաւագս, զաբե-
ղայս, զկուսանս, և զայլ ամենայն զաշխարհա-
կանս : Եւ արդ տես դու զմեծ առաջնորդն, զվե-
րակացուն, և զտուիչն շնորհաց . զիարդ լնդ ամե-
նայն աշխարհս ումեմն տայ զօրութիւն պատերազմի,

ումեմն սրբութիւն կուսութեան , ումեմն տայ զգութ
ողօրմութեան , այլում տայ անստացուածութիւն ,
այլում տայ զօրութիւն դևս հանելց : Եւ զորօրի-
նակ լցու մի է , 'ի ծագել ճառագայթիցն արե-
գական լրւաւորէ զամենայն + սոյնպէս և Հոգին
սուրբ լրւաւոր առնէ զամենայն անձինս տեսողաց :
Արդ եթէ ոք անտեսութեամբ չինի արժանի շնոր-
հաց , մի Հոգւոյն սրբոյ մեղ դնիցէ , այլ իւրում
թերահաւատութեան :

Տեսե՞ր զնորա զօրութիւն , որ ընդ ամենայն
աշխարհէ . մի մնար աստէն յերկրի , այլ ել դու-
խորհրդովք քովք ՚ի վեր , և հասիր յառաջին
երկինս , և տես դու ինձ անդ բիւրս հրեշտակաց :
Ե՛լ դու ևս վերագոյն խորհրդովք , և տես դու
ինձ հրեշտակապետս , տես դու ինձ անդ հոգիս ,
տես զօրութիւնս , տես անդ իշխանութիւնս : Ի՞սյց
ամենայնի վարդապետ և բարեխօս յԱստուծոյ և
սրբարար Հոգին սուրբ բարեխօս է : Ե՞սուռ կա-
րստեալ էր եղիա , և եսայի ՚ի մէջ մարդկան . այս
պիտոյ էր գաբրիէլի և միքայելի ՚ի հրեշտակս :
Որ ոչ նմա ոք՝ որ յեղելոցս է , հաւասարել կարէ .
զի ոչինչ է յարարածս առանց նորա , թէ չէ պի-
տոյ նա նոցա . զի եթէ աղդ աղդ հրեշտակաց , և
զօրքն ամենայն թէ ժողովին , ոչ կարեն հաւա-
սարել առ Հոգին սուրբ : Օի ծածկէ զայս ամե-
նայն ամենարարի զօրութիւն բարեխօսին . և այլ
ամենայն են ՚ի պաշտօն առաքեալ , իսկ սա քննէ
և զիսորհուրդս յԱստուծոյ , որպէս և առաքեալ
ասէ : “Օի հոգին , ասէ , զամենայն ինչ քննէ և

դիսորս Աստուծոյ . զի ո գիտէ 'ի մարդկանէ ինչ
զմարդոյն , եթէ ոչ հոգի մարդոյն , որ 'ի նմա է .
սոյնպէս և զԱստուծոյ ոք ոչ գիտաց , եթէ ոչ
Հոգին աստուծոյ :

Աս է , որ քարողեաց վասն Քրիստոսի 'ի
ձեռն մարդարէիցն . սա է , որ զօրացոյց զառա-
քեալմն . սա է , որ մինչև ցայսօր մկրտութեամբ
դրոշմէ զանձինս : Եւ Հայր տայ Որդւոյ , Որդի
տայ 'ի Հոգին սուրբ . զի ինքն իսկ է , որ ասաց .
“Ամենայն ինչ տուաւ ինձ 'ի Հօրէ իմմէ” : Եւ
վասն Հոգւոյն սրբոյ զի ասէ . “Յորժամ եկեսցէ
նա Հոգին ճշմարտութեան,, , այլովքն հանդերձ .
“Աս զիս փառաւորէ , զի յիմմէ անտի առնու , և
պատմէ ձեզ” : Հայր յայտնի է 'ի ձեռն Հոգ-
ւոյն սրբոյ , ամենայնի զամենայն շնորհէ . զի ոչ
եթէ այլ Հօր և այլ Որդւոյ և այլ Հոգւոյն
սրբոյ , այլ մի է փրկութիւն , մի է յոյս , մի է
աստուած Հայր , մի է աէր միածին Որդին իւր ,
և մի է Հոգին սուրբ , և Հոգին բարեխօս : Եւ
շատ է մեղ այդշափ գիտել , այլ զըարս և զզօ-
րութիւն մի քններ . զի եթէ էր գրեալ , ասէաք .
չէ գրեալ , մի իշխեսցուք ասել : Շատ է գիտել
մեղ առ 'ի փրկութենէ մերմէ զՀայր և զՈրդի և
զՀոգին սուրբ , թէ մի է :

Այս Հոգի եկն էջ 'ի վերայ եօթանասուն
երիցանցն յամնն մովսեսի : Իսկ նա բազմութիւն
բանիցս աշխատութիւն առնէ ձեզ . այլ տացէ նոյն
ինքն՝ վասն որոյ բանդ է , զօրութիւն իւրաքան-
չիւր մեղ ասողացս , և ձեղ լսողացդ : “Ինտրեցան

Երիցունք եօթանասունք և եկն էջ տէր ամպով ,
և առ յոդւոյ անտի մովսեսի , և եդ՝ 'ի վերայ
եօթանասուն երիցանցն , . իբր ոչ եթէ ոգին բա-
ժանեցաւ , այլ շնորհչք 'ի հոգւոյ անտի բաշխե-
ցան ըստ իւրաքանչիւր զօրութեան ըստ ամանոցն ,
որ ընդունելոցն էին : Խսկ արդ վաթուուն և
եօթնն 5 անդ իսկ էին , և մարդարէացան , այլ եղ-
դադն և բաղդատն չէին անդ , 'ի բանակի անդ
էին . այլ զի յայտնի լիցի թէ ոչ մովսէս էր որ
շնորհէր , այլ Հոգին սուրբ էր , որ զօրացուցա-
նէր եղդադն և մովդադն , որ կոչեցան , և ոչ
հասին անդը , սկսան անդէն մարդարէանալ :

Օքրմանայ յիշով , որ առակաւ յեսուն էր
նաւեան , երկրորդն մովսեսի . և մատուցեալ ասէ
ցմովսէս . զայս լուեալ է քո , զի եղդադն և մով-
դադն մարդարէանան , և կոչեցան և ոչ եկին . ար-
դել դու զնոսա տէր իմ : Ոչ կարեմ արդելուլ
ասէ , զի երկնաւոր են շնորհքն , և այնչափ հեռի
եմ յարդելոյ անտի , զի և ես իսկ 'ի նորին շնոր-
հաց եմ : Այլ ոչ համարիմ , եթէ նախանձու ա-
սացեր : «Ո՞մի նախանձեցուցաներ դու զիս , . միթէ
նախանձիս դու ինչ , եթէ նոքա մարդարէացան ,
և դու չե ես մարդարէացեալ : Կաց մնա դու ժա-
մանակին : «Խսկ արդ ովկիցէ , որ տայր ինձ , եթէ
ամենայն ժողովուրդն տեառն մարդարէ իցէ . 'ի
ժամանակի իբրեւ տացէ տէր զոգի իւր 'ի վերայ
նոցա , : Խւ զայս մարդարէութեամբ ասաց , զի
ասէ տէր մինչեւ տացէ . զի այժմ չե տուեալ ,
քանզի դու իսկ այժմ ոչ ունիս : Արրահամ և

սահակ և յակովը և յովսէփի յառաջ ոչ ևս ունէին զոգին մարդարէութեան , զի ասաց թէ յորժամ տացէ տէր . յայտ առնէ թէ 'ի վերայ ամենեցուն ասէ . զի այժմ փոքր 'ի շատէ են շնորհքն , այլ յայնժամ առատութեամբ բաշխէին պարգևքն : Բայց առակ էր , որ լինելոց էր յաւուր պենդէկոստէից առ մեօք : Այլ էջ յառաջ որպէս և գրեալէ , 'ի վերայ բաղմաց , ասէ լի եղեւ յեսու նաւեայ Հոգւով , զի եդ մովսէս զձեռն իւր 'ի վերայ նորա : Տեսանե՞ս զօրինակն 'ի հին և 'ի նոր կտակարանս անդ զնոյն , զի և առ մովսեսիւ իսկ ձեռնադրութեամբ տայ զՀոգին . և պետրոս ձեռնադրութեամբ տայ զՀոգին : Այլ ժամանելոց է և 'ի վերայ մլրտելոցն շնորհքն , այլ որպէս հասանելոց է , զայն այժմ չասեմ . զի ոչ եթէ ես յառաջագոյն ընթանամ քան զժամանակն :

Այս գնաց չոգաւ և 'ի վերայ արդարոցն ամենեցուն . զենովքն ասեմ , զենովն ասեմ . զնոյն ասեմ , զայլսն ասեմ . զաբրահամ , զահակն , զյակովքն : Այլ վասն յովսեփու , թէ ունէր զՀոգին սուրբ աստուծոյ յանձին , զայն և փարաւոն եհաս 'ի վերայ : Այլ և վասն մովսեսի թէ որ առ նովաւ սքանչելիքն լինէին , 'ի զօրութենէ անտի Հոգւոյն սրբոյ էր . զայն լուար դու բազում անդամ : Այնպէս և քաջն յովք և ամենայն սուրբքն , որոց և զանուանս ասել արժան է 6 : Այսինքն՝ և 'ի հանդերձեալ 'ի վրան ժամու առաքեցաւ , և եկն ելից իմաստութեամբ զբեսելիելն , և որ ընդ նմա իմաստունքն էին :

Ի զօրութիւն Հոգւոյս այսորիկ , որպէս և ունիմք մեք 'ի դատաւորն , գողողիկն դատեցաւ , գեղեզովն զօրացաւ , յեփիթայեայ յաղթեաց , և սամիսովն մինչդեռ արդարագնացիկն էր՝ քան զամենայն մարդ զօրացաւ : Ա.ՅԼ վասն սա մուելին և դաւթին յայտնապէս 'ի գիրս թագաւորութեան ունիմք , զի յայտնապէս 'ի զօրութիւն Հոգւոյն մարդարէացան . և ինքեանկը մարդարէանային , և մարդարէից առաջնորդք էին : Եւ սամուել տեսանող անուանեցաւ , և դաւիթ՝ որ յայտնապէս ասէ : “Խօսեցաւ յիս” . և 'ի սաղմոսարանի անդ ասէ : “Օհոգի սուրբ քո մի հաներ յինէն,, . և դարձեալ ասէ . “Հոգի քո սուրբ առաջնորդեսցէ ինձ յերկիր ուղիղ” : Եւ դարձեալ որպէս 'ի ֆնացորդս անդ ունիմք , որպէս և Հոգւովն սրբով լնուին ազարիա առ ասայիւ արքային , և ողիել առ յովսափաթով . և դարձեալ այլ ազարիա , որ քարկութեցաւ : Խսկ եզր ասէ . “Յոգի քո բարկութեան ետուր դու զգաստացուցանել զնոսա” : Ա.ՅԼ վասն եղիայի որ վերացան , և եղիշէի որ հոգեկիրքն էին , թէպէտ և մեք ոչ ասեմք , յայտնի է , թէ լի էին Հոգւով սրբով :

Վապա եթէ զամենայն ինչ ոք ասիցէ զերկոտասանիցն և զայլոց մարդարէութեանց , բաղմապատիկ վասն Հոգւոյն սրբոյ մարդարէութիւնս դտանէ : Ոկինէ ասէ յերեսաց տեառն . “Եթէ ոչ ես լցից զօրութեամբ Հոգւով տեառն,, : Եւ յովել գրէ և ասէ . “Եւ եղիցի , ասէ , յետ այ-

սորիկ ասէ Աստուած , սփռեցից 'ի վերայ ամենայն մարդկան յոդւոյ իմէ , : Եւ անգէ մարդարէն ասէ : “Ես ընդ ձեզ եմ ասէ տէր ամենակալ , և հոգին հասեալ կայ 'ի միջի ձերում , : Զաքարիա զնոյն օրինակ . “Բայց զպատգամն իմ , և զօրէնս իմ ընկալարուք , որպէս և ես պատուիրեմ ոգւով իմով ծառայից իմոց մարդարէից , :

Եւ եսայի մեծաբարբառագոյն ասէ . “Եւ հանգիցէ 'ի վերայ նորա հոգի Աստուծոյ , հոգի ի մաստութեան , և զգաստութեան , հոգի խորհրդոյ և զօրութեան , հոգի գիտութեան և աստուածապաշտութեան , և լցոյ զնա հոգի երկիւղի Աստուծոյ , : Յայտ առնէ , թէ մի է այս ամենայն , և առանց բաժանելոյ և բազմապատիկ զօրութիւնս ունի : Դարձեալ նոյն ասէ . “Յակոբ ծառայ իմ , . այլովքն հանգերձ : “Եւ ետու զոգի իմ 'ի վերայ նորա , : Դարձեալ ասէ . “Երից զոգի իմ 'ի վերայ զաւակի քո , : Դարձեալ ասէ . “Տէր տէր առաքեաց զիս և Հոգի նորա , . և դարձեալ ասէ . “Հոգի տեամ 'ի վերայ իմ , վասն այսորիկ օծ զիս տէր , : Դարձեալ վասն հրէից ասէ . “Եւ նորա անարդեցն և բարկացուցին զոգի սուրբ նորա . և ուր է այս , ասէ , որ եդ 'ի նոսա զոգին սուրբ իւր , : Ունիս և զեղեկիէլ մարդարէ , եթէ ձանձրացեալ չլցես լսելովք , որ այժմդ ասացաւ : “Եւ անկաւ 'ի վերայ իմ , ասէ , ոգի նորա , և ասէ ցիս այսպէս ասէ Հոգին սուրբ , : Այլ զի անկաւ 'ի վերայ իմ բարւոք ասացաւ , այլ և յակովը իրբէ գիտաց զյովսէփ , գթով անկաւ 'ի վերայ պարանոցի նո-

րա . և որպէս որ յաւետարանսն գթածագործն հայր իբրև եղիտ զրդին բազում ժամանակօք անդրէն դարձեալ , գթացաւ . ընթացաւ անկաւ 'ի վերայ պարանոցի նորա , և համբուրեաց զնա : Եւ դարձեալ եղեկիէլ ասէ . “Եւ եկն ած զի՞ յերկիրն քաղդէացոց 'ի մէջ գերութեան տեսլեամբ ոգի Աստուծոյ , : Ա, ՅԼ զայսինչ վասն մլըստութեան լոււր . “Եւ ցանեցից , ասէ , 'ի ձեզ շուր սրբութեան , . այլովքն հանդերձ . “Եւ տաց , ասէ , ձեզ սիրտ նոր , և ոգի նոր տաց ես ձեզ , : Եւ դարձեալ . “Օզգի իմ տաց ես ձեզ , : Եւ դարձեալ . “Եղել 'ի վերայ իմ ձեռն տեառն , և ասէ ած եհան զիս հոգւով տեառն , :

Դարձեալ ասէ , յայնմ ժամանակի ասէ , ելից հոգւով զուանիէլ , զի եղիցի դատաւոր ծերոցն երիտասարդն : Դատապարտեցաւ շուշան 'ի զգաստութեան պարկեցտութեան իբրև 'ի պղծութեան , զի ոչ գոյր դատաւոր . զի ովկ էր՝ որ յայնմ ժամանակի հանէր զնա 'ի ձեռաց իշխանացն : Ա, ոին գնացին զնա 'ի մահ , քանզի 'ի ձեռն տուեալ էր դահճացն : Յայն վայր գայր վաղվաղակի հասանէր օգնականն , որ բարեխօսն է Հոգին սուրբ կենդանի , որ ինքն սուրբ է , և սրբէ զամենայն բոյս ծննդեան զգայաւոր : Եկն հաս յայս վայր վաղվաղակի , ասէ , ցդանիէլ մանուկ . կշտամբեա՛ , յանդիմանեա՛ զծեր՝ ախտացեալս 'ի մանկութենէ զհիւանդութիւնս մեղաց : Օի գրեալ իսկ է , և զոր “Յարոյց Աստուած զոգին սուրբ մանկանն մատաղոյ , : Եւ զի վաղվաղակի ասասցուք զվծիու դա-

տաստանին, զոր արար դանիել, ապրեցաւ զգաստն
 'ի սրբութեան պարկեշտութեան իւրում : Օպյս
 ամենայն վասն վկայութեան 'ի մէջ քերաք, զի
 ոչ եթէ ժամանակ ինչ մեկնութեան է : Գիտէր
 և նաբուգողնոսոր, թէ գոյր և դանիելի Հոդի
 սուրբ, ասէ ցնա : «Ի՞աղղասար իշխանն քաղղէից,
 զոր ես ճանաչեմ, գիտեմ ես ասէ, զի հոգի սուրբ
 Աստուծոյ գոյ 'ի քեզ» : Արդ զմինն արդար ա-
 սաց, և զմիւմն ստեաց, և չար ասաց : Ա.ՅԼ զի
 գոյր 'ի նմա Հոդի սուրբ, զայն արդար ասաց . այլ
 ոչ եթէ իշխան էր նա քաղղէացւոցն, քանզի ոչ
 գիւթէր, և ոչ կախարդ, և ոչ մոգէր, այլ Հոդ-
 ւով սրբով լի էր երկնաւոր իմաստութեամբ :
 Եւ յառաջ քան զայս պատմեալ էր նորա զերազն,
 և մեկնեալ էր զնոյն, զոր ինքն ետես, և ոչ գի-
 տէր, զի մոռացաւ և ասէ : «Ասաւ դու ինձ զե-
 րազն, զոր տեսի, և տեսի, և ոչ գիտեմ», : Տե-
 սանե՞ս զզօրութիւն Հոդւոյն սրբոյ . որ տեսինն
 չգիտեն . և որ ոչն տեսին, և գիտեն, և թարգ-
 մանեն :

Եւ պարտ էր բազում ինչ 'ի հնոց կտակա-
 րանաց անտի Ճշմարտիւ քաղել ընտրել և դնել,
 և լայնագոյնս ես, և պարարտագոյնս պատմել
 վասն Հոդւոյն սրբոյ . բայց քանզի ժամանակս 'ի
 չափ հասեալ է, պարտ և պատշաճ է անխօյել
 և 'ի չափ անդր լսողաց . զի 'ի հնոց կտակարանաց
 անտի շատեալ իցէք, և որ պիտոյն իցէ 'ի նորոց
 կտակարանաց անտի, եթէ կամի Աստուած, եկեալ
 պատմեսցուք : Ա.ՅԼ Աստուած խաղաղութեան 'ի

ձեռն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի , և 'ի
ձեռն բարւոյն Հոգւոյն սրբոյ զամենեսեան զձեղ
լի արասցէ հոգեւորն երկնաւորն պարգևօք . նմա
փառք և պատիւ յաւիտեանս + ամէն :

ՅԱՌԵՕԹԱԼԻԹԻԿԱՎՐ

1. Առաջ սկսած պարագայեալ :
 2. Առաջ այժմ հաստըանի անուամբ ։ Գրահանութեալ է ինսուֆիլ-իւանիք կոչեալ, զոր մերս վարդմանէլ ըստ նշանակութեան յունական անուանն գետու կոչեալ ։ Օք ինսուֆիլ-իւանիք նորելին պայլ ՚է քրիստոնեաց իւրիւ զանուաս սման, և զանցին մայիս ամասապունաս և գիրտունս ունելին . և պայտ անուադարձելով կան եղին անյանց, որ այժմ նախարարաց անուան կոչեցիալ է ՚է վերայ նոցա :
 3. Օրենտի մը երբէք :
 4. Յանուանակցութենէ :
 5. Յայն վաթսուն և ութն :
 6. Յայն թէպէտ ընդ ամենեցուն անուանս ոչ անցանիցեմք :
-

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹԵՇԵ

ԵԱԼԹԵՒՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Վասն Հոգոյն սրբոյ հայոց հայոց մատուցեած է Հովհաննեաց լոռոյ անդի որ ասէ : “Ունին է Հոգոյն սրբոյ պատեալ է բան իմաստութեան,, . այսովուշ հանդեպ է :

Այն որ յառաջ քան զայս ճառ վկայութեան Հոգւոյն սրբոյ փոքր ՚ի շատէ եղաք առաջի ձերոյ սիրոյդ լսելեաց , իսկ այս որ այժմ ՚ի ձեռն առաք ՚ի մնացելոց անտի ՚ի նորոց կտակարանաց , ըստ օրինի գարձեալ մատիցուք ՚ի կամս Աստուծոյ : Յայնժամ վասն լսելեաց ամփոփութեան զյօժարութիւն կարձեցաք , զի անյագ իմն է վասն Հոգւոյն սրբոյ ճառք պատգամաց . բայց այժմ ՚ի կողմն մի որ ինչ պիտոյ է , գարձեալ միւսանգամ առցուք . զզողեալ մերոյ տկարութեանս ՚ի բաղմութենէ դժոյն ճառից զայս այժմիկ մնադիւրութեամբ խոստովանիմք : Օի ոչ եթէ մարդկային իմաստութեամբ ձեռն յանձին հարեալ ՚ի մէջ մատչիմք , զի այն անօգուտ է . այլ այն , որ ՚ի դրոց միայն յիշեցուցանեմք ձեղ : Օի ճշմարտագոյն է , զոր երանելին պաւղոս ասաց . այն զոր

ինչ խօսիմքն ասէ . “Ոչ եթէ ուսուցեալ մարդկութեան և խմաստութեան բանիւք խօսիմք , այլ յուսուցանելոյ Հոգւոյն . իբրև ընդ հոգեւորս զհոգեւորս պատշաճեմք , : ’Ի նմանութիւն ուղևորացն կամ նաւավարացն կատարեմք , որ զի կէտ եղեալ մեծի ճանապարհին՝ փութան յօժարութեամբ . և վասն մարդկութեան տկարութեան յաղգի աղգի քաղաքս և ’ի նաւահանգիստ մատչել ’ի հարկէ սովորին :

Ենդ վասն Հոգւոյն սրբոյ վարդապետութիւնք ճառիցդ բաղում անդամ յայս և յայն բաժանին . բայց ինքն Հոգին առանց բաժանման է , զի մի և նոյն է : Օզրօրինակ վասն ճառից Հօրն՝ երբեմն վասն միահեծան իշխանութեան էր բան վարդապետութեան , և երբեմն զինչ օրինակ կոչի Հայր ամենակալ , երբեմն զի արարիչ է ամենայնի . և ոչ եթէ առմեկնելով ’ի միմեանց զճառս վարդապետութեանս բաժանումն ինչ է բանին հաւատոյ . զի մի է , և մի է կէտ աստուածպաշտութեան : Եւ որպէս վասն միածնի Որդւոյն աստուծութեան , և երբեմն վասն մարդկութեան ուսուցանէաք , ’ի բաղում բանս վասն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի բաժանէաք . բայց առանց բաժանելոյ զհաւատս , որ ’ի նա են՝ պատմէաք : Ոյնպէս և այժմիկ վասն Հոգւոյն սրբոյ , թէպէտ և յայսկոյս յայնկոյս ինչ բանք սփոեսցին , սակայն առանց բաժանման որ ’ի նա հաւատք են՝ պատմեմք : Օհի մի և նոյն է Հոգին սուրբ . “Որսփոէ և բաշխէ իւրաքանչիւր շնորհս , որպէս և

կամիր, . բայց ինքն միայն առանց բաժանման է : Զի՞ ոչ եթէ այլ ոք է , որ բարեխօս է , այլ զո՞ղին սուրբ է . զի՞ մի և նոյն է անխտիր անուամբք անուանեալ : Աենդանի հաստատեալ , որ խօսին , և որ գործէն , և որ 'ի ձեռն Վրիստոսի եղեալ ինչ են հոգեւորք և բանաւորք , հրեշտակք և մարդիկ , ամենայնի նոցա սրբարար է :

Այլ զի՞ մի վասն անխտիր անուանցն զո՞ղո՞ւոյն սրբոյ կարծիցէ ոք 'ի տղիտութենէ , եթէ նոյնպէս և ոգին բազում ինչ , այլ և այլ ինչ է . զի՞ նա մի և նոյն է : Ա ասն այսորիկ յառաջադոյն զգուշացուցանէ զքեզ կաթուղիկէ եկեղեցի , և ուսուցանէ 'ի մի հաւատս հաւատոցդ հաւատալ : Զի ասէ . Եւ 'ի մի հոգի սուրբ 'ի բարեխօսն՝ որ խօսեցան 'ի մարդարէս . զի գիտասցես եթէ բազում են անուանք , բայց մի միայն է զոգին սուրբ : Ա ասն որոյ անուանցն այժմիկ սակաւ ինչ ընդ ձեզ 'ի շատէ անտի ասասցուք :

Արդ անուանեալ կոչի զոգի , որպէս և այժմ իսկ ընթերցաւ . “Ումեմն , ասէ , 'ի զոգւցն սրբոյ տուեալ են բանք իմաստութեան , : Անուանեալ կոչի զոգին սուրբ զոգի ճշմարտութեան , որպէս և փրկիչն ասաց . “Հորժամ եկեսցէ նա զո՞գին ճշմարտութեան , : Անուանեալ կոչի բարեխօս , որպէս ասացաւն . “Խսկ բարեխօսն , ասէ , զոգին սուրբ , : Այլ զի քեզ յայտ լիցի , եթէ մի է և նոյն է զոգին բարեխօս , և զոգին ճշմարտութեան , ասէ աւասիկ : “Եւ տաց ձեզ , ասէ , այլ բարեխօս , զի ընդ ձեզ իցէ յաւիտեանս ժա-

մանակաց զշողին ճշմարտութեան,, . և դարձեալ
ասէ . “Յորժամ եկեսցէ առ ձեզ բարեխօնն, զոր
ես առաքեցից առ ձեզ առ ’ի Հօրէ զշողին
ճշմարտութեան,, : Անուանեալ կոչի և Հոգի աս-
տուծոյ , որպէս և գրեալ է . “Եւ ետես ասէ
զշողին աստուծոյ , զի իջանէր,, : Եւ դարձեալ
ասէ . “Որ միանդամ Հոգւովն աստուծոյ վարին,
սոքա են որդիք Աստուծոյ,, : Անուանեալ կոչի և
Հոգի Հօր , որպէս և ասաց փրկիչն . “Օի ոչ
եթէ գուք իցէք , որ խօսիցիքն , այլ Հոգին Հօր
ձերոյ խօսիցի ընդ ձեզ,, : Դարձեալ պաւղոս ասէ .
“Ա ասն այսորիկ զնեմ ծունք առ Հայր,, . այ-
լովքն հանդերձ : “Եւ զօրացուցանել ’ի ձեռն Հոգ-
ւոյն իւրոյ,, : Անուանեալ կոչի և Հոգի տեառն,
որպէս և պետրոս ասաց . “Օի է , զի միաբանե-
ցաւ ձեզ փորձել զշողի տեառն,, : Կոչի և Հոգի
Աստուծոյ և Քրիստոսի . որպէս և գրեաց պաւ-
ղոս . “Այլ դուք , ասէ , ոչ էք մարմնով , այլ
Հոգւով , եթէ իցէ Հոգի Աստուծոյ բնակեալ ’ի
ձեզ . ապա եթէ ոք զշողի Քրիստոսի չունի , նա
չէ նորա,, : Կոչի և Հոգի Որդւոյ աստուծոյ , որ-
պէս և ասացաւ . “Այլ զի էք դուք որդիք , առա-
քեաց Աստուած զշողի Որդւոյ իւրոյ,, : Անուա-
նեալ կոչի Հոգի Քրիստոսի , որպէս գրեալ է .
“Յորում և յոր ժամանակի յայտնեցաւ ’ի նոսա
Հոգին Քրիստոսի,, : Դարձեալ ասէ . “Ազօթիք
ձերովք և տուչութեամբ Հոգւոյն Քրիստոսի,, :

Յայս վերայ դարձեալ և այլ Հոգւոյն սրբ-
բոյ զանուանս գտցես . զի կոչի “Հոգի սրբութեան,, .

որպէս և գրեալ է . “Յստ Հոգւոյն սրբութեան,, ,
Կոչի որդի որդեգրութեան . պաւղոս ասաց : “Ո՛չ
եթէ առէք դուք զՀոգին ծառայութեան միւսան-
գամ յերկիւղ , այլ զՀոգի որդեգրութեան . ո-
րով կարդամք աբբահայր , : Կոչի և “Հոգի յայտ-
նութեան,, : Կոչի և Հոգի աւետեաց , որպէս և նոյն
ինքն ասէ . “Որով հաւատացէքն դուք , և ապրե-
ցարուք ’ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ , աւետեօք Հոգւոյն
սրբոյ , : Եւ այլ բազում անուանք անուանեալ են
այսպիսի : Իսայց դու լուար և յայտնապէս և յա-
ռաջին ճառէդ , զի ’ի սաղմոսարանի անդ երբեմն
“Հոգի բարութեան,, ասէ , երբեմն “Հոգի պետու-
թեան,, : Խոկ եսայի մարդարէ “Խմաստութեան և
զգաստութեան և խորհրդոյ , և զօրութեան և գի-
տութեան , և աստուածպաշտութեան , և երկիւ-
ղի Աստուծոյ , անուանեալ : Յայսմ ամենայնէ որ
յառաջ և որ այժմ իսկ ասացաք , հաստատեալ կայ
աղգի աղգի կոչեցեալ անուանս . բայց մի և նոյն է
Հոգին սուրբ կենդանի , և յամենայն ժամանակի
առ Հօր և առ Որդւոյ բնակեալ : Եւ ոչ եթէ ’ի
բերանոյ և ’ի շրթանց Հօր և Որդւոյ խօսեալ և
յօդ լուծեալ , այլ ’ի ներքս բնակեալ . որ ինքն
խօսի , և ինքն գործէ , և ինքն մատակարարէ , և
ինքն սրբէ : Յայտ է թէ առանց մեկնելոյ է , և
միաբանութեամբ է , և միով զօրութեամբ է . վըր-
կութիւնն նորա ’ի մեղ մատակարարի ’ի Հօրէ ’ի
ձեռն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Հոգւով
սրբով , որպէս և յառաջն ասացաւ : Արդ յիշել
պարտ և պատշաճ է ձեղ ճշմարտիւ զՀանգամանս

բանիցն ասացելոց յառաջադոյն , որպէս և արդար
ևս լսելոց էք . զի ո՛չ այլ ինչ է յօրէնս և 'ի
մարդարէն , և այլ ինչ յաւետարանս և յառա-
քեալս , այլ մի և նոյն Հոգի սուրբ , որ 'ի հին և
'ի նոր կտակարանս խօսեցան գիրք :

Այս Հոգի սուրբ է , որ եկն եմուտ 'ի սուրբ
կոյսն Անրիամ , քանզի Վրիստոս միածին է , որ
ծնանելոցն էր . զօրութիւն բարձրելոյն հովանի լի-
նէր նմա , և Հոգին սուրբ հասեալ 'ի վերայ սըր-
բէր զնա . զի կարող իցէ ընդունել զայն . “Որով
ամենայն ինչ եղե,, : Այլ ոչ ինչ պիտոյ է այժմիկ
բազմութիւն բանից . բայց միայն զի գիտասցես ,
եթէ անբիծ և անարատ է ծնունդն : Իսյց գի-
տացեր դու , եթէ գարբիէլ էր որ եկն առ նա ,
և ասէ ցնա : Այս քարոզ եմ իրացն հանգերձելոց ,
և ո՛չ գործակից , զի թէպէտ և եմ հրեշտակապետ ,
ծառայ եմ , և զչափին իմ ճանաչեմ : Տալ տամ
զաւետիս ողջունին , այլ որպէս զիարդ ծնցիս , այն
ո՛չ իմոց շնորհաց . զի “Հոգին սուրբ եկեսցէ 'ի
վերայ քո , և զօրութիւն բարձրելոյն հովանի լի-
ցի քեզ . քանզի որ ծնանելոցն է 'ի քէն , սուրբ
կոչեսցի և Որդի աստուծոյ,, :

Յայս Հոգի սուրբ զօրացաւ եղիսաբէթ , զի
ո՛չ միայն գիտէ զկոյս ճանաչել , այլ և զայնոսիկ
որ յամուսնութենէ են . միայն թէ օրինօք իցեն
ամուսնութիւնքն : “Աւ լցաւ եղիսաբէթ Հոգւով
սրբով , և սկսաւ մարդարէանալ , և ասէ աղախինն
բարերար վասն տեառն բարերարի . “Աւ ուստի
իցէ ինձ այս , զի եկեսցէ մայր տեառն իմոյ առ իս , .

զի երանէր զնա եղիսարէթ : Առվին Հոգւով լցեալ
և զաքարիա յովչաննու հայրն , մարդարէանայր
և միջնորդ լինէր բարեացն միածնին . զի և կարա-
պետ ևս լինէր 'ի ձեռն միածնին մկրտութեան յով-
չանն այն , որ նովին Հոգւով լցեալ իսկ էր : Եւ
շմաւոն արդար . “Հրաման առեալ չտեսանել
զմահ , մինչեւ տեսցէ զօծեալն տեառն . ընկալեալ
զնա 'ի գիրկս իւր , 'ի տաճարի անդ , որ ինչ վասն
նորա էր ճշմարտիւ վկայեաց :

Եւ յովչաննէս լի եղեալ Հոգւով սրբով
անդստին իսկ յորովայնէ մօր իւրոյ , վասն այսո-
րիկ նուիրեալ , զի մկրտեսցէ զտէրն : ԱՅԼ ոչ ե-
թէ տայր նմա զՀոգին սուրբ , այլ զտուիչ Հոգւ-
ոյն աւետարանէր . զի ասէ այսպէս : “Ես մկրտեմ
զձեղ յապաշխարութիւն , այլովքն հանդերձ . “Իսկ
որ զկնի իմ գայ , նա մկրտեսցէ զձեղ Հոգւովն սըր-
բով և հրով : Հրով ասէ , քանզի 'ի հրեղէն լե-
զուս ասէ Հոգւոյն սրբոյ լինէր իջանել : Ա ասն
որոյ ասէ խնդութեամբ տէրն . “Հուր եկի արկանել
յերկիր , և զինչ կամիմ թէ արդէն իսկ բոր-
բոքէր ,

ԱՅՍ Հոգի սուրբ եկն էջ ընդ կնիք առնուլ-
տեառն . զի մի երբէք մոռասցին զմկրտելցն զպա-
տիւ , որպէս և ասացն յովչաննէս : “Որ առա-
քեացն , ասէ , զիս ջուրբն մկրտել , նա ասաց
ցիս , յոյր վերայ տեսանիցէք զՀոգին զի իջա-
նէ և մնայ 'ի վերայ նորա , նա է՝ որ մկրտէ 'ի
Հոգին կենդանի , : Իայց անդէ գու տես զի՞նչ
ասէ աւետարանն . “Իացան երկինք , ասէ , բա-

յան վասն պատուին այնորիկ , որ էջն . “Եւ տեսին դոգին աստուծոյ , զի իջանէր իբրև զաղաւնի ’ի վերայ նորա” : Եւ նոյն հաւասար նմին յայտ առնէ զիջանելոյն : Օի պարտ և պատշաճ էր , որ պէս պատմեցին ոմանք . և ’ի սկզբան անդ և զառաջին զոգւոյն սրբոյ մկրտէինն , մարդկութեան տուաւ փրկչին . որ զայնպիսի շնորհս մատուցանել մարթ էր : Եւ էջ ուրեմն ’ի նմանութիւն աղաւնոյ , որպէս ասեն ոմանք զսրբոյն և զանմեղէն և ’ի վերայ ծնելոցն որդւոցն թողութեան մեղաց . արդ եթէ չէ զուր ասացեալ , որպէս և առակաւ ասացաւ վասն ՚Քրիստոսին յայտնապէս երկելոյն : Օի եկեսիաստէսն ասէ վասն փեսային : “Եւք քո իբրև աղաւնիք ’ի լիութիւն զուրց , :

Օայս իմն բերէ փոքր ’ի շատէ ըստ ոմանց և աղաւնին նոյի , զորօրինակ առ նովաւ ’ի ձեռն փայտին և ’ի ջրոյն լինէր փրկութիւն , և սկիզբն նորոյ ծննդեան մարդկան . “Եւ աղաւնին բարձաւ անդրէն ընդ երեկս աւուրն , և ունէր ’ի բերան իւր պտուղ ձիթենւոյ , : Այնպէս ասէ և զոգին սուրբ եկն էջ ասէ ’ի վերայ ճշմարիտ նոյին , որ երկրորդ ծննդոց արարիչ է , որ ազգի ազգի բուտոց բարուց ծննդեանցն զմի և զնոյն բարիսն ’ի նոյն ժողովէր . զորօրինակ բարձեալ բերէր ազգի ազգի հաստատութիւնս , որ ’ի տապանի անդ էին : Ո՛չ եթէ ըստ ժամանակիս դայլքն զգայոնք՝ որ խառնեալ արածին ընդ գառինս եկեղեցւոյ , որթն և ցուլն և առիւծն ’ի միասին ճարակելոյ . որպէս և մինչև ցայսօր տեսանեմք իշխանս աշխարհակալս , զի յեկե-

զեցականաց աստի տանին բերեն և ուսանին : Երդ եկն էջ, որպէս պատմեն ոմանք՝ զգայուն աշղաւնին 'ի ժամանակի մկրտութեան . զի ցուցանէ թէ սա ինքն է՞ որ 'ի ձեռն խաչին փրկելոց է գչաւատացեալսն, որ հանդերձեալ էր ընդ երեկո օրժամանակի մահուն իւրով տալ զփրկութիւն : Եւ վասն այսորիկ այսչափ :

“Յա և այլազգ պատմեսցուք . զի վասն այսորիկ 'ի փրկչէն և այժմ լուիցուք, վասն Հոգւոյն սրբոյ որ ասաց, զի ասէ այսպէս : ‘Եթէ ոք ոչ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի Հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ,, զի 'ի Հօրէ են շնորհքն՝ յայտ առնէ, զի ասէ այսպէս : ‘Որչափ ևս առաւել Հայր յերկնից տացէ զՀոգին սուրբ, որ խնդրեն զնա,, : Եւ զի ասէ 'ի Հոգին սուրբ պարտ է երկ կիրապագանել . ‘ԱՅԼ գայ ժամանակ և արդէն խկ է, յորժամ ճշմարիտ երկրպագութիւն Հօր, 'ի Հոգի և 'ի Ճշմարտութիւն երկիրպագանեն . քանզի Հայր զայնպիսիսն խնդրէ որ երկիրպագանեն : Հոգի է Աստուած, ասէ, և որ երկիրպագանեն նմա, Հոգւով և ճշմարտութեամբ պարտ է ասէ երկիրպագանել,, : ‘Կարձեալ ասէ . ‘Ապա Եթէ ես յոգի Աստուծոյ հանեմ զդեւս,, . այլովքն հանդերձ : ‘Ո ասն այսորիկ ասեմ ձեզ, ամենայն մեղք և հայհոյութիւնք թողցին մարդկան . բայց Հոգւոյն սրբոյ հայհոյութիւնք մի թողցին մարդկան . մի յայսմ աշխարհի, և մի յաշխարհին որ հանդերձեալ է,, : Եւ դարձեալ ասէ . ‘Եւ ես աղաւեցի զՀայր, զի այլ բարեխօս տացէ ձեզ, զի

Եղիցի ընդ ձեզ յաւլաւեանս ժամանակաց Հոգին
ճշմարտութեան , զոր աշխարհս ոչ կարէ տեսանել
զնա , և ոչ ճանաչել զնա , : Եւ ասէ ցնոսա . ես
եմ պատրաստեալ տալ ձեզ այժմիկ , բայց ձեր
ամանդ ոչ կարէ հանդարտել . բայց այժմիկ առէք
դուք շնորհս , որչափ կարէք ընդունել . բայց ակն-
կալջիք դուք մեծ ևս շնորհաց : “Եւ նստարուք
դուք յերուսաղէմ , մինչև զգեցջիք զօրութիւն ’ի
բարձանց , : Իսկ արդ առէք դուք փոքր ’ի շա-
տէ , այլ յայնժամ զգեցջիք դուք կատարելապէս :
Օի որ ընդունին , թերեւս փոքր ’ի շատէ ինչ
տուեալ ընդունին . իսկ որ զգենու , ’ի պատմու-
ձանէ անտի շուրջ զիւրեաւ ծածկեալ ունի : Ո՞ի
երկնչիք ասէ , ’ի զինուցն և ’ի նետից սատանայի ,
զի զգեցարուք դուք զգօրութիւն Հոգւոյն սրբոյ :
Յուշլիցի ձեզ որ արդէն ևս ասացաւ , թէ Հոգին
ոչ է բաժանեալ , այլ շնորհքն որ ’ի նմա :

Արդ եւ Յիսուս յերկինս , և զխոստացեալն
զիւր կատարեաց , զի ասաց նա ցնոսա : “Եւ ես ա-
ղաչեցից զՀայր , ևսյլ բարեխօս առաքեսցէ ձեզ , :
Արդ նոքա անցեալ նստէին , և ակն ունէին գալըս-
տեան Հոգւոյն սրբոյ : “Իբրև կատարեցան աւուրքն
պենտեկոստէից , : յայսմ իսկ քաղաքի՝ յայսմ
երուսաղէմ , զի մեր իսկ է և այս պատիւ . և խօ-
սիմք ոչ զայն ինչ որ առ այլովքն բարիք եղեն ,
այլ որ ինչ առ ձեզ , և ձեզն իսկ շնորհեցան :
Արդ եկեալ հասեալ էր օրն պենտեկոստէից , և
նոքա նստէին . եկն էջ բարեխօսն յերկնից պահա-
պանն , և սրբարարն եկեղեցւոյ , հաղարապետն

Խորհրդոց, նաւապետն հողմակոծելոց, լուսատուն
մոլորելոց, նահատակն ճգնելոց, և պսակիչն յաղ-
թականաց :

Եւ իջանէր, զի զգեցուսցէ զզօրութիւն, և
մլրտեսցէ զառաքեալմն, զի ասէ տէր . “Դուք
մլրտեսջէք ’ի Հոգի սուրբ ոչ յետ բաղում ինչ
աւուրցս այսոցիկ, : Այնուհետև ոչ կէս ’ի կէս
էին շնորհքն, այլ կատարեալ զօրութիւն . զոր
օրինակ որ մլրտին, ’ի ներքս ’ի ջուրս մլրտին,
և շուրջ զիւրեամբք ջուրքն պատեալ լինին . սոյն-
պէս որ ’ի Հոգւոյն սրբոյ մլրտեցան, կատարեալ
մլրտեցան : Արդ այն՝ որ ’ի ջուրս անդր իջանեն,
շուրջ զիւրեամբք արտաքոյ ջուրքն խողևոցանեն .
իսկ Հոգին սուրբ և զներբին ոգիսն մլրտէ առանց
ջնջելց : Եւ զի՞ զարմանաս, եկ առ ընկալ դու
մարմնաւոր օրինակ մի, փոքրիկ ինչ է և շնչին,
բայց յոյժ պիտանացու է զգուշացուցանելոց : Եթէ
հուրս այս ’ի թանձրութիւն մտեալ երկաթոյն՝ ’ի
ներքուստ և արտաքոյ իրեւ հրագոյն գործէ, և
որ ցուրտն յառաջ էր, այն եռանդուն լինի, և
որ թուխն յառաջ էր, այն ատրագոյն եղեալ շողս
արձակէ : Արդ եթէ մարմին է հուր, և ’ի մար-
մինս երկաթոյ մտեալ այնպէս անսպառ գործէ .
զի՞ զարմանաս, եթէ Հոգին սուրբ ’ի ներքս ’ի
մարմինս մտեալ մարդկան, այնչափ շնորհօք լի
առնէ :

Եւ զի մի աներեսոյթ լիցի մեծութիւնք պար-
գևացն, իրեւ փող յերկնից գոչեաց . “Եւեղեւ,
ասէ, յանկարծակի ձայն յերկնից իրեւ հողմա

բռնութեան գոչեաց», «Նշանակեալ զգալուստ մեծութեան, զի և աչօք տեսցեն զհրեղէն լեզուն, և ականջօք զգոչիւնն լուիցեն: «Ղրւելից, ասէ, զամենայն տունն ուր անցեալ նստէին,, : Ղրւ տունն աման լինէր հրոյ, ուր աշակերտքն նստէին, և մկրոտէին աշակերտքն առ հասարակ ամենայնիւ, և ոչ մնայր խորշ ինչ ամենեին . ըստ աւետեացն զոր խոստացաւ, զգեցան հոգւով և մարմնով զերկնաւոր զաստուածեղէն հանդերձ և զիրկութեան : «Ղրւեցան բաժանեալ լեզուք լեզուք իբրև 'ի հրոյ, և նստաւ 'ի վերայ միոյ միոյ նոցա, և լի եղեն ամենեքեան Հոգւով սրբով,, : Հուր ճաշակեցին, ոչ կիզելյ, այլ փրկութեան . հուր ճաշակեցին, որ սատակէ և կորուսանէ զփուշն մեղաց, և սրբէ և լուսաւորէ զոգիսն 'ի կենդանութեան : Այս գալոց է և այժմիկ առ ձեզ, և զիշալից մեղս ձեր սատակէ և թօթափէ, բայց զոգւոցն ստացուածս պատուական լուսաւորէ և փառաւորէ . և տայ քեզ շնորհս, քանզի ետ իսկ և յայնժամ առաքելոցն իւրոց : Այլ իբրև 'ի հրեղէն լեզուաց իջանէր և նստէր 'ի վերայ նոցա, լի նորոգապէս նորով թագաւն թագաւորք զարդարեալ, հրեղէն լեզուաք հրեղէն սաղաւարտ եղեալ, և սուր առեալ հրեղէն . և զոր յառաջն արդելոյր, արդ հրեղէն լեզուաք զիրկութիւն շնորհօքն կատարեսցէ :

«Ղրւ ակսան խօսել լեզուս օտարս, որպէս և Հոգին տայր բարբառել նոցա,, : Գալիլեացի էին պետքոս և անդրէաս, և անդէն վաղվաղակի պարսկանային և պարթեանային : Յովչաննէս և այլ

առաքեալքն զամենայն լեզուս ընդ հեթանոսս
որ ժողովեալ էին առ նոսա՝ խօսէին : Օի ոչ ե-
թէ այժմիկ միայն սկսան աղք օտարք ժողովոցս
այսր , այլ յայնմշետէ : Օի ովք այնպիսի վար-
դապետ գտանի , որ առժամայն ուսուցանել մարթ-
է , զոր չէ դիտացեալ : Այնքան ժամանակօք վար-
դապետք բազում մեքենայիւք ճգնութեան ուսու-
ցանել կարեն , լոկ պարզախօս լինել զյունարէնն ,
և սակայն ոչ այնպէս ամենեքեան նման միմեանց
խօսել կարեն . այլ որ քաջ հոետորքն են , ոչ
քաջ դրամատիկոսք են . և որ քաջ դրամատի-
կոսք են , ոչ քաջ փիլիսոփայոք գտանիցին : Իսկ
չոգին սուրբ դիտէ միանդամայն ուսուցանել զբազ-
մութիւն լեզուաց , զոր նոքա յամենայն կեանս իւ-
րեանց ոչ կարեն դիտել : Այս է բազմութիւն
իմաստութեան ճշմարիտ , այս է զօրութիւն աս-
տուածեղէն : Օի՞նչ հաւասարութիւն է բազ-
մաժամանակեայ դիտութեան նոցա առ ՚ի յան-
կարծակի պէսպէս արագ արագ զօրութեան լե-
զուացն փոփիսութիւն :

Եղե խոռվութիւն ՚ի մէջ բազմացն որ լը-
ուանն . այս երկրորդ խոռվութիւն փոխանակ բա-
րելացւոցն չարութեան . զի անդ ՚ի խառնակել լե-
զուացն՝ բաժանումն լինէր բարուցն , քանզի Աս-
տուծոյ ընդդէմ էր ամբարհաւաճութիւն : Իսկ
աստ իբրև գերեղարձ էր հաւասարութեան խոր-
հրդոյն , քանզի աստուածպաշտութեան է փու-
թացութն : Օի որով եղե կործանումն , նովին
եղե դարձ գերութեան : Օարմացեալ էին և ա-

սէին . “Օխարդ է , զի մէք լսեմք , զինչ խօսին նոքա” : Ո՞չ են զարմանք եթէ դուք ո՛չ գիտէք , քանզի և նիկողեմոս ո՛չ կարաց ճանաչել զշող ւոյն զգալուստն . քանզի վասն նորա իսկ ասացաւ , թէ “Հոգին ուր կամի և բխէ , և զբարբառ նորա իրրե լսես , ո՛չ գիտես ուստի գայ կամ յո՛ երթայ” : Ապա եթէ զբարբառ նորա ո՛չ գիտես ուստի գայ կամ յո՛ երթայ , զնոյն ինքն զինչ ոք իցէ՝ զիարդ մարթիցի պատմել :

“Եւ կէսքն կատակէին և ասէին , խաղմղով լցեալ են որեարս , : Ասել ասէին Ճշմարտիւ , բայց կատակելով ասէին : Օխ արդարեւ նոր իսկ էք գինին , զի նորոց կտակարանացն էին շնորհքն . իսկ նոր գինիս այս ’ի հոգեւոր այգւոյ անտի էք , բաղում անգամ պտղաբեր եղեալ ’ի մարդարէս և ’ի հին կտակարանս , և այժմ բխեալ ’ի մէջ նոր ժողովրդեանս : Օզրօրինակ այս այգի երկրաւոր կացցէ , և կայ ինքն յինքն , բայց ըստ ժամանակս ժամանակս նոր նոր պտուղ բերէ . սոյնպէս նոյն Հոգին սուրբ թէպէտ և կայ միայն և մնայ , որպէս և ինքն . և բաղում անգամ ’ի մարդարէս զօրացաւ , և նոր իմն և զպանչելի հանդէս երևեցոյց : Հասեալ եհաս շնորհս և ’ի հարսն առաջինս , բայց կատարելապէս ’ի նոսա . զի անդ լի եղեն Հոգւով սրբով , այլ աստ կատարելապէս մլրտեցան :

Իսկ պետրոս որ ունէր յառաջ զՀոգին սուրբ , և գիտէք զինչ ունէրն , ասէ ցնոսա : “Ա՛րք իսրայելացիք , , որ պատմել պատմէք զյովէլ մարդարէ , բայց ո՛չ գիտէք զինչ գրեալ է ’ի նմա . ”Ո՞չ որպէս

դուք կարծէք, եթէ սոքա արբեալք են,, : Ե՞ն են
արբեալք, այլ ոչ որպէս դուք կարծէք . այլ որ-
պէս և գրեալ է : “Արբեսցին՝ի պարարտութենէ
տան քո, և ’ի վտակաց փափկութեան քո ար-
բուացես նոցա,, : Օխ արբեալ են սոքա զարբեցու-
թիւն զգաստութեան, զարբեցութիւն սպանու-
թեան մեղաց, և զըրտից կենդանութիւն : Օարբե-
ցութիւն՝ զմարմնոյ թշնամութիւն, զի այն ար-
բեցութիւն և գիտութեան մոռացութիւն գործէ .
իսկ այս արբեցութիւն՝ զոր բնաւ ամենեկին չգիտեն,
գիտութիւն գիտէ շնորհել : Արբեալ են սոքա,
զի գիտացին ճանաչել զշոգեւոր սյդին, որ ա-
սաց . “Ես եմ այդի, և դուք որթ,, : Ապա թէ
ոչ ևս հաճիք, ’ի ժամանակէ աստի գիտասջիք .
զի առջեւ ևս են երեք ժամ աւուրս,, : Օխ այն՝ որ
յերեք ժամու անդ աւուրն՝ի խաչ ել որպէս ա-
սաց մարկոս, յերեք ժամու աստ աւասիկ առա-
քեաց շնորհս՝ի վերայ ժողովրդեանն : Օխ ոչ
եթէ այլ շնորհք են նորա, և այլ սորա . այլ որ
յայնժամ՝ի խաչ ել, նորա էր խօստացեալ, և
արդ աւասիկ լցաւ զոր խօստացաւն : Արդ եթէ
կամիք ընդունել վկայութիւն, լուարուք զոր ա-
սացաւն : “ԱՅԼ սյս է, ասէ, որ ասացաւն՝ի
յովէլ մարգարէ . Եւ եղիցի յետ այսորիկ ասէ
Աստուած, սփռեցից, ասէ, յոգւյ իմմէ,, : Օզըի-
ուեալն աւաղիկ տեսանես, զիանդ մեծապէս օրինա-
կեաց վասն շնորհացն . զի ոչ եթէ կէս ’ի կէս
փոքր ’ի շատէ ինչ տայր Աստուած զառդին : “Օխ
չայր սիրէ զիլրդի, և զամենայն ինչ ետ ’ի ձեռս

նորա,, . և ետ նմա իշխանութիւն տալ զշնորհս ում
և կամիցի : “Հեղից , ասէ , յոդւոյ իմմէ ’ի վերայ
ամենայն մարմնոյ , և մարգարէասցին որդիք ձեր
և դստերք ձեր,, . այլովքն հանդերձ : “Այւ ’ի վե-
րայ ծառայից իմոց և ’ի վերայ աղախնաց իմոց յա-
ռուրսն յայնոսիկ հեղից յոդւոյ իմմէ , ասէ , և
մարգարէասցին,, : Հոդին սուրբ առանց ակնա-
ռութեան է . զի ոչ եթէ խնդրէ պատիւս ’ի մե-
ծամեծաց , այլ զերկիւղածութիւն զոդւոց : Արդ
մի մեծամեծք հպարտասցին , և մի տնանկք նկուն
լիցին . այլ իւրաքանչիւր զանձինս պատրաստես-
ցեն առ ’ի յընդունելութիւն երկնաւոր շնորհացն :

Խակ արդ թերես վաստակեալ իցէք լսելեօք
ընդ բաղում ճառս բանիցս այսր աւուր ասացելոց :
“Եա բաղմագոյն ևս իցէ այն , որ մնացեալն կայ-
ցեն : Այւ պարտք պիտոյ իցեն ճշմարտիւ վասն
Հոդւոյն սրբոյ ուսման ճառից և երեք ևս այլ մա-
սունք , և աւելի պիտիցին ’ի շինած բանիդ : Այւ
մեղ մի լիցի դնել մեղ վասն երկոցունց կողմանց .
զի սուրբ օր տօնիդ զատկաց մերձեալ է , և բանդ
այսօր երկայնեցաւ , և զամենայն վկայութիւնս
զոր պարտ և պատշաճ էր ’ի նոր կտակարանաց ’ի
մէջ ածել ոչ բովանդակեցաւ : Արդ պիտոյ է և
այլ բաղում ’ի գործս առաքելոցն , յորս սուրբ
Հոդւոյն շնորհք ’ի ձեռն պետքոսի և սիւղուանայ
առաքելոցն զօրացաւ : Պիտի և այլ բաղում ’ի
կաթուղիկէ թղթոց անտի , և ’ի պաւղոսի չորեք-
տասան թղթոց անտի . յոր փոքր ’ի շատէ ինչ
իբրև ’ի մեծէ յուղման ալեաց ծովու մտաբերեալ

աստեն թեակոխեսցուք :

Օի զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ , կամք
Հօր և Որդւոյ , “Եկաց ՚ի մէջ պետրոս մետասա-
նիւքն հանդերձ , համբարձ զձայն իւր , . և որպէս
գրեալ է ասէ . “Իարձրացո զբարբառ քո , որ
աւետարաննեսդ զերուսաղէմ , : Հոգեւոր ցանցիւ
բանիւքն՝ երեք հաղարս մարդկան ՚ի ներքս ըմբռու-
նեաց : Եւ այնչափ զօրացեալ էին շնորհք Հոգ-
ւոյն սրբոյ , մինչև նոքին իսկ հրեայքն , որ զտէրն
՚ի խաչ հանին , մլրտէին . և կանխէին ՚ի վար-
դապետութիւն առաքելոցն յաղօթս և ՚ի պաշտօն :
Իարձեալ նովին զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ
պետրոս և յովհաննէս եկին ելին ՚ի տաճար անդր
ընդ ինն ժամ աղօթիցն , և զայն որ ՚ի գեղեցիկ
դրան անդ քառասնամեայ կաղն ՚ի մօրյորովայնէ՝
յանուն Յիսուսի Քրիստոսի բժշկեցին : Եւ կա-
տարեցաւ բանն որ ասացաւ . “Յայն ժամանակի ,
ասէ , վաղեսցէ կաղն իբրև զեղջերու , . և այլ հոգե-
ւոր թակարդիւքն հինգ հաղարս միանդամայն հա-
ւատացեալս ըմբռնեցին . և զայն երեւելի իշխանս
ժողովրդեանն և զքահանայապետս կշտամբէին
ոչ իւրեանց իմաստութեամբ , զի առանց իմաս-
տութեան էին , այլ Հոգւովն իմաստութեամբ :
“Յայնմ ժամանակի , ասէ , պետրոս լի եղև Հոգ-
ւով սրբով , և ասէ ցնոսա , : Եւ այնչափ ՚ի ձեռն
երկոտասան առաքելոցն սուրբ Հոգւոյն ՚ի մէջ
հաւատացելոցն շնորհքն զօրանային , մինչև լինել
նոցա սիրտն և ոգին մի . և հասարակաց ընչեցն
վայելչութիւն . միայն որ ստացուածք ինչ էին ,

բերել զգինս երկիւղածութեամբ դնել 'ի մէջ , և
կարօտութիւն ինչ ոչ լինէր նոցա : Ի՞այց անանիա
և սափիրա , որ ստելն կամեցան զշոգին սուրբ ,
և զարժանի պատիժ պատուհասից զանձամբ առ
նուին :

Ա. ԵԼ և 'ի ձեռն առաքելոցն բազում նշանք
և արուեստք լինէին 'ի մէջ ժողովորդեանն , և այն-
չափ իմն զեղեալ կային զառաքելովքն շնորհք
հոգեւորք , մինչև սաստիկ և ահազին երևել նոցա ,
թէպէտ և հեղութեամբ և խոնարհութեամբ զար-
դարեալք էին զառաջնն : «Ո՞ինչև բնաւ ամենեկին
ոչ իշխէր մերձենալ 'ի նոսա , այլ բարձր առ-
նէր զնոսա ժողովուրդն . և յաւելուին բազմու-
թիւնք հաւատացելոց 'ի տէր արանց և կանանց ,
մինչև լի լինել քաղաքամիջացն մահճակալ և դարկ-
ճակալ հիւանդօքն . զի յորժամ գայցեն պետրոս
և յովչաննէս , գոնեայ թէ ստուելն հովանի եղեալ
անկանիցի 'ի վերայ նոցա , : Եւ այլ բազումք շուրջ
'ի քաղաքաց անտի գային 'ի սուրբն Աստուծոյ
յերուսաղէմ , որք բերէին զիւանդս և զնեղեալա
յայսոց պղծոց , և բժշկութիւնս լինէր 'ի զօրու-
թիւնս յայս 'ի Հոգւոյն սրբոյ :

Դարձեալ երկոտասան առաքեալքն 'ի բանդ
արդելեալք 'ի քահանայապետիցն վասն քարողու-
թեան զՔրիստոս , և 'ի հրեշտակէ անտի պքան-
չելապէս ելեալք և ապրեալք , և յատեան 'ի տա-
ճարէ անտի ածեալք , անաշառ գատապարտու-
թեամբ մատուցեալ կշտամբէին : «Եռվին բանիք ,
որպէս և տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ընդ նոսա

Խոսեցաւ : Եւ զայս ևս յաւելուին , “Ոմէ և զ՞ո՞ղին ևս սուրբ ետ Աստուած , որք հնաղանդին նմա” : Եւ գան արբեալք երթային խնդութեամբ , և ոչ զանդիտեալք և ոչ նուազեալք , այլ ուսուցանէին և աւետարանէին զտէր Հիսուս Քրիստոս :

Եւ ոչ միայն երկոտասան առաքելոցն առդին սուրբ զօրացոյց զընորհս իւր . այլ և յանդրանիկ որդին այսր եկեղեցւոյ , որ երբեմն ամուլ էր . եկեղեցիս այս զեօթանց պաշտօնէիցն ասեմ , զի և նոքա ընտրեցան , որպէս և գրեալ է : “Ո հ չոդւով սրբով և իմաստութեամբ” . յորմէ և անուն երեր ստեփանոս , առաջին պտուղ մարտիրոսաց : “Այր լի հաւատովք և չոդւով սրբով , առնէր նշանս և արուեստս ’ի մէջ ժողովրդեանն , գարձեալ մարտ պատերազմի եղեալ ոդորէր ընդ հակառակողն . “Օ ի ոչինչ կարէին ընդդէմ կալ իմաստութեան և չոդւոյն սրբոյ , որով խօսէր” : Ուշակէտ և հայհոյեալ և դսրովեալ յատեան դատաստանի կացուցանէին , սակայն հրեշտակական ճառագայթս յերեսաց անտի արձակէր : “Օ ի հայեցան ընդ նա , ասէ , ամենեքեան , որ նստէին յատենի անդ , և տեսանէին զերեսս նորա իբրև զերեսս հրեշտակի , պատրաստեալ իմաստութեամբ և զգաստութեամբ պատասխանի տալով , զիստապարանոցս և զանթլփատսն սրտիւք և լսելեօք զհրեայսն յանդիմաննեալ կշտամբէր : “Որ միշտ չոդւոյն սրբոյ հակառակ կային , Տեսանէր զերկինս , զի բացեալ էին . տեսանէր զՄրդի մարդոյ , զի կայր ընդ աջմէ չօր իւրոյ : Տեսանէր ոչ յիւրմէ

շօրութենէ , այլ որպէս ասեն դիբք , լի էր ասէ
Հոգւով սրբով : “Հայեցեալ , ասէ , յերկինս և
ետես զիառս Աստուծոյ , և զՅիսուս՝ զի կայրընդ
աջմէ Աստուծոյ” . և լի էր Հոգւովն սրբով , այս-
նկըն է զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ :

Եւ Փիլիպպոս յանուն Քրիստոսի երբեմն՝ի
քաղաքին շամրտացւոց հալածէր զայսն պիղծ , որ
“Իւրբառէին մեծաւ բարկութեամբ , և ելանէին,,:
Բազում անգամ զանդամալցյծս և զկաղս և զկոյրս
բժշկէր , և զբազումն ’ի հաւատացելոց անտի գունդս
գունդս առաջին Քրիստոսի յանդիման կացուցա-
նէր : Որոց առաջինն պետրոս և յովչաննէս , ա-
զօթիւք և խնդրուածովք և ձեռնադրութեամբն
իւրեանց սփուէին . տային սրբութեան զՀոգւոյն
հաւասարութիւն , յորմէ միայն սիմովն կախարդ
օտարացեալ դտաւ յիրաւի : Երբեմն դարձեալ
փիլիպպոս ’ի հրեշտակէ տեառն կոչեցաւ ’ի ճա-
նապարհին վասն ընտիր ներքինւոյն եթէովպացւոյ .
և յայտ իսկ յանդիման լոււաւ ’ի Հոգւոյ անտի ,
եթէ “Ուատիր դու , և մերձեաւ ’ի կառսն յայնս,,
մատեաւ մերձեցաւ ’ի կառսն , և մլրտեաց զե-
թէովպացին : Եւ առաքեաց քարոզս յաշխարհս ե-
թէովպացւոց , որպէս և գրեալ է . “Եւ հնդիկը
յառաջադոյն ձեռն տայցեն առ Աստուծուած,, : Եւ
դարձեալ յափշտակեցաւ ’ի հրեշտակէ անտի , և
յայլ քաղաքն աւետարանէր :

Այսու Հոգւով սրբով լի եղև պաւզոս ա-
ռաքեալ յետ կոչմանն տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի , և յայս վայրի մեղ վկայ երազագոյն

Հասցէ անանիա սուրբ . որ եկեալ 'ի գամասկոս ասէ ցնա : «Տէր առաքեաց զիս , Հիսուս որ երևեցաւ քեզ 'ի ճանապարհին որ գայիր դուն , զի բացցին աչք քո : Եւ անդէն լցաւ հոգւով սրբով , որ զօրացոյց զնա վաղվաղակի , որ և զաշացն շլութիւն փոփոխէր 'ի տեսանել . և Հոգւոյն զգրոշմն շնորհեալ մատուցանէր . և անօթ ընտրութեան առնէր զնա , կրել զանուննորա , որ երևեցաւնմատէր , առաջի թագաւորացն և որդւոցն իարայելի . և որ երբեմն հալածիչն էր , քարող առնէր զնա , ծառայ բարեգործ : Օի 'ի կողմանցն երուսաղեմի մինչև 'ի կողմանս լիւրիկոնի ընոյր զաւետարանն : Եւ գարձուցանէր զթագաւոր քաղաքացն զհոռվմ՝ մինչև 'ի կողմանս սպանիացւոց քարողութեամբ յօժարութեամբն ձգտելով . և 'ի բաղում պատերազմունս ճգնեալ , նշան և արուեստս արարեալ 'ի նորին զօրութենէ Հոգւոյն սրբոյ :

«Յաեւ յառաջակացն առաքելոց փակակալն երկնից պետրոս 'ի քաղաքին լիդեացւոց , որ այժմիկ որմղական քաղաք կոչեցեալ է , յանուն Հիսուսի Վրիատոսի զանդամալոյժն բժշկեալ յարուցանէր : Եւ 'ի քաղաքին յոպկեացւոց զբարեգործն զտարիթայն 'ի մեռելոց յարուցանէր : Դարձեալ 'ի վերայ տանեաց զպանչելի տեսիլն զոր տեսանէր , զերկինս բացեալ , և անտուստ կալսեալ ինչ մի նման կտաւոյ 'ի չորեցունց տտնոց . և այն լինէր բազմակերպ բազմաբար աղքի աղքի խառնամառն անասնովք . զի մի իշխեսցէ պիղծ կամ խառնակ համարել զոք 'ի մարդկանէ , ուստե ճշմարտիւ :

Պարձեալ իբրև՝ ի կուռնելիէ անտի կոչեցաւ, յայտնապէս՝ ի նոյն Հոգւոյ սրբոյ լուաւ . “Աւասիկ, ասէ, արք կան՝ ի դրան, և խնդրեն զքեղ . այլ արի Էջ գնաւ ընդ նոսա, ամենեին մի ինչ խղճելով, զի ես առաքեցի զնոսա,, . և յայտնապէս երեսցի, թէ և որ՝ ի հեթանոսացն հաւատան, շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ հաւասարորդ լինին : Պարձեալ իբրև պետրոս եկն՝ ի կեսարիա, ուսուցանէր վասն Վրիստոսի, որպէս և ասէ գիրն վասն կուռնելեայ, և որ ընդ նմա էին : “Ո՞նչդեռ խօսէր, ասէ, պետրոս զբանս զայս, եկն Հոգին սուրբ, և անկատ՝ ի վերայ ամենեցուն որ լսէին զբանն, մինչև ամենեքան որ՝ ի թլփատութենէ անտի էին եկեալ ընդ պետրոսի, զարմանալ յիմարեալ և ասել. թէ զիանրդ և՝ ի հեթանոսս շնորհը Հոգւոյն սրբոյ սփուցան,, :

Եւ՝ ի քաղաքն անդիոքայ ասորւոց յերևելի քաղաքին իբրև զօրանայր քարոզութիւնն վասն Վրիստոսի, գործակիցք բարեացն առաքեցին զբառնաբայ յանտիոք, այր բարեգործ և լի հաւատովք. որ իբրև ետես զբաղմահունձ արդիւնս հաւատացելոցն, զպատերազմակիցն պաւղոս՝ ի տարսոնէ յանտիոք առեալ ընդ իւր ածէր, այլովքն հանդերձ : Որ՝ ի ժողովրդեանց անտի ժողովեալ և աշակերտեալ էին . “Եղև անդ նախ առաջին յանտիոք քաղաքի անուանել աշակերտացն անուն քրիստոնեայս,, : Եւ այս ապաքէն՝ ի Հոգւոյ անտի սրբոյ էր . որ յաւագագոյն ասացաւ՝ ի ձեռն տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի ցհաւատացեալսն, թէ

“Ե՞նուն նոր դիցի ձեզ” : Եւ իբրև բազմապատիկ Ալստուծոյ ՚ի քաղաքին անտիոքացւոց ՚ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ շնորհէք Աստուծոյ հեղան և զեղան, բազում մարդարէք և վարդապետք ժողովրդեան էին անդր , և ընդ նոսա ինքն ագարոս : “Ու իբրև պաշտեցին նոքա անդ զպաշտօն տեառն , և պահեցին , ասէ ցնոսա Հոգին սուրբ . որոշեցէք ինձ և պահեցէք զբառնաբաս և զպաւղոս ՚ի գործ , յոր կոչեցից ես զնոսա” : Եւ ձեռնադրութեամբ ՚ի վերայ եղեալ նոցա առաքեցան ՚ի Հոգւոյ անտի սրբոյ : Տեսանես , Հոգին է , որ ասէ . Հոգին է , որ առաքէ . Հոգին կենդանի ընդմտեալ զօրացեալ , որպէս ասացաք :

Այս ինքն յայտ է , եթէ Հոգին սուրբ է հասարութեամբ Հօր և Որդւոյ նորոց կտակարանացն ՚ի վերայ կաթուղիկէ եկեղեցւոյ ՚ի մէջ եկաց . և ազատեաց զմեզ ՚ի բեռանցն ծանրաբեռն օրինաց , ՚ի խառնակ և ՚ի պիղծ կերակրոց անտի , ՚ի շաբաթապահ օրինաց , յամնագլուխ լուսնոյ , և ՚ի թլիատութենէ , և ՚ի մշտկաց սրսկմանց , և ՚ի զոհից անտի , որ առ ժամնանակս տուեալ էր նոցան ՚ի հանդերձեալ լինելոց իրացն : Այլ իբրև եկն եհա ճշմարտութիւն , կարճէր այն ամենայն յիրաւի : Վանդի յանտիոք քաղաքի խնդիրք էին , և ասէին , եթէ պարտ և պատշաճ է թլիատել և պահել զօրէնս մովսեսի : Արդ իբրև առաքեցան պաւղոս և բառնաբաս յերուսաղէմացւոց առաքելոց անտի , յամենայն կրօնաւոր առակաւոր օրինաց անտի թղթովք ձեռնադրութեամբ ³ զափեղերս ամենայն ազատեցին :

Պարձեալ ոչ եթէ անձանց ինչ ետուն զՃոխութիւն
այնպիսի հրամանին , այլ յայտնապէս խոստովան
լինէին գրով՝ի ձեռն թղթոյ : « Հաճոյ եղեւ , ասէ ,
Հոգւոյն սրբոյ և մեզ , մի ինչ բնաւ ամենեին բեռն
ծանր դնել՝ի վերայ ձեր : Իայց զայս որ կարեսը
մեղքս իցեն , 'ի բաց կալ ձեզ՝ի զոհիցն , և 'ի
հեղձուցիկ կերակրոց , յարենէ և 'ի պունկութե-
նէ , : Ո ասն այսորիկ գրով Ճշմարտապէս ցուցա-
նէին . զի թէպէտ և 'ի ձեռս առաքելոցն էր մարդ-
կօրէն թուղթն , այլ 'ի Հոգւոյ անտի սրբոյ էր
տիեզերական հրամանն . զի զայն ինչ զոր առինն
պաւզոս և բառնաբաս , ընդ ամենայն տիեզերս
հաստատեցին :

Յայս վայր բանիցդ հասեալ , աղաչեմներել
մեզ սիրոյդ ձերոյ . մանաւանդ թէ առաւել Հոգ-
ւոյն սրբոյ , որ բնակեալ էր 'ի պաւզոս . զի եթէ
ոչ կարիցեմ ըստ արժանի հասանել՝ի վերայ բա-
նիցդ ասացելոց , զայդ տկարութեանս իմում դի-
ջեք , և ձերոյ աշխատութեանդ լսելեաց : Օի Երք
է , կամ ուր է , կամ ուստի է , արժանապէս
պատմել զգօրութիւն Հոգւոյն սրբոյ , որ յանուն
տեառն մերոյ Վրիստոսի զարմանալի գործքն լի-
նէին : Ո կարէ ասել զսքանչելին ասեմ , որ 'ի
կիպրոս 'ի վերայ ելովմայ կախարդի . եթէ 'ի
քաղաքին լիստրացւոց 'ի վերայ սողնոյն բժշկու-
թեան , զսքանչելին կիւլիկեցւոց զփոխացւոց .
իսկ զգաղատացւոցն , իսկ զմիւսացւոցն , իսկ զմակե-
դովեացւոցն . և կամ զայն ասացից , որ 'ի մէջ
փիլիպպեցւոցն քարոզութիւն էր . և կամ զշար-

ձուկ դիւխն պիթովեայ , որ յանուն Քրիստոսի
 հալածական եղեւ . և կամ զգիշերն յետ շարժման
 բանտապետին ընտանեօքն հանդերձ առ հասարակ
 մլրտութիւն . կամ որ 'ի թեսաղոնիկէ , կամ որ
 'ի մէջ աթենացւոցն , որ յարէոսապագոսն ատենա-
 խօսութիւն , կամ որ 'ի կորնթոս զբանիցն ճգնու-
 թիւն , կամ որ ամենայն կողմանս աքայեցւոցն :
 Խսկ արժանապէս պատմել մարթացից , որ յեփե-
 սոս 'ի ձեռն պաւղոսի 'ի ողույն սրբոյ լինէին
 զօրութիւնք . զոր բնաւ չգիտէին իսկ անդուստ
 յառաջ զինչ իցէ , գիտացին յետոյ 'ի պաւղոսի
 վարդապետութենէ , իբրև գնէր 'ի վերայ նոցա
 ձեռն պաւղոս , և գայր ողույն սուրբ 'ի վերայ
 նոցա : «Վրօսէին լեզուօք և մարդարէանային» :
 Եւ այնչափ ինչ էին 'ի վերայ նորա շնորհքն , զի
 ոչ եթէ յորժամ ինքն մերձենայր բժշկութիւնք
 լինէին , այլև որ յանդամոց նորա տանէին վար-
 չամակս և թաշկինակս , բժշկէին զախտաժէտս ,
 և հալածէին զայսս պիղծս 'ի նոցանէ : «Եւ և որ
 միանդամ զիսարդախս ինչ գնացեալ էր ⁵ . բերէին
 զմատեանսն , և այրէին առաջի նորա :

Ծառղեց զայն՝ որ 'ի կողմանս տրովացւոց , և
 կամ զետիքոսն՝ որ անկաւ ծանրացեալ 'ի քնոյ
 իւրոյ 'ի պատուհանէն երեքինն պատշգամբէ , և
 բարձաւ մեռեալ , և անդէն վաղվաղակի պաւղոս
 կանդնեաց զնա կենդանացեալ : Ծառղեց զայն՝ որ
 'ի քաղաքին եփեսացւոց էր , և կամ որ 'ի մելի-
 տովն որ անուանեալն մարդարէքն էին , որոց յան-
 դիման ասէր : «Եթէ ողույն սուրբ ըստ քաղաքի քա-

ղաքի ուխտէ ընդ նման : Այլ այն զի ասէ , եթէ
ըստ քաղաքի վկայէ , յայտ առնէ պաւղոս , թէ
յամենայն քաղաքն , որ զինչ լինին սքանչելիքս
յոգւոյ անտի զօրութենէ , և յընտրութենէ լի-
նէին Հոգւոյն աստուծոյ , և յանուն նորա ընդ
նմա խօսէր Քրիստոս : Եւ 'ի զօրութենէ Հոգ-
ւոյն սրբոյ արդ փութալ փութայր նա՝ 'ի սուրբ
քաղաքն երուսաղէմ վասն բանից ադաբայ , որ
զինչ անցք անցանելոց էին ընդնա , զի մարդարէա-
ցաւ յոգին սուրբ • բայց քարողէր յայտնապէս
վասն Քրիստոսին , և պատմէր զամենայն համար-
ձակութեամբ : Այլ յորժամ 'ի քաղաքն կեսա-
րացւոց ածին զնա , 'ի մէջ կացեալ ատենին դա-
տաւորաց , երբեմն առաջի փելիկսի , երբեմն առա-
ջի փեստոսի , և աքրիպաւ արքայիւ այնչափ 'ի Հոգ-
ւոյ անտի սրբոյ յաղթական իմաստութիւն շնոր-
հաց յանձին բարձեալ բերէր պաւղոս , մինչև նոյն
ինքն թագաւորն հրէից աքրիպաս ասէր . “Ակաւ
ինչ պիտոյ է քեզ , 'ի հաւանութիւն ածել զիս
քրիստոնեայ լինել” : Այն Հոգի սուրբ պաւղոսի
ետ 'ի մելիտեայ կղզւոջ անդ խածեալ 'ի քարբէն
զանվասութիւն , և զազգի ազգի ախտաժետաց
զիւանդութիւնս 'ի գնել 'ի վերայ ձեռացն զբժշ-
կութիւն : Այն Հոգի սուրբ և 'ի թագաւորն քա-
ղաքաց 'ի հուով քարոզ առաքէր Քրիստոսի ,
զոր երբեմն հալածիչն գիտէին . որ զբաղումս 'ի
հրէից անտի որ հակառակողքն էին , հաւատալ
տայր 'ի Քրիստոս . և զկէմն յայտյանդիմանու-
թեամբ կշտամբեալ յանդիմանէր և ասէր : “Ի՞ա-

ըիոք խօսեցաւ Հոդին սուրբ ՚ի ձեռն եսայի
մարգարեի ընդ հարսն մը և ասէ,, . սՍլովքն
հանդերձ :

Ա.ՅԼ զի Հոդին սուրբ լցեալ ունէր պաւ-
ղոս , և որ նման նմա էին ամենայն առաքեալքն ,
և որ ՚ի նոցունց առաքեալքն էին , և ընդ նոսա
էին , և յանուն Հօր և Որդւոյն և Հոդւոյն սրբոյ
հաւատացեալք . լուր դու ՚ի թղթոյ անտի նորա ,
որպէս գրէ : “Եշ բան իմ , ասէ , և քարողութիւն
ոչ եթէ ընդունայն ինչ պատիր բանիւք իմաս-
տութեամբ մարդկութեան , այլ յանդիմանու-
թեամբ Հոդւոյն սրբոյ և զօրութեամբ , ” Դար-
ձեալ ասէ , “Ա.ՅԼ որ դրոշմեաց զձեղ ՚ի նշն Ա.Յ-
տուած , և ետ ձեղ գրաւական Հոդւոյն,, : Եւ
դարձեալ ասէ . “Որ յարոց զՔրիստոս ՚ի մեռե-
լոց , կենդանի արասցէ զմեռեալ մարմինս ձեր
վասն այսորիկ , որ բնակեալն իցէ ՚ի ձեղ Հոդին
սուրբը , : Դարձեալ առ տիմոթէոս գրէ : “Դեղե-
ցիկ զաւանդն պահեսջիր դու ՚ի ձեռն Հոդւոյն
սրբոյ , որ բնակեալ է ՚ի ձեղ , :

Ա.ՅԼ զի Հոդին սուրբ կենդանի է , և հաս-
տատեալ է , և խօսի , յառաջագոյն խօսի , բաղում
անդամ ՚ի մէնջ առ ձեղ տսացեալ է : Դայց սա-
կայն դրէ տւասիկ յայտնապէս առ տիմոթէոս
պաւղոս : “Ա.ՅԼ Հոդին սուրբ յայտնապէս ասէ ,
թէ ՚ի ժամանակս յետինս ապստամբք լիցին ոմանք
՚ի հաւատոց անտի , : Ա.ՅՍ ոչ միայն առաջնովքն
մերովք , այլ և առ մերովք ամօք զհերձուածսն
տեսանեմք բազմապատիկ . և բիւրապատիկ զհերձ-

սիովտացն հակառակութիւն : Դարձեալ ասէ .
 “Օք պյոց ազգաց ո՛չ յայտնեցաւ որդոց մարդկան , որպէս այժմ յայտնեցաւ սրբոց իւրոց մարդարէից Հոգին սուրբ,, պյովքն հանդերձ : Դարձեալ ասէ . “Որպէս ասէ Հոգին սուրբ,, : Դարձեալ ասէ . “Ա կայէ մեղ, ասէ, Հոգին սուրբ,, : Դարձեալ ընդ սպառազէն արդարութեան խօսի և ասէ . “Եւ զաղաւարտն փրկութեան դէք ’ի գլուխ ասէ . և ածէք զուսերն Հոգւոյն , այսինքն Է՝ բանն Աստուծոյ ամենայն աղօթիւք և խնդրուածովք , : Եւ դարձեալ ասէ . “Ա՞ն արբենայք գինւով , զի ’ինմաէ գիջութիւն , պյլ լցարուք դուք Հոգւով . զի խօսեցարուք դուք յանձինս ձեր սաղմոսիւք և օրհնութեամբք և երգովք հոգեւորօք , : Եւ դարձեալ ասէ . “Շնորհք տեառն մերոյ Հիսուսի Վրիհատոսի , և սէրն Աստուծոյ , և հաւասարութիւն Հոգւոյն սրբոյ ընդ ձեզ ամենեսին , :

Այսու ամենայնիւ , որ և այն իսկ ևս՝ որ ևս շատ մնացեալ են , հաստատեալ կայ , որ իմանան զսրբարար և զօրացուցիչ Հոգւոյն սրբոյ զօրութիւն : Արդ ո՛չ բաւական լիցի ինձ ժամանակս , եթէ կամիցիմ պատմել զբաղմացեալ զօրութիւն Հոգւոյն սրբոյ պաւղոսի ’ի չորեքտասան թղթոյ անտի , յորում բիւրապատիկ անսպառ աստուածակաշտութեամբ ուսուցանէր . այլ գործէր նորուն զօրութեամբ Հոգւոյն սրբոյ : Ա՞եղ ներել՝ եթէ նուազեցաք ինչ յասելոյ անտի , և ձեզ լսողացդ կատարելագոյն զգիտութիւն հաստատութեան ձեզ

ստեղ ստեղ յընթերցուածոց գրոց սրբոց ուսուցանել : Իսյց այժմ և յայսմընծայութեանց աստի և որ յառաջն ասացան , հաստատագոյն հաւատոս ունիցիս . զայն՝ որ 'ի մի աստուած Հայրն ամենակալ , և 'ի մի տէր Քիսուս Վրիստոս յԱրդինորա միածին . և 'ի Հոգի սուրբ 'ի բարեխօս անդր , որ 'ի գիրս սուրբս հասարակաց կայ . զի անուանեալ կոչեն և զայրէ , “Հոգի աստուած,, որպէս և յովշաննէս աւետարանիչն ասաց : Դարձեալ վասն Որդւոյ . “Հոգի երեսաց մերոց տէր Վրիստոս,, որպէս ասաց երեմիա մարդարէ : Դարձեալ վասն Հոգւոյն սրբոյ . “Որ բարեխօսն է Հոգին սուրբ , որպէս ասացաւ : Այլ 'ի կարգս հաւատոց որ բարեպաշտութեամբ ուսանի , և զսաբելս մոլորութիւն 'ի բաց հալածէ : Եկեսցուք մեք բանիւք որ այժմիկ ստիպեալ տագնապէ զմեզ , և յօգուտ մեր է :

Տեսջիր , զգնյշ լինիջիր , գուցէ ըստ օրինակի սիմովնի մատչեցիս դու 'ի մլրտութիւն այսր երկմտութեամբ , և սիրտ քո ոչ խնդրիցէ զՃշմարտութիւն : Անը ուխտելս է , և քո զգուշանալ . եթէ հաստատուն կատ 'ի հաւատոս , երանելի ես , եթէ զըկեցար 'ի հաւատոց անտի , ընկեալ զթերահաւատութիւն քո յայսմհետէ , և ողջ լեր : Օք ըստ ժամանակի մլրտութեան յորժամ մատիցես 'ի ձեռս երիցանց կամ սարկաւագաց , զի յամենասյնի են շնորհքն 'ի գեւղս և 'ի քաղաքս , 'ի տգէտս և 'ի գիտունս , 'ի ծառայս և յաղատոս . քանդի ոչ եթէ 'ի մարդկանէ են շնորհքն , այլ

յԱստուծոյ՝ի ձեռն մարդկան տուեալ : Դառւ մատչիս առ այն, որ մլրտէն + մատիր դու, մի յերեսս հայեցեալ որ երկին քեզ, այլ վասն Հոգւոյն սրբոյ, վասն որոյ այս ամենայն ասացաւ : Օիս սա պատրաստեալ է դրոշմել զոդի քո և տալ քեզ կնիք, յորմէ դողան դեք առ հասարակ, երկնաւոր իմն աստուծեղէն, որպէս և դրեալ է : “Յոր և հաւատացէք և դրոշմեցարուք յոդին աւետեաց՝ի սուրբն,, :

Եւ դչափն առնուլ զոդւոց ձերոց, ոչ արկանէ զմարդարիտս առաջի խողաց : Եթէ թերահաւատես, այժմիկ մարդիկ մլրտեն զքեզ, Հոգին սուրբ ոչ մլրտէ զքեզ . ապա թէ հաւատովք մատիցես, մարդիկ մատակարարեն զայս որ երկին, այլ Հոգին սուրբ տայ զայն, որ ոչն երկին . ’ի մեծ հարցումն եկեալ ես, ’ի մեծ ժողովս զօրաց, արդ ’ի միում ժամանակի անդ եթէ կորուսցես դու, ան հնար լիցի քեզ չար . ապա թէ արժանի լինիս շնորհացն, լուսաւոր լինին քո հոդիքն . և ընդունիս զէն յանձն զսոսկալին դիւաց, և եթէ ոչ ընկեսցես զզէնն զայն, այլ ունիցիս զդրոշմն Հոգւոյն սրբոյ, ոչ մատիցէ առ քեզ դև . այլ դոզ, զի ’ի ձեռն Հոգւոյն աստուծոյ հանեն զդես :

Եթէ հաւատաս, ոչ միայն առնուս թողութիւն մեղաց, այլ առնուցուս զայն, որ առաւելիցէ քան զմարդկութիւնս : Տացի քեզ և արժանի լինել մարդարէութեան շնորհաց . զի ընդունելոց ես պյնչափ շնորհս, որչափ ամանդ բաւ է,

և ոչ որչափ ես ասեմ . զի մարթ է ինձ սակաւիկ ասել ինչ , բայց քեզ մեծապէս ընդունել , զի լսյն են հաւատք : Աւ հասեալ կայ առ քեզ յամենայն ժամանակս պահապանն բարեխօսն , զի հոգայ վասն քո իբրև վասն ընտանի սպառազինի , վասն ելից քոց , վասն մտից քոց . և տայ քեզ աղքի աղքի տուրս շնորհաց , եթէ ոչ մեղքը տրտմեցուցես զնա , որպէս և գրեալ է . ասէ : “Ո՞վ տրտմեցուցանէք զոգին սուրբ աստուծոյ , յոր մլրտեցարուք յաւուրն փրկութեան,, : Իսկ արդ զի՞նչ է եղբարք պահել զընորհսն : Պատրաստ լինիջիք ընդունել , և իբրև ընդունիցիք , մի ընկենուցուք ’ի բաց :

ԱՅԼ նոյն ինքն ամենեցուն Վատուած , որ խօսեցաւ ’ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ ’ի բերան մարգարէիցն , որ առաքեացն ’ի վերայ առաքելոցն յաւուրն պենդեկոտէից , աստ նօյն ինքն և առ ձեզ առաքեացէ , և ’ի ձեռն նորա զմեզ հաստատեացէ , առ հասարակ ամենեցուն տացէ զբարերարութիւն իւր : Օի յամենայն ժամանակի զպտուղ Հոգւոյն սրբոյ մէք մատուցանիցեմք , զսէր և զիսազաղութիւն , և զերկայնմտութիւն , և զքաղցրութիւն , և զբարերարութիւն , և զհաւատս , զչեզութիւն , զիսնդութիւն ’ի Կրիստոս Հիսուս ’ի տէր մեր . որով և նովաւ Հոգւովկ սրբով փառք Հօր այժմ և յաւիտեանս յաւիտենից , ամէն :

ՕՐԵՈՅԹԱԹԻԹԻԿԱՔ

1. Խօնակու խարբ բանիցն խտանինեստան է , սակայն
իմաստու այսպիսի ինչ է : Պարտ և պատշաճէր ,
որպէս մեկնեցին , թէ 'ի սկզբան անդ նախ ա-
ռաջին գոգոգոյն սրբոյ շնորհս մլրտութեան՝
որ տուեալ լինին որոց մլրտինն , ետ մարդկու-
թեան փրկչին . ինքն առեալ զայն շնորհս մար-
թացաւ մեղ մատուցանել : Որպէս ոմանկը մեկ-
նեցին առեւ . զի վայ բան նույն սուբէն լուսանա-
ասաց ընտրել Արքունէ , և յետ նորս Արքեղ
աղլուսանուբացէ :
2. Այս բան և՛ է Հոյն օրինակս խարի առարտայն . և-
գրելու ըստ մայելոյ բաւրնեանց չէք գոտոնել
էրիուս օքինակս համեմատս էրերաց , և իմաստու
ևս ամենենին խրնին է և անիմանալք : Արդ ո՞ր
ինչ ՞է մեր միտս էին , այս ինչ է : Եշ ՞ի նմա-
նութիւն աղաւնոյ , զի որպէս ոմանկը ասեն ,
սրբութիւն և անմեղութիւն իջանելոյն 'ի վե-
րայ վերստին ծնելոցն՝ 'ի ձեռն սուրբ աւա-
զանին թողութիւն մեղաց պարգևեսցէ : Եւ
այն զի 'ի նմանութիւն աղաւնոյ էշ , չէ և այն
զուր ասացեալ , զի առակաւ ասացաւ վասն
հեղ և համբոյր կերպարանացն Վրիստոսի .
զի եկեսիաստէսն և այլն :
3. Խօնակու ձեւնագրութեամբ :

4. Ամերիկա սովուն նշանակի և զիտը , որոյ չեցէ Եր-
բեր հանդուն է վերայ սրբաց գնացեալ . զե
Յոյնն ընլեռանու չալճէ , որ իսպ նշանակի .
5. Օրէնտի մի մնացեալ էր :

ԿՈՉՈՒՄՆ

ԸՆԴՀԱՅԻ ԾՈՒԹԵՐԸ ՈՒԹԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

Վասն մոյ կալուղին եվեղէցայ , և վասն հարհու-
սոր յարութեան , և վասն իւնացն յա-իտէնից . և ըն-
լուրցուած յեպէինէլ , որ ասէ : “Եւ եղն ’է վերայ
իմ յշտան աւտան , և վերացոյ պէս առդին աւտան ,
և արաւաւ եղ պէս ’է մէջ դաշտին , և այն չէ եր
կապաղակոյտ սովորութիւնն , . այլ չէն հանդել :

Արմատ ամենայն բարեգործութեան՝ է յոյսն յա-
րութեան . զի ակնկալութիւն վարձուցն հատուց-
ման ընդարձակէ զոդիսն ’ի գործս բարութեան :
Պատրաստ են յամենայն համբերութիւնս վաստա-
կոցն , յորժամ՝ յառաջագոյն տեսանիցեն զվարձս
վաստակոցն : Խսկ այն՝ որ անվարձս վաստակեն ,
լքանին անկանին և ոգիքն մարմնովն հանդերձ :
Ապառաղէնքն յորժամ պարդեաց ակն ունիցին ,
յօժարագոյն պատրաստեն զանձինս ’ի պատերազմ :
Եւ ոչ ոք է , որ անիրաւ թագաւորի զօրական է ,
որ ոչ տացէ զվարձս վաստակոցն , որ մտադիւլն
պատրաստին մեռանել ’ի վերայ նորա : Այնպէս
և ամենայն հոգիք , որ ոչ հաւատան յարութեանն ,
’ի կորուստ մատնեալ գտանին : Խսկ որ հաւատանն ,

թէ կայ և մնայ մարմինս յարութեանն , անխայէ
 'ի պատմուման իւր , և ոչ պղծէ զնա պոռնկու-
 թեամբ , Խակ որք թերահաւատենն 'ի յարու-
 թենէ անտի , համարձակ մատնեն զանձինս իւրեանց
 'ի պոռնկութիւն , իրրե զօտարոտի իմն համարեալ
 զիւր մարմինն : Արդ մեծ է սրբութեան կաթուղի-
 կէ եկեղեցւոյս պատուիրան և վարդապետութիւն
 վասն յարութեան մեռելոց . մեծ է և մեծարգոյ
 է , 'ի բաղմաց խոտեալ , բայց 'ի ճշմարտութենէ
 անտի հաւատարիմ գտեալ : Ա, ընդդէմ դառնան
 հեթանոսք , չաւատան շամրտացիք , դրսովեն հե-
 րեսիովտայսք . բաղմադիմի է հակառակութիւնն ,
 այլ միադիմի է ճշմարտութիւնդ :

Աւ ասեն ցմեղ այսպէս միանգամայն հեթա-
 նոսքդ և շամրտացիքդ . անկաւ կործաննեցաւ մարդն ,
 որ մեռաւ , փտեցաւ , նեխեցաւ , և յորդանս փո-
 խեցաւ . ցեցք և մէցք և կորուստ յինքն ընկալաւ
 զմարմինս , արդ զիանդ յարիցէ : Որ նաւավարն էր ,
 արդեօք ձկունք կերան զնա , և ինքեանք որս ե-
 ղեալ՝ այլոց կերակուր անկան : Որ գաղանաբեկ ե-
 ղեալ , արդեօք արջք և սուխւծք կերան զնա , և
 զոսկերս փշոեցին մանրեցին : Անգեղք և ագռաք
 զմեռեալ մարմինն կերան , և ինքեանք 'ի կողմանս
 կողմանս աշխարհիս թռեան . արդ ուստի՞ ժողովի
 մարմինն : Օք մարթիցի , թերևս այնց թռչնոց
 որ կերանն , ուրեմն դէպ եղեալ 'ի հնդիկս մեռանել ,
 ոմն 'ի պարսս , ուրեմն 'ի գութս , և իցեն՝ որ
 բնաւ հրով այրեալ իցեն , և զմոխիրն անձրեաց
 ողողեալ իցէ , և հողմոյ հռաեալ իցէ : Արդ ուստի՞

Ժողովի մարմինն :

«Քեզ մարդոյ՝ որ զայդ ասես, փոքր և տկար ես, հեռի իմն թուի աշխարհն հնդկաց և գթաց և պարսից : Իսկ Աստուծոյ՝ որ զամենայն տիեզերս 'ի բոխն իւրում ունի, մերձաւոր է : Արդ մի դու ըստ տկարութեանդ քո դնիցես և Աստուծոյ զօրութեանն տկարութիւն, այլ առաւել 'ի զօրութիւն Աստուծոյ հայեսջիր : Իսկ արեգակնս այս փոքր ինչ արարած է Աստուծոյ, և 'ի միում ծագել իւրում զամենայն տիեզերս ջեռուցանէ առ հասարակ : օդքս՝ զոր Աստուած արար, զամենայն արարածքս միանգամայն պաշտեն, իսկ Աստուած՝ որ արեգակնս և օգոս արարիչ է, հեռի ինչ յաշխարհէ է : Աղէ եկ գեր դու ինչ 'ի մտի քում . և համարեսջիր, թէ աղգի աղգի սերմանիս առեալ ունիցիս 'ի ձեռին քում . քանզի հիւանդ ես աւագիկ հաւատովլք, հիւանդագոյնս և տկարագոյնս առակս օրինակաց բանից դնեմ քեզ առաջի : Արդ համարեաց դու, թէ աղգի աղգի սերմանիս ունիս 'ի բոխն քում : Արդ դու որ մարդդ ես, զի՞նչ թուի քեզ մեծ, յորժամ պարզես զձեռն քո զսերմանիսն ընտրել ուրոյն ուրոյն առնել 'ի միմեանց, ընտրեալ զատանել զիւրաքանչիւր ըստ աղգի իւրում, և զիւրաքանչիւր յազգիւր կացուցանել : Իսկ արդ քեզ՝ որ 'ի քում բոխնդ այդր է, հնար է առնել որպէս և կամիս . և Աստուած՝ որ յիւրում բոխն անդ ունի, ընտրութիւն ոչ մարթ է առնել, և որոշեալ և յիւրաքանչիւր տեղիս կացուցանել : Իմաց զոր ասեմդ, եթէ ոչ ամպարը»

տութեամբ և անիրաւութեամբ իցէ ուրացութիւնդ :

Իսյց արդ աղէ , դու հայեաց 'ի բանս արդարութեան , և եկ'ի միտս քո : Ազգի ազգի ծառապք իցեն , և իցեն բարեբարք , և ոմանկք չարաբարք . ապաքէն պատուի արժանի առնիցես զբարեբարձն . և եթէ իցես դու այր ոք դատաւոր , ապաքէն գովիցես դու զբարեգործն , և 'ի պատիմ պատուհասի արկցես զբարագործն : Խսկ արդ 'ի քեզ՝ որ մարդ մահկանացու ես իրաւունք գոն , և Աստուած՝ որ յամենայնի կարող է , որ առանց փոփոխման է , որ ամենայնի թագաւոր է , վարձք հատուցման ոչ դտանիցին : Այս անօրէն է ուրացութիւնդ , զոր ունիս : Իսյց աղէ եկ դու հարց , զոր ասեսդ . ասես բազում սպանողք են , որ 'ի մահիճս իւրեանց առանց պատուհասի մեռան . և իցէ արդեօք որ յիսուն մահու արժանի իցէ , և միանգամ գլուխն կտրեցաւ . արդ Երբ տայ զբառասուն և զինն վրիժուցն հատուցումն : Եթէ ոչ դատաստանք և հատուցումն յետ աշխարհիս այսր լինիցի , արդ անիրաւութիւն դնիցես Աստուծոյ : Արդ մի զարմանար զներել և զյապաղել դատաստանիդ . ամենայն ճգնողք յետ ճգնմանն կամ պսակին կամ ամաչեն . և ոչ երբէք որ նստին 'ի գլուխ ասպարիզին , և 'ի վերայ ճգնմանն , եթէ յառաջ քան զՃգունսն զպսակին պատրաստիցէ , այլ կայ և մնայ վախճանի պատերազմոլաց . զի յետոյ ընտրութիւն արարեալ , և զպարգևսն զպսակին բաշխել մարթիցէ : Աղյնպէս և Աս-

տուած, մինչդեռ պատերազմն յաշխարհիս յայսմիկէ, օդնել օդնէ առ անգամ մի արդարոց, բայց ապա հատուցանէ վարձս վաստակոց կատարեալս : Ապա թէ յարութիւն մեռելոց չիք, որպէս դուդ ասես իսկ ընդէք բնաւ, զդիակապուտս զգերեզմանակրկիտսն պատժէք : Օչ եթէ կորեաւ մարմինն, և հատաւ յոյս յարութեանն, արդ ընդէք է մահ պատուհասի, որ զդիակունսն կողոպատեն : Տեսանե՞ս, զի թէպէտ և շրմամբք ուրանաս, կայ և մնայ աւադիկ՝ ի ներքս 'ի խիղճ մտաց հաւատն յարութեան հաստատութեամբ :

Իսկ արդ ծառն յարմատոյ անտի կտրեալ բնէ միւսանգամ, և ծաղկէ, մարդ մեռեալ ոչ ծաղկէ : Եւ սերմանիքդ սերմանեալ մեռեալ՝ միւսանգամ աճեցեալք և հանդերձեալք²՝ ի կալ պատրաստին, և մարդ մեռեալ յայլ կալ ոչ պատրաստին : Որի՞ այդեաց և այլոց ծառոցդ ոստ հատեալ կամ խլեալ և այլուր տնկեալ միւսանգամ կենդանանայ, և այլուր պտղաբերէ, և մարդ՝ վասն որոյ ամենայն եղէ, անկեալ յերկիր, միւսանգամ ոչ կենդանանայցէ : Ուհէպէտ և դիր զբանդ՝ ի կշիռս, և տես, ո՞ր մեծ իցէ ։ անդրի մի, որ չիցէ բնաւ ստեղծեալ, զնա նոր ստեղծանել դիւրին է, թէ որ անկեալն և կործանեալն իցէ, վերստին ձուլեալ զնա 'ի նոյն պատկեր ստեղծանել : Իսկ արդ՝ որ 'ի չնչէ արար զմեզ Աստուած, զեղեալսն և զանկեալսն միւսանգամ յարուցանել ոչ կարիցէ : Իսկ արդ թերահաւատես 'ի բան գրոյդ վասն յարութեան մեռելոց, զի հեթանոս ես + արդ Եկ

գու ՚ի բարուց բուսոյ ծննդեանն զննեաւ զարարածն . և որ ինչ մինչև ցայսօր եղեալն երկին , յայնմանէ գիտասջիր : Արդ սերմանին սերմանիք ցորենոյ , կամ այլ ինչ սերմանեաց , ապաքէն անկեալ յերկիր նեխին , և մեռանին , և անպիտան լինին այնուհետեւ ՚ի կերակուրս : Իսկ այն՝ որ անկեալն է և նեխեալ , յառնէ միւսանգամ կանանչագոյն . և որ փոքրիկն է և անարդն , յառնէ միւսանգամ շքեղացեալ : Արդ ցորեան և այլ սերմանիք վասն մեր և ՚ի մեր պէտս հրամայեցան . իսկ արդ որ ՚ի մեր պէտս հրամայեցան մեռանին , և յառնեն , և մեք , որ այն ամենայն վասն մեր եղեւ , ոչ յարուցեալ կենդանանամք :

‘Զմեռն է ժամանակս որպէս և տեսանես , և կան ծառքդ իբրև մեռեալ . զի ուր է տերևն թղենւոյ , ուր է ողկոյզն այգւոյ . այլ ՚ի ժամանակս ձմերայնւոյ այն մեռեալ է , և յաւուրս գարնանւոյ կանանչանայ . և իբրև ժամանակն հասանէ , յայնժամ իբրև ՚ի մեռելութենէ զկենդանութիւն զգենու : Օի գիտէր Աստուած զքո թերահաւատութիւնս , երևելովս այսուիկ ամ ըստ ամէ զյարութիւն գործեաց . զի տեսցես դու զայս անշունչ անմուռնչ , և շնչաւորացն և բանաւորացն հաւատացես յարութեան : Իսկ արդ ճանճ կամ մեղու ՚ի ջուր անկեալ և հեղձեալ՝ յետ սակաւ ժամանակի և ոգի բերեալ թերևս յառնեն . և աղգք աղգք առնետից ձմերայնի պահեցեալ անշարժական , և գարնանեացն յառնեն : Օի ըստ քեզ չքոտուոյդ և զչնչէն առակ օրինակաց մատուցանեմք : Իսկ

արդ որ անմուռունչ անսանոցն և անսարդացն կեն-
դանութիւն առաւել այնչափ մատուցանէ , զմեզ՝
վասն որոյ ամենայն ինչ եղեւ , ոչ առաւել ևս կեն-
դանացուսցէ :

‘Եւա խնդրեն հեթանոսք զմեռելոց յարութիւն .
յայտնագոյն ևս ասեն . թէպէտ և յառնեն , յայտ
է թէ չէր ուրեմն համօրէն մեռեալ և նեխեալ .
և խնդրեն այսպէս , աղէ անսասուն մի որ մեռեալ
և նեխեալ , յարիցէ : Արդդիտէր Աստուած զմարդ-
կան թերահաւատութիւն , և 'ի նմին իրի արար
հաւ մի արմաւ անուն : Օզյսմանէ որպէսցուցանեն
բազումք , մի է , միածին է , յերկրին եղիպտաց-
ւոց է : ’Ի հինգհարիւր ամի դառնայ 'ի բոյն իւր ,
և ցուցանէ զյարութիւն : Եւ ոչ եթէ յանապատ
ուրեք վայրի է , զի մի յերկուացի խորհուրդն .
այլ յերկելի քաղաքի է , զի յայտնապէս երկեսցի
մարդկան : Օի բոյն շնչէ իւր 'ի լիբան փայտէ ,
և 'ի զմուռս փայտէ , և յամենայն խնկոց : Եւ 'ի
կատարել ժամանակացն գայ մտանէ 'ի բոյնն , և
անդէն մեռանի և նեխի , և ապա 'ի մեռեալ և 'ի
նեխեալ մարմնոյ մեռելոյն որդն ծնանի , և որդն
աճեցեալ թռչուն կերպարանի : Եւ դու մի թե-
րահաւատեր 'ի բանից այտի . քանզի և աստէն քո
առաջի աշաց տեսանես զազգս մեղուաց , զիարդ
յորդանէ թռչուն կերպարանի , և 'ի գիջագործ
ձուոց տեսի ես թռչուն , որոյ թեք և ոսկերք և
ջելք եղեալ էին , զի իջանէր : Ապա թեւակից ե-
ղեալ արմաւն վերանայ յերկինս , որպէս եկն մե-
ռաւ : Արդ զի՞նչ տեսիլ յայտնի քան զայս յա-

ըութիւն մեռելոց մարդկան մարթի ցուցանել : Աբանցելի է հաւն արմաւ , սակայն թոշուն մի անասուն անբան , որ ոչ երբէք մարթանայ բանիւք օրհնել զլստուած . թուցեալ երթայ նա ընդ օդս երկնից , այլ ոչ գիտէ նա , թէ ուր է միածին Որդին աստուծոյ : Իսկ արդ անբան անասնոյն՝ որ ոչ գիտէ զյարութիւն մեռելոց , յարութիւն տուեալ է . մեղ՝ որ զբանս և զհրամանս նորապահեմք , ոչ տացէ զյարութիւն մեռելոց :

Իսյց որովհետեւ հեռի է հաւն արմաւ , և չքնաղ է նշանն , թերահաւատ լինին բազումք . Եկայք աստին յանդիմանութիւն՝ի միջի մեր տեսցուք : Անք իսկ ամենեքեան մեղէն որ խօսիմքս և լսեմքս , յառաջ քան զհարիւր ամ կամ զերկերիւր ուր էաք . զիարդ ոչ գիտեմք զմերոց զօրութեանց զհաստատութիւն : Զիարդ ոչ գիտես դու յորպիսի չնչէն յանկերպարան միագոյն իրացն ծնանիմք . և 'ի չնչէն և 'ի միագոյն և 'ի տկարէ մարմին զգեցեալ , 'ի զլաց հաստատութիւն կերպարանի , և յաչաց լրւսաւորութիւն , և յընչաց հոտոտելիս , և յականջաց լսելիս , և 'ի լեզու խօսուն , և 'ի թնդիւն սրտի , և 'ի գործս ձեռաց , և յընթացս ոտից , և 'ի բիւրազգի տեսիլս մարմնոց : Եւ 'ի չնչէն տկարն այն գայ լինի նաւագործ , և շինող և ճարտարապետ , և բիւրազգի արուեստից ինչ գործիչ . և զինուորանայ , և իշխանանայ , և թագաւորէ , և օրինադիր լինի : Իսկ արդ որ 'ի չնչէն և 'ի տկար իրաց անտի զմեղ այսպէս արար Աստուած , արդ զանկեալսն յարուցանել

ոչ կարասցէ Աստուած, որ զոչինչն այսպէս մարմնով զգեցոց, զանկեալ մարմինն միւսանգամ յարուցանել ոչ մարթասցէ :

Ե՛կ դու ինձ, առ քեզ մեռելոց յայտնագոյն յանդիմանութիւն, 'ի վեր յերկինս 'ի մէջ լուսաւորաց ամսոյ ամսոյ յայտնապէս վկայութիւն 'ի մարմին լուսնին, յորժամ համարձակ նուազէ . զի իբրև ոչինչ իմն երեխ նա, և նոյնժամանցն վաղվաղակի լնու, որպէս էրն յառաջագոյն : Այլ վասն կատարեալ հաստատութեան յանդիմանութեան ըստ շրջանակի ամացն, յորժամ պակասէ լուսինն, և յարիւն յայտնապէս դառնայ, դարձեալ միւսանգամ անդրէն 'ի նոյն մարմին լուսաւորութիւն դառնայ : Ոի Աստուծոյ զայս այնպէս հաստատեալ է . զի և դու մարդ որ յարենէդ հաստատեալ ես, մեռելոց յարութեան մի թերահաւատեցես, այլ զորօրինակ զլուսինս յերկինս տեսանես, սոյնպէս և վասն քո անձինդ հաւատաշնիր : Այսպիսի բանիւք ընդ առաջ լինիջնիր հեթանոսաց, զի որք դրոյն չեն ինչ դիմակալ, անգիր զինու մարտիջնիր ընդ նոսա 'ի հանճարէ միայն և յիմաստութենէ : Ոի սոցա ոչ մովսէս ինչ ծանօթ է, և ոչ եսայի ինչ համարեալ է . և ոչ աւետարանն և ոչ պաւղոս :

Արդ եկ փոփոխեաց դու ինձ այսուհետեւ 'ի շամրտացիս, որք ընդունել ընդունին զօրէնս, բայց զմարդարէսն ոչ ընդունին : Բայց ինձ այսպէս թուի, թէ ընթերցուածս եղեկիէլի դատարկ թուկցի 'ի միտս նոցա, քանզի զմարդարէս ընդու-

նին, որպէս ասացաք . արդ ուստի՞ հաճեսցուք մէք զշամրտացիս : Ե՛կ երթիցուք մէք 'ի կարգս գրոց օրինացն . ասէ Աստուած ցմովսէս : “Ես եմ Աստուած աբրահամու սահակայ և յակովըս” : Ապաքէն իցէ Աստուած էոցն և հաստատելոցն : Իսկ արդ եթէ աբրահամ մեռաւ , և սահակ և յակովը , ապա ուրեմն իցէ Աստուած չէոցն : Իսկ արդ երբ ասաց ուրեք թագաւոր , թէ արքայ եմ զօրաց , որ չգոն նորա . կամ երբ ուրեք ետես զհանդէս մեծութեան , զոր չէ ստացեալ : Ապա պարտ և պատշաճ է , թէ իցին , և հաստատուն կացցեն աբրահամն , և սահակն , և յակովըն , զի է Աստուած էոցն և հաստատելոցն : Ոի ոչ եթէ ասաց Աստուած , եթէ էի ես Աստուած աբրահամու . այլ ասէ , ես եմ Աստուած : Այլ զի գոն և դատաստանք , ասէ ցտէք աբրահամ . “Որ դատելոց ես զամենայն երկիր , ոչ արասցես զայդ իրաւունս,, :

“Եա ընդդէմ դառնան բանիս այսմիկ շամրտացիքն , զի նոքա միայն են անմիտք . և ասեն այսպէս , եթէ մարթ իցէ ոգւոցն աբրահամու սահակայ և յակովըու յառնել , այլ մարմինք նոցայ յառնել ոչ կարեն : Արդ դաւազանին մովսեսի արդարոց՝ վիշապ լինել եղեւ հնար . իսկ մարմնոցն արդարոց կենդանանալ և յառնել չիցէ հնար : Իսկ որ արտաքոյ բուսոյ բարուց ծննդեան էր հնաշրեցւ , և այս՝ որ 'ի ներքոյ բարուցս իցէ , անդրէն հնար ոչ իցէ դառնալ : Եւ դաւազան ահարովնի հատեալն և մեռեալն առանց հոտոյ ջրոյ բխեաց .

զի թէթէտ և ջրարրի վայրի էր , սակայն բաղում ժամանակօք թէ բխէր . իսկ սա 'ի միում գիշերի անդ եկն , և երեր զնշանակ բխմանն : Իսկ արդ գաւաղանն ահարովնի իրը ՚ի մեռելոց յարուցանէր , և ինքն ահարովն ոչ յարիցէ ՚ի մեռելոց : Եւ անդ՝ զի զլոկ քահանայապետութիւնն ստուգէր նմա , փայտիւն մատակարարէր , և աստ սմին իսկ ահարովնի զյարութիւն ոչ հաստատեցէ : Եւ մի արտաքս քան զբարս բոււսց ծննդեանն աղ արձան լինէր . արդ մարմինն յաղ փոփոխէր , և մարմին 'ի մարմին անդրէն ոչ փոփոխի : Իսկ արդ կինն ղովտայ աղ արձան լինէր , և կինն արրահամու 'ի մեռելոց ոչ յարիցէ : Կամ որով զօրութեամբ փոփոխեցաւ ձեռն մովսեսի , և 'ի միում ժամու անդ լինէր իրը զձիւն . և դարձեալ 'ի նոյն չափ դունոյն հաստատէր , ապաքէն աստուածութեան հրամանաւ : Իսկ արդ յայնժամ հրամանն Աստուծոյ հաստատ էր , և արդ հրամանն Աստուծոյ տկան է :

Եւ կամ բնաւ ուստի՞ 'ի սկզբանն եղեւ մարդն , ո անմիտք քան զամենայն մարդիկ շամրտացիք . եկամք դուք յառաջին գլուխ գրոցն , զոր դուք իսկ ընդունիք : «Եւ ստեղծ , ասէ , Աստուած հող առյերկրէն , : Արդ հողն 'ի մարմին փոփոխի , և 'ի նոյն մարմին ոչ է մարթ հաստատել : Իսյց աղե հարցցուք մեք զձեզ . ուստի՞ հաստատեցան երկինք և երկիր և ծով . ուստի՞ արեգակնս , և լուսին , և աստեղք , և թռչունք , և լուղակք , որ յերկրէ ամենայն շնչաւորք . սյսչափ բիւրուց յոշնչէ յինչ լինել հաստատեցան : Եւ դարձեալ մար-

դիկ որք ըստ պատկերի նմանութեան կերպարանաց ստեղծեալք՝ ոչ յարիցէք 'ի մեռելոց : Առդարեւ թերահաւատութեամբ լի են իրքդ , և բազում դրավլութիւն է անհաւատիցդ , յորժամ ասէ արքահամ ցտէր . “Որ դատիս , ասէ , զամենայն երկիրս” : Եւ անհաւատ են , որ ուսան զօրէնս , զի զոր գրեալն է , եթէ յերկրէ է մարդն , և թերահաւատ լինին զոր ընթեռնուն :

Իսկ որ 'ի մարդարէից անտի հաւատացեալէք , զի և զմարդարէսն իսկ 'ի ձեռին ունին , և թերահաւատեն գրոցն . և բերեն մեզ անտի բան , որ ասէ . “Ոչ յարիցեն ամբարիշտք 'ի դատաստանի” . և զայն զի ասէ . “Եջ մարդ 'ի դժոխս , և այլ ոչ ևս ելցէ անդրէն” : Եւ դարձեալ ասէ . “Ոչ եթէ մեռեալք յարիցեն , և օրհնեսցեն զքեզ տէր” : Արդ բարիոք գրոյն չարաչար ընդելանին . բարւոք է անդրէն դարձընթաց լինել արշաւանին , որչափ և պատշաճ իցէ ընդդէմ երթալ նոցա : Եթէ ասէ , եթէ ամբարիշտք ոչ յարիցեն 'ի դատաստան , զայս յայտ առնէ , թէ ոչ 'ի դատաստան , այլ 'ի դատապարտութիւն : Օի ոչ եթէ հարց և փորձի մնայ Աստուած , այլ անդրէն իրրեւ յառնեն ամպարիշտքն՝ զիետ երթեալ վաղվաղակի հասանեն պատիժք պատուհասից : Եւ թէ ասիցէ , թէ ոչ մեռեալք օրհնեսցեն զքեզ տէր . զայս յայտ առնէ , թէ ապաշխարութեան և թողութեան 'ի կենդանութեան աստ միայն 'ի ժամանակի յայսմիկ հաստատեալ է . յորում ոյք վայելեն , նոքին և օրհնեն . իրուու զի թէ ոչ գուցէ յետ մահու պյ-

նուհետեւ իբրև ընդարձակելոց օրհնել , այլ լալ և ողբալ . զի օրհնելն գոհացելոցն է , և լալ և ողբալն տանջեցելոցն : Օխ արդարքն յայնժամ օրհնեն . իսկ որ մեռան 'ի մեղս իւրեանց , ժամանակ այնուհետեւ ոչ գոյ ապաշխարութեան :

Այլ վասն զի ասէ , եթէ “Իջցէ անդրէն 'ի գժոխս , այլ ոչ ևս ելցէ անտի , և ոչ դարձի անդրէն 'ի տուն իւր” : Արդ յորժամ աշխարհս ամենայն անցանէ , և արարածք ամենայն յապականութիւն դառնայ , զիանրդ դարձի մարդ 'ի տուն իւր . զի անտի անդր նոր երկիրը են , և նոր երկիր լինին : Այլ պարտ և պատշաճ էնոցա լսել յովեայ զի ասէ : “Իսյ և ծառոց յոյս , զի եթէ կտրեսցի , դարձեալ բխեալ բխեսցէ , և ծաղկեսցէ , և շառաւիդ նորա ոչ պակասեսցի , և ծերասցի յերկրի արմատ նորա , և ընդ վիմօք չորասցի ստեղն նորա , սակայն ընդ հողով ջուրց անդրէն ծաղկեսցի , և արասցէ պտուղ իբրև նորատունկն : Ուարդ մեռաւ գնաց և անկեալ մարդն այնուհետեւ ոչ ևս իցէ : Արդ բանդ մեղադիր , և պատուհաս և աղերս է . զի այսպէս արժան է ընթեռնուլ հարցանելով . եթէ անկեալ մարդն այլ ոչ յառնիցէ : Իսկ արդ փայտն անկանիցի և կանգնիցի , և մարդն անկեալ վասն որսյ փայտն եղև , և ոչ յառնիցէ : Իսկ արդ մի այսպէս համարիցիս , թէ ես բռնադատիցեմ ինչ . աղէ դու յառաջագոյն ևս ընթերցիր . զի յետ ասելոյն հարցանելով , “Եթէ անկեալ մարդն այլ ոչ յառնիցէ , , անդէն ածէ և ասէ : “Եթէ մեռցի մարդ , կենդանասցի , . դարձեալ անդրէն

ածէ և թափէ . “Եթէ համբերից , մինչև դարձեալ
եղէց” : Եւ դարձեալ այլուր ասէ . “Որ յարու-
ցանելոց ես աստէն յերկրի զմորթս իմ , որ համ-
բերէ չարեացս այսոցիկո : Իսկ եսայի մարգարէ
ասէ . “Օքարթիցեն մեռեալք , և յարիցեն ոք կեց-
ցեն ’ի գերեզմանս : “Ա, Ճշմարտագոյնս ևս մար-
գարէութեան ’ի ձեռն եղեկիելի ասէ : “Ղհաւասիկ
ես բանամ զգերեզմանս ձեր . և հանից զձեղ ’ի
գերեզմանաց ձերոց , : Եւ դանիէլ դարձեալ ասէ .
“Բաղումք ’ի ննջեցելոց անտի ’ի գերեզմանաց իւ-
րեանց յարիցեն . ոմանք ’ի կեանսն յաւիտենից ,
և ոմանք յամօթն յաւիտենից , :

Եւ բազումք իսկ վասն յարութեան տան վը-
կայութիւն , վասն յարութեան մեռելոց . զի են և
այլ բազում բանք վասն այսր , այլ մէք առ յիշա-
տակէ առզանցանեմք և զզաղարու չորեքօրեայ յա-
րութեամբն , և զորդւոյ այրւոյն յարուցելոյ : Ծի-
շեսցի և դուստր քահանայապետին . պատմեսցի և
պատառել վիմացն , և բազում մարմնոցն ննջեցե-
լոցն սրբոց յարուցելոց ’ի բացելոցն գերեզմա-
նաց : Առաւել յուշ լիցի քեղ Ծիսուս Ք.րիս-
տոս յարուցեալն ’ի մեռելոց : Արդ անցի զեղիա-
յիւն , և զորդւովն այրւոյն ’ի ձեռն եղիային յա-
րուցելոյն : Ուողի զեղիային , որ կրկին յարուցա-
նէր զմեռեալն կենդանութեամբն և մահուամբն ,
հաստատէր զյարութիւն մեռելոց իւրով անձամբն :
Դարձեալ զի մի միայն մեծարեսցին արդարոցն
հոգիքն , այլ հաւատարիմ լիցի , թէ կայ ’ի մար-
մինս արդարոցն զօրութիւն նշանաց և արուեստից ,

զդիակն որ ընկեցին 'ի գերեղման անդք եղիշէի ,
մեռեալն 'ի մեռելոյ մարմին անդ հասեալ՝ վասն
մարդարէին անդրէն կենդանանայր վաղվաղակի .
և մարմին մարդարէին մերձեցեալ 'ի մեռեալն , գործ
անդէն վաղվաղակի կատարէր զկենդանութեան
ոգւոյ մարդարէին : Եւ մեռեալն և անկեալն կեն-
դանութիւն տայր մեռելոյն մերձեցելոյ : Եւ արդ
տայր կենդանութիւն մեռեալն մեռելոյն , և ինքն
անդէն կայր 'ի մեռելութեան : Ինդէ՞ր , զի մի՛ յա-
րուցելոյն եղիշայր ոգւոյն միայն գրեսցին նշանք
արուեստիցն , այլ յայտնի լիցին , զի թէպէտ և ո-
գիքն չէին առ մարմին մեռելոյն , կայր զօրութիւն
նշանացն և արուեստիցն 'ի մարդարէակիր մարմին
մարդարէին մեռելոյ վասն բաղում ժամանակեայ
բնակութեան ոգւոյ արդարոյն , պաշտօնեայ ե-
ղեալ մարմնոյն : Եւ մի՛ թերահաւատասցուք մեք
յիրացս եղելոցն այսոցիկ : Օչ եթէ վարշամակիքն
և թաշկինակիքն արտաքին մարմնոցն մերձենային
'ի հիւանդս , և յարուցանէին զախտաժէտս , որ-
չափ ևս առաւել նոյն ինքն մարմին մարդարէին
յարուցանէր զմեռեալն :

Ա.ՅԼ զի պարտ և պատշաճ էր և այլ բաղում
ասել . որպէս զիարդ պատմել մարթէաք զիւրաքան-
չիւր իրացն եղելոց նշանս և արուեստոս սքանչե-
լեաց , այլ վասն աշխատութեան եղելոյ , և վաս-
տակոյ հանգուցելոյ և տքնութեան իրքե հարեան-
ցի ինչ բանս սերմանեալ լիցի . զի և դուք իրքե
զերկիր ինչ պարարտ ընկալեալ զսերմանիս , պտղա-
բեր լինիջկ , և ձեզցին լայնեալ զտոհմականս բազ-

մացուսջիք : Յայց և այն յուշ լիցի ձեզ , թէ և առաքեալքն մեռեալս յարուցին , որպէս պետրոս 'ի քաղաքին յոպակացւոց զտաբիթայն , և պաւղոս 'ի քաղաքին տրովադացւոց զւտիքէոս , և ամենայն առաքեալքն . զի թէպէտ և ոչ զամենայն ինչ գրեալ է , որ իւրաքանչիւր նշանս և արուեստս առնէին , սակայն ուրեք ուրեք յիշին , որպէս պաւղոս յառաջին թուղթն կորնթացւոց գրեաց , ասէ . “Օխարդ յառնեն մեռեալք . կամ որով մարմնով գան միւսանդամ” : Եւ զի ասէ . “Եթէ մեռեալք ոչ յառնեն , ապա և Քրիստոս ոչ է յարուցեալ” . և զի անմիտս կոչեաց զայնոսիկ , որ ոչն հաւատան այնմ վարդապետութեան վասն յարութեան մեռելոց : Եւ զի առ թեսաղոնիկեցիսն գրեաց . “Ոչ կամիմ ես , եթէ տգէտք իցէք եղբարք վասն ննջեցելցն , զի մի տրտմիցիք դուք , որպէս և այլ հեթանոսքն , որոց յոյս ոչ գոյ նոցա” . այլովքն հանգերձ . մանաւանդ զի ասէ . “Եւ մեռեալք 'ի Քրիստոս յարիցեն յառաջ” : Եռաւել զայս նշանակեաց , թէ իբրու ոչ միայն մատամբ ցուցանելով պաւղոս ասէ . “Պարտ և պատշաճ է , ասէ , ապականութեանս այսմիկ զգենուլ զանապականութիւն , և մահկանացուիս այսմիկ զգենուլ զանմահութիւն” : Օի մարմինս այս յառնէ ոչ այսպէս տկարութեամբ , յառնել յառնէ , բայց զգեցեալն յառնէ զանապականութիւն . և փոփոխի , զոր օրինակ երկաթ 'ի հուր մերձեցեալ կրակ լինի . մանաւանդ թէ որպէս ինքն իսկ գիտէ , որ ամենայնի տէրն է , յառնել յառնէ մարմինս այս , այլ ոչ

եթէ 'ի սմին օրինակի լինի , այլ կայ մնայ յաւի-
տեան : Ո՞չ այնուհետև կերակուրք այսպիսի ինչ
պիտին առ 'ի դարման , և ոչ սանդուղինք առ 'ի
վերանալ , այլ լինի հոգեւոր իմն առաւել և սքան-
չելապէս , որպէս զի և ասելոք ըստ արժանի ոչ մարթ-
է : Եւ որպէս և գրեալ է . “Հայնմ ժամանակի ,
ասէ , արդարքն ծագեսցեն իբրև զարեգակն , և
իբրև զլուսին , և իբրև զլուսաւորս 'ի հաստատու-
թեան : Եւ յառաջադցն գիտէր զայս թերահաւա-
տութիւն մարդկան Աստուած , որդանց իմն փոքրը-
կանց յաւուրս ամարայնոյ լուսաճածանչ իմն ծա-
գել հրամայեաց 'ի մարմնոց անտի . զի այսմ երեւ-
լցյս հաւատարիմ լիցի որ հանդերձեալն է : Օք
այն որ կէսն իմն շնորհեաց , կարող է և զբովան-
դակն շնորհել . և որդան փայլել ետ , որչափ ևս
առաւել լուսաւորեսցէ զմարդն արդար :

Արդ յառնեմք մեք զյաւիտենականն ամե-
նեքեան զգեցեալ զմարմին . այլ ոչ եթէ ամե-
նեքեան միմեանց նման յառնեմք : Այլ եթէ իցէ
ոք արդար , զգենու նա զմարմին զերկնաւորն , զի
կարող լիցի նա ընդ հրեշտակս արժանապէս շրջել :
Ապա եթէ իցէ ոք մեղաւոր , զգենու նա զմարմին
յաւիտենական համբերող պատուհասից տանջա-
նաց . զի միշտ 'ի հուր այրեցեալ , երբէք մի սպա-
ռեսցի : Եւ յիրաւի երկոցունց սոցա Աստուած այն-
պէս ետ զայս , զի ոչինչ ուրեք առանց մարմնոյ
գործ գործեցաւ . եթէ հայհոյեմք , մարմնովք . ե-
թէ յալօթս կամք , մարմնով . եթէ պոռնկիմք ,
մարմնով . եթէ սուրլու ոք կայր , մարմնով . եթէ

յափշտակէ ոք ձեռամբ , եթէ տուրս ոք տայ , ձեռամբ . և այլ ամենայն ըստ նմին օրինակի : Իսկ արդ որովհետեւ յամենայն ինչ պաշտօնեայ է մարմինս , և 'ի հանդերձեալ ժամանակս ընդ մեղ վայելէ , որ ինչ առաջի դնի :

Վրդ անխայեսցուք եղբարք 'ի մարմինս մեր , և մի իբրև զօտարոտիս խառնավարս արասցուք : Ո՞չ ըստ բանին հերեսիովացն , զի ասեն եթէ օտար է սոյն հանդերձ մարմնոյն , այլ իբրև 'ի մեր մարմին անխայեսցուք . զի կայ դատ տալ մեղ տեառն իւրում վասն ամենայնի , որ ինչ մարմնովագործեցաք : Ո՞ի ասեր , եթէ ոչ ոք ետես զիս , և վկայ ոք իրացն եղելոց իմիջի չկը . մարդ 'ի մարդկանէ թերեւս չիցէ ոք , իսկ անմոլար վկայն կայ մնայ յերկինս , տեսանէ զինչ գործին : Ուշապէտ և վէրքն մեղացն անցանեն , այլ սպիքն թէպէտ և դարման ոք առնէ , չանցանեն : Ոյնպէս և մեղքն խոցեն զոդիսն և զմարմինս , և կան մնան տեղիք սպեացն յամենայնի . բայց միայն ջնջին սպիքն մեղաց 'ի մկրտութենէ աստի աւաղանիս : Վրդ որ անցեալս է հոգւոց և մարմնոց վէրս բժշկէ Վատուած 'ի ձեռն մկրտութեան ։ իսկ որ կայն լինել , այսուհետեւ զգուշացուք զանձինս մեր հասարակ ամենեքեան , զի զսուրբ պատմուճան մարմնոյս այսորիկ պահել կարասցուք : Եւ մի վասն չնչին իրիք պոռնկութեան և գրգանաց և փափկութեան , և այլ իրիք մեղաց գործոց կորուսցուք զերկնաւորն փրկութիւն . այլ զի ժառանգորդ լիցուք արքայութեան յաւիտենից . որ զմեղ զամենեսեան իւ

ըով շնորհօքն արժանիս արասցե տէր :

Արդ այս ամենայն ասացաւ առ 'ի յանդիմանութիւն մեռելոց, իսկ հաւատոցն պատմութիւն դարձեալ 'ի մէնջ առ ձեզ ասացաւ, մեծաւ փութով զնոյն բանս իսկ որ 'ի մէնջ լուայք, պատմեսջիք և յիշեսջիք .

Ա ասն պատմութեան հաւատոց կարգաւ ընկալեալ . և զայն իսկ որ ասէ . Ե մի մկրտութիւն ապաշխարութեան , 'ի թողութիւն մեղաց , և 'ի մի կաթուղիկէ սուրբ եկեղեցի , և յարութիւն մարմնոյ և 'ի կեանսն յաւիտենից : Արդ վասն մկրտութեան և ապաշխարութեան յառաջնումն ընծայութեան անդ ասացաւ : Եւ վասն յարութեան մեռելոց դարձեալ այժմիկ ասացաւ . այլ ասացի այժմիկ և որ ասացեալն իցէ : Եւ առանգամ մի միայն ասացի , որ 'ի սուրբ կաթուղիկէ եկեղեցի . վասն որոյ մարթ և պատշաճ էր բազում ինչ ասել , բայց փոքր 'ի շատէ կարճ 'ի կարծոյ ասացուք :

Կաթուղիկէ անուանեալ է, զի ընդ ամենայն տիեզերս 'ի ծագաց մինչեւ 'ի ծագս երկրի է . և զի ուսուցանէ առանձինն և անպակաս 'ի գիտութիւն գալ մարդկան 'ի կարևոր հրամանս . և վասն երևոյթ և աներևոյթ կարգաց , և երկնաւորաց և երկրաւորաց . վասն ամենայն աղքաց մարդկան զաստուածպաշտութեան հաստատութիւն , իշխանաց և զօրաց , որբոց և տկարաց . և զի առանձինն բժշկեսցէ և ողջացուսցէ զամենայն աղքս մարդկան , որով հոգւովք և մարմնովք կատարեցան :

և ստանալ՝ ի նմանէ զամենայն աղքս անուանեալ առաքինութեան գործովք և բանիւք, և ամենայն հոգեւոր շնորհօք :

Իսկ եկեղեցի կոչեցեալ է անունդրութեամբ, զի ամենեքեան կոչեցեալ են, և միանդամայն ժողովին որպէս և ՚ի ղետականի անդ ասաց տէր ամենայն ժողովոցն, ասէ : “Եկեղեցացն՝ ի գուռն վրան ժամուն,, այսինքն է ժողովեա : Եւնշանակեալ լիցի այս, զի նախ յայսմ վայրի գրեալ է ՚ի գիրս, և անուանեցաւ սա այժմիկ, ՚ի ժամանակի յորում զահարովեի քահանայապետութիւնն հաստատէր տէր : Եւ յերկրորդ օրէնսն ասէ : “Հայնժամ ասէ տէր ցմովսէս, եկեղեցացն դու զժողովուրդն առ իս, և լուիցեն զպատգամն իմ, զի ուսցիննոքա երկնչել յինէն,, ՚Կարձեալ զեկեղեցւոյդ անուն յիշէ, ՚ի ժամանակի իրրե վասն տախտակացն + “Որ ՚ի վերայ նոցա գրեալ էր զամենայն պատգամնն, որ իսօս սեցաւ ընդ ձեղ տէր ՚ի լերինն ՚ի միջոյ հրոյն յաւուրս ժողովոց,, . իբրու զի ասէ յայտնագոյն, թէ յաւուր յորում կոչեցարուք դուք յլատուծոյ, և ժողովեցայք : Եւ սաղմոսարանն ասէ + “Խոստովան եղեց քեզ յեկեղեցիս մեծս, և ՚ի ժողովս բազումն օրհնեցից զքեզ” :

“Եախ յառաջագոյն օրհնեալ էր սաղմոսեր գիշն + “Հեկեղեցիս, ասէ, օրհնեցէք զտէր Աստուած յաղերացն իսրայելի : Իսկ յորմէհետէ վասն խարդախութեան խորհրդոց որ ՚ի վերայ փրկչին եղեն, խոտորեցան հրեայք ՚ի շնորհաց + ապա երկրորդ շինեաց ՚ի հեթանոսաց փրկիչն զմեր

քրիստոնէից զեկեղեցիս . վասն որոյ ասացն խոկ ցպետրոս : “Դ վերայ այդք վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ , և դրունք դժոխոց զնա մի յաղթահարեսցեն,, : Այլ վասն երկոցունց սոցա մարգարէացաւ յայտնապէս , և ասէ դաւիթ . վասն առաջնոյն որ խոտեցաւն , ասէ այսպէս : “Ատեցի ես զեկեղեցիս չարաց,, . և վասն երկրորդին որ կանգնելոցն էր , ’ի նմին սաղմոսի ասէ : “Տէր սիրեցի զվայելութիւն տան քո,, . և գարձեալ ասէ : “Հեկեղեցիս օրհնեցից զքեզ տէր,, : Օի այն՝ որ ’ի հրէաստանի անդ մինն խոտեցաւ , ընդ ամենայն տիեզերս այսուհետեւ բազմացան եկեղեցիք Կրիստոսի . վասն որոյ ասէ ’ի սաղմոսարանի անդ : “Օրհնեցէք զտէր , ասէ , յօրհնութիւն նոր , օրհնութիւն նմա յեկեղեցիս սրբոց,, . որում նման նմա ասաց մարգարէն ցհրեայսն : “Ոչ գո՞ն ’ի ձեզ կամք իմ ասէ տէր ամենակալ,, . այլովքն հանդերձ . “Քանդի յարեւելից մինչև ’ի մուտս արեւու անուն նորա օրհնեալ է ընդ ամենայն տիեզերս,, : “Դարձեալ վասն երկրորդ կաթուղիկէ եկեղեցւոյս գրէ պաւղոս առտիմոթէոս : “Որպէս գիտասցես դու ’ի տան Աստուծոյ շրջել , ասէ , այսինքն է եկեղեցի Աստուծոյ կենդանւոյ , սիւն և հաստատութիւն ճշմարտութեամբ , :

“Քանդի եկեղեցւոյդ անուն բազմապատիկ իմն իրաց կոչեցեալ է . որպէս և վասն ամբոխին , որ ’ի թուտերս անդ եփեսացւոցն զրեալ է . “Եւ զայս իրեւ ասաց , արձակեաց զեկեղեցին,, : Այլ հաստատութեամբ ոք թէ ասիցէ , և ճշմարտութեամբ

եկեղեցի չարաց զժողովս հերետիկոսացն , զմանիւ քեցւոցն ասեմ և զմարկիովնացւոցն , և զայլոցն , վասն այսորիկ զքեղ այժմ ճշմարտագոյնս ուսուցանեն հաւատք . այն զի ասէ , թէ և 'ի մի կաթուղիկէ եկեղեցի . զի 'ի նոցա պղծութեան ժողովոց անտի փախիցես , և միշտ կանխեսցես յայս սուրբ կաթուղիկէ եկեղեցի , յորմէ վերստին իսկ ծնար : Արդ եթէ հասանիցես ուրեք 'ի քաղաք , մի խառն հարցանիցես , թէ այս եկեղեցի է . քանդի և այլ անօրէն հերեսիովտապարն զայրս իւրեանց եկեղեցի իշխեն կարդալ : Եւ մի ուր իցէ ինչ դոյզն , զայն եկեղեցի ասիցես : Օք սորա առանձինն սեպական անուն է սրբոյ մօրս մերոյ ամենեցուն , որ հարսն է տերառն մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի միածնի Որդւոյն աստուծոյ , զի գրեալ է : “Որպէս Քրիստոս , ասէ , սիրեաց զեկեղեցի , և զանձնիւր եդ 'ի վերայ , այլովքն հանդերձ : Դարձեալ օրինակ և նմանութիւն է ”Ա երինն երուսաղեմի . որ ազատն է , մայրն մեր ամենեցուն , որ յառաջն ամուլ էր , և արդ բազմորդի :

Օք իբրև առաջինն խոտեցաւ , յերկրորդումն աստ յայսմիկ 'ի կաթուղիկէ եկեղեցիս . „Եղնախ առաքեալս , երկրորդ մարդարէս , երրորդ վարդապետս , ապա շնորհս բժշկութեանց , օգնութիւնս , վարիչս , ազգս լեզուաց , և ամենայն քաջութեանց , զամենայն ազգս իմաստութեան և գիտութեան , և պարկեշտութիւն , և արդարութիւն , և ողորմութիւն , և մարդասիրութիւն , և համբերութիւն 'ի ժամանակի հալածանացն և նեղութեանց ,

և հաստատութիւն և համբերութիւն, և տոկ , որպէս երանելի առաքեալն ուսուցանէ : «Ո ասն զենուն արդարութեան , որ ընդ աջմէն և ահեկէն է , վասն փառաց և անարդութեան,, : Օի յառաջին ժամանակս հալածանացն և նեղութեանցն զսուրբ մարտիրոսսն բիւրազգի և բիւրապատիկ բազմածաղիկ պսակօքն պսակէր + բայց այժմիկ 'ի ժամանակի խաղաղութեանս շնորհօքն Աստուծոյ զարժանի պատիւն հատուցանէր 'ի թագաւորաց և յիշխանաց , և յամենայն մարդկանէ , աղքաց և տոհմաց և լեզուաց : Ձագաւորաց՝ որ 'ի տեղիս տեղիս խւրեանց են , և աղքացն և լեզուացն ըստ սահմանացն խւրեանց + բայց միայն կաթուղիկէ եկեղեցւոյս ընդ ամենայն տիեզերս անսահման և անհամար են զօրութիւնք : Ո ասն այսորիկ թէպէտ և կամէի աւելի ինչ ասել , աւելագոյն քան զսահմանս պիտէր պատմութիւնք :

Յայսմիկ'ի սուրբ կաթուղիկէ եկեղեցւոյս ուսանիմք զգնացս բարութեանց , և շրջիմք բարեօք + զերկնից թագաւորութիւն ընկալցուք , և զկեանսն յաւիտենից ժառանգեսցուք + վասն որոյ զամենայն ջանս ջանամք , զի 'ի տեառնէ յայսմիկ վայելել մարթացուք : Օի ոչ եթէ վասն փոքրու ինչ է կէտ եղեալ , այլ վասն կենացն յաւիտենից պատերազմիմք : Ո ասն այսորիկ 'ի հաւատոց ճառիցն ուսանիմք յետ վասն մարմնոյն յարութեան , այսինքն 'ի մեռելոց յարութեան , որպէս յառաջադոյնս ուսուցաք հաւատալ 'ի կեանսն յաւիտենից : Ո ասն որոյ մեղ քրիստոնէից բուռն պատերազմ :

Արդ հաստատուն և ճշմարիտ կենդանութիւն
ինքն Հայր , 'ի ձեռն Որդւոյ ամենեցուն Հոգ-
ւովն սրբով զերկնաւորն բխեցէ զպարգևացն բըս-
մունս : Արդ վասն իւրոյ մարդասիրութեան և մեղ
մարդկան զերկնաւոր կենացն անշուշտ խոստացաւ
զպարգևան : Արդ մի՛ թերահաւատեցուք , եթէ
անհեար ինչ իցէ այս , զի՞ ոչ եթէ ըստ մերում
տկարութեանս բաշխէ , այլ ըստ իւրում զօրու-
թեան : Արդ 'ի նորա զօրութիւն հաւատալ պարտ
է , զի ամենայն ինչ հնար է առաջի նորա , և ամե-
նայնի կարող է Աստուած : Իսկ արդ քեզ յայտ
լիցի եթէ կարող է , և մեզ կենացն յաւիտենից
ակնունել արժան է . ասէ և դանիէլ : “Յարդա-
րոց անտի բազումք իբրև աստեղք յերկինս յա-
ւիտեանս և ևս , . և պաւզոս ասէ : “Եւ այնպէս
միշտ ընդ տեառն լինիցիմք , . զի միշտ ընդ տեառն
լինել զյաւիտենիցն ցուցանէ զկենդանութիւն :
Յայտնապէս ասաց և փրկիչն յաւետարանն . “Եր-
թիցեն ոմանկք 'ի տանջանս յաւիտենից , և ոմանկք
'ի կեանսն յաւիտենից , :

Արդ բազում են վասն կենացն յաւիտենից
յանդիմանութիւնք + այլ զի ցանկամք մէք տե-
սանել զայս կեանս յաւիտենից , զիրք սուրբք ցու-
ցանեն զդատաստանացն հանդամանս : Հայնմանէ
և մէք այժմիկ վասն բանիցդ երկայնանալց սակաւ
ինչ վկայութիւնս 'ի մէջ ածել ջանացուք + և
զայլն ամենայն ցոյտաբան գիտնոցն քննել թո-
ղացուք : Անըլթ զայն՝ որ 'ի հաւատոց անտի ,
զի գրեալ է . “Որ հաւատայ յիս , ընդունի նա

զկեանսն յաւիտենից,, . այլովքն հանդերձ : Պար-
ձեալ ինքն իսկ ասաց , ասէ . “Ըրդարև ասեմ
ձեզ , թէ որ զբանս իմ զայս լսէ , և հաւատայ ,
ունի զկեանսն յաւիտենից , : Պարձեալ ’ի ձեռն
աւետարանական քարողութեան ասէ . “Եւ որ
հնձեն , ասէ , վարձս ընկալցի , և ժողովէ պտուղ
’ի կեանսն յաւիտենից , : Եւ երբեմն վասն մար-
տիրոսութեան , և որ ’ի Կրիստոս խոստովանու-
թիւն է , ասէ այսպէս : “Որ ատեաց զանձն իւր
յաշխարհի աստ յայսմիկ , ’ի կեանսն յաւիտենից
պահեսցէ զնա,, : Եւ դարձեալ վասն այնոցիկ ա-
սէ , որ ընտրեցին զՔրիստոս քան զաղգատոհմն
իւրեանց , և զինչ աշխարհիս : “Եւ ամենայն ,
ասէ , որ եթող զեղքարս , կամ զքորս,, . այլովքն
հանդերձ , զկեանսն յաւիտենից ժառանգեսցէ,, :
Եւ վասն պահելց զպատուիրանս ասէ . , Ա՞յ շնար ,
մի գողանար , մի սպանաներ,, այլովքն հանդերձ .
որպէս և պատասխանի ետ այնմիկ որ մատեաւն և
ասէ . “Ա արդապետ բարեաց զինչ ինչ գործեցից ,
զի զկեանսն յաւիտենից ժառանգեցից , : Պար-
ձեալ վասն ’ի չարեաց գործոց ’ի բաց լինել , և
Ծատուծոյ ծառայել . ասէ պաւղոս : “Ծրդ իբրև
ազատեցաք ’ի մեղաց անտի , ասէ , և ընդ ծառայու-
թիւն մտաք Ծատուծոյ , ունիմք զպառող զայս
'ի սրբութիւն , և կատարած սորա կեանք յաւի-
տենից , :

Եւ բազմապատիկ իմն է ամենայն գիւտք ,
զը թողի վասն կենացն յաւիտենից . զի մարդա-
սէր է Ծատուծոյ , ոչ մի , ոչ երկուս միայն , այլ

բազում դրունս երաց մտին ձերոյ 'ի կեանս յաւիտենից . մինչ զի ամենեքեան , որչափ 'ի ձեռս իցէ , մտեալ վայելեսցեն առանց խափանելոյ : Չայս ամենայն ձեղ առ անդամ մի վասն կենացն յաւիտենից և հաւատոց ցուցեալ , վախճան վարդապետութեանս է և կատարած . եղիցի ձեղ և մեղ ամենեցուն որ ուսուցանեմքս , և որ լսողքդէք վայելել 'ի շնորհս նորա :

Այսուհետեւ եղբարք , աղաչէ զձեղ զամենեսեան բան վարդապետութեանս , պատրաստել զանձինս ձեր առ ընդունել զնորհս երկնաւորս : Այլ վասն տուչութեան պատմութեան , զոր տուաք ձեղ , և առաքելութեան հաւատոց , որչափ մարթ և պատշաճ է զկոչումն ընծայութեան վասն շնորհաց տեառն ասացաք յանցեալ աւուրս սուրբս այսոքիկ . իբրև ոչ եթէ զայս միայն ասել պարտիմք , քանզի բազում է այն , որ թողաւ . և մեծապէս ևս 'ի լաւագոյն վարդապետաց անտի իմասալիք : Այլ իբրև եկեսցէ հասցէ սուրբ օրն զատկաց , և մերոյ ևս 'ի ձեռն Քրիստոսի աւաղանաւն միւսանդամ ծննդեանն , դարձեալ զինչ արժան իցէ կամօքն տեառն ուսուցանել , որպէս երկիւղածութեամբ և կարգօք մտանել պարտ և պատշաճ իցէ կոչեցելոցդ , կամ վասն որոյ լինիցի այս ամենայն խորհուրդ սրբութեան մկրտութեանս . կամ որչափ երկիւղածութեամբ պարտ և պատշաճ իցէ 'ի սուրբ մկրտութենէ անտի 'ի սուրբ սեղանն մատչել , կամ որպէս 'ի հոգեւոր յերկնաւոր խորհրդոյ անտի վայելել . զի ձեր անձինքդ 'ի ձեռն բաւ

նին վարդապետութեան լուսաւորեալք այր իւրաքանչիւր ճանաչիցէ զպարդեացն Աստուծոյ զմեծութիւն շնորհացն ձեղ պարզելոց :

Եւ յետ սրբոյ աւուրն մեծի փրկութեան՝ յերկրորդ շաբաթուն անդէն վաղվաղակի օր ըստ օրէ յաւուրցն շաբաթուն՝ յետ ժողովելոյ 'ի սուրբ տեղի յարութեան փրկչին այլ վարդապետութեան լուիջիք փրկութեան, որով իւրաքանչիւր իրացն եղելոց ուսանիջիք զշանգամանս, 'ի հին և 'ի նոր կտակարանաց ընկալեալ զյանդիմանութիւն. նախ վասն մլրտութեան, դարձեալ որպէս սրբեցարուք 'ի մեղաց անտի աւաղանաւն ջրոց 'ի բան հրամանի : Եւ դարձեալ, զիարդ քահանայութեամբն Քրիստոսի անուանակից լինել հաւասարեցուք . կամ որպէս զրոշմն ձեղ տուաւ 'ի հաւասարութիւն Հոգույն սրբոյ : Եւ որ ինչ 'ի վերայ սեղանոյն նորոց կտակարանացն սրբոց Խորհրդոցն, որ սկիզբն աստի առեալ լինէր . զինչ գիրք սուրբք պատմեն ձեղ, կամ զինչ զօրութիւն նոցա : Կամ զիարդ մերձենալ ձեղ, կամ որպէս և զիարդ պահել ձեղ . կամ որպէս ձեղ առ յապա ժամանակն գործովքն և բանիւքն արժանապէս շնորհացն գնալ . զի կարող լինիջիք դուք ամենեքեան վայելել 'ի կեանսն յաւիտենից : Եւ զայս ամենայն կամքն Աստուծոյ ասացի ձեղ :

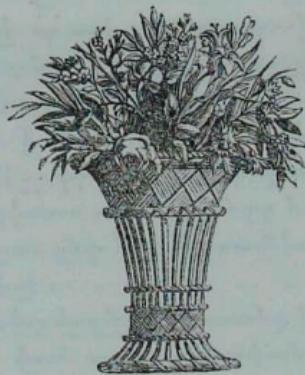
"Այսուհետեւ եղբարք իմ, ուրախ լերուք 'ի տէր յամենայն ժամ, դարձեալ ասեմ ուրախ լերուք . զի եկն եհաս ձեղ ժամանակ փրկութեան,, . և ձերում փրկութեան գունդք երկնաւոր հրեշ-

տակաց հանդերձեալ մնան : Եւ անդէն “Ձայն
բարբառոյ յանսապատի , պատրաստ արարէք ղճա-
նապարհս տեառն,, : Դարձեալ ’ի ձայն բարձր
գոչէ մարգարէն : “Որ ծարաւիդ էք , դնացէք
զջրոյ,, . այլովքն հանդերձ : “Ուարո՛ք ինձ և կե-
րիջիք զբարութիւն , և դրեսցին ’ի բարիս անձինք
ձեր,, : Եւ դարձեալ զբարեացն ընթերցուածն
լուիջիք , զի ասէ : “Ի զյս առ սուրբ երուսաղէմ , զի
եկեալ հասեալ է լցու քո,, : Ա ասն այսր երուսա-
ղեմի իսկ ասէ մարգարէն . “Եւ յետ այսորիկ կո-
չեսջիր դու քաղաք արդարութեան , մայր քաղա-
քաց հաւատարիմ սիովն,, . վասն զի “Ի սիովնէ ե-
լին օրէնք , և բանք տեառն յերուսաղէմէ,, . զի
աստի ընդ ամենայն տիեզերս ցողեաց : Առ որ և
ինքն մարգարէն ասէ վասն ձեր : “Ամբարձ դու
զաշ քո , և տես շուրջ զքե ժողովեալ , իսկ նա
տայ պատասխանի , ասէ : “Վ՛վ են սոքա , որ իբրև
զամնկս թռուցեալ են , և իբրև զաղաւնիս երամա-
ւին ձագուք հանդերձ գան ’ի վերայ իմ,, : Ամպ
ասէ վասն հոգեւորութեան , և աղաւնիս վասն ան-
մեղութեանն : Դարձեալ ասէ . “Խակ ո՞ լուաւ
այսպիսի ինչ , կամ ետես զայս սքսնչելիս , թէ
երկնեաց երկիր մի օր , և ծնաւ ազգ մի գլխովին
միանգամայն . որպէս երկնեաց և ծնաւ սիովն զման-
կունս իւր,, : Արդ անձառ խնդութեամբ ծնաւ
լցաւ ամենայն , վասն այնորիկ զի ասաց տէր . թէ
“Հաւասիկ առնեմ զերուսաղէմ ’ի ցնծութիւն ,
և զժողովուրդն իմ ’ի խաղաղութեան,, :

Եղեցի այժմիկ ասել և վասն ձեր . “Ուրան

լերուք երկինք , և ցնծասցէ երկիր , , այլովքն
 հանդերձ . զի ողորմեցաւ տէր ժողովրդեան իւ-
 րում . և զսոնարհս ժողովրդեան իւրոյ մխիթա-
 րեաց , : Ա.ՅԼ այս ամենայն լիցի վասն մարդասի-
 րութեան տեառն , որ ընդ ձեզ իսկ ասէ : “Պ.Հա-
 ւասիկ ես ջնջեցից իբրև զամազ զանօրէնութիւնս
 քո , և իբրև զմէդ զմեղս քո , : Եւ դուք անուանն
 հաւատացելըցն արժանի լինիջիք , որպէս և գոեալ-
 է . “Պ.ՅԼ ’ի վերայ ծառայիցն իմոց , ասէ , կո-
 չեցից անուն նոր , որ օրհնեացի ընդ ամենայն եր-
 կիր , : Եւ ասասջիք դուք ուրախութեամք . “Օրհ-
 նեալ է Աստուած , և Հայր տեառն մերոյ Յի-
 սուսի ՚Քրիստոսի , որ օրհնեաց զմեղ յամենայն
 հոգեւոր օրհնութիւնս երկնաւորօքն ’ի ՚Քրիստոս .
 որով ընկալաք մեք զփրկութիւն ’ի ձեռն արեան
 նորա , և զթողութիւն մեղաց մերոց ըստ մեծու-
 թեան շնորհաց նորա . որ առաւելան ’ի մեղ , .
 այլովքն հանդերձ : Դարձեալ ասէ . “Պ.ՅԼ Աս-
 տուած , որ մեծ է յողորմութեան իւրում , և
 վասն բազում սիրոյն իւրոյ , զոր սիրեացն զմեղ ,
 մինչ էաք ’ի մեղս մեր մեռեալ կենդանացոյց զմեղ , .
 այլովքն հանդերձ : Եւ սոյնպէս զտուիչ բարեաց
 զտէր օրհնեցէք , և ասացէք . “Պ.ՅԼ յորժամ քաղ-
 ցրութիւն և մարդասիրութիւն երևեցաւ փրկչին
 մերոյ Աստուածոյ , ոչ ’ի գործոց անտի մերոց որ
 արդարութեան էին՝ զոր արարաք մեք , այլ ըստ
 իւրում ողորմութեան փրկեաց զմեղ , որ ըստ ա-
 ւազանին ծննդեան և նորոգման Հոգւոյն սրբոյ ,
 զոր սփոեացն ’ի վերայ մեր մեծապէս ’ի ձեռն

տեառն և փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զի
արդարացեալ մեք շնորհօք նորա , ժառանգորդ
լիցուք ըստ յուսոյն կենացն յաւիտենից,: Այլ
ինքն “Վատուած Հայր տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի , Հայր վառաց տացէ ձեզ ոգի իմաս-
տութեան և յայտնութեան գիտութեան նորա ,
լուսաւորեալ աչօք մտաց ձերոց,, պահեսցէ զձեզ
յամենայն ժամանակի ’ի գործս և ’ի բանս , և ’ի
խորհուրդս բարիս . զի նորա են վառք և պատիւ
'ի ձեռն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի , այժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՅԱՌԵՍՈԹԱԼԻԹԻԿԱՐ

1. Յոյն պատեն :
 2. Տղթէրն հնձեալք :
 3. Օյտւելուածո՝ վէրս բժշկէ Աստուած ՚ի ձեռն
մղրտութեան Երաւ ՚ի յունախանէն առաջար
յահնութեալուն իմաստիցն , զէ պահանէր յօրէն
նախէն :
-

ՅՈՒՅԵԿ ԸՆԴԱԾՈՒԹԵՎԵՑ

Ա . Ուս եկեալ էին ինեւ առանուց յերբուսով մա-
սուցեց : Եւ ընթերցուած յեսայեաց ո՞՛
ասէ : “Ո առաջարկուած , որ լուսարդուած , ՚ի բայց
լուսակեցէն պատրիս յանիշտից յերաց , . այլովն
հանդելոյ : - - - - - 1.

Բ . Ո ասն ապաշխարութեան և ընդունեան մե-
ջաց . և մասն ասորանայի . և ընթերցուած յե-
պէսին ո՞՛ ասէ : “Երտարութեան արդարուու-
ին վերայ նորին եպեցին , . այլովն հանդելոյ : 9.

Գ . Եսայեալ մասն միրասութեան : Եւ ընթեր-
ցուած ՚ի համամայեցոց լողացին , ո՞՛ ասէ ,
լեւ “Ո՛չ գերեւ , լեւ ո՞՛ մասնդամ միրասուու-
ին մարտասու , ՚ի մահ անդը նորա միրասուու .
լուսուցու ընդ նմա միրասութեամբն , . այլովն
հանդելոյ : - - - - - 29.

Դ . Ե՞ւ յադոյ մտղալուին առանց խորհրդոյ ասու-
ցեալ մասն առան հրամանեան հաւասարոյ : Եւ-
ընթերցուած ՚ի խորսացոց լողաց անորին ,
ո՞՛ ասէ : “Օքոյշ լոնինէն , գուցէ ” և պատ-
իազուած խորուուած լողացու ճարպարութեա-
նութեամբ և ընդունային խոբեանթեամբ ըստ
մարդարակութեան մարդիկոն ըստ արտե-
ծոց աշխարհին , և ո՞՛ ստո մարտասուն , . այ-
լովն հանդելոյ : - - - - - 45.

- Ե . Ա տան հաստաբոյ , և ընթերցուած առաջալուց
յեխայեցաց լողաց անոնի , “ Հա-
ստաբոն են , առեւ , հաստաբոն լինեն իսպաց յո-
ացելոց յանդիմանուլինեն աներեւոյն պա-
ցաց . պէ՞ն մա ընկառան պշտուուլինեն , երե-
ցանքու առաջնունքնեն . . այլովն հանդեպյ : 74.
- Ո . Ա տան Աստանածոյ մասհեծան իշխանութեան ,
յայն որ առեւ , հաստաբոն ՚ն մի Աստանած :
Եւ ընթերցուած որ առեւ . “ Արքայի լու-
սաւու տու իս կունք . Խարայեւ իրին ՚ի աւետա-
նեւ պարինուլինեն յամեփենեց , մի ամաչե-
ցնեն և մի պատիստանեցնեն . . այլովն հան-
դեպյ : - - - - - 88.
- Ե . Ի ժայր . և ընթերցուած յեխեացաց լու-
սաւ անոնի . “ Ա տան այսորոնի գումար առ-
ժայր աւետան մերոց Քեսուակ Վարչապատի ,
յուրեւ ամենայն նասհանդեպութեան , յերինին և
յերին անուանենին . . : - - - - - 124.
- Բ . Քամենական . և ընթերցուած յերեմոյի .
“ Աստանած մէ խորհրդովն և հազը գործովն .
ամենայնու մէ անուան պեր , . այլովն հան-
դեպյ : - - - - - 137.
- Ծ . Քարարին երին և յերին երեւոյն և աներեւոյն
առասպածոց . Եւ ընթերցուած յունաց որ առեւ :
“ Ո՞վ ե դա , որ լուգուանի յենին պեոր-
հուրդու , և ծածկին պահան ՚ն սրբի . հա-
նարի լու յենին ծածկեց ինչ , . այլովն հան-
դեպյ : - - - - - 144.
- Ժ . Քայն որ առեւ , և ՚ն մի պեր Քեսուակ Վարչա-
պատի . և ընթերցուած ՚ն իսրամացաց լուսաւ
անոնի , որ առեւ . “ Ոքէպետ և կունք աստանած ,
բայցուք , յերին և յերին , այւ մու մի է
Աստանած , . այլովն հանդեպյ : - - 159.

Ժ. Ե : Ի ի՞րդ հաւաքոյ բանեն , “ը տակ . յԱլլդին
ասաւուծոյ մասեն ո՛վ ’ի շօրէ ձնեալ . յԱլլ-
դինածն ճշմարիտ , “ը յաստաջ քան պահեացի
յաւետանս եւ , “ը” և ամենայն ինչ եղեւ .
Ի ընլերսուած յելլայեց-ոց լուլլոյ անուի :
“Ի ական ՚ի բազում նշան , և ’ի բազում ա-
ռաւեսաս յաստաջ քան իսուեցաւ լուպուած
՚ի յեւան մարդարեկոյ . յեւո այսորին իսուեցա-
ւուր մեւ ՚ի յեւան Ալլդոյն եւոյ , : 180.

Ժ. Բ : Ասացւած յայն՝ “ը ասմասացաւն և մարդա-
ցաւ . և ընլերսուած յելլայեցայ , “ը տակ :
“Քամեւ սեւ իսուեւ ընդ ամպու և տակ .
նախընթառ դու ժեւ նշան ՚ի ամասանէ լու-
սուածուածն ՚ի խորութեան իսմ ՚ի բար-
ձրութեան , . մինչև յայն վայր , “ը տակ . “Ե-
ւէ ի յան ըստացի , և ձեզ որդի . և ինչեսցին
պահեան նորս կմասնաւէլ , : - - - 201.

Ժ. Գ : Ի նախընթառ , ՚ի լուսընթառ , և ’ի յարուցածուն .
և ընլերսուած յելլայեցայ “ը տակ : “Տէր ՞
հաւաքոյ ՚ի լուր մեւ , և բազուկ ամասան ույ-
յայգինեցաւ , . մինչև յայն վայր “ը տակ .
“Տէր ՞ պատան ՚ի աղանդ վարեցաւ , և ինչե-
սուց աստաջ ի տրչ ամասան իսյ , . այլովու-
հանդելոյ : - - - - 234.

Ժ. Դ : Յայն՝ “ը յարուածն ՚ի մեւեւսոյթեր ասուած . և
յեւինս համբաւոյնաւ նախաւ ընդ աջմ շօր :
Եւ ընլերսուած ՚ի ի իրանեցաց լուլլոյ ան-
դի , “ը տակ . “Քամամեւ յեւ լուլլուն
պահեաւանն իմ , պար ամեւարանեցի յեւ , .
մինչև յայն ամեւ , “ը տակ . “Քամամեւ լու-
սուրդէ սաս գրոյ , . այլովու հանդելոյ : 214.

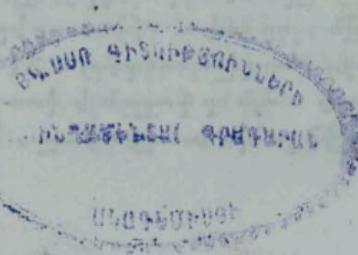
Ժ. Ե : Ա ասն այն պէ տակ . այն որ գալուց և գալուս
շօր գտարեւ պինդանին և պիտաւու , և

արքայութեան նորտ ոչ իցե վահաճառ . և զան
նեւունն : Եւ ընթերցուած 'է գանձելլ որ
տակ . “Տեսանելի , տակ , լեւ ալուստ անկան ,
և հին առուցն նստելը , . միշտ ցայտ մլյը .
“Եւ ահա-տակի ընդ ամու երինեց գայլ ելլ-
պրու խրբոյ , . այլովն հանդելլ : 303.

Ճ.Օ. · Եւ 'է մ Հագին սուրբ , որ խօսեցաւ 'է մար-
գարեան . և ընթերցուած 'է իրանլացուց
լողաց տնտի որ տակ : “Ո ասն հագեւորոցն
եղբարք ոչ խմի , ելեւ ագելու իցե , . այ-
լովն հանդելլ : “Ո է լեռներ և բաժեն-
շնորհաց են , այւ Հագին մ է ” . այլովն
հանդելլ : - - - - - 336.

Ճ.Ե. · Ո ասն Հագուց սրբոյ հասցորդք . և ըն-
թերցուած 'է իրանլացուց լողաց տնտի որ տակ :
“Ո-մեն ՚է Հագուց սրբոյ առաւելու և բան-
իստապութեան , . այլովն հանդելլ : 365.

Ճ.Պ. · Ո ասն մոյ խթուագլիկ եկեղեցաց , և զան
հարհատոր յարութեան , և զան իւնացն ցո-
ւելուենց . և ընթերցուած յեղուիլլ , “ո
տակ : “Եւ եղու ՚է վլրոց իմ յշտան պատան ,
և վլրացոյ պէ” Հագին ալտան , և պարա-
նու պէ” ՚է մէջ գաշտին , և այն ըլ եր խո-
պալուից ամիւրօս խրբին , . այլովն հան-
դելլ : - - - - - 398.

ՎՐԻՊԱԿԻՔ ՏՊԱՆԴՐԻՆ

Երես.	Տառական	Այլառական	Ուղիղ:
11	16	թարկարթապատ.	թակարթապատ.
104	14	անդնունդք.	անդունդք.
120	7	արդ արութիւն.	արդարութիւն.
124	20	յանձին.	յանձինս.
223	22	մինչև.	մինչև.
229	27	ճշարտութեան.	ճշմարտութեան.
239	9	չարչարանացն:	չարչարանացն:
284	4	Աստուծոյ.	Աստուծոյ»:
295	9	հառակութեան.	հակառակութեան.
320	12	Քրիստոսին.	Քրիստոսին.
366	20	աստուծութեան.	աստուածութեան.

